Switzerland.

german cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by
giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

In cooperation with

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON
MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU, KULTURU I SPORT

PRIVREDNA KOMORA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

ZBORNIK RADOVA

Srednje stručno obrazovanje

u Zeničko-dobojskom kantonu

Izazovi i perspektive u funkciji društvenog i privrednog razvoja

IMPRESSUM

Izdavač:
Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona

Sjedište izdavača:
Mehmedalije Tarabara 15, 72000 Zenica, Bosna i Hercegovina

Priprema Zbornika radova:
Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona

Finansiranje izrade Zbornika radova:
Ovaj Zbornik radova izrađen je uz finansijsku podršku Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona.

Naziv projekta:
Srednje stručno obrazovanje u ZDK – izazovi i perspektive u funkciji društvenog i privrednog razvoja

Projekat implementira Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona u okviru Javnog konkursa „Realizacija naučno-istraživačkih i stručnih projekata od značaja za društveni i privredni razvoj Zeničko-dobojskog kantona—koji je objavilo Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona.

Autori izvornih dokumenata uvrštenih u Zbornik radova:

- **Ena Kunić** – *Analiza federalnih propisa primjenjivih na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenika u okviru srednjeg stručnog obrazovanja*
- **Snježana Đuričić** – *Strateške smjernice za mobilizaciju privrednih subjekata za učešće u praktičnoj nastavi učenika srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu*
- **Snježana Đuričić** – *Prijedlog modela podsticaja za poslovne subjekte* (skraćena verzija)
- **Ena Kunić i Dželila Kramer** – *Analiza sa preporukama za sistemsku integraciju finansijskih podsticaja* (skraćena verzija)

Napomena o skraćenim verzijama:
Zbornik radova sadrži odabrane dokumente iz oblasti srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu, od kojih su pojedini predstavljeni u skraćenoj verziji prilagođenoj potrebama ove publikacije. Skraćene verzije pripremljene su za potrebe Zbornika i ne predstavljaju zasebne autorske radove navedenih autora. Navođenje autora odnosi se na izvorne dokumente, dok se autorstvo nad pripremom skraćenih verzija ne pripisuje autorima izvornih dokumenata.

Mjesto i godina izdavanja:
Zenica, novembar 2026.

ZBORNIK RADOVA

Srednje stručno obrazovanje u Zeničko-dobojskom kantonu

Izazovi i perspektive u funkciji društvenog i privrednog razvoja

SADRŽAJ

1. Uvodna riječ Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona
2. Koristi izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta
3. Zakon o srednjoj školi Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona—broj 9/17)
4. Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole u Zeničko-dobojskom kantonu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona—broj 3/19)
5. Analiza federalnih propisa primjenjivih na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenika u okviru srednjeg stručnog obrazovanja
6. Strateške smjernice za mobilizaciju privrednih subjekata za učešće u praktičnoj nastavi učenika srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu
7. Prijedlog modela podsticaja za poslovne subjekte za učešće u organizaciji praktične nastave za učenike u okviru dualno organizovanog stručnog obrazovanja i obuke u Federaciji Bosne i Hercegovine (skraćena verzija)
8. Analiza sa preporukama za sistemsku integraciju finansijskih podsticaja za poslovne subjekte za učešće u organizaciji praktične nastave za učenike u okviru dualno organizovanog stručnog obrazovanja i obuke u Federaciji Bosne i Hercegovine (skraćena verzija)

1.

Uvodna riječ
Privredne komore
Zeničko-dobojskog kantona

1. UVODNA RIJEČ PRIVREDNE KOMORE ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Zbornik radova pred vama nastao je u okviru projekta *"Srednje stručno obrazovanje u Zeničko-dobojskom kantonu – izazovi i perspektive u funkciji društvenog i privrednog razvoja"*, koji Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona provodi nakon uspješne prijave na Javni konkurs „Realizacija naučno-istraživačkih i stručnih projekata od značaja za društveni i privredni razvoj Zeničko-dobojskog kantona", koji raspisuje Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona (u daljem tekstu: MONKS ZDK).

Cilj projekta je unaprijediti dostupnost, vidljivost i primjenu postojećih rezultata i stručnih dokumenata iz oblasti srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu. Projekat doprinosi jačanju saradnje između obrazovnih institucija, privrede i nadležnih institucija kroz objedinjavanje, predstavljanje i trajnu digitalnu dostupnost relevantnih materijala.

Realizacija projekta obuhvatila je pregled i selekciju relevantnih dokumenata nastalih kroz dosadašnje aktivnosti Komore u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja, njihovu stručnu redakturu, lekturu i grafičku pripremu, te izradu i štampanje ovog zbornika. Rezultati će biti predstavljeni na jednodnevnom naučnom skupu sa panel diskusijom, koji će okupiti predstavnike obrazovnih institucija, privrednih subjekata, nadležnih ministarstava, privrednih komora i međunarodnih organizacija, uz razmjenu iskustava i preporuka za dalje unapređenje saradnje obrazovanja i privrede. Nakon skupa svi relevantni dokumenti bit će digitalizovani i trajno dostupni na posebnoj podstranici web stranice Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona.

Rezultat projekta jeste ovaj zbornik radova, koji objedinjuje najznačajnije stručne dokumente iz oblasti srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu, uz uspostavljenu digitalnu bazu dokumenata koja doprinosi većoj dostupnosti stručnih materijala, jačanju saradnje relevantnih aktera i unapređenju kvaliteta sistema srednjeg stručnog obrazovanja.

2.

Koristi izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta

2. KORISTI IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE KOD PRIVREDNOG SUBJEKTA

Konkretna korist praktične nastave koja se izvodi kod privrednog subjekta u okviru dualno organizovanog stručnog obrazovanja često na prvi pogled nije jasna. Međutim, argumenti protiv učešća u dualnom stručnom obrazovanju često se mogu odbaciti pažljivim upoređivanjem i razmatranjem argumenata za i protiv učešća u dualnom stručnom obrazovanju.

1. Prednosti praktične nastave kod privrednog subjekta

Dualno organizovano stručno obrazovanje ima mnoštvo koristi — za privredne subjekte kod kojih se izvodi praktična nastava, te za mlade osobe i za cijelo društvo — i predstavlja odgovor na izazove poput osiguravanja kvalificiranih radnika, jačanja inovacija i konkurentnosti i nezaposlenosti mladih. Korist koju privredni subjekti imaju od organizacije praktične nastave u okviru dualno organizovanog stručnog obrazovanja pritom je mnogostruka.

1.1. Osiguravanje kvalificiranih radnika i povećanje konkurentnosti

Sa sve bržim ekonomskim promjenama zbog novih tehnologija, društvenih medija i digitalizacije neprestano se mijenjaju i kvalifikacije i kompetencije koje zahtijevaju poslodavci. Nažalost, kod stručnog obrazovanja pri kojem se praktična nastava izvodi isključivo u školama često nije moguće brzo reagirati na kvalifikacijske zahtjeve privrednog subjekta koji se mijenjaju te prilagoditi nastavne planove i programe potrebama tržišta rada i tako izgraditi most prema stvarnom tržištu rada. Upravo iz ovog razloga često se dešava da mladi koji tek izlaze iz školskog sistema ne posjeduju kompetencije potrebne u savremenim proizvodnim procesima, što rezultira time da privredni subjekti ne mogu popuniti upražnjena radna mjesta odgovarajućim kvalificiranim radnicima. Dugoročno gledano, ovaj nedostatak kvalificirane radne snage može dovesti do pada konkurentnosti privrednih subjekata.

Međutim, poslovnim subjektima koji učenike, potencijalne buduće zaposlenike, sami praktično obučavaju u okviru dualno organizovanog stručnog obrazovanja pruža se mogućnost da:

- sami kvalifikuju svoje buduće radnike, u skladu sa zahtjevima specifičnim za taj privredni subjekt;
- na taj način sebi osiguravaju buduće kvalificirane radnike;
- osiguravaju da učenici škola srednjeg stručnog obrazovanja tokom praktične nastave u privrednom subjektu steknu kompetencije koje su tom poslovnom subjektu potrebne;
- nakon završetka dualnog stručnog obrazovanja imaju kvalificirane radnike koji su brzo spremni raditi;
- u svakom trenutku raspolažu kvalificiranim radnicima sa znanjem specifičnim za dati privredni subjekt, čime izbjegavaju kadrovski manjak i
- imaju priliku brzo reagirati na kratkoročne tržišne promjene.

1.2. Povećanje produktivnosti

Praktična nastava kod privrednog subjekta u velikoj je mjeri oblikovana stvarnim zadacima kod privrednog subjekta. Procesi učenja, rada i proizvodnje su usko povezani: što je praktična nastava kod privrednog subjekta bliža realnoj praksi i usmjerenija na praktično djelovanje, učenici srednjih stručnih škola bolje ispunjavaju svoju ulogu u radnim i

proizvodnim procesima specifičnim za privredni subjekt i njihove stručne kompetencije se stalno povećavaju.
Na ovaj se način tokom praktične nastave kod privrednog subjekta povećava profesionalni učinak učenika i oni već tokom izvođenja praktične nastave u privrednom subjektu doprinose proizvodnji ili proizvodnom procesu.

1.3. Ušteda troškova

Zapošljavanje novog osoblja iziskuje puno truda i troškova. Izvođenjem praktične nastave za učenike škola srednjeg stručnog obrazovanja, buduće potencijalne mlade zaposlenike u privrednom subjektu, štede se troškovi zapošljavanja vanjskog osoblja i minimizira se rizik od grešaka prilikom zapošljavanja i raspoređivanja radnika. Osim toga, zapošljavanjem učenika škola srednjeg stručnog obrazovanja nakon završetka školovanja, privredni subjekt osigurava sebi kvalificirane stručne radnike koji se mogu fleksibilno raspoređivati bez dugih perioda uvođenja u posao.

2. UporeĎivanje aspekata koristi i troškova izvoĎenja praktične nastave kod privrednog subjekta

Odnos koristi i troškova izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta zavisi od nekoliko faktora, kao što su zanimanje za koje se učenik školuje, realizacija Plana izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta, rad ili posvećenost mentora iz poslovnog subjekta i, u znatnoj mjeri, motivacija i sposobnost učenika škole srednjeg stručnog obrazovanja za zanimanje za koje se školuje.

Aspekti koristi	Aspekti troškova
Prije praktične nastave kod privrednog subjekta	
—	Akreditacija kao privredni subjekt kod kojeg se izvodi praktična nastava za učenike škole srednjeg stručnog obrazovanja; certifikacija mentora privrednog subjekta
Tokom praktične nastave kod privrednog subjekta	
Praktično stručno obučavanje učenika, budućih potencijalnih mladih zaposlenika, u skladu sa zahtjevima/potrebama privrednog subjekta; produktivni učinak učenika u radnom i proizvodnom procesu; doprinos uspjehu privrednog subjekta	Naknada za rad učenicima za vrijeme izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta; troškovi rada mentora i ostalog osoblja kod privrednog subjekta; materijali za nastavu i rad, alati, mašine, oprema za radno mjesto i ostali materijalni troškovi za učenika
Sinergijski efekti kroz potencijalnu saradnju s drugim privrednim subjektima u okviru izvođenja praktične nastave	Organizacija konzorcija za partnersko provođenje stručnog obrazovanja
Nakon završenog dualno organizovanog stručnog obrazovanja	
Uštede na troškovima zapošljavanja i troškovima uvođenja u posao zbog kasnijeg primanja učenika škole srednjeg stručnog obrazovanja u radni odnos; smanjenje troškova fluktuacije; smanjenje grešaka u zapošljavanju i raspoređivanju radnika	—

Izvor: Preporuka za djelovanje "Dualno stručno obrazovanje", IW Koeln (2012), sa sopstvenim proširenjem i prilagođavanjem

3. Da li se isplati praktična nastava kod privrednog subjekta?

Izvođenje praktične nastave kod privrednog subjekta, u okviru dualno organizovanog stručnog obrazovanja, je investicija koja se isplati i košta manje nego što se očekuje, s obzirom da se u mnogim privrednim subjektima troškovi praktičnog stručnog obrazovanja učenika već pokrivaju radnim učinkom učenika tokom njihovog praktičnog obrazovanja kod privrednog subjekta. Na ovaj način ovi učenici, koji isprva čine teretom, postanu podrška zaposlenicima kod privrednog subjekta i daju značajan doprinos uspjehu tog privrednog subjekta.

Međutim, najveća korist od izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta nastupa kada se učenici zapošljavaju kao stručna radna snaga kod privrednog subjekta nakon završetka dualno organizovanog stručnog obrazovanja. Privredni subjekti koji vrše praktično obrazovanje učenika smanjuju troškove i trud u vezi s regrutiranjem, zapošljavanjem i uvođenjem u posao eksternih stručnih radnih snaga. Stoga je, dugoročno gledano, izvođenje praktične nastave kod privrednog subjekta u okviru dualnog stručnog obrazovanja isplativije od regrutiranja i zapošljavanja skupih stručnih radnika s vanjskog tržišta rada.

4. Zaključak

Izvođenje praktične nastave kod privrednog subjekta se isplati!

Dualno organizovano stručno obrazovanje je instrument za osiguravanje budućih potreba za kvalificiranim radnicima kod privrednog subjekta, posebno ako je praktična nastava kod privrednog subjekta bliska realnoj praksi, usmjerena na praktično djelovanje i ako se provodi kvalitetno.

U nastavku Zbornika predstavljen je zakonodavni okvir koji uređuje izvođenje praktične nastave, uključujući Zakon o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona—, broj 9/17) i Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole u Zeničko-dobojskom kantonu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona—broj 3/19), s posebnim osvrtom na član 16. koji uređuje ovlaštenja Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona, kao i odabrani dokumenti iz oblasti srednjeg stručnog obrazovanja izrađeni u proteklom periodu u saradnji Komore i njenih partnera.

3.

Zakon o srednjoj školi Zeničko-dobojskog kantona

(„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 9/17)

268.

Na osnovu člana 37. tačka f), Ustava Zeničko-dobojskog kantona, Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 45. sjednici održanoj dana 28.07.2017. godine, d o n o s i:

ZAKON O SREDNJOJ ŠKOLI

DIO PRVI - OSNOVNE ODREDBE

Član 1.
(Predmet Zakona)

(1) Ovim Zakonom uređuje se obavljanje djelatnosti srednjeg obrazovanja i odgoja, osnivanje, organizacija i finansiranje srednje škole, prava i obaveze učenika, roditelja/staratelja, upravljanje i rukovođenje u srednjoj školi, rad stručnih organa u srednjoj školi, status nastavnika, stručnih saradnika, saradnika i ostalih radnika u srednjoj školi, pedagoško-stručni nadzor i druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti srednjeg obrazovanja i odgoja i djelatnost domova učenika na području Zeničko-dobojskog kantona.

(2) Odredbe ovog Zakona primjenjivat će se i na srednje škole koje su od posebnog javnog interesa, ukoliko to posebnim zakonom nije drugačije regulisano.

Član 2.
(Upotreba rodnoosjetljivog jezika)

Gramatički izrazi upotrijebljeni u ovom Zakonu za označavanje muškog ili ženskog roda podrazumijevaju oba roda.

Član 3.
(Značenje pojedinih izraza)

(1) Definicije koje se koriste u ovom Zakonu, imaju sljedeće značenje:

a) Srednja škola je ustanova u kojoj se vrši srednje obrazovanje i odgoj učenika/polaznika koji su završili osnovnu školu.

b) Dom učenika je ustanova koja obezbjeđuje učenicima smještaj, ishranu, odgojno-obrazovni rad, staranje o zdravlju, kulturno-zabavne i sportsko-rekreativne aktivnosti.

c) Registar srednjih škola i domova učenika je dokument u koji se upisuju podaci o srednjim školama i domovima učenika koje ispunjavaju uslove za obavljanje djelatnosti srednjeg obrazovanja i odgoja, koji vodi Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona.

d) Učenik srednje škole je subjekt u obrazovno-odgojnom procesu u svim njegovim etapama od planiranja, preko realizacije do vrednovanja koji na dan upisa nije stariji od 18 godina.

e) Učenici sa posebnim obrazovnim potrebama su učenici koji otežano prate nastavni proces usljed prisutnog invaliditeta ili poteškoće, kao i nadareni učenici, (uzroci su tjelesna, senzorna ili intelektualna ometenost, poremećaji u ponašanju, teška hronična oboljenja, emocionalni poremećaji, poremećaji govorno-jezičke komunikacije, kombinovane smetnje, dugotrajne bolesti i mogu biti stalni i prolazni).

f) Vijeće učenika sačinjavaju demokratski odabrani predstavnici odjeljenjskih zajednica (odjeljenja) koji udruženo djeluju u srednjoj školi na polju ostvarivanja neposredne saradnje sa organima škole, lokalnom i širom društvenom zajednicom, domaćim i stranim vladinim i nevladinim organizacijama, a sve u cilju unapređenja djelotvornosti rada škole.

g) Roditelji-staratelji-usvojitelji (u daljem tekstu: *roditelji*) su osnovni odgajatelji svoje djece i obavezni su svojoj djeci osigurati redovno pohađanje odabrane srednje škole.

h) Vijeće roditelja sačinjavaju demokratski odabrani predstavnici roditelja ispred svakog odjeljenja koji udruženo djeluju u srednjoj školi na polju ostvarivanja neposredne saradnje sa organima škole, lokalnom i širom društvenom zajednicom, domaćim i stranim vladinim i nevladinim organizacijama, a sve u cilju unapređenja djelotvornosti rada škole.

i) Nastavnik je lice kvalifikovano za izvođenje nastave, odnosno za obrazovno-odgojni rad sa djecom, mladima i odraslima koji treba imati široko opće obrazovanje, poznavati psihološko-pedagoške i didaktičko-metodičke osnove nastave i odgoja, te imati ljudske kvalitete za nastavničku profesiju.

j) Stručni saradnik je lice kvalifikovano za obavljanje pedagoških, psiholoških, pedagoško-psiholoških i drugih poslova u srednjoj školi.

k) Saradnik je kvalifikovano lice angažovano u obrazovno-odgojnom radu pod stručnim nadzorom nastavnika.

l) Pripravnik je lice koje prvi put zasniva radni odnos u srednjoj školi na poslovima i radnim zadacima nastavnika ili stručnog saradnika radi stručnog osposobljavanja za samostalan rad.

m) Volonter je lice sa poslovnom sposobnošću ili umanjenom poslovnom sposobnošću koje volontira i koje se kao takvo može angažovati u srednjoj školi, (volonterski rad) u skladu sa zakonom.

n) Nastavničko vijeće je stručni organ u srednjoj školi, a sačinjavaju ga svi nastavnici i stručni saradnici kojim rukovodi direktor srednje škole.

o) Razredno vijeće je stručni organ u srednjoj školi i sačinjavaju ga nastavnici koji realizuju nastavu u istom razredu, a u srednjoj školi formira se onoliko razrednih vijeća koliko je razreda, kojim rukovode razrednici.

p) Stručni aktiv je stručni organ u srednjoj školi, a sačinjavaju ga nastavnici određene oblasti ili srodnih nastavnih oblasti, kojim rukovodi predsjednik stručnog aktiva.

r) Razrednik je stručni voditelj odjeljenja.

s) Direktor je organ rukovođenja u srednjoj školi i domu učenika.

t) Školski odbor je organ upravljanja u srednjoj školi.

u) Školska godina traje od 1. septembra tekuće do 31. augusta naredne godine.

v) Nastavna godina traje 35 nastavnih sedmica, odnosno 30 nastavnih sedmica za učenike završnih razreda i u pravilu počinje prvog radnog dana u mjesecu septembru.

z) Pedagoški standardi i Normativi školskog prostora su podzakonski akti kojim se utvrđuju zajednički kriteriji za: veličinu škole i školski prostor; broj učenika u odjeljenju i odgojnoj grupi; broj i strukturu nastavnog kadra, normu časova i obim rada u okviru 40-časovne radne sedmice, broj i strukturu stručnih saradnika i saradnika; broj rukovodnog osoblja; broj administrativno-finansijskog osoblja; broj pomoćnog i tehničkog osoblja; vannastavne aktivnosti; društvenu i kulturnu djelatnost škole; učenički standard, te normativi školskog prostora, opreme, nastavnih sredstava i pomagala za srednju školu.

aa) Godišnji program rada škole je dokument koji sadrži cjelokupni plan i program rada srednje škole za jednu školsku godinu.

ab) Nastavni plan i program je dokument na osnovu kojeg se ostvaruje obrazovno-odgojni rad u srednjoj školi, kojim se utvrđuju ciljevi, zadaci, sadržaji, oblici i postupci –obrazovno-odgojnog rada, izvođenje općeobrazovne, stručno-teoretske i praktične nastave u pojedinim razredima, ili drugim oblicima nastave, a koji donosi Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona.

ac) Modularni nastavni planovi i programi su nastavni planovi i programi razvijeni na osnovu reformskih programa srednjeg stručnog obrazovanja primjenom modularne metodologije.

ad) Modul je zaokružena cjelina, nezavisni, ali koherentni i samostojeći skup ishoda učenja, u sklopu šireg predmeta ili sam, sa jasno definisanim sadržajem i unaprijed određenom metodologijom i standardima ocjenjivanja.

ae) Nastava je institucionalno organizovani i vaninstitucionalni stvaralački napor u savladavanju propisanih nastavnih sadržaja i sticanja znanja, sposobnosti, navika, vještina i osposobljavanje za dalji permanentni rad s ciljem da se razvije kritička, slobodna, autonomna, stvaralačka, humana, obrazovana, multikulturna, multietična i multikonfesionalna ličnost učenika, otvorena za sve sadašnje i buduće progresivne promjene u sebi i društvu (sredini) u kojem se nalazi.

af) Vannastavne aktivnosti su jedan od ostalih oblika neposrednog obrazovno-odgojnog rada, a odnose se na aktivnosti učenika koje se organizuju radi produbljivanja i razvijanja njihovih stvaralačkih sposobnosti, sticanja pozitivnih navika i vještina u slobodnom vremenu.

ag) Ocjenjivanje je postupak vrednovanja svih relevantnih činjenica o postignućima učenika tokom praćenja, provjeravanja i ispitivanja, a izražava se brojčanom ocjenom.

ah) Odgojno-disciplinske mjere u srednjoj školi su mjere koje se izriču učeniku koji se neprimjereno odnosi prema učenju, nastavnicima, drugim učenicima, vannastavnim aktivnostima, te školskoj imovini.

ai) Pedagoško-stručni nadzor je postupak nadzora nad organizacijom, izvođenjem nastave i drugim oblicima obrazovno-odgojnog rada, radom nastavnika, stručnih saradnika i saradnika u svim srednjim školama radi kontinuiranog unapređivanja obrazovno-odgojnog rada.

aj) Inkluzivno obrazovanje se odnosi na praksu uključivanja svih učenika bez obzira na njihove razlike u odgovarajuće srednje škole, u skladu sa njihovim individualnim potrebama i mogućnostima.

ak) Mentor je iskusan nastavnik/stručni saradnik koji interaktivnim radom, praćenjem i pružanjem podrške nastavniku početniku/stručnom saradniku početniku, pomaže prilikom sticanja iskustva u realizaciji obrazovno-odgojnog procesa.

Član 4.
(Tip srednje škole)

(1) Srednja škola je ustanova u kojoj se vrši srednje obrazovanje i odgoj učenika koji su završili osnovnu školu.

(2) Srednje škole su:

a) gimnazija, u kojoj se, pored općeobrazovnih programa, ostvaruju i posebni programi iz odgovarajućih oblasti;

b) srednja umjetnička škola, u kojoj se, pored odgovarajućeg općeobrazovnog programa, ostvaruje i program iz oblasti muzike, likovne i baletske umjetnosti (u daljem tekstu: umjetnička škola);

c) srednja tehnička i srodna škola, u kojoj se, pored odgovarajućeg općeobrazovnog programa, ostvaruje stručni program za IV stepen stručnog zvanja odgovarajuće struke (u daljem tekstu: tehnička i srodna škola);

d) srednja stručna škola, u kojoj se ostvaruju, pored općeobrazovnog i stručni programi za III stepen stručne spreme, te stiču zanimanja odgovarajuće struke (u daljem tekstu: stručna škola);

e) mješovita srednja škola, u kojoj se mogu ostvariti programi gimnazije, tehničke i srodnih škola i stručnih škola;

f) srednja škola za učenike sa teškoćama u razvoju, u kojoj se ostvaruju stručni, posebno prilagođeni programi za obrazovanje učenika sa teškoćama u razvoju i u kojoj se obrazuju učenici za polukvalifikovana zanimanja.

g) srednja vjerska škola, u kojoj se, pored odgovarajućeg općeobrazovnog programa, ostvaruje i poseban program za obrazovanje vjerskih službenika.

(3) Srednja škola ima svojstvo pravnog lica.

Član 5.
(Pojam srednjeg stručnog obrazovanja i obuke)

(1) Srednje stručno obrazovanje i obuka predstavljaju integralni dio obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini koje osigurava sticanje vještina i znanja iz određenih zanimanja i osnovu kontinuirane obuke s ciljem aktivnog uključivanja u proces rada ili nastavka daljnjeg obrazovanja, a podrazumijeva različite vrste i oblike odgoja i obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja kroz početno kontinuirano, redovno ili obrazovanje odraslih i obavljanje prakse, a obuhvata i stručnu obuku učenika i odraslih lica.

(2) Škole srednjeg stručnog obrazovanja i obuke se organizuju kao: srednja tehnička i stručna škola, umjetnička škola, škola posebne namjene i druge vrste škola koje ispunjavaju uslove za obavljanje djelatnosti obrazovanja propisane ovim zakonom (u daljem tekstu: srednja stručna škola).

Član 6.
(Klasifikacija zanimanja srednjeg stručnog obrazovanja i obuke)

(1) Klasifikacija zanimanja za srednje stručno obrazovanje i obuke je akt kojim se utvrđuje porodica zanimanja, dužina školovanja, nivo i oblik obrazovanja i tip škole.

(2) Klasifikacija se, prema potrebi, struktuira i revidira u skladu s kretanjem na tržištu rada i usaglašava s evropskom praksom i evropskim kvalifikacijskim okvirom za cjeloživotno učenje.

(3) Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, (u daljem tekstu: Agencija za obrazovanje), inicira i predlaže Ministarstvu za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona (u daljem tekstu: Ministarstvo) struktuiranje i revidiranje klasifikacije zanimanja.

Član 7.
(Poštivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda)

(1) Škola ima odgovornost da, u vlastitoj i u sredini u kojoj djeluje, doprinese stvaranju takve kulture koja poštuje ljudska prava i osnovne slobode svih građana, kako je to utemeljeno Ustavom i ostalim međunarodnim dokumentima iz oblasti ljudskih prava koje je potpisala Bosna i Hercegovina.

(2) U školi ne smije postojati bilo kakav oblik zastrašivanja, zlostavljanja, fizičkog kažnjavanja, vrijeđanja, ponižavanja ili degradiranja i drugih

negativnih pojava štetnih po zdravlje, uključujući i štetu izazvanu pušenjem ili upotrebom drugih opojnih i zakonom zabranjenih sredstava u školskim prostorima.

(3) Prava učenika koja se odnose na obrazovanje, ispravna briga za dobrobit njegovog fizičkog i mentalnog zdravlja i sigurnosti, u školama i na svim mjestima gdje se obrazuje, imaju prvenstvo nad svim drugim pravima, a u slučaju sukoba prava, prednost se daje onom pravu, tumačenju ili djelovanju koje će najviše koristiti interesu učenika.

(4) Prava učenika sa posebnim obrazovnim potrebama, koja mogu imati invaliditet, poteškoću ili biti u nepovoljnom položaju, poštivat će se u najvećoj mjeri prije svega ispravnim izborom zanimanja/zvanja.

(5) Nastava u srednjoj školi se izvodi na jezicima konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine, koji se imenuju jednim od tri naziva: bosanski, hrvatski i srpski.

(6) Jezik i kultura nacionalnih manjina koje žive u Bosni i i Hercegovini poštivat će se u najvećoj mjeri u kojoj je to izvodljivo, u skladu s Okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina.

(7) U zavisnosti od potreba učenika u upotrebi je i znakovni jezik.

(8) Ministarstvo će ustanoviti Nastavni plan i program koji će odgovarati potrebama date nacionalne manjine, a koji uključuje jezik, književnost, historiju i kulturu te manjine.

(9) Škola će unapređivati i štititi vjerske slobode, toleranciju i kulturu dijaloga.

(10) Učenik će pohađati nastavu vjeronauke/a samo ako je u skladu s njegovim ubjeđenjem i ubjeđenjem njegovih roditelja.

(11) Škola ne može preduzimati bilo kakve mjere i aktivnosti kojima bi se ograničavala sloboda izražavanja sopstvenih i upoznavanja drugih i drugačijih vjerskih uvjerenja.

(12) Za učenike koji ne žele pohađati vjeronauk/u organizuje se nastava iz alternativnog predmeta.

Član 8.
(Zabrana djelovanja političkih stranaka i njihovih podmladaka)

(1) U školi je zabranjeno djelovanje političkih stranaka i njihovih podmladaka, (kao što su: održavanje različitih političkih skupova, tribina i/ili bilo kakvih promocija političkih stranaka odnosno njihovih programa i kandidata).

(2) Za vrijeme trajanja povjerenog mandata, imenovanim direktorima i pomoćnicima direktora, zabranjuje se svaki oblik političkog angažovanja u tijelima i organima političkih stranaka.

Član 9.
(Programi stručnog obrazovanja)

(1) Programi za polukvalifikovane ili pomoćne radnike mogu se realizovati u stručnoj školi nakon završene osnovne škole.

(2) U stručnoj školi mogu se realizovati i odgovarajući programi stručnog obrazovanja I i II stepena stručne spreme, odnosno stručno osposobljavanje putem kurseva.

(3) Sticanjem obrazovanja iz prethodnog stava ne stiče se srednja stručna sprema.

(4) Programi i uslovi obrazovanja i osposobljavanja iz prvog stava utvrđuju se nastavnim planovima i programima koje donosi Ministarstvo na prijedlog škole.

Član 10.
(Programi dopunskog i stručnog usavršavanja polaznika)

(1) U srednjoj školi, pored realizacije programa općeobrazovnog i odgovarajućeg stručnog dijela, iz člana 9. ovog Zakona, mogu se realizovati i programi dopunskog obrazovanja i stručnog usavršavanja polaznika.

(2) Način realizacije programa dopunskog obrazovanja i stručnog usavršavanja polaznika utvrđuje se Pravilnikom o dopunskom obrazovanju i stručnom usavršavanju koji donosi Ministarstvo na prijedlog škole.

Član 11.
(Jezici i pisma na kojima se organizuje nastava)

(1) Nastava u srednjoj školi se izvodi na jezicima konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine, koji se imenuju jednim od tri naziva: bosanski, hrvatski i srpski, uz ravnopravnu upotrebu oba pisma (latinice i ćirilice).

(2) Dio nastavnih predmeta i sadržaja, utvrđenih Nastavnim planom i programom, može se osim na jezicima konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine, izvoditi i na nekom od svjetskih jezika, uz prethodno odobrenje Ministarstva.

(3) Ne može se vršiti diskriminacija nastavnika ili drugog uposlenog pri izboru, uslovima zapošljavanja, napredovanju ili bilo kojoj drugoj odluci vezanoj za tu osobu, niti diskriminacija učenika škole, na temelju toga što u školi, u usmenom ili pismenom izražavanju, koristi bilo koji od zvaničnih jezika iz prethodnog stava.

(4) Kada u srednjoj školi ima značajniji broj učenika pripadnika jedne nacionalne manjine, koji žele pohađati nastavu iz svog maternjeg jezika, za njih se u školi organizira i nastava maternjeg jezika u skladu sa Zakonom.

(5) Nastavnik koji izvodi nastavu iz maternjeg jezika učenika pripadnika nacionalne manjine, treba da ima znanje datog jezika kojim se osigurava da ga može predavati uz odgovarajući standard.

(6) U srednjoj školi, u kojoj se obrazuju učenici samo jedne nacionalne manjine, cjelokupna nastava izvodi se na jeziku te nacionalne manjine, uz obavezno savladavanje nastave jednog od jezika iz člana 7., stav (5), ovog Zakona.

Član 12.
(Sticanje srednjeg obrazovanja i odgoja)

(1) Državljani Bosne i Hercegovine imaju pravo da stiču srednje obrazovanje i odgoj u školama Zeničko-dobojskog kantona, (u daljem tekstu: Kanton), po odredbama ovog zakona.

(2) Učenici koji nemaju državljanstvo Bosne i Hercegovine, za vrijeme školovanja u Bosni i Hercegovini, moraju imati regulisan boravišni status u Bosni i Hercegovini u skladu sa odredbama Zakona o strancima, („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj: 88/15).

(3) Strani državljani i lica bez državljanstva imaju pravo da stiču srednje obrazovanje i odgoj u školama na području Kantona, po odredbama ovog zakona, u skladu sa konvencijama i ugovorima koje je država Bosna i Hercegovina zaključila sa drugim državama ili međunarodnim organizacijama.

Član 13.
(Značaj srednjeg obrazovanja i odgoja)

(1) Srednje obrazovanje i odgoj je djelatnost od posebnog društvenog značaja.

(2) Razvoj djelatnosti srednjeg obrazovanja i odgoja utvrđuje se dugoročnim planom koji donosi Skupština Zeničko-dobojskog kantona (u daljem tekstu: Skupština Kantona), uz prethodno pribavljena mišljenja općinskih/gradskog vijeća.

(3) Planom iz prethodnog stava naročito se utvrđuje potreba društva, obim i vrsta srednjeg obrazovanja i odgoja za određeni period u Kantonu.

DIO DRUGI - OSNIVANJE, RAD I PRESTANAK RADA SREDNJE ŠKOLE

Član 14.
(Osnivanje srednje škole)

(1) Srednju školu može osnovati domaće i strano pravno i fizičko lice u svim oblicima svojine, u skladu sa ovim Zakonom i dugoročnim planom iz člana 13. stav (2) ovog Zakona, a srednju vjersku školu može osnovati vjerska zajednica.

(2) Srednju školu kao javnu ustanovu u državnoj svojini osniva Skupština Kantona uz prethodno pribavljeno mišljenje općinskog/gradskog vijeća.

(3) Privatna škola može početi sa radom po dobivanju saglasnosti Ministarstva za primjenu Nastavnog plana i programa, kada, u skladu s važećim propisima, osigura i druge standarde i uslove koji garantuju da će učenici dobiti odgovarajuće obrazovanje, njegu i sigurnost u skladu sa specifičnostima datih privatnih škola u koje spadaju i vjerske škole.

(4) Samo međunarodne privatne škole mogu imati nastavne planove i programe koji u potpunosti ne pokrivaju zajednička jezgra nastavnih planova i programa.

(5) Privatne škole, kao i javne ustanove, ne mogu se osnovati u svrhu promovisanja rasnih, nacionalnih,

vjerskih, spolnih i drugih predrasuda, niti svoje funkcije smiju vršiti na način protivan zakonu, odnosno na način kojim se navedene predrasude promovišu.

(6) Za osnivanje privatne srednje škole potrebno je dostaviti dokaz o osiguranju sredstava za finansiranje škole, kao i bezuslovnu bankovnu garanciju na ime osiguranja finansijskih sredstava za omogućavanje nesmetanog nastavka započetog srednjeg obrazovanja za učenike u slučaju statusnih promjena ili prestanka rada te škole.

(7) Aktom o osnivanju srednje škole utvrđuje se naziv, njen djelokrug u skladu sa nastavnim planovima i programima koje donosi ili odobrava Ministarstvo i uređuju druga pitanja od značaja za rad srednje škole.

(8) Prava i obaveze osnivača i srednje škole utvrđuju se ugovorom, u skladu sa aktom o osnivanju.

(9) Ako je osnivač srednje škole Skupština Kantona, obaveze iz prethodnog stava ovog člana u ime Skupštine, vrši Vlada Kantona.

Član 15.
(Pedagoški standardi i finansiranje rada srednje škole)

(1) Srednje škole se osnivaju i rade u skladu sa Pedagoškim standardima za srednje škole (u daljem tekstu: Pedagoški standardi) i Normativima školskog prostora, opreme i nastavnih sredstava za srednje škole (u daljem tekstu: Normativi).

(2) Ukoliko srednja škola nije u državnoj svojini, njeno sufinansiranje može preuzeti Kanton ukoliko Skupština Kantona utvrdi javni interes.

(3) Pedagoške standarde i Normative, iz stava (1) ovog člana, donosi Ministarstvo, uz prethodnu saglasnost Vlade Kantona.

(4) Osnivač srednje škole obezbjeđuje sredstva potrebna za osnivanje i rad srednje škole u skladu sa Pedagoškim standardima i Normativima.

Član 16.
(Elaborat o osnivanju srednje škole)

(1) Prije donošenja akta o osnivanju srednje škole kao javne ili privatne ustanove, osnivač usvaja elaborat o društveno-ekonomskoj opravdanosti osnivanja srednje škole (u daljem tekstu: Elaborat), uz prethodno mišljenje Ministarstva.

(2) Elaborat obavezno sadrži: potrebe društva za obrazovanjem određenih kadrova, osigurana sredstva za finansiranje rada i bankovnu garanciju iz člana 14., stav (6), dužinu trajanja obrazovanja, profil i stepen stručne spreme koji se stiču po završetku obrazovanja, opće i posebne uslove po Pedagoškim standardima i Normativima i sredstva potrebna za ispunjavanje uslova rada srednje škole.

Član 17.
(Formiranje komisije za osnivanje srednje škole)

(1) Osnivač je dužan da prilikom osnivanja srednje škole formira komisiju koja će, u skladu sa ovim Zakonom, izvršiti pripreme za početak rada i izvršiti izbor prvih nastavnika škole.

(2) Ako je osnivač srednje škole Skupština Kantona, komisiju iz stava (1) ovog člana formira Vlada Kantona.

Član 18.
(Uslovi za osnivanje srednje škole)

Srednja škola se može osnovati ako ima:

a) dovoljan broj odjeljenja u skladu sa Pedagoškim standardima, izuzev škole u privatnoj svojini;

b) odgovarajući stručni nastavni kadar u skladu sa nastavnim planovima i programima;

c) obezbjeđena sredstva za ostvarivanje odgovarajućeg nastavnog plana i programa;

d) školske prostorije, opremu i nastavna sredstva, u skladu sa odgovarajućim normativima;

e) broj učenika u odjeljenjima i grupama stručnih zvanja i zanimanja, u okviru kojih se ostvaruje obrazovanje i odgoj u srednjoj školi, utvrđuje se Pedagoškim standardima;

f) srednja škola u privatnoj svojini može raditi i sa manjim brojem učenika u odjeljenju u odnosu na utvrđeni broj u Pedagoškim standardima ako je to u interesu osnivača.

Član 19.
(Početak rada, upis u registar srednjih škola i domova učenika i brisanje srednje škole iz Registra)

(1) Srednja škola i dom učenika može početi sa radom kada Ministarstvo utvrdi da su ispunjeni uslovi shodno odredbama ovog Zakona.

(2) Novoosnovana srednja škola i dom učenika počinje sa radom početkom školske godine.

(3) Uvođenje novog nastavnog plana i programa, odnosno proširivanje djelatnosti ili promjena obrazovanja i odgoja u okviru rada srednje škole zahtijeva utvrđivanje uslova rada, u skladu sa stavom 1. ovog člana.

(4) Srednja škola i dom učenika koji ispunjavaju uslove za rad upisuju se u Registar srednjih škola (u daljem tekstu: Registar), koji vodi Ministarstvo.

(5) Srednja škola i dom učenika upisuju se u nadležni sudski registar i danom upisa stiču svojstvo pravnog lica.

(6) Škola i dom učenika koji su upisani u Registar izdaju svjedodžbu i druge javne isprave o završetku obrazovanja, odnosno pojedinih razreda i oblika obrazovanja.

(7) Srednja škola i dom učenika brišu se iz Registra kada prestanu da ispunjavaju uslove propisane ovim Zakonom.

(8) Spisak statusnih promjena verifikovanih srednjih škola i domova učenika objavljuje se u Službenim novinama Kantona, najkasnije do početka drugog polugodišta tekuće školske godine.

(9) Postupak utvrđivanja uslova, sadržaja i načina vođenja Registra bliže se reguliše propisom koje donosi Ministarstvo.

Član 20.
(Statusne promjene srednje škole)

(1) Srednja škola može vršiti statusne promjene uz prethodnu saglasnost Ministarstva u skladu sa Pravilnikom o upisu u Registar srednjih škola i domova učenika.

(2) Statusne promjene se odnose na promjenu: osnivača škole, adrese škole, naziva škole i djelatnosti škole.

(3) Statusne promjene srednje škole, koje se odnose na obrazovno-odgojni rad, važe od početka naredne školske godine.

(4) Statusne promjene srednje škole nemaju uticaja na tekuće mandate organa upravljanja i organa rukovođenja u školi.

(5) Ukoliko je osnivač srednje škole Skupština Kantona, prava i obaveze osnivača iz stava (3) ovog člana, vrši Vlada Kantona.

Član 21.
(Udruživanje srednjih škola)

(1) Radi međusobne saradnje u ostvarivanju zajedničkih interesa i pružanja pomoći razvoju oblika obrazovno-odgojnog rada, srednje škole se mogu udruživati u jednu ili više zajednica srednjih škola, s tim da svaka srednja škola zadržava svojstvo pravnog lica.

(2) Srednja škola za učenike sa teškoćama u razvoju može svoj rad organizovati u okviru zajednice srednjih škola, sastavljenog od različitih nivoa obrazovanja u svojstvu jednog pravnog lica.

(3) Obrazovno-odgojni rad i stručni nadzor nad radom zajednice srednjih škola obavlja se u skladu s odgovarajućim nastavnim planovima i programima za svaki nivo obrazovanja koji je u sastavu zajednice srednjih škola.

(4) Srednja škola za učenike sa teškoćama u razvoju može da predstavlja resursni centar za pomoć i podršku inkluzivnom obrazovanju učenika sa posebnim obrazovnim potrebama u ostalim srednjim školama, na osnovu odluke Ministarstva.

(5) Prava, obaveze i međusobni odnosi srednjih škola, udruženih u zajednicu srednjih škola, utvrđuju se ugovorom.

(6) Zajednica srednjih škola ima pravila kojim se regulišu poslovi, zadaci i rad zajednice srednjih škola.

(7) Na Pravila zajednice srednjih škola saglasnost daje Ministarstvo.

Član 22.
(Zajednice srednjih škola)

(1) Zajednice srednjih škola se formiraju isključivo s ciljem uspostavljanja funkcionalne mreže srednjih škola, profesionalne saradnje, razmjene stručnih i stečenih iskustava u pogledu dogovora o nastavnim metodama, kao i svim ostalim aktivnostima koje su vezane za unapređenje nastavnog procesa, odnosno cjelovitog obrazovno-odgojnog rada škola udruženih u Zajednicu.

(2) Zajednica može imati svojstvo pravnog lica uz uslov da škole daju svoju saglasnost na Statut zajednice kojim bliže regulišu način rada, sjedište, prava i obaveze, radno-pravni status radnika, organe upravljanja i rukovođenja, kao i sva druga prateća pitanja vezana za funkcionisanje zajednice kao posebnog pravnog lica.

(3) Srednje škole koje formiraju zajednicu svoja međusobna prava regulišu ugovorom, uz prethodnu saglasnost Ministarstva.

Član 23.
(Tripartitno savjetodavno vijeće)

(1) Ministarstvo će osigurati da se potrebe i zahtjevi tržišta rada usaglašavaju sa potrebom osnivanja i organizacije institucija za stručno obrazovanje.

(2) Da bi se osigurale veze između srednjeg stručnog obrazovanja i obuke i tržišta rada na nivou Kantona, osnovat će se tripartitno savjetodavno vijeće koje ima savjetodavnu ulogu, a koje sačinjavaju ovlašteni predstavnici poslodavaca u okviru Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona, Sindikata srednjeg i visokog obrazovanja, odgoja, nauke i kulture Bosne i Hercegovine - Kantonalni odbor Zeničko-dobojskog kantona (u daljem tekstu: Sindikat) i Ministarstva.

Član 24.
(Rad srednje škole)

(1) Rad srednje škole je javan.

(2) Srednja škola kao javna ustanova u državnoj svojini ima svoj pečat sa grbom Kantona.

(3) Srednja škola u privatnoj svojini utvrdit će oblik, veličinu i sadržaj pečata pravilima škole, uz prethodno pribavljenu saglasnost Ministarstva.

Član 25.
(Prestanak rada srednje škole)

(1) Srednja škola prestaje sa radom ako ne ispunjava uslove i zadatke radi kojih je osnovana ili ako ne postoji potreba za njenim radom.

(2) Kada Ministarstvo utvrdi da srednja škola ne ispunjava uslove koji su propisani ovim Zakonom, odredit će rok u kojem se moraju otkloniti utvrđeni nedostaci.

(3) Ukoliko nedostaci ne budu otklonjeni, Ministarstvo će predložiti osnivaču prestanak rada škole.

(4) Ako osnivač ne donese akt o prestanku rada srednje škole u roku od tri mjeseca od dana podnošenja prijedloga o prestanku rada, Ministarstvo donosi rješenje o prestanku rada srednje škole i provodi postupak brisanja škole iz Registra**.**

(5) U slučaju prestanka rada srednje škole, osnivač je dužan da zatečenim učenicima omogući nastavak i završetak obrazovanja u toj školskoj godini.

(6) Aktom o prestanku rada škole odredit će se rok prestanka rada koji ne može biti prije završetka školske godine.

(7) Prestanak rada srednje škole objavljuje se u Službenim novinama Kantona.

(8) Ukoliko je osnivač srednje škole Skupština Kantona, prava i obaveze osnivača iz stavova (2), (3) i (4) ovoga člana, vrši Vlada Kantona.

Član 26.
(Primjena općih propisa u srednjim školama)

Na osnivanje, rad i prestanak rada srednje škole primjenjuju se opći propisi o ustanovama ukoliko ovim Zakonom nije drugačije propisano.

DIO TREĆI - OBRAZOVNO-ODGOJNI RAD SREDNJE ŠKOLE

POGLAVLJE I. ZAJEDNIČKE ODREDBE

Član 27.
(Obrazovanje učenika u srednjim školama)

U srednjoj školi se obrazuju:

a) učenici koji su završili osnovnu školu;

b) lica koja žele da se obrazuju, stručno usavršavaju i dopunski obrazuju putem raznih oblika obrazovanja.

Član 28.
(Obrazovanje odraslih u srednjim školama)

(1) Srednja škola može organizovati obuku odraslih u okviru svoje registrovane djelatnosti uz saglasnost Ministarstva, a u skladu sa Zakonom o obrazovanju

odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/14), (u daljem tekstu: Zakon o obrazovanju odraslih).

(2) Uz odobrenje Ministarstva, srednje škole mogu razvijati nove organizacione oblike i primjenjivati nove pristupe u sadržaju i metodu stručnog obrazovanja s ciljem uvođenja korisnih promjena u sistem srednjeg obrazovanja i obuke.

(3) Nastavne planove i programe za obrazovanje i obuku odraslih odobrava Ministarstvo.

(4) Prijedlog nastavnog plana i programa može da donese škola uz prethodnu saglasnost Ministarstva.

(5) Polaznicima obuke za odrasle naplaćuje se naknada za obuku, a visinu naknade utvrđuje i donosi školski odbor uz saglasnost Ministarstva.

Član 29.
(Ostvarivanje općih ciljeva srednjeg obrazovanja)

Nastavni plan i program koji donosi Ministarstvo će u Kantonu osigurati i garantovati ostvarivanje općih ciljeva obrazovanja utvrđenih u članu 3. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini, („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj:18/03), (u daljem tekstu: Okvirni zakon), kao i ciljeva utvrđenih članom 3. Okvirnog zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj: 63/08), (u daljem tekstu: Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju).

Član 30.
(Nastavni planovi i programi za srednje škole)

(1) Nastavnim planom i programom za svaku vrstu srednje škole utvrđuje se, u zavisnosti od vrste obrazovanja, odnos općeobrazovnog, stručno-teoretskog i praktičnog dijela programa.

(2) Nastavnim planom i programom za srednje stručno obrazovanje posebno se utvrđuje svrha, ciljevi i zadaci programa, nastavni predmeti i sadržaji, trajanje i osnovni oblici izvođenja programa, godišnji i sedmični broj sati nastave, praktične obuke, broj sati za svaki predmet, profil i stručna sprema nastavnika, didaktički i drugi uslovi za izvođenje nastavnog plana i programa.

(3) Nastavnim planom i programom utvrđuje se i fond nastavnih sati i odgovarajući programski sadržaj dodatnog obrazovanja za nadarene učenike.

Član 31.
(Sadržaji nastavnih planova i programa)

(1) Sastavni dio Nastavnog plana i programa srednjeg obrazovanja i odgoja za svaku vrstu škole, grupu nastavnih predmeta, odnosno predmet, čine i specifični sadržaji, čiji obim ne može biti veći od 25% u odnosu na utvrđeni nastavni plan i program.

(2) Sadržaje iz prethodnog stava utvrđuje osnivač srednje škole, uz prethodno pribavljeno mišljenje Pedagoškog zavoda i saglasnost Ministarstva.

(3) Ukoliko je osnivač srednje škole Skupština Kantona, prava i obaveze osnivača iz stava (1) ovog člana vrši Vlada Kantona.

(4) Izuzetno, u vjerskim i privatnim školama sadržaji specifičnih predmeta iz stava (1) ovog člana mogu biti i veći od 25% u odnosu na utvrđeni nastavni plan i program, ali ne veći od 35%.

Član 32.
(Odobravanje i donošenje nastavnih planova i programa za srednje stručno obrazovanje i obuku)

(1) Nastavni plan i program za srednje stručno obrazovanje i obuku sastoji se od zajedničkog jezgra sastavljenog u skladu sa Okvirnim zakonom i Okvirnim zakonom o srednjem stručnom obrazovanju i obuci, planova i programa za stručne predmete i dijela nastavnog plana i programa koji se osmišljavaju u školama.

(2) Prilikom osmišljavanja nastavnog plana i programa uzimaju se u obzir potrebe lokalnog tržišta rada.

(3) Dio Nastavnog plana i programa za srednje stručno obrazovanje i obuku koji se izrađuje u školama ne može obuhvatiti više od 30% sveukupnog nastavnog plana i programa.

(4) Dio Nastavnog plana i programa za svaki stručni predmet, na prijedlog stručnog aktiva, utvrđuje nastavničko vijeće škole, a odobrava Ministarstvo na osnovu mišljenja Pedagoškog zavoda.

(5) Nastavni plan i program iz stava (1) člana razvija se koliko god je to moguće primjenom modularne metodologije.

(6) Nastavni plan i program za srednje stručno obrazovanje i obuku, na prijedlog Pedagoškog zavoda, donosi Ministarstvo.

Član 33.
(Zajednička jezgra nastavnih planova i programa)

(1) U svim javnim i privatnim školama u Kantonu uspostavit će se i primjenjivati zajednička jezgra nastavnih planova i programa.

(2) Zajednička jezgra nastavnih planova i programa sastoji se od nastavnih planova i programa sa što je moguće širom zajedničkom jezgrom za sve predmete srednjeg obrazovanja baziranim na ishodima učenja.

Član 34.
(Realizovanje obrazovnih sadržaja prema zahtjevima tržišta rada)

(1) U skladu sa zahtjevima tržišta rada, Ministarstvo može utvrditi, za obavljanje manje složenih i jednostavnih poslova, obrazovanje i obuku kraće od tri godine, kao i vrstu stečene kvalifikacije prema postojećem srodnom zanimanju.

(2) U skladu sa Okvirnim zakonom i Okvirnim zakonom o srednjem stručnom obrazovanju škole uživaju autonomiju, što posebno podrazumijeva slobodu škole da izrađuje i realizuje obrazovne sadržaje prema zahtjevima lokalnog tržišta rada.

Član 35.
(Donošenje i utvrđivanje nastavnog plana i programa)

(1) Prijedlog nastavnog plana i programa, utvrđuje Pedagoški zavod.

(2) Nastavni plan i program donosi Ministarstvo.

Član 36.
(Školska godina)

(1) Školska godina traje od 1. septembra tekuće do 31. avgusta naredne kalendarske godine.

(2) Nastava se ostvaruje po polugodištima i traje 37 radnih sedmica, s tim da nastavnici programske sadržaje planiraju i realizuju u okviru 35 nastavnih sedmica.

(3) Za škole koje rade po modularnom nastavnom planu i programu nastavnici programske sadržaje realizuju u okviru 34 nastavne sedmice, a preostalu sedmicu realizuju kao projekat sedmicu.

(4) Nastava u završnom razredu srednje škole traje 32 radne sedmice, s tim da se programski sadržaji realizuju u okviru 30 nastavnih sedmica.

(5) Razlika u broju radnih i nastavnih sedmica koristi se za realizaciju posebnih programskih sadržaja, obilježavanje državnih i vjerskih praznika, kulturnu i sportsku djelatnost škole, planiranih godišnjim programom rada i kalendarom u razrednoj knjizi.

(6) Na početku svakog polugodišta, nastava počinje intoniranjem himne Bosne i Hercegovine uz obavezno isticanje državnih simbola Bosne i Hercegovine.

Član 37.
(Nastava i vannastavne aktivnosti)

(1) Nastava u prvom polugodištu počinje u pravilu prvog radnog dana u septembru.

(2) Srednja škola organizuje nastavni proces, u pravilu, u petodnevnoj radnoj sedmici.

(3) Ukoliko se vannastavne aktivnosti, zbog ograničenja prostornih kapaciteta škole, ne mogu realizovati u petodnevnoj radnoj sedmici, iste se mogu realizovati jedne subote u mjesecu.

(4) Ukupno opterećenje učenika redovnom nastavom ne može iznositi više od 35 nastavnih sati sedmično, odnosno 7 nastavnih sati dnevno.

Član 38.
(Nastavni sat)

(1) Nastavni sat općeobrazovne, stručno-teoretske i praktične nastave u srednjoj školi traje 45 minuta, a u srednjoj školi za učenike sa teškoćama u razvoju 40 minuta.

(2) Trajanje nastavnog sata, način i uslovi za izvođenje praktične nastave koja se izvodi izvan škole (u privrednim društvima, ustanovama ili kod obrtnika), bit će regulisani posebnim pravilnikom koji donosi Ministarstvo.

Član 39.
(Odmor za učenike u toku školske godine)

(1) Zimski odmor za učenike srednje škole traje tri sedmice, proljetni odmor jednu sedmicu, a ljetni odmor traje od završetka nastavne godine do početka nove školske godine.

(2) Zimski odmor koristi se nakon završetka prvog polugodišta, a proljetni odmor za učenike srednje škole u pravilu posljednjih pet radnih dana u mjesecu martu.

(3) Za vrijeme trajanja proljetnog raspusta, škola može organizovati određene vannastavne sadržaje na prethodno usaglašene prijedloge sa vijećem roditelja i vijećem učenika, ukoliko se planiraju godišnjim programom rada škole.

(4) Završetak prvog polugodišta i trajanje zimskog odmora za učenike srednjih škola na području Kantona je, u pravilu, istovremen i reguliše se kalendarom koji donosi Ministarstvo za svaku školsku godinu, na prijedlog Pedagoškog zavoda.

(5) Ministarstvo može odobriti, zavisno od klimatskih ili drugih uslova, produžetak zimskog odmora, a najduže jednu radnu sedmicu, s tim da u toku školske godine bude ostvaren godišnji fond nastavnih sati predviđen nastavnim planom i budu realizovani programski sadržaji.

(6) Srednja škola će prilikom utvrđivanja rasporeda sati, a ne remeteći realizaciju nastavnog plana i programa i u skladu sa mogućnostima, uskladiti obavljanje neodložnih vjerskih obaveza učenika i nastavnika.

(7) Srednja škola može, radi obilježavanja vjerskih praznika, odrediti da se dio zimskog odmora za učenike koristi u toku prvog ili drugog polugodišta, uz prethodnu saglasnost Ministarstva.

Član 40.
(Prekid obrazovno-odgojnog rada)

(1) Obrazovno-odgojni rad se ne smije prekidati u toku polugodišta, odnosno školske godine, izuzev zbog elementarnih nepogoda, epidemija i drugih naročito opravdanih razloga, a po odluci Ministarstva.

(2) U slučaju prekida nastavnog procesa zbog obustave rada, godišnji fond nastavnih sati, predviđen Nastavnim planom i programom, mora biti nadoknađen prije završetka školske godine.

(3) Nastavni proces ne smije se prekidati zbog obustave rada iz prethodnog stava u završnom razredu srednje škole, ukoliko će ugroziti završetak planiranog nastavnog procesa.

Član 41.
(Organizacija obrazovno-odgojnog rada sa učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama)

(1) U zavisnosti od uslova, mogućnosti i potreba, u srednjoj školi može se organizovati izvođenje obrazovno-odgojnog rada srednjeg obrazovanja za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama u skladu sa njihovim individualnim mogućnostima, odnosno interesovanjima, po odgovarajućim nastavnim planovima i programima.

(2) Nastavni planovi i programi iz prethodnog stava, mogu početi sa primjenom kada Ministarstvo utvrdi da su ispunjeni uslovi u skladu sa ovim Zakonom.

Član 42.
(Organizacija obrazovno-odgojnog rada izvan sjedišta srednje škole)

(1) Srednja škola može organizovati obrazovno-odgojni rad po odgovarajućem programu srednje škole i izvan svog sjedišta ukoliko u tom mjestu nema srednje škole tog tipa.

(2) Obrazovno-odgojni rad, iz stava (1) ovog člana, može se organizovati kada ima dovoljan broj učenika za najmanje optimalan broj učenika za jedno odjeljenje.

(3) Zahtjev za organizovanje obrazovno-odgojnog rada iz stava (1) i (2) ovog člana, podnosi općina/grad na čijem području se to obrazovanje obavlja.

(4) Obrazovno-odgojni rad iz stava (1) ovog člana može početi sa radom kada Ministarstvo utvrdi da su ispunjeni uslovi za rad, u skladu sa ovim Zakonom.

Član 43.
(Ostvarenje godišnjeg fonda nastavnih sati)

(1) Srednja škola je dužna da ostvari godišnji fond nastavnih sati predviđen planom i programom.

(2) Ako se utvrdi da srednja škola nije ostvarila godišnji fond nastavnih sati predviđenih planom i programom u okviru predviđenog broja nastavnih sedmica, produžit će nastavu dok se ne ostvari godišnji fond nastavnih sati.

(3) Srednja škola koja ne ostvari predviđeni godišnji fond nastavnih sati ne može izdati svjedodžbu o završenom razredu, odnosno obrazovanju.

Član 44.
(Godišnji program rada škole)

(1) Obrazovno-odgojni rad provodi se na osnovu Nastavnog plana i programa i Godišnjeg programa rada srednje škole (u daljem tekstu: Godišnji program rada).

(2) Godišnji program rada škole utvrđuje se na osnovu jedinstvene metodologije koju donosi Pedagoški zavod.

(3) Prijedlog Godišnjeg programa rada škole utvrđuje nastavničko vijeće na prijedlog direktora, a donosi školski odbor, najkasnije do 30. septembra za tekuću školsku godinu, uz prethodnu saglasnost Pedagoškog zavoda.

(4) Škola je dužna dostaviti Prijedlog godišnjeg programa rada škole na pregled i davanje saglasnosti Pedagoškom zavodu, najkasnije do 15. septembra za tekuću školsku godinu.

(5) Zvaničnu verziju Godišnjeg programa rada škola dostavlja Ministarstvu i Pedagoškom zavodu, najkasnije do 15. oktobra tekuće školske godine.

(6) Izmjene i dopune u Godišnjem programu rada škole se dostavljaju Ministarstvu i Pedagoškom zavodu.

(7) Izvještaj o uspjehu učenika u učenju i vladanju za proteklu školsku godinu škola je dužna dostaviti Pedagoškom zavodu, najkasnije do 30. septembra tekuće školske godine.

Član 45.
(Organizacija vannastavnih aktivnosti)

(1) U srednjoj školi organizuju se vannastavne aktivnosti učenika uključivanjem u razne oblike rada koji se zasnivaju na dobrovoljnom izjašnjavanju učenika, zatim ostvarivanju saradnje sa nevladinim organizacijama i slično.

(2) Zadaci i programski sadržaji vannastavnih aktivnosti utvrđuju se Godišnjim programom rada, u skladu sa Pedagoškim standardima.

(3) Vannastavne aktivnosti učenika ostvaruju se putem društava, sekcija, klubova, družina, grupa, učeničkih zadruga i drugih oblika.

(4) Učeničku zadrugu može organizovati najmanje 30 učenika srednje škole.

(5) Sredstva učeničke zadruge i sredstva ostvarena praktičnim radom učenika u školskim radionicama ne ulaze u ukupan prihod srednje škole i na njih se ne plaćaju porezi i doprinosi utvrđeni posebnim zakonom.

(6) Djelokrug rada Vijeća učenika regulisat će Poslovnik o radu Vijeća učenika.

Član 46.
(Izleti, stručne posjete, ekskurzije, logorovanja i drugi oblici obrazovno-odgojnog rada)

(1) Izleti, stručne posjete, ekskurzije, logorovanja i drugi oblici obrazovno-odgojnog rada predviđeni Godišnjim programom rada škole, organizuju se i izvode u okviru radnih dana.

(2) Organizacija i izvođenje izvanškolskih aktivnosti iz stava (1) ovog člana, bliže se utvrđuje posebnim propisom koji donosi Ministarstvo.

Član 47.
(Osnivanje eksperimentalne škole)

(1) Radi uvođenja novih oblika i sadržaja rada, Ministarstvo može jednu ili više srednjih škola proglasiti eksperimentalnim ili osnovati eksperimentalnu srednju školu.

(2) Za eksperimentalnu srednju školu može se donijeti odluka o odstupanju od odredaba ovog Zakona u primjeni nastavne norme, dnevnog i sedmičnog opterećenja učenika nastavnim satima, načinu ocjenjivanja znanja, organizovanja odjeljenja i primjene nastavnog plana i programa.

(3) Osnivanje i rad eksperimentalne srednje škole i proglašenje postojećih škola eksperimentalnim uređuje se bližim propisom koji donosi Ministarstvo.

Član 48.
(Pedagoško-metodička praksa u srednjoj školi)

(1) Na prijedlog ustanove u kojoj se obrazuju nastavnici, Ministarstvo u sjedištu te ustanove, određuje srednje škole za izvođenje pedagoško-metodičke prakse studenata.

(2) Za obavljanje pedagoško-metodičke prakse mogu se odrediti i druge škole na području Kantona, ako se za to ukaže potreba.

(3) Uvjeti za obavljanje pedagoško-metodičke prakse, iz stavova (1) i (2) ovog člana utvrđuju se posebnim propisom koji donosi Ministarstvo.

Član 49.
(Udžbenici i nastavna sredstva u srednjoj školi)

(1) U nastavnom procesu srednje škole koriste se školski udžbenici i nastavna sredstva koja odobrava Ministarstvo.

(2) Privatne srednje škole su dužne pribaviti saglasnost nadležnog Ministarstva za primjenu udžbenika, radnih udžbenika i nastavnih sredstava, najkasnije do 15. avgusta tekuće školske godine, kako bi se isti uvrstili na spisak odobrenih udžbenika, radnih udžbenika i nastavnih sredstava, koji će se primjenjivati na području Zeničko-dobojskog kantona.

(3) Školski udžbenik je osnovno nastavno sredstvo koje obuhvata sadržaje iz Nastavnog plana i programa za srednje škole i koji je urađen na osnovu koncepcije udžbenika.

(4) Pod školskim udžbenikom kao nastavnim sredstvom podrazumijeva se i zbirka zadataka, priručnik, radna sveska i druga stručna literatura koja zamjenjuje udžbenik ili je njegov sastavni dio, izrađena u skladu sa koncepcijom udžbenika.

(5) Za primjenu nastavnog plana i programa koriste se odgovarajući udžbenici napisani na jezicima koji su u službenoj upotrebi na području Kantona.

Član 50.
(Inkluzivno obrazovanje)

(1) Učenici sa posebnim obrazovnim potrebama, pod određenim uslovima, mogu se uključiti u redovno srednjoškolsko obrazovanje, po principu inkuzivnog obrazovanja.

(2) Inkluzivno obrazovanje u srednjim školama se odvija u skladu sa Pravilnikom o inkluzivnom obrazovanju učenika sa posebnim obrazovnim potrebama, kojim će se definisati postupak identifikacije, socijalizacije, vođenje evidencije i dokumentacije, planiranje i način rada, profil, obuka i profesionalni razvoj stručnog kadra za rad sa učenicima sa posebnim potrebama, koji donosi Ministarstvo.

(3) U srednjoj stručnoj školi mogu se formirati odjeljenja učenika za odgovarajuća zanimanja I, II i III stepena stručne spreme, a koji su osnovnu školu završili prema individualnim obrazovnim programima na osnovu nalaza i mišljenja stručnjaka iz odgovarajućih ustanova zdravstvenog ili socijalnog tipa.

Član 51.
(Pravila škole i Pravilnik o kućnom redu s etičkim kodeksom)

(1) Srednja škola ima pravila i druga akta u skladu sa zakonskim propisima koja usvaja školski odbor srednje škole na prijedlog direktora.

(2) Pravila škole sadrže, naročito: naziv i sjedište škole, podatke o osnivaču, obaveze škole prema osnivaču, djelatnost škole, organ upravljanja, (broj članova, način izbora, nadležnost), organ rukovođenja (izbor, prava i obaveze), odredbe koje se odnose na obaveze i radnu disciplinu uposlenika i povredu radne odgovornosti, podatke o načinu sticanja i raspoređivanju sredstava za rad, popis obaveznih akata škole.

(3) Pravilima srednje škole uređuju se pitanja koja se odnose i na:

a) način ostvarivanja javnosti rada škole;

b) utvrđivanje vrste, oblika i organizacije obrazovno-odgojnog rada;

c) način školovanja učenika sa posebnim obrazovnim potrebama;

d) utvrđivanje oblika i načina obrazovanja odraslih;

e) uslove konkursa za prijem nastavnika, stručnih saradnika i saradnika, kao i ostalih radnika škole;

f) način donošenja Pravilnika o kućnom redu sa etičkim kodeksom;

g) način ostvarivanja saradnje sa roditeljima učenika;

h) način organizovanja i izvođenja praktične nastave s proizvodnim radom, rada u školskim radionicama za praktičnu nastavu, sticanje i raspoređivanje sredstava;

i) rad zajednice učenika škole;

j) postupak i utvrđivanje specifičnih sadržaja u okviru nastavnih planova i programa;

k) organizaciju ferijalne prakse;

l) organizaciju rada učeničkih zadruga u školi, te sticanje i raspoređivanje sredstava;

m) postupak stručnog usavršavanja nastavnika;

n) praćenje i vrednovanje rada nastavnika i postupak izbora u zvanja;

o) izrečene odgojno-disciplinske mjere, odnosno utvrđivanje žalbenog postupka roditelja učenika prilikom izrečenih odgojno-disciplinskih mjera;

p) uređenje drugih pitanja i drugih akata u skladu sa ovim Zakonom.

(4) Pravilnik o kućnom redu sa etičkim kodeksom, na prijedlog direktora, uz prethodne konsultacije sa nastavničkim vijećem i vijećem roditelja, usvaja školski odbor.

POGLAVLJE II. TIPOVI SREDNJIH ŠKOLA

Odjeljak A. Gimnazija

Član 52.
(Obrazovanje učenika u gimnaziji)

(1) Gimnazija je škola općeg četverogodišnjeg obrazovanja čiji je cilj priprema učenika za nastavak obrazovanja na visokoškolskim ustanovama.

(2) U gimnaziji se realizuje obrazovanje redovnih učenika po općeobrazovnom programu sa izbornim područjima i polaznika obrazovanja odraslih kako je regulisano Zakonom o obrazovanju odraslih.

(3) U gimnaziji se ne može vršiti istovremeno obrazovanje po programu druge vrste srednje škole.

Član 53.
(Upis učenika u gimnaziju)

(1) Za upis u gimnaziju mogu se prijaviti učenici koji su sa uspjehom završili redovno osnovno obrazovanje prema Nastavnom planu i okvirnom pogramu za osnovnu školu .

(2) Upis se vrši na osnovu uspjeha učenika u završnim razredima osnovne škole.

(3) Bliži propis o kriterijima, sadržaju i načinu upisa učenika u gimnaziju donosi Ministarstvo.

Član 54.
(Polaganje mature u gimnaziji)

(1) Na završetku obrazovanja u gimnaziji se polaže matura po programima utvrđenim za ovaj tip škole.

(2) Od polaganja mature se oslobađaju učenici koji su sve razrede gimnazije završili s odličnim uspjehom i imaju primjerno vladanje.

(3) Bliži propis o sadržaju i načinu polaganja mature u gimnaziji donosi Ministarstvo.

Odjeljak B. Umjetnička škola

Član 55.
(Obrazovanje učenika u srednjoj umjetničkoj školi)

(1) U umjetničkoj školi obrazuju se redovni učenici po općeobrazovnom i programu iz oblasti muzičke, likovne i baletske umjetnosti u trajanju od četiri godine, za odgovarajuće djelatnosti i za nastavak obrazovanja na odgovarajućim visokoškolskim institucijama.

(2) Nastavnim planom i programom odgovarajuće umjetničke škole utvrđuje se odnos općeobrazovnog dijela i dijela programa za obrazovanje iz određene oblasti umjetnosti.

Član 56.
(Upis učenika u srednju umjetničku školu)

(1) U umjetničku školu mogu se upisati učenici koji su sa uspjehom završili osnovno obrazovanje prema Nastavnom planu i okvirnom programu za osnovnu školu.

(2) U umjetničku školu mogu se redovno upisati učenici i prije završetka osnovnog obrazovanja ukoliko u toku osnovnog obrazovanja pokažu izuzetan talenat i nadarenost za umjetničko obrazovanje, odnosno osvoje specijalne ili prve nagrade na federalnom, državnom ili međunarodnom takmičenju.

(3) Upis se vrši na osnovu uspjeha u četiri završna razreda osnovne škole iz predmeta značajnih za određenu oblast umjetnosti.

(4) Za upis u umjetničku školu obavezan je prijemni ispit.

(5) Program i način polaganja prijemnog ispita uređuje se nastavnim planom i programom za svaku umjetnost.

(6) Organizacija provjere znanja i sposobnosti učenika na prijemnom ispitu uređuje se općim aktom škole.

(7) Prijemni ispit je eliminatoran.

(8) Bliži propis o kriterijima, sadržaju i načinu upisa u srednju umjetničku školu donosi Ministarstvo.

Član 57.
(Polaganje mature u srednjoj umjetničkoj školi)

(1) Na završetku obrazovanja u umjetničkoj školi se polaže matura.

(2) Od polaganja mature se oslobađaju učenici koji su sve razrede u umjetničkoj školi završili s odličnim uspjehom i imaju primjerno vladanje.

(3) Program i način polaganja mature uređuje se nastavnim planom i programom za svaku oblast umjetnosti.

(4) Organizacija provjere znanja i sposobnosti učenika na polaganju mature u umjetničkoj školi uređuje se aktom škole.

(5) Bliži propis o sadržaju i načinu polaganja mature u srednjoj umjetničkoj školi donosi Ministarstvo.

Odjeljak C. Tehnička i srodna škola

Član 58.
(Obrazovanje učenika u tehničkoj i srodnoj školi)

(1) U tehničkoj i srodnoj školi obrazuju se redovni učenici u trajanju od četiri godine po općeobrazovnom i stručnom programu srednjeg obrazovanja.

(2) Nastavnim planom i programom tehničke i srodne škole za svaki tip škole utvrđuje se odnos općeobrazovnog, stručno-teoretskog sadržaja i praktičnog dijela nastave.

(3) U tehničkoj i srodnoj školi stiču se odgovarajuća stručna zvanja/zanimanja.

Član 59.
(Upis učenika u tehničku i srodnu školu)

(1) U tehničku i srodnu školu mogu se upisati učenici koji su sa uspjehom završili osnovno obrazovanje prema Nastavnom planu i okvirnom programu za osnovnu školu i polaznici obrazovanja odraslih kako je regulisano Zakonom o obrazovanju odraslih .

(2) Upis se vrši na osnovu općeg uspjeha u završnim razredima osnovne škole i uspjeha iz predmeta značajnih za dati tip škole.

(3) Bliži propis o kriteriju, sadržaju i načinu upisa u tehničku i srodnu školu donosi Ministarstvo.

Član 60.
(Izvođenje praktične nastave)

(1) Praktična nastava u tehničkoj i srodnoj školi izvodi se u skladu sa nastavnim planovima i programima u školskim radionicama, laboratorijama i kabinetima, te drugim objektima za nastavu opremljenim u skladu sa odgovarajućim normativima.

(2) Praktična nastava se izvodi pod stručnim nadzorom srednje škole u privrednim društvima, ustanovama ili kod obrtnika ako imaju odgovarajuću savremenu opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uslove u skladu sa Nastavnim planom i programom.

(3) Uslovi, oblici, metode i postupci izvođenja praktične nastave, te vršenje stručnog nadzora reguliše se ugovorom srednje škole sa privrednim društvima, ustanovama ili kod obrtnika.

Član 61.
(Ferijalna praksa u tehničkoj i srodnoj školi)

(1) Nastavnim planom i programom tehničke i srodne škole može se utvrditi obaveza, program, vrijeme i trajanje obavljanja ferijalne prakse učenika, kao dopuna praktičnoj nastavi.

(2) Uslove, oblike, metode, postupke i fond časova izvođenja ferijalne prakse, propisuje Ministarstvo posebnim pravilnikom, na osnovu koga škole ugovorom sa privrednim društvima, ustanovama i obrtnicima regulišu škola i drugi zainteresovani subjekti.

(3) Bliži uslovi izvođenja ferijalne prakse za učenike tehničke i srodne škole utvrđuju se ugovorom sa privrednim društvom, ustanovom ili obrtnikom, u zavisnosti od toga gdje se ona izvodi.

Član 62.
(Eksperimentalna nastava u tehničkoj i srodnoj školi)

(1) U tehničkoj i srodnoj školi može se organizovati izvođenje eksperimentalne nastave po posebnom nastavnom planu i programu.

(2) Uvođenje eksperimentalnog nastavnog plana i programa odobrava Ministarstvo na osnovu zahtjeva škole.

Član 63.
(Polaganje mature u tehničkoj i srodnoj školi)

(1) Na završetku obrazovanja u tehničkoj i srodnoj školi polaže se matura.

(2) Od polaganja mature se oslobađaju učenici koji su sve razrede u tehničkoj i srodnoj školi završili s odličnim uspjehom i imaju primjerno vladanje.

(3) Nastavnim planom i programom škole utvrđuje se program polaganja mature.

(4) Bliži propis o kriterijima, sadržaju i načinu polaganja mature u tehničkoj i srodnoj školi donosi Ministarstvo.

Član 64.
(Osposobljenost učenika)

Učenik koji završi tehničku i srodnu školu osposobljen je za rad i za nastavak obrazovanja na visokoškolskoj ustanovi.

Odjeljak D. Stručna škola

Član 65.
(Obrazovanje učenika u stručnoj školi)

(1) U stručnoj školi obrazuju se učenici koji su sa uspjehom završili osnovnu školu i polaznici obrazovanja odraslih kako je regulisano Zakonom o obrazovanju odraslih za odgovarajuća zanimanja u trogodišnjem ili četverogodišnjem trajanju.

(2) Nastavnim planom i programom utvrđuje se zanimanje i trajanje obrazovanja, te odnos općeobrazovnih i stručno-teoretskih sadržaja i praktične nastave.

Član 66.
(Upis učenika u stručnu školu)

(1) U stručnu školu mogu se upisati učenici na osnovu:

a) općeg uspjeha u završnim razredima osnovne škole i uspjeha iz pojedinih nastavnih predmeta relevantnih za dati tip škole;

b) pedagoškog kartona učenika koji su radili po individualnim obrazovnim programima u osnovnoj školi.

(2) Bliži propis o kriteriju, sadržaju i načinu upisa u stručnu školu donosi Ministarstvo.

Član 67.
(Polaganje završnog ispita)

(1) Na završetku obrazovanja u stručnoj školi polaže se završni ispit.

(2) Od polaganja završnog ispita se oslobađaju učenici koji su sve razrede u stručnoj školi završili s odličnim uspjehom i imaju primjerno vladanje.

(3) Nastavnim planom i programom za svaku školu utvrđuje se način polaganja završnog ispita.

(4) Bliži propis o kriterijima, sadržaju i načinu polaganje završnog ispita u stručnoj školi donosi Ministarstvo.

Član 68.
(Sticanje majstorskog zvanja)

(1) Učenici stručne škole mogu se dalje obrazovati za sticanje majstorskog zvanja u odgovarajućoj stručnoj školi koja ispunjava uslove za to obrazovanje u skladu sa ovim Zakonom.

(2) Program i uslovi obrazovanja za majstorski ispit utvrđuju se odgovarajućim nastavnim planovima i programima koje donosi Ministarstvo.

Član 69.
(Izvođenje praktične nastave)

(1) Praktična nastava u stručnoj školi izvodi se u skladu sa nastavnim planovima i programima u školskim radionicama, laboratorijama i kabinetima, te drugim objektima za nastavu opremljenim u skladu sa odgovarajućim normativima.

(2) Praktična nastava se izvodi pod stručnim nadzorom srednje škole u privrednom društvu, ustanovi ili kod obrtnika ako imaju odgovarajuću savremenu opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uslove u skladu sa Nastavnim planom i programom.

(3) Uslovi, oblici, metode i postupci izvođenja praktične nastave, te vršenje stručnog nadzora reguliše se ugovorom srednje škole sa privrednim društvom, ustanovom ili obrtnikom.

Član 70.
(Ferijalna praksa u stručnoj školi)

(1) Nastavnim planom i programom stručne škole može se utvrditi obaveza, program, vrijeme i trajanje obavljanja ferijalne prakse učenika, kao dopuna praktične nastave.

(2) Uslove, oblike, metode, postupke i fond časova izvođenja ferijalne prakse, propisuje Ministarstvo posebnim pravilnikom, na osnovu koga srednje škole ugovorom sa privrednim društvima, ustanovama i obrtnicima regulišu škola i drugi zainteresovani subjekti.

(3) Bliži uslovi izvođenja ferijalne prakse za učenike stručne škole utvrđuju se pojedinačnim ugovorom sa privrednim društvom, ustanovom ili obrtnikom, u zavisnosti gdje se ona izvodi.

Član 71.
(Eksperimentalna nastava u stručnoj školi)

(1) U stručnoj školi može se organizovati izvođenje eksperimentalne nastave po posebnom nastavnom planu i programu.

(2) Uvođenje eksperimentalnog nastavnog plana i programa odobrava Ministarstvo na osnovu zahtjeva škole.

Odjeljak E. Srednje škole za učenike sa teškoćama u razvoju

Član 72.
(Obrazovanje učenika u srednjoj školi za učenike sa teškoćama u razvoju)

(1) U srednjoj školi za učenike sa teškoćama u razvoju obrazuju se učenici koji imaju poteškoće u savladavanju Nastavnog plana i programa srednje stručne škole.

(2) U srednjoj školi za učenike sa teškoćama u razvoju učenici se obrazuju po posebno prilagođenim nastavnim planovima i programima za odgovarajuće zanimanje I, II i III stepena stručne spreme u trajanju od dvije do četiri godine.

(3) Nastavnim planovima i programima utvrđuje se stepen obrazovanja, zanimanje, trajanje obrazovanja, te odnos općeobrazovnih, stručno-teoretskih i sadržaja praktične nastave.

(4) U srednjoj školi za učenike sa teškoćama u razvoju mogu se obrazovati i polaznici obrazovanja odraslih sa posebnim obrazovnim potrebama u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih, („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/14), (u daljem tekstu: Zakon o obrazovanju odraslih).

Član 73.
(Upis u srednju školu za učenike sa teškoćama u razvoju i sticanje zanimanja)

(1) U srednju školu za učenike sa teškoćama u razvoju mogu se upisati učenici na osnovu svjedodžbe o završenoj osnovnoj školi za djecu sa teškoćama u razvoju ili završenom osnovnom obrazovanju u odjeljenju za obrazovanje djece sa teškoćama u razvoju pri redovnoj osnovnoj školi ili završenoj redovnoj osnovnoj školi po individualnom obrazovnom programu i na osnovu nalaza i mišljenja stručnjaka iz odgovarajućih ustanova zdravstvenog ili socijalnog tipa kojim se određuje način obrazovanja.

(2) Bliži propis o kriterijima, sadržaju i načinu upisa u srednju školu za učenike sa teškoćama u razvoju, donosi Ministarstvo.

(3) Bliži propis o kriterijima, sadržaju i načinu polaganja završnog ispita i provjeri stručne osposobljenosti s ciljem sticanja zanimanja donosi Ministarstvo.

Odjeljak F. Srednja vjerska škola

Član 74.
(Obrazovanje učenika u srednjoj vjerskoj školi)

(1) Srednja vjerska škola je škola u kojoj se obrazuju učenici u trajanju od četiri godine po programu općeobrazovnih predmeta i posebnom programu za stručno obrazovanje vjerskih službenika.

(2) U srednjim vjerskim školama, zavisno od tipa, učenici stiču zvanje u skladu sa Nastavnim planom i programom.

(3) U srednjoj vjerskoj školi ne može se vršiti istovremeno obrazovanje po programu za druge vrste srednjih škola.

(4) Srednja vjerska škola se može organizovati sa domom za učenike.

(5) Za srednju vjersku školu sa domom za učenike primjenjuju se odredbe članova od 153. do 163. koje se odnose na rad doma učenika.

Član 75.
(Osnivanje srednje vjerske škole)

Srednju vjersku školu može osnovati vjerska zajednica uz saglasnost Ministarstva.

Član 76.
(Upis učenika u srednju vjersku školu)

(1) U srednju vjersku školu mogu se upisati učenici koji su sa uspjehom završili osnovno obrazovanje prema Nastavnom planu i okvirnom programu za osnovnu školu i ako polože prijemni ispit.

(2) Na završetku obrazovanja u srednjoj vjerskoj školi polaže se matura, od koje se oslobađaju učenici koji su sve razrede u srednjoj vjerskoj školi završili s odličnim uspjehom i imaju primjerno vladanje.

(3) Način polaganja prijemnog ispita bliže se uređuje propisom koji, na prijedlog vjerske zajednice, donosi Ministarstvo.

Član 77.
(Polaganje mature)

(1) Nastavnim planom i programom utvrđuje se sadržaj i program polaganja mature.

(2) Način polaganja mature bliže se uređuje propisom koji, na prijedlog vjerske zajednice, donosi Ministarstvo.

Član 78.
(Nastavni plan i program)

(1) Nastavni plan i program srednje vjerske škole donosi Ministarstvo na prijedlog vjerske zajednice i pribavljenog mišljenja Pedagoškog zavoda.

(2) Nastavnim planom i programom srednje vjerske škole utvrđuje se odnos općeobrazovnih predmeta i posebnog programa.

Član 79.
(Osposobljenost učenika)

Učenik koji završi srednju vjersku školu osposobljen je za rad i za nastavak obrazovanja na visokoškolskoj ustanovi.

POGLAVLJE III. UČENICI

Član 80.
(Status učenika)

(1) Status učenika srednje škole stiče se upisom.

(2) Status redovnog učenika može se steći samo u jednoj srednjoj školi.

(3) Upis učenika u srednju školu vrši se na osnovu konkursa koji se objavljuje putem sredstava informisanja najmanje dva mjeseca prije početka školske godine.

(4) Pravo konkurisanja imaju svi učenici koji podnesu dokaz o zdravstvenom stanju u skladu sa ovim Zakonom i koji na dan upisa nisu stariji od 18 godina.

(5) Ukoliko je učenik sa teškoćama u razvoju, pored dokaza o zdravstvenom stanju dostavlja:

a) Pedagoški dosije iz osnovne škole;

b) nalaz i mišljenje stručnjaka iz odgovarajuće ustanove zdravstvenog ili socijalnog tipa kojim se određuje način edukacije.

(6) Bliži uslovi i kriteriji za upis učenika u srednju školu, na području Kantona, utvrđuju se Pravilnikom o upisu učenika u srednju školu, koji donosi Ministarstvo.

(7) Upis učenika u I razred srednjih škola u državnoj svojini na području Kantona se vrši na osnovu objedinjenog konkursa objavljenog u javnim glasilima.

(8) Način upisa u srednju školu utvrđuje se aktom srednje škole u skladu sa uslovima i kriterijima propisanim ovim Zakonom.

Član 81.
(Komisija za upis učenika u srednju školu)

(1) Upis učenika u srednju školu obavlja školska komisija koju sačinjavaju pedagog (stručni saradnici) i dva člana nastavničkog vijeća škole.

(2) Komisiju iz prethodnog stava imenuje nastavničko vijeće škole.

Član 82.
(Izvještaj o upisu učenika)

(1) Srednja škola dužna je da obavi upis učenika i da Ministarstvu podnese izvještaj do 30. avgusta tekuće godine.

(2) Srednja škola, registrovana za obrazovanje odraslih, podnosi Ministarstvu izvještaj o upisu odraslih, najkasnije deset dana nakon početka nastave.

Član 83.
(Upis učenika koji nastavljaju obrazovanje)

(1) Učenici koji su se obrazovali u drugom kantonu ili entitetu upisuju se i nastavljaju obrazovanje pod istim uslovima kao i učenici u Kantonu.

(2) Kod upisa učenika iz stava (1) ovog člana u II, III i IV razred nastavničko vijeće srednje škole utvrđuje obavezu polaganja dopunskog ispita za pojedine predmete koje učenici nisu izučavali.

(3) U spornim slučajevima o načinu upisa i nastavljanja obrazovanja odlučuje Ministarstvo.

Član 84.
(Nostrifikacija i ekvivalentno prevođenje)

(1) Državljani Bosne i Hercegovine koji su završili osnovno, ili srednje obrazovanje, odnosno dijelove srednjeg obrazovanja u inozemstvu, mogu se uslovno upisati u osnovnu, odgovarajuću srednju školu ili visokoobrazovnu instituciju dok se ne izvrši nostrifikacija, odnosno ekvivalencija njihovih svjedočanstava, a najkasnije do završetka prvog polugodišta tekuće godine, odnosno roka predviđenog za upis u visokoobrazovnu instituciju.

(2) Nostrifikacija i ekvivalentno prevođenje svjedodžbi i diploma se vrši na osnovu pravilnika koje donosi Ministarstvo.

Član 85.
(Upis stranih državljana u srednju školu)

(1) Strani državljani i lica bez državljanstva upisuju se u srednju školu pod istim uslovima kao i državljani Bosne i Hercegovine ako ugovorima ili međunarodnim konvencijama nije drugačije određeno.

(2) Strani državljani i lica bez državljanstva plaćaju troškove obrazovanja ako međunarodnim ugovorima, sporazumima ili drugim aktima nije drugačije utvrđeno.

(3) Troškove obrazovanja iz prethodnog stava uređuje posebni propis koji donosi Ministarstvo.

Član 86.
(Učenička knjižica)

(1) Srednja škola upisanim učenicima na početku obrazovanja izdaje učeničku knjižicu.

(2) Učenička knjižica je javna isprava kojom se dokazuje status učenika srednje škole.

(3) Sadržaj i oblik učeničke knjižice propisuje Ministarstvo u skladu sa ovim Zakonom.

Član 87.
(Obrazovanje učenika u slučaju težih oboljenja)

(1) Učeniku srednje škole koji ima teže oboljenje, te iz tog razloga ne može pohađati nastavu u školi gdje je registrovan, obrazovanje će biti pruženo u bolnici ili kući na zahtjev roditelja.

(2) Škola je dužna učenicima iz stava (1) ovog člana, napraviti plan realizacije nastavnog plana i programa za dati tip škole.

(3) Ukoliko škola nije u mogućnosti zadovoljiti potrebe učenika iz stava (1) ovog člana konačnu odluku donosi Ministarstvo.

(4) Pravilnik o organizovanju i izvođenju nastave za učenike koji ne pohađaju nastavu u školi zbog težeg oboljenja, donosi Ministarstvo.

Član 88.
(Istovremeno pohađanje drugog programa srednje škole)

(1) Učenik srednje škole može se istovremeno upisati i polagati predmete drugog programa srednje škole u istovrsnoj ili drugoj srednjoj školi i kao polaznik obrazovanja odraslih steći drugo obrazovanje, izuzev u gimnaziji i srednjoj vjerskoj školi.

(2) Izuzetno, umjetničku školu mogu pohađati učenici koji redovno pohađaju i drugu srednju školu.

(3) Pravilima srednje škole utvrđuju se bliži uslovi sticanja obrazovanja u smislu stava (1) ovog člana.

Član 89.
(Prestanak statusa učenika)

(1) Status učenika srednje škole prestaje:

a) završavanjem obrazovanja u srednjoj školi,

b) ispisivanjem iz srednje škole,

c) gubljenjem prava na dalje redovno obrazovanje u toj školi,

d) isključivanjem iz srednje škole,

e) napuštanjem srednje škole.

(2) Postupak i uslovi za utvrđivanje napuštanja srednje škole utvrđuju se pravilima srednje škole.

Član 90.
(Ponavljanje razreda)

(1) Redovan učenik koji sa uspjehom ne završi razred ima pravo da ponovi razred.

(2) U toku redovnog obrazovanja učenik može samo jedanput da ponovi razred.

Član 91.
(Ispisivanje učenika iz srednje škole)

(1) Učenik se može ispisati iz srednje škole:

a) kada iz objektivnih razloga mora prekinuti obrazovanje,

b) kada prelazi u drugu srednju školu.

(2) Učenik se može ispisati i u drugim slučajevima, ali najkasnije dva mjeseca prije završetka nastave u drugom polugodištu, odnosno dva mjeseca prije završetka obrazovanja.

(3) Srednja škola može učenicima koji su proglašeni vrhunskim sportistima ili nagrađenim učenicima sa međunarodnih takmičenja odobriti odsustvovanje sa nastave radi pripremanja i učešća na takmičenjima u skladu sa pravilima škole.

Član 92.
(Promjena započetog obrazovanja)

(1) Srednja škola je dužna da u toku obrazovanja sistematski prati razvoj učenika, njihove sklonosti i sposobnosti, vrednuje rezultate njihovog rada.

(2) Redovnom učeniku se može odobriti promjena započetog obrazovanja, na način koji se reguliše Pravilnikom koje donosi Ministarstvo.

Član 93.
(Ocjenjivanje učenika)

(1) Ocjenjivanje u srednjoj školi je javno, kontinuirano i brojčano.

(2) Brojčane ocjene iz predmeta ili oblasti/modula su: odličan (5), vrlo dobar (4), dobar (3), dovoljan (2), nedovoljan (1).

(3) Ocjena nedovoljan (1) nije prolazna.

(4) Napredovanje, vrednovanje i ocjenjivanje učenika bliže se uređuju propisom koji donosi Ministarstvo u skladu sa ustanovljenim standardima uspjeha učenika i ocjenjivanja postignutih rezultata od strane Agencije za obrazovanje.

(5) Napredovanje, vrednovanje i ocjenjivanje učenika, koji se obrazuju po modularnom nastavnom planu i programu, bliže se uređuju propisom koji donosi Ministarstvo u skladu sa ustanovljenim standardima uspjeha učenika i ocjenjivanja postignutih rezultata od strane Agencije za obrazovanje.

Član 94.
(Opći uspjeh i zaključivanje ocjena)

(1) Zaključnu ocjenu iz pojedinih nastavnih predmeta utvrđuje razredno vijeće na prijedlog predmetnog nastavnika.

(2) Opći uspjeh učenika utvrđuje se na osnovu zaključnih ocjena na kraju oba polugodišta, a za učenike upućene na popravni ispit poslije obavljenih ispita.

(3) Nastavničko vijeće nakon svakog polugodišta analizira rad i rezultate rada odjeljenja, razreda i škole, razrednih vijeća i nastavnika, te usvaja izvještaj o uspjehu učenika.

Član 95.
(Prigovor roditelja na zaključnu ocjenu)

(1) Učenik i njegov roditelj imaju pravo prigovora na zaključenu ocjenu.

(2) Prigovorom se može tražiti izuzeće predmetnog nastavnika u komisiji.

(3) Prigovor se podnosi nastavničkom vijeću u roku od tri dana od dana zaključivanja ocjene i obavještenja roditelja.

(4) Nastavničko vijeće dužno je da u roku od tri dana od prijema prigovora donese odluku o prigovoru.

(5) Ako nastavničko vijeće usvoji prigovor, obrazovat će komisiju koja će provjeriti znanje učenika u roku od dva dana od usvajanja prigovora.

(6) Ocjena komisije je konačna.

Član 96.
(Utvrđivanje općeg uspjeha učenika)

(1) Opći uspjeh učenika utvrđuje se na osnovu prosjeka prolaznih ocjena iz svih nastavnih predmeta.

(2) Učenik je završio razred sa uspjehom:

a) odličan (5), ako je postigao prosječnu ocjenu najmanje 4,50;

b) vrlo dobar (4), ako je postigao prosječnu ocjenu najmanje 3,50;

c) dobar (3), ako je postigao prosječnu ocjenu najmanje 2,50;

d) dovoljan (2), ako je postigao prosječnu ocjenu najmanje 2,00.

(3) Pored općeg uspjeha u svjedodžbama i drugim dokumentima o postignutom uspjehu upisuje se brojčana ocjena zaokružena na dvije decimale.

(4) Učenik je završio razred, odnosno obrazovanje, kada je završio sve obaveze utvrđene nastavnim planom i programom i nema zaključenih nedovoljnih ocjena.

(5) Svake godine škola bira učenika generacije iz završnog razreda.

(6) Pravilnik o izboru učenika generacije donosi Ministarstvo, na prijedlog Pedagoškog zavoda.

Član 97.
(Popravni ispit)

(1) Učenik koji na kraju drugog polugodišta, odnosno obrazovanja ima jednu ili dvije nedovoljne ocjene upućuje se na popravni ispit u avgustovskom ispitnom roku.

(2) Učenik koji ne položi popravni ispit upućuje se da ponovi razred.

(3) Učenik koji na kraju drugog polugodišta ima tri i više nedovoljnih ocjena upućuje se da ponovi razred.

(4) Učenik srednje škole može u toku obrazovanja ponoviti samo jedan razred.

Član 98.
(Ocjenjivanje vladanja učenika)

(1) U srednjoj školi ocjenjuje se i vladanje učenika.

(2) Ocjene iz vladanja su: primjerno, vrlo dobro, dobro, zadovoljava i loše.

(3) Ocjenu iz vladanja utvrđuje razredno vijeće na prijedlog razrednika.

Član 99.
(Završavanje dva razreda u toku školske godine)

(1) Učenik koji u toku obrazovanja pokaže izuzetne sposobnosti i ima odličan uspjeh može brže napredovati, odnosno završiti dva razreda u toku jedne školske godine.

(2) Pravilima srednje škole utvrđuje se način bržeg napredovanja, odnosno završetka dva razreda u toku jedne školske godine.

Član 100.
(Svjedodžba i diploma)

(1) O završenom razredu, odnosno obrazovanju, srednja škola izdaje svjedodžbu, a učeniku koji s uspjehom položi maturski, odnosno završni ispit srednje škole izdaje se diploma o završenoj srednjoj školi, uz navođenje općeg uspjeha izračunatog na dvije decimale i srednje ocjene.

(2) Učeniku koji je oslobođen polaganja mature, odnosno završnog ispita izdaje se diploma sa napomenom da je oslobođen.

(3) Svjedodžba, odnosno diploma koju izdaje verifikovana srednja škola ima važnost javne isprave.

Član 101.
(Vrednovanje svjedodžbi i diploma)

Svjedodžba, odnosno diploma stečena na području Bosne i Hercegovine u registrovanim srednjim školama ima istu vrijednost kao i svjedodžba, odnosno diploma stečena u odgovarajućim srednjim školama na teritoriji Kantona.

Član 102.
(Izdavanje duplikata javnih isprava)

Na zahtjev učenika, njegovog roditelja, srednja škola izdaje duplikat svjedodžbe, odnosno diplome, na osnovu podataka iz matične knjige.

Član 103.
(Dokumentacija i evidencija u srednjoj školi)

(1) Srednja škola vodi evidenciju i dokumentaciju o obrazovno-odgojnoj djelatnosti: matičnu knjigu, odjeljenjske knjige, registre i sl.

(2) Podaci u matičnoj knjizi su trajne vrijednosti.

(3) Sadržaj svjedodžbe, diplome i način vođenja evidencije i dokumentacije u svim tipovima srednjih škola bliže se uređuje propisom koji donosi Ministarstvo.

Član 104.
(Dopunski i razredni ispit)

(1) Učenik može polagati dopunski i razredni ispit.

(2) Dopunski ispit može se polagati iz određenih predmeta ili oblasti u slučajevima promjene i daljeg nastavka

srednje škole, te nakon provedenog postupka nostrifikacije ukoliko je isti potreban.

(3) Nastavničko vijeće srednje škole utvrđuje obim polaganja dopunskog ispita.

(4) Razredni ispit polažu redovni učenici koji su iz opravdanih razloga ostali neocijenjeni na kraju nastavne godine, odnosno obrazovanja.

(5) Razredni ispiti se organizuju u slučajevima kada je učenik opravdano izostao sa nastave više od jedne trećine planiranih sati u drugom polugodištu.

(6) U slučaju utvrđenih nepravilnosti nastavničko vijeće će poništiti ispit.

(7) Organizacija, način, vrijeme i uslovi polaganja ispita u srednjoj školi bliže se uređuju propisom koji donosi Ministarstvo.

Član 105.
(Posebna diploma za postignute rezultate)

(1) Učeniku koji u toku srednjeg obrazovanja i odgoja postigne odličan uspjeh iz svih nastavnih predmeta i ima primjerno vladanje tokom trogodišnjeg ili četvorogodišnjeg obrazovanja izdaje se, pored svjedodžbe o završenim razredima i diplome o završenom obrazovanju, i posebna diploma u znak priznanja za postignute rezultate.

(2) Učeniku generacije izdaje se, pored svjedodžbe o završenim razredima i diplome o završenom obrazovanju, i diploma za učenika generacije.

(3) Učeniku koji postiže naročite rezultate u obrazovno-odgojnom procesu i drugim aktivnostima u srednjoj školi mogu se dodjeljivati pohvale i nagrade pod uslovima i na način utvrđen pravilima srednje škole.

(4) Obrasce iz stava (1), (2) i (3) ovog člana, propisuje Ministarstvo.

Član 106.
(Izricanje odgojno-disciplinskih mjera)

(1) Učeniku koji neredovno pohađa srednju školu, nemarno se odnosi prema radu i učenju, drugim aktivnostima u školi, ima nepravilan odnos prema drugim učenicima i nastavnicima, te školskoj imovini mogu se izreći odgojno-disciplinske mjere kada se može očekivati da će se izricanjem mjera ostvariti cilj odgoja.

(2) Odgojno-disciplinske mjere mogu biti:

a) ukor razrednika,

b) ukor razrednog vijeća,

c) ukor direktora,

d) ukor nastavničkog vijeća,

e) isključenje iz srednje škole.

(3) Ukor nastavničkog vijeća i isključenje iz škole izriče nastavničko vijeće, o čemu se donosi rješenje.

(4) Bliže odredbe o povredama discipline, postupku za utvrđivanje disciplinske odgovornosti učenika, dužini izrečene odgojno-disciplinske mjere, njenom ublažavanju i ukidanju i posljedičnom odnosu na ocjenu iz vladanja učenika i naknadu počinjene materijalne štete utvrđuju se posebnim propisom koji donosi Ministarstvo.

Član 107.
(Prigovor roditelja na ocjenu iz vladanja)

(1) Izrečena odgojno-disciplinska mjera povlači sniža-vanje ocjene iz vladanja učenika.

(2) Učenik, odnosno njegov roditelj, protiv odgojno-disciplinske mjere ukor nastavničkog vijeća ili isključenje iz škole mogu izjaviti žalbu školskom odboru.

(3) Odgojno-disciplinska mjera važi za školsku godinu za koju je izrečena, a u toku školske godine može se ublažavati ili ukinuti.

(4) Ukoliko učenik u kontinuitetu od dva mjeseca ima izrečenu jednu od odgojno-disciplinskih mjera ne može mu se ublažiti ili ukinuti ista.

Član 108.
(Vijeće učenika)

(1) U srednjoj školi formira se vijeće učenika radi ostvarivanja neposredne saradnje sa organima škole.

(2) Srednja škola je obavezna da na početku školske godine upozna učenike sa njihovim pravima, odnosno dužnostima i odgovornostima utvrđenim ovim Zakonom i pravilima škole.

(3) Učenici obrazuju vijeće učenika odjeljenja i vijeće učenika škole.

(4) Vijeće učenika škole sačinjavaju predstavnici vijeća odjeljenja.

(5) Uzimajući u obzir dob učenika koji pohađaju školu, škola im pomaže da osnuju vijeće učenika, čija je funkcija da: promoviše interese škole u zajednici na čijoj lokaciji se škola nalazi, predstavlja stavove učenika školskom odboru škole, podstiče angažman učenika u radu škole, informiše školski odbor o svojim stavovima kad ocijeni da je to potrebno ili, po zahtjevu školskog odbora, daju svoj doprinos o svakom pitanju koje se odnosi na rad i upravljanje školom.

(6) Bliže odredbe o radu vijeća učenika škole uređuju se općim aktima škole.

POGLAVLJE IV. PRAVA I OBAVEZE RODITELJA

Član 109.
(Prava i obaveze roditelja)

(1) Roditelji su odgajatelji svoje djece.

(2) Roditelji imaju pravo i obavezu starati se o odgoju i obrazovanju svoje djece.

(3) Pravo je roditelja da, u skladu s njihovim interesima, odaberu obrazovanje koje će njihova djeca sticati, pod uslovom da se takvim izborom ostvaruju odgovarajuće obrazovne potrebe djeteta.

(4) Roditelji imaju pravo obrazovati djecu u javnoj ili privatnoj školi.

(5) Privatne škole, u pogledu uslova i procedura, osiguravaju jednake mogućnosti za upis svim učenicima.

(6) U ostvarivanju svojih prava, roditelji ne mogu ograničiti prava svoje djece da imaju pristup i uživaju korist od obrazovanja primjerenog njihovom uzrastu i sposobnostima.

(7) Svoje pravo na izbor obrazovanja djece roditelji ne mogu ostvarivati na način kojim se promovišu predrasude na rasnoj, spolnoj, nacionalnoj, jezičkoj, vjerskoj i svakoj drugoj osnovi, kao i na način protivan ovom Zakonu.

(8) Roditelj je, prema zahtjevu i uputama škole, obavezan da odvede dijete u odgovarajuću ustanovu zdravstvenog ili socijalnog tipa radi procjene njegovih individualnih sposobnosti.

(9) Ukoliko na inicijativu škole, roditelji ne odvedu dijete u odgovarajuću ustanovu zdravstvenog ili socijalnog tipa radi procjene njegovih individualnih sposobnosti, podliježu kaznenim odredbama utvrđenim ovim Zakonom.

(10) Roditelj je odgovoran i dužan izmiriti materijalnu štetu koji počini učenik srednje škole u iznosu procjenjene štete.

Član 110.
(Vijeće roditelja)

(1) Srednja škola je obavezna da na početku školske godine upozna roditelje sa njihovim pravima, odnosno dužnostima i odgovornostima utvrđenim ovim Zakonom i pravilima škole.

(2) Obaveza roditelja je da u saradnji sa nastavnicima pomognu u procjeni i izboru tipa srednje škole koja će biti u skladu sa interesima, sklonostima i mogućnostima učenika.

(3) Roditelji učenika imaju pravo, a škola obavezu, pomoći roditeljima da osnuju vijeće roditelja, čije članove biraju roditelji učenika, a način i procedura osnivanja i rada vijeća roditelja utvrđuje se općim aktima škole.

(4) Vijeće roditelja promoviše interese škole u zajednici na čijem području se škola nalazi, predstavlja stavove roditelja školskom odboru, podstiče angažman roditelja u radu škole, informiše školski odbor o svojim stavovima kada ocijeni da je to potrebno ili, po zahtjevu školskog odbora, o svakom pitanju koje se odnosi na rad i upravljanje školom, učestvuje u izradi i realizaciji odgovarajućih projekata kojima se podstiče i unapređuje obrazovni rad u školi.

POGLAVLJE V. NASTAVNICI, STRUČNI SARADNICI, SARADNICI I OSTALI RADNICI U ŠKOLI

Član 111.
(Profil i stručna sprema nastavnika, stručnih saradnika i saradnika u srednjoj školi)

(1) Nastavnim planovima i programima, u zavisnosti o tipu srednje škole, utvrđuje se profil i stručna sprema nastavnika općeobrazovne, stručno-teoretske i praktične nastave.

(2) U gimnazijama sadržaje općeobrazovnih nastavnih predmeta mogu realizovati nastavnici koji su završili odgovarajuće fakultete koji obrazuju nastavnike najmanje VII stepena stručne spreme ili najmanje II (drugim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja u trajanju od jedne godine (60 ECTS bodova) ili dvije godine (120 ECTS bodova) - ukupno (300 ECTS bodova) bolonjskog studija, sa bodovima prvog ciklusa, koji su stekli akademsku titulu i zvanje magistra ili ekvivalenta za određenu oblast.

(3) U srednjim tehničkim i srodnim školama programske sadržaje općeobrazovnih nastavnih predmeta mogu realizovati nastavnici koji su završili odgovarajuće fakultete koji obrazuju nastavnike najmanje VII stepena stručne spreme ili najmanje I (prvim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja u trajanju od najmanje četiri godine (240 ECTS bodova) bolonjskog studija, koji su stekli akademsku titulu odnosno stručno zvanje bachelor ili ekvivalenta za određenu oblast.

(4) U srednjim stručnim školama programske sadržaje općeobrazovnih nastavnih predmeta mogu realizovati nastavnici koji su završili odgovarajuće fakultete koji obrazuju nastavnike najmanje VII stepena stručne spreme ili najmanje I (prvim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja u trajanju od najmanje tri godine (180 ECTS bodova) bolonjskog studija, koji su stekli akademsku titulu, odnosno stručno zvanje bachelor ili ekvivalenta za određenu oblast.

(5) U srednjim tehničkim i srodnim školama programske sadržaje stručno-teorijskih predmeta mogu realizovati nastavnici koji su završili odgovarajuće fakultete koji obrazuju nastavnike najmanje VII stepena stručne spreme i dopunsko psihološko-pedagoško i metodičko obrazovanje stečeno na fakultetu koji obrazuje nastavnike ili najmanje I (prvim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja u trajanju od najmanje četiri godine (240 ECTS bodova) bolonjskog studija, koji su stekli akademsku titulu, odnosno stručno zvanje bachelor ili ekvivalenta za određenu oblast i dopunsko psihološko-pedagoško i metodičko obrazovanje stečeno na fakultetu koji obrazuje nastavnike.

(6) U srednjim stručnim školama programske sadržaje stručno-teorijskih predmeta mogu realizovati nastavnici koji su završili odgovarajuće fakultete koji obrazuju nastavnike najmanje VII stepena stručne spreme i dopunsko psihološko-pedagoško i metodičko obrazovanje stečeno na fakultetu koji obrazuje nastavnike ili najmanje I (prvim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja u trajanju od najmanje tri godine (180 ECTS bodova) bolonjskog studija, koji su stekli akademsku titulu, odnosno stručno zvanje bachelor ili ekvivalenta za određenu oblast i dopunsko psihološko-pedagoško i metodičko obrazovanje stečeno na fakultetu koji obrazuje nastavnike.

(7) U srednjim tehničkim i srodnim i stručnim školama praktičnu nastavu mogu izvoditi nastavnici sa završenim najmanje V stepenom stručne spreme, specijalisti, odnosno sa završenim majstorskim ispitom ili najmanje I (prvim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja bolonjskog studija u trajanju od tri godine (180 ECTS bodova), koji su stekli akademsku titulu, odnosno stručno zvanje bachelor ili ekvivalenta za određenu oblast, sa pet godina odgovarajućeg radnog iskustva u skladu sa stručnim zvanjem i dopunskim psihološko-pedagoškim i metodičkim obrazovanjem stečenim na fakultetu koji obrazuje nastavnike.

(8) Stručnu pomoć i podršku tokom školovanja učenika sa posebnim obrazovnim potrebama pružaju defektolozi različitih usmjerenja ili edukatori-rehabilitatori za rad u nastavi sa završenim najmanje VII stepenom stručne spreme ili najmanje I (prvim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja u trajanju od najmanje četiri godine (240 ECTS bodova) bolonjskog studija, koji su stekli akademsku titulu, odnosno stručno zvanje bachelor ili ekvivalenta za određenu oblast.

(9) Općeobrazovnu, stručno-teorijsku, praktičnu i nastavu u okviru laboratorijskog rada, u skladu sa stavovima (1), (2), (3) i (4) ovog člana, u srednjoj školi izvode i lica sa završenim I, II ili III ciklusom bolonjskog visokoobrazovnog procesa na nastavničkom fakultetu ili drugom fakultetu i dopunskim pedagoško-psihološkim i didaktičko-metodičkim obrazovanjem stečenim na fakultetu koji obrazuje nastavnike.

(10) Za inkluzivno obrazovanje potrebne su vještine u individualiziranju nastavnog procesa u skladu sa različitim mogućnostima i dinamikom učenja svih učenika, što obavezuje nastavnike da se stručno usavršavaju za pružanje podrške učenicima u procesu učenja na fleksibilan način.

(11) Poslove nastavnika predsjednika stručnih aktiva može obavljati nastavnik koji ima položen stručni ispit.

(12) Na poslove mentora za stručno osposobljavanje pripravnika imenuje se nastavnik koji ispunjava

uslove da ima ocjenu o radu naročito se ističe ili 5 godina radnog staža u struci, a ukoliko škola ne raspolaže ovim kadrom može se angažovati najkompetentniji nastavnik te struke, na obrazloženi prijedlog direktora.

(13) U spornim slučajevima o stručnoj spremi iz stava (1) ovog člana, rješava Ministarstvo, a nakon prethodno pribavljenog mišljenja odgovarajuće visokoškolske ustanove.

(14) Rješenje iz prethodnog stava je konačno i protiv istog se ne može izjaviti žalba.

Član 112.
(Prava, obaveze i poslovi nastavnika, stručnih saradnika i saradnika u srednjoj školi)

(1) Pravo i obaveza nastavnika, stručnih saradnika i saradnika je da organizuju i obavljaju neposredan obrazovno-odgojni rad, prate, podstiču i pomažu razvoj učenika, stalno se stručno usavršavaju i izvršavaju druge zadatke, utvrđene ovim zakonom i aktima škole.

(2) Stručnu pomoć nastavnicima, stručnim saradnicima i saradnicima pruža Pedagoški zavod kroz savjetodavno-instruktivni rad.

(3) Ako radnik škole, odnosno drugo lice koje je imenovano na funkciju ima ugovor o radu na neodređeno vrijeme u školi na području Zeničko-dobojskog kantona, na njegov će zahtjev ugovor o radu mirovati do prestanka mandata.

(4) Obrazovno-odgojni rad u školi obavljaju nastavnici, stručni saradnici i saradnici.

(5) Primarni zadatak nastavnika, stručnih saradnika i saradnika u školi je neposredan obrazovno-odgojni rad u okviru nastavnih planova i programa, uvažavajući funkcionalnu kreativnost pedagoškog rada, principe demokratičnosti i ljudskih prava.

(6) Lica iz stave (1) ovog člana obavljaju sljedeće poslove:

a) ostvaruju ciljeve i zadatke obrazovanja i odgoja utvrđene ovim zakonom i na osnovu njega donesenim propisima i drugim aktima;

b) realizuju nastavne planove i programe u okviru 40-časovne radne sedmice i godišnjeg programa rada škole;

c) prate i vrednuju uspjeh u učenju i vladanju učenika;

d) vode evidenciju i dokumentaciju o obrazovno-odgojnom radu;

e) sarađuju sa organima upravljanja i organima rukovođenja u školi, roditeljima učenika i međusobno u domenu unapređenja obrazovanja i odgoja;

f) učestvuju u radu stručnih organa škole radi unapređenja djelotvornosti rada škole i

g) izvršavaju i druge obaveze po nalogu direktora škole koje proizlaze iz općih akata škole i godišnjeg programa rada škole.

Član 113.
(Stručni saradnici i saradnici)

(1) Pedagoške, psihološke, andragoške, socijalne, zdravstvene, bibliotekarske i druge stručne poslove obrazovno-odgojnog rada u srednjoj školi obavljaju stručni saradnici sa završenim stepenom i vrstom stručne spreme utvrđenim Pedagoškim standardima, kao i položenim stručnim ispitom.

(2) Organizacija i realizacija poslova stručnih saradnika i saradnika u srednjoj školi planira se i obavlja u skladu sa Pedagoškim standardima uz saglasnost Ministarstva.

Član 114.
(Uslovi za zasnivanje radnog odnosa nastavnika, stručnih saradnika i saradnika)

(1) Poslove nastavnika, stručnog saradnika i saradnika može obavljati lice koje osim uslova utvrđenih zakonom, ispunjava i sljedeće uslove:

a) ima nivo obrazovanja u skladu sa Nastavnim planom i programom, odnosno Pedagoškim standardima za srednju školu;

b) ima položen stručni ispit za samostalan obrazovno-odgojni rad;

c) da je zdravstveno sposoban za obavljanje poslova nastavnika ili stručnog saradnika.

(2) Na nastavnika, odnosno stručnog saradnika koji se prima u svojstvu pripravnika, ne odnosi se traženi uvjet iz stava (1) tačka b) ovog člana.

(3) Diplome izdate u Bosni i Hercegovini, kao i diplome izdate u bivšoj SFRJ do 6. aprila 1992. godine sa istim stepenom i vrstom školske spreme koja se traži za nastavnike i stručne saradnike škole, imaju jednaku vrijednost, a na osnovu Zakona o važnosti javnih isprava u Bosni i Hercegovini (“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, broj: 23/4).

(4) Za dokazivanje ispunjavanja uslova iz stava (1) tačka c) ovog člana, priznaje se samo ljekarsko uvjerenje koje izdaje ovlaštena zdravstvena ustanova.

(5) Poslove nastavnika u srednjoj školi na neodređeno radno vrijeme može obavljati osoba koja ima odgovarajuću školsku spremu definiranu Nastavnim planom i programom i položen stručni ispit za nastavnika.

(6) Poslove stručnog saradnika ili saradnika u srednjoj školi na neodređeno radno vrijeme može obavljati osoba koja ima odgovarajuću školsku spremu definiranu Pedagoškim standardima i položen stručni ispit za stručnog saradnika ili saradnika.

Član 115.
(Ostali radnici u srednjoj školi)

(1) Administrativno-finansijske, analitičke, normativno-pravne, personalne, statističke i druge poslove, obavljaju administrativno-finansijski radnici i sekretari sa završenim stepenom i vrstom stručne spreme utvrđene Pedagoškim standardima.

(2) Pomoćno-tehničke i druge poslove obavlja pomoćno-tehničko osoblje sa završenim stepenom i vrstom stručne spreme utvrđene Pedagoškim standardima.

Član 116.
(Zapošljavanje u srednjoj školi)

(1) Škola čiji je osnivač Skupština Kantona je dužna u skladu sa Nastavnim planom i programom, odnosno Pedagoškim standardima, da dostavi Ministarstvu podatke o potrebama za popunom upražnjenih radnih mjesta.

(2) Škola čiji je osnivač Skupština Kantona dužna je vršiti prijem nastavnika, stručnih saradnika i ostalih radnika u školi na osnovu javnog konkursa/oglasa, koji raspisuje školski odbor srednje škole, uz prethodnu saglasnost Ministarstva i u skladu sa Programom zbrinjavanja mogućeg tehnološkog viška, kao i Kriterija o načinu bodovanja kandidata prilikom zasnivanja radnog odnosa u osnovnim i srednjim školama i đačkim domovima na području Zeničko-dobojskog kantona, koje donosi Ministarstvo.

(3) Konkurs se raspisuje najmanje dva puta u toku školske godine i to prije početka školske godine i prije početka drugog polugodišta, objavljuje u jednom dnevnom ili sedmičnom listu za koji se objektivno može pretpostaviti da je dostupan javnosti na području Zeničko-dobojskog kantona.

(4) Ostali radnici primaju se u radni odnos putem javnog oglasa koji se objavljuje u jednom dnevnom ili sedmičnom listu za koji se objektivno može pretpostaviti da je dostupan javnosti na području Zeničko-dobojskog kantona.

(5) Izuzetno, radi obezbjeđenja stručne zastupljenosti nastave, odnosno nesmetanog odvijanja obrazovno-odgojnog procesa, a do okončanja postupka po raspisanom konkursu/oglasu, direktor škole može, bez konkursa/oglasa, primiti u radni odnos na određeno vrijeme lice koje ispunjava uslove utvrđene ovim zakonom, na period ne duži od 60 dana.

(6) Izuzetno, ako se po okončanju konkursa ne bude moglo izabrati stručno lice, direktor škole može angažovati lice na poslove instruktivne nastave.

(7) Angažovanje lica iz stava (6) ovog člana, se vrši u svojstvu radnika na određeno vrijeme odnosno na period do kraja polugodišta u skladu sa posebnim uputstvom koje donosi Ministarstvo.

(8) Radno-pravni status radnika škole čiji je osnivač Skupština Kantona, koji je ostao djelimično ili u cjelosti bez poslova i radnih zadataka u školi, rješava se u skladu sa ovim zakonom i Okvirnim programom zbrinjavanja tehnološkog viška radnika u školama na području Zeničko-dobojskog kantona.

(9) Škola čiji je osnivač drugo pravno ili fizičko lice vrši prijem radnika na osnovu javnog konkursa/oglasa, u skladu sa uslovima, kriterijima i postupkom utvrđenim općim aktima škole.

(10) U slučajevima kada je neophodno angažovati nastavnika ili lice za realiziciju nastave koje nije završilo nastavnički fakultet, škola može angažovati radnika ugovorom o djelu, a koji se zbog specifičnih razloga, odnosno opravdanih potreba pedagoške prirode, može obnavljati do kraja nastavne godine.

(11) Propisom koji donosi Ministarstvo, uz prethodna usaglašavanja sa ovlaštenim predstavnicima obrazovnog sindikata, bliže se uređuju uslovi, kriteriji i postupak zapošljavanja u školama čiji je osnivač Skupština Kantona.

Član 117.
(Zbrinjavanje tehnološkog viška)

(1) Škola čiji je osnivač Skupština Kantona je dužna u skladu sa Pedagoškim standardima dostaviti Ministarstvu podatke o radnicima škole za čijim je radom djelimično ili u cjelosti prestala potreba na nivou škole.

(2) Škole su dužne, prije raspisivanja konkursa/oglasa, napraviti listu nastavnika, stručnih saradnika, saradnika i ostalih radnika koji su utvrđeni kao tehnološki višak, prema Okvirnom programu zbrinjavanja mogućeg tehnološkog viška radnika u osnovnim i srednjim školama na području Zeničko-dobojskog kantona.

Član 118.
(Ljekarski i sistematski pregled radnika)

(1) Svi radnici srednje škole moraju biti ljekarski pregledani do početka nastave za tu školsku godinu.

(2) Troškovi sistematskog pregleda padaju na teret osnivača.

(3) Ako se u toku školske godine ustanovi da je nastavnik ili drugi radnik škole obolio od zarazne bolesti, ili ima ozbiljne psihičke poremećaje, utvrđene od strane ovlaštene zdravstvene ustanove, bit će oslobođen od izvođenja nastave i neposrednog kontakta sa učenicima do izlječenja.

(4) Podaci o zdravstvenom stanju radnika se moraju koristiti u skladu sa važećim propisima zaštite ličnih podataka.

(5) Lice koje boluje od zarazne ili duševne bolesti ili je prema nalazu stručnog ljekara postalo ovisnik, ne može raditi u srednjoj školi.

(6) Bliže odredbe ovog člana regulisat će se Pravilima škole.

Član 119.
(Upućivanje radnika na ocjenu radne sposobnosti)

(1) U slučaju osnovane sumnje da je radniku škole psihičko ili fizičko zdravlje narušeno u mjeri koja bitno umanjuje njegovu radnu sposobnost, na osnovu mišljenja i prijedloga Nastavničkog vijeća, Pedagoškog zavoda, koji vrši pedagoško-stručni nadzor i Inspekcije za oblast obrazovanja, direktor škole donosi oduku o upućivanju radnika na ocjenu radne sposobnosti.

(2) Na odluku o upućivanju radnika na ocjenu radne sposobnosti nezadovoljni radnik ima pravo podnijeti žalbu školskom odboru.

(3) Odluka školskog odbora na podnesenu žalbu je konačna.

(4) Radnik čija je žalba odbačena ili odbijena, obavezan je na osnovu konačne odluke školskog odbora podvrgnuti se ocjeni radne sposobnosti.

(5) Troškovi vezani za ocjenu radne sposobnosti padaju na teret škole.

(6) Radnik škole koji odbije izvršiti odluku iz stava (4) ovog člana, čini povredu radne dužnosti.

(7) Ako se ocjenom radne sposobnosti od strane ovlaštene ustanove utvrdi da nastavnik, stručni saradnik ili saradnik nije u mogućnosti uredno izvršavati obaveze u obrazovno-odgojnom radu ili da drugi radnici ne mogu obavljati poslove na koje su raspoređeni zbog trajno narušenog psihičkog ili fizičkog zdravlja, ponudit će im se odgovarajući poslovi prema preostaloj radnoj sposobnosti, ako za to postoje uslovi.

(8) Radnik iz prethodnog stava ostvaruje sva pripadajuća prava u skladu sa važećim zakonskim propisima.

Član 120.
(Podobnost za rad sa učenicima)

(1) Za rad sa učenicima nepodoban je radnik škole koji je pravosnažnom presudom osuđen na kaznu zatvora za krivično djelo protiv ustavnog poretka, protiv čovječnosti i međunarodnog prava, protiv života i tijela, protiv dostojanstva lica i morala, protiv braka i porodice, protiv službene i druge odgovorne dužnosti, kao i drugih krivičnih djela koji zbog svoje prirode ne dozvoljavaju rad sa učenicima, odnosno rad u školi, osim ako je nastupila rehabilitacija po posebnom zakonu.

(2) Radniku škole iz stava (1) ovog člana, koji je pravosnažnom presudom osuđen na izdržavanje kazne zatvora u trajanju od najmanje tri mjeseca, otkazat će se ugovor o radu bez obaveze poštivanja propisanog ili ugovorenog otkaznog roka.

Član 121.
(Privremena ili trajna suspenzija radnika)

(1) Radnik škole privremeno se suspenduje sa poslova i radnih zadataka koje vrši ako je protiv njega pokrenut krivični postupak za djela iz člana 120. stav (1) ovog Zakona, do okončanja krivičnog postupka.

(2) Radnik škole može se privremeno suspendovati ako postoje osnovi sumnje da je učinio krivično djelo iz člana 120. stav (1) ovog zakona ili je protiv njega pokrenut disciplinski postupak za težu povredu radne dužnosti, do okončanja istražnog, odnosno disciplinskog postupka.

(3) Odluku o privremenoj suspenziji donosi direktor škole u skladu sa Pravilnikom o disciplinskoj odgovornosti koji donosi Ministarstvo.

(4) Tokom suspenzije radnik ima pravo na iznos plate u skladu sa propisima.

(5) Radniku pripada razlika između primljene plaće koju bi ostvario da nije suspendovan, kao i druga prava iz radnog odnosa koja nije ostvario zbog suspenzije, u slučaju:

a) ako mu ne bude izrečena disciplinska mjera zbog povrede radne dužnosti;

b) ako je na osnovu pravosnažne sudske odluke krivični postupak protiv njega obustavljen ili je oslobođen optužbe, ili je optužba odbijena, ali ne zbog nenadležnosti.

(6) Postupak utvrđivanja povrede radne dužnosti zaposlenih u školi obavezno će se regulisati Pravilnikom o disciplinskoj odgovornosti koji donosi Ministarstvo.

Član 122.
(Prestanak rada nastavnika)

(1) Nastavnik može izgubiti pravo na dalji rad u nastavi ako Nastavničko vijeće, Pedagoški zavod koji vrši pedagoško-stručni nadzor i Inspekcija za oblast obrazovanja, (u daljem testu: Inspekcija), utvrdi da nastavnik ne izvršava svoje obaveze u skladu sa Nastavnim planom i programom, ovim zakonom, te drugim aktima škole.

(2) U slučaju prestanka prava nastavnika da obavlja neposredni obrazovno-odgojni rad srednja škola može takvog nastavnika rasporediti na druge poslove odnosno radne zadatke, koji odgovaraju njegovoj stručnoj spremi.

(3) Kada nastavnik, kome je prestalo pravo da izvodi nastavu, ne bude raspoređen na druge poslove, ostvarivat će svoja prava shodno Zakonu o radu.

Član 123.
(Raspored radnog vremena)

(1) Pravilnikom o radu srednje škole utvrđuje se raspored radnog vremena nastavnika, stručnih saradnika i saradnika u okviru 40-satne radne sedmice i korištenja dnevnog odmora u toku radnog dana u skladu sa Pedagoškim standardima.

(2) Norme sati nastavnika utvrđuju se Pedagoškim standardima.

Član 124.
(Broj sati neposrednog obrazovno-odgojnog rada)

(1) Norma časova redovne nastave po predmetima utvrđena je Pedagoškim standardima.

(2) Neposredni obrazovno-odgojni rad podrazumijeva časove redovne, izborne, dopunske, dodatne i instruktivne nastave i pisanje pripreme za nastavu, vrijeme za pregled pismenih zadaća, razredništvo, čas odjeljenske zajednice, vođenje sekcije ili drugih oblika vannastavnih aktivnosti.

(3) Izuzetno, ukoliko se po okončanju konkursne procedure, nastava nije mogla stručno zastupiti, niti se moglo angažovati lice na poslove instruktivne nastave, nastavnik može, po nalogu direktora, raditi više od nastavne norme utvrđene Pedagoškim standardima do pet nastavnih časova sedmično.

(4) Rad iz stava (3) ovog člana smatra se prekovremenim radom.

Član 125.
(Godišnji odmor)

(1) Nastavnici koriste godišnji odmor u toku ljetnog raspusta učenika, koji traje 30 radnih dana, a ostali radnici u skladu sa Pravilnikom o radu škole i Zakonom o radu.

(2) Nastavnici, stručni saradnici i saradnici koji zbog bolovanja i drugih opravdanih razloga ne iskoriste godišnji odmor u toku ljetnog odmora, mogu koristiti godišnji odmor shodno Zakonu o radu.

Član 126.
(Pripravnik)

(1) Pripravnik je lice koje prvi put zasniva radni odnos u zanimanju za koje se obrazovalo radi stručnog osposobljavanja za samostalan rad.

(2) Licu koje prvi put zasniva radni odnos na određeno vrijeme u zanimanju za koje se obrazovalo, za puno radno vrijeme pripada iznos plate pripadajućeg radnog mjesta, u skladu sa Kolektivnim ugovorom za djelatnost srednjeg obrazovanja za teritorij Zeničko-dobojskog kantona, kao i druge naknade koje nemaju karakter plate.

Član 127.
(Osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa)

Ako je stručni ispit ili radno iskustvo zakonski utvrđeno, odnosno uslov za obavljanje poslova određenog zanimanja u obrazovanju, škola može lice koje završi obrazovanje, za takvo zanimanje primiti na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa, u skladu sa zakonom.

Član 128.
(Osposobljavanje pripravnika za samostalan rad)

(1) Nastavnik, stručni saradnik i saradnik koji prvi put zasniva radni odnos u statusu pripravnika, stiče pravo polaganja stručnog ispita po isteku pripravničkog staža koji traje 9 mjeseci.

(2) Program pripravničkog stažiranja, polaganja stručnog ispita, sastav komisije pred kojom se polaže stručni ispit, škola u kojoj će se održati nastavni sat – praktični dio stručnog ispita, način polaganja i izdavanje uvjerenja o položenom stručnom ispitu, zatim oblici, način i program stručnog usavršavanja nastavnika, stručnih saradnika i saradnika, kao i vođenje evidencije o stručnom ispitu, bliže se uređuju propisima koje donosi Ministarstvo.

(3) Za osposobljavanje pripravnika za samostalan obrazovno-odgojni rad odgovorni su direktor i mentor.

Član 129.
(Verifikovanje nastave nastavnika, stručnog saradnika i saradnika)

(1) Verifikovanje nastave nastavnika i aktivnosti stručnog saradnika za vrijeme osposobljavanja za samostalan obrazovno-odgojni rad vrši mentor.

(2) Do momenta sticanja uslova za samostalan obrazovno-odgojni rad nastavnik, stručni saradnik i saradnik radi uz instrukcije i pod nadzorom mentora.

Član 130.
(Praćenje i vrednovanje rada nastavnika, stručnih saradnika i saradnika)

(1) Rad nastavnika, stručnih saradnika i saradnika prati se i vrednuje kontinuirano, a ocjena rada se utvrđuje jedanput u četiri godine.

(2) Rezultati vrednovanja rada nastavnika, stručnih saradnika i saradnika u srednjoj školi omogućavaju sticanje zvanja pod odgovarajućim uslovima.

(3) Postupak praćenja rada nastavnika, stručnih saradnika i saradnika u srednjoj školi, vrednovanja rada, te sticanja zvanja na osnovu vrednovanja i vođenje dokumentacije o njihovom radu, bliže se uređuje propisima koje donosi Ministarstvo.

POGLAVLJE VI. NADZOR NAD RADOM SREDNJE ŠKOLE

Član 131.
(Nadzor)

(1) Nadzor u smislu ovog Zakona podrazumijeva: nadzor nad zakonitošću rada srednje škole, inspekcijski nadzor i pedagoško-stručni nadzor.

(2) Nadzor nad zakonitošću rada srednje škole i inspekcijski nadzor vrši Inspekcija za oblast obrazovanja Ministarstva za obrazovanje nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona.

(3) Pedagoško-stručni nadzor nad radom srednje škole vrši Pedagoški zavod.

Član 132.
(Inspekcijski nadzor)

(1) Inspekcijski nadzor odnosi se na:

a) postojanje propisanih uslova za rad obrazovno-odgojnih ustanova i drugih pravnih lica koja obavljaju djelatnost obrazovanja i odgoja (u daljem tekstu obrazovno-odgojne ustanove);

b) ostvarivanje obrazovno-odgojne, odnosno naučno-nastavne djelatnosti;

c) upotrebu nastavnih planova i programa, udžbenika i drugih nastavnih sredstava;

d) uslove za upis u obrazovno-odgojnu ustanovu;

e) vođenje propisane evidencije i dokumentacije;

f) primjenu odgojno-disciplinskih mjera prema učenicima;

g) primjenu ostalih propisa koji se odnose na nesmetan rad i funkcionisanje škole do donošenja konačnih odluka organa upravljanja školom.

(2) Nadzor nad primjenom propisa o radu (zaključivanje ugovora u radu, otkazivanje ugovora o radu i prestanak radnog odnosa, ostvarivanje prava, obaveza i odgovornosti iz radnog odnosa), vrši nadležna inspekcija rada.

(3) Inspekcijski nadzor u srednjoj školi obavlja se najmanje dva puta u toku školske godine.

(4) Izvještaj o izvršenom inspekcijskom nadzoru nadležna inspekcija dostavlja Ministarstvu, a zapisnike o obavljenom inspekcijskom nadzoru direktoru škole i školskom odboru.

Član 133.
(Pedagoško-stručni nadzor)

(1) Pedagoško-stručni nadzor obuhvata aktivnosti nadzora nad procesom planiranja i programiranja rada škole, organizacijom i izvođenjem nastave, nadzor nad radom nastavnika, stručnih saradnika i saradnika, te nadzor nad radom direktora i pomoćnika direktora srednje škole radi unapređenja obrazovno-odgojnog rada škole.

(2) Pedagoško-stručni nadzor u srednjoj školi obavlja Pedagoški zavod.

(3) Pedagoško-stručni nadzor iz stava (1) ovog člana posebno se odnosi na:

a) pružanje stručne pomoći u planiranju, programiranju i organizaciji obrazovno-odgojnog rada, ocjenjivanju i napredovanju učenika, a posebno nadarenih učenika;

b) praćenje primjene i realizacije Nastavnog plana i programa, odnosno ciljeva i zadataka, sadržaja, obima, oblika, metoda i postupaka obrazovno-odgojnog rada;

c) praćenje i vrednovanje rada nastavnika, stručnih saradnika i saradnika u nastavi, kao i rada direktora i pomoćnika direktora srednje škole, te

d) praćenje i unapređenje nastavne tehnike i tehnologije, organizovanje, obučavanje i usavršavanje nastavnika i saradnika za primjenu novih nastavnih metoda i nove nastavne tehnologije, te izdavanje publikacija iz oblasti nastavne teorije i prakse;

e) praćenje, proučavanje i analiza sistema obrazovanja i odgoja, te predlaganje mjera za njegovo unapređenje.

(4) Pedagoško-stručni nadzor u srednjoj školi obavlja se najmanje dva puta u toku školske godine: na kraju prvog polugodišta tekuće školske godine i na kraju školske godine.

(5) Tokom obavljanja pedagoško-stručnog nadzora sačinjava se zapisnik.

(6) Pedagoško-stručni nadzor u srednjoj školi odvija se u skladu sa pravilnikom kojeg donosi Ministarstvo.

(7) O obavljenom pedagoško-stručnom nadzoru Pedagoški zavod podnosi zbirni izvještaj Ministarstvu.

Član 134.
(Obaveza škole pri vršenju nadzora)

(1) Škola je dužna da omogući nesmetano vršenje inspekcijskog nadzora i pedagoško-stručnog nadzora, kao i uvid u odgovarajuću dokumentaciju i evidenciju koja se vodi u školi u skladu s predmetom nadzora.

(2) Inspekcijski nadzor se odvija uz prisustvo direktora škole.

(3) Pedagoško-stručni nadzor se odvija uz prisustvo direktora škole i pomoćnika direktora škole.

(4) Škola je dužna da, nakon upoznavanja nastavničkog vijeća i školskog odbora o izvršenom nadzoru, zapisnike i izvještaje o obavljenom nadzoru odlaže u arhivu na način koji je definisan propisima kojima se tretira pojedini oblik nadzora u školi.

DIO ČETVRTI - ORGAN UPRAVLJANJA I ORGAN RUKOVOĐENJA

Član 135.
(Organ upravljanja i organ rukovođenja)

(1) Organ upravljanja u srednjoj školi je školski odbor.

(2) Organ rukovođenja je direktor srednje škole.

(3) Organ rukovođenja u školskom centru je direktor centra.

Član 136.
(Sastav i imenovanje članova školskog odbora)

(1) Školski odbor srednje škole, kao javne ustanove, broji pet članova i to: jedan predstavnik osnivača kojeg predlaže Ministarstvo, jedan predstavnik lokalne zajednice, jedan predstavnik Vijeća roditelja učenika srednje škole na prijedlog Vijeća roditelja i dva predstavnika škole koji se biraju iz reda nastavnika, stručnih saradnika i saradnika škole na prijedlog Nastavničkog vijeća.

(2) Predstavnik osnivača:

a) treba da ima najmanje VI stepen stručne spreme (ili završen najmanje dodiplomski visokoškolski studij ili stručni studij na kojem se stiče najmanje 180 ECTS bodova);

b) ne može biti direktor škole registrovane u Kantonu;

c) ne može biti državni službenik/namještenik Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona.

(3) Školski odbor po svom sastavu, u pravilu, odražava etnički sastav učenika i roditelja, radnika, te škole i lokalne zajednice u kojoj škola djeluje, a u skladu sa posljednjim objavljenim popisom stanovništva u Bosni i Hercegovini.

(4) Članove školskog odbora srednje škole kao javne ustanove, na osnovu raspisanog javnog oglasa, konačno imenuje i razrješava Vlada Kantona na način i u postupku propisanim Zakonom o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine, („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 12/03, 34/03 i 65/13), kao i Pravilnikom o radu školskog odbora srednje škole.

(5) U proceduri koja prethodi postupku imenovanja članova školskog odbora, kandidati za članove školskog odbora iz reda roditelja, odnosno staratelja učenika i radnika škole obavezni su u pisanom obliku obezbijediti većinsku podršku Vijeća roditelja škole (u daljem tekstu: Vijeće roditelja), odnosno većinsku podršku radnika škole pribavljenu na proširenoj sjednici Nastavničkog vijeća, koju čine svi radnici škole.

(6) Predsjednika i članove školskog odbora srednje škole kao javne ustanove konačno imenuje i razrješava Vlada Kantona u skladu sa kriterijima koje donosi Vlada Kantona, na prijedlog Ministarstva, a predsjednika i članove školskog odbora srednje škole u privatnom vlasništvu, imenuje i razrješava osnivač.

(7) Isto lice može biti predsjednik ili član samo u jednom školskom odboru odgojno-obrazovne ustanove na području Kantona.

(8) U školskom odboru ne može se dozvoliti angažman osobi za koju se u zakonom propisanom postupku, a na osnovu relevantne medicinske dokumentacije utvrdi da je: ovisnik o opijatima, kao i osoba koja boluje od duševne bolesti, a što će se preciznije urediti Pravilnikom iz stava (4) ovog člana.

(9) U slučaju kada je protiv osobe koja je član školskog odbora potvrđena optužnica za krivična djela za koja se odredbama važećeg Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, (u daljem tekstu: krivični zakon) može izreći kazna zatvora u trajanju od tri mjeseca i više, škola je obavezna obavijestiti o tome osnivača radi donošenja odluke o suspenziji tih lica do okončanja krivičnog postupka.

(10) O osobama iz stava (9) ovog člana kojima je izrečena pravosnažna presuda ili mjera zbog počinjenog jednog ili više krivičnih djela iz stava (9) ovog člana škola je obavezna obavijestiti osnivača odnosno Ministarstvo radi donošenja odluke o njihovom razrješenju.

(11) U školskom odboru se ne mogu angažovati lica koja su izabrani dužnosnici, nosioci izvršnih funkcija i savjetnici u organima vlasti u Federaciji Bosne i Hercegovine, shodno odredbama Zakona o sukobu interesa u organima vlasti Federacije Bosne i Hercegovine, („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 70/08), kao i lica iz člana 5., Zakona o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine, („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 12/03, 34/03 i 65/13).

Član 137.
(Nadležnost školskog odbora)

(1) Školski odbor osigurava djelotvorno i efikasno korištenje svih resursa srednje škole i brine se o zakonitom radu škole, organa rukovođenja i stručnih organa škole.

(2) Nadležnosti školskog odbora su:

a) vrši izbor nastavnika, stručnih saradnika i saradnika;

b) izbor i konačno imenovanje i razrješenje direktora škole;

c) rješava u drugom stepenu i donosi konačne odluke po svim podnesenim prigovorima i žalbama;

d) odlučuje o prestanku prava nastavnika, stručnih saradnika i saradnika na dalji obrazovno-odgojni rad;

e) razmatranje i donošenje godišnjeg programa rada škole za tekuću godinu i izvještaja o realizaciji godišnjeg programa rada za prethodnu školsku godinu;

f) donosi odluke o broju, organizovanju i ukidanju odjeljenja srednje škole;

g) razmatra ostvarenje godišnjeg programa rada škole i realizaciju nastavnog plana i programa;

h) usvaja pravila škole i druga akta srednje škole;

i) odlučuje o prigovoru roditelja učenika na rad nastavnika, stručnih saradnika i saradnika;

j) postupa po žalbi učenika, odnosno roditelja učenika na odluku o izricanju odgojno-disciplinske mjere iz člana 107. stav (2) ovog Zakona;

k) donosi odluku o raspisivanju javnog konkursa/ oglasa;

l) postupa po žalbama i prigovorima kandidata po javnom konkursu;

m) razmatra žalbe i prigovore nastavnika, stručnih saradnika i saradnika na rješenje o ocjeni rada direktora srednje škole i drugim pravima, obavezama i odgovornostima iz radnog odnosa i o tome podnosi izvještaj osnivaču, odnosno Ministarstvu;

n) postupa po žalbama i prigovorima koji se odnose na rad direktora škole;

o) podnosi godišnji izvještaj o rezultatima rada srednje škole Ministarstvu;

p) imenovanje svih komisija za poslove iz svoje nadležnosti, a u skladu s Pravilima škole;

r) razmatra prijedloge odluka i preporuka koji se upute školskom odboru s ciljem preduzimanja odgovarajućih mjera;

s) donošenje općeg akta o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta i drugih općih akata u skladu sa relevantnim propisima.

(3) Školski odbor je nadležan za odlučivanje u drugom stepenu po žalbama i prigovorima na odluke direktora škole na koje je dopuštena žalba ili prigovor, posebno po žalbama i prigovorima koji se odnose na rad nastavnika, stručnih saradnika i saradnika i drugih radnika škole.

(4) Školski odbor, osim nadležnosti propisanih u stavovima (2) i (3) ovog člana, obavlja i sljedeće:

a) razmatra odluke i preporuke nastavničkog vijeća i sindikata i preduzima odgovarajuće mjere;

b) rješava sva pitanja odnosa s osnivačem;

c) razmatra i odobrava službena putovanja direktora škole;

d) u vanrednim situacijama kada je direktor spriječen da obavlja dužnost, a škola nema pomoćnika direktora, uz saglasnost Ministarstva, imenuje nastavnika ili stručnog saradnika koji ispunjava uslove za direktora koji će obavljati poslove i radne zadatke direktora, sve dok traje takva objektivna spriječenost;

e) vrši i druge poslove u skladu s relevantnim propisima i pravilima škole.

(5) Ukoliko Osnivač ne prihvati izvještaj o radu školskog odbora iz stava (2) ovog člana i ako školski odbor ne postupi po nalogu, odnosno mjeri suda, Ministarstva ili inspektora za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti, odnosno nedostataka ili ako školski odbor postupi suprotno aktima suda, Ministarstva ili nadležne inspekcije, Ministarstvo pokreće proceduru razrješenja članova školskog odbora.

Član 138.
(Rad školskog odbora)

(1) Način rada školskog odbora reguliše se Pravilnikom o formiranju i radu školskih odbora.

(2) Odluke školskog odbora su valjane ako za njih glasa većina od ukupnog broja imenovanih članova školskog odbora.

(3) Obavljanje dužnosti člana školskog odbora je dobrovoljno i besplatno.

(4) Procedure za imenovanje članova školskog odbora počinju najkasnije šest mjeseci prije isteka mandata.

(5) Konstituirajuću sjednicu školskog odbora saziva direktor škole najkasnije u roku od 15 dana od dana prijema rješenja o imenovanju članova školskog odbora.

(6) Ministarstvo donosi Pravilnik o formiranju i radu školskih odbora.

Član 139.
(Razrješenje članova školskog odbora)

(1) Status člana školskog odbora prestaje istekom mandata.

(2) Mandat člana školskog odbora iz reda roditelja, člana iz reda radnika škole i predstavnika lokalne zajednice prestaje najkasnije u roku od 60 dana od dana prestanka statusa redovnog učenika čiji je on roditelj, odnosno prestanka statusa radnika u datoj školi, odnosno isteka mandata predstavnika lokalne zajednice, kao i donošenja odluke Nastavničkog vijeća i Vijeća roditelja o razrješenju članova školskog odbora.

(3) Odmah nakon nastupanja okolnosti iz stavova (1) i (2) ovog člana, srednja škola je obavezna provesti proceduru popune te pozicije i o tome obavijestiti Ministarstvo, a ako je istekao mandat predstavniku osnivača ili predstavniku lokalne zajednice Vlada Kantona će popuniti tu poziciju.

(4) Vlada Kantona će razriješiti članove školskog odbora, odnosno školski odbor i prije isteka mandata u slučajevima kada se utvrdi da:

a) član ne ispunjava obaveze utvrđene zakonom, aktom o osnivanju škole i pravilima srednje škole i pravilnikom kojim se reguliše rad školskog odbora;

b) školski odbor ne obavlja poslove iz svog djelokruga u skladu sa zakonom, aktom o osnivanju škole, pravilima srednje škole, pravilnikom kojim se reguliše rad školskog odbora, odnosno ako ne postupi po naloženim instrukcijama Ministarstva, kao i u drugim slučajevima predviđenim pravilima srednje škole.

(5) Odluku o razrješenju školskog odbora, na obrazloženi prijedlog Ministarstva, donosi Vlada Kantona, te u skladu sa zakonom imenuje, na kraći period, školski odbor, najkasnije u roku od 30 dana od dana dostave prijedloga.

(6) U slučaju razrješenja člana školskog odbora, odnosno razrješenju školskog odbora iz stavova (1) i (4) ovog člana, mandat novom članu, odnosno školskom odboru traje do isteka mandata razrješenog člana, odnosno razrješenog školskog odbora.

(7) Članovi školskog odbora koji su razrješeni u slučajevima utvrđenim u stavu (4) ovog člana, ne mogu biti ponovo imenovani u školske odbore osnovnih i srednjih škola Kantona.

(8) Evidenciju ovih lica vodi Ministarstvo.

Član 140.
(Opći uslovi za obavljanje poslova direktora škole)

(1) Srednjom školom rukovodi direktor škole.

(2) Za direktora srednje škole može biti imenovana osoba koja, osim općih, ispunjava i sljedeće posebne uslove:

a) da u pogledu stručne spreme ispunjava uslove za nastavnika u srednjoj školi, odnosno stručnog saradnika u srednjoj školi;

b) da ima najmanje 5 godina radnog staža na poslovima u nastavi, odnosno obrazovno-odgojnom procesu, a naročito se ističe svojim radom, sposobnostima organizacije obrazovno-odgojnog rada škole i u pedagoškoj teoriji i praksi o čemu posjeduje mjerljive pokazatelje, odnosno relevantnu dokumentaciju;

c) da ima najmanje VII stepen stručne spreme, odnosno završen studij po bolonjskom sistemu (najmanje 240 ECTS bodova) za srednje tehničke i srodne i stručne škole;

d) da ima najmanje VII stepen stručne spreme, odnosno završen studij po bolonjskom sistemu (najmanje 300 ECTS bodova), za gimnazije;

e) kao i druge posebne uslove propisane pravilnikom iz stava (3) ovog člana.

(3) Direktora srednje škole kao javne ustanove, čiji je osnivač Skupština Kantona, imenuje školski odbor, na osnovu raspisanog javnog konkursa uz prethodno mišljenje Ministarstva i saglasnost Vlade Kantona, na način i u postupku propisanom Pravilnikom o izboru, imenovanju i razrješenju direktora srednje škole, koje donosi Ministarstvo.

(4) U slučaju da predloženi kandidat ne dobije saglasnost Vlade Kantona, školski odbor će imenovati vršioca dužnosti direktora na period od najduže 6 mjeseci, uz obavezu da se raspiše novi konkurs.

Član 141.
(Posebni uslovi za obavljanje poslova direktora škole)

(1) Prilikom prijave na konkurs za izbor i imenovanje direktora škole, odnosno prilikom imenovanja pomoćnika direktora, kandidati su dužni dostaviti slijedeću dokumentaciju:

a) ovjerenu i potpisanu izjavu da nisu članovi tijela ili organa niti jedne političke stranke, te da za sve vrijeme obnašanja povjerenih javnih dužnosti neće politički djelovati u smislu postupanja po datim političkim uputstvima ili preporukama, smjernicama i komentarima političkih stranaka, javnog angažovanja u radu stranačkih tijela ili organa, učešća u organizovanju javnih političkih istupa uključujući i javna istupanja na političkim skupovima stranaka ili njihovih organa i tijela, kao i svim drugim oblicima javnog podržavanja iznesenih stavova političkih stranaka, a na osnovu kojih bi se u javnosti ili školi, mogla dovesti u pitanje njihova opredjeljena politička nepristrasnost;

b) ovjerenu i potpisanu izjavu da nisu u bilo kakvom srodstvu sa članovima školskog odbora.

(2) Sve prijave, odnosno informacije o političkom djelovanju potpisnika Izjave iz prethodnog stavka, dostavljaju se Komisiji koju imenuje Vlada Zeničko-dobojskog kantona, a koja se sastoji od pet članova, od kojih je jedan predsjednik i to: dva člana imenovana na prijedlog skupštinske Komisije za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, jednog člana imenovanog na prijedlog Samostalnog sindikata osnovnog obrazovanja i odgoja u Federaciji Bosne i Hercegovine, jednog člana imenovanog na prijedlog Sindikata srednjeg i visokog obrazovanja, odgoja, nauke i kulture BiH, te jednog člana iz Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, imenovanog na prijedlog Ministra pomenutog Ministarstva, koja će razmotriti sve navode iz dostavljene prijave i svoje mišljenje o istoj dostaviti kantonalnoj inspekciji za obrazovanje i nauku, na daljnje postupanje.

(3) Komisija će razmotriti sve navode iz dostavljene prijave i svoje mišljenje o istoj dostaviti Kantonalnoj inspekciji za obrazovanje i nauku, na daljnje postupanje.

(4) Vlada Kantona daje saglasnost za kandidata kojeg predloži školski odbor, a koji ispunjava uslove konkursa i kriterije iz Pravilnika koji donosi Ministarstvo.

(5) U proceduri koja prethodi postupku izbora i imenovanja direktora škole, članovi školskog odbora iz reda roditelja i radnika škole obavezni su podržati obrazložen prijedlog Vijeća roditelja, odnosno radnika koji se dobija neposrednim i tajnim izjašnjavanjem svih prisutnih članova Vijeća roditelja na sjednici Vijeća roditelja, odnosno radnika na sjednici Nastavničkog vijeća u proširenom sastavu.

(6) Direktora srednje škole čiji osnivač nije Skupština Kantona imenuje školski odbor na osnovu javnog konkursa i uz saglasnost osnivača.

(7) Direktor srednje škole se imenuje na period od četiri godine s mogućnošću jednog reizbora u toj srednjoj školi.

(8) Školski odbor raspisuje konkurs za direktora srednje škole, najkasnije tri mjeseca prije isteka mandata, koji se objavljuje u sredstvu informisanja, o čemu obavještava Ministarstvo.

(9) Postupak izbora i imenovanja direktora škole školski odbor sprovodi uz poštivanje načela zakonitosti, otvorenosti i transparentnosti, kvalitete, zastupljenosti pri zapošljavanju i nezavisne provjere, u skladu sa važećim zakonima.

(10) Nadzor nad sprovođenjem procedure izbora i imenovanja direktora škole provodi Ministarstvo.

(11) Na prava i obaveze radnika koji su imenovani za direktora škole primjenjuju se odgovarajuće odredbe zakona i kolektivnog ugovora za djelatnost srednjeg obrazovanja, kojima se uređuju prava i obaveze iz radnog odnosa, a koje nisu utvrđene ovim Zakonom.

(12) Za direktora srednje škole i vršioca dužnosti direktora srednje škole ne može se imenovati:

a) osoba za koju se, u zakonom propisanom postupku, a na osnovu relevantne medicinske dokumentacije, utvrdi da boluje od duševne ili zarazne bolesti, ovisnik o opijatima, a što će se preciznije urediti Pravilima škole;

b) osoba protiv koje je potvrđena optužnica ili izrečena pravosnažna presuda ili mjera za jedno ili više krivičnih djela za koja se odredbama važećeg Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine i Bosne i Hercegovine može izreći kazna zatvora u trajanju od tri mjeseca i više;

c) osoba koja je član organa zakonodavne, izvršne ili sudske vlasti ili savjetnik u smislu Zakona o

sukobu interesa (“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, broj: 16/02.), kao i članovi organa i tijela političkih partija;

d) osoba protiv koje je pokrenut krivični postupak.

(13) Pitanja imenovanja i razrješenja direktora škola bliže se uređuju Pravilima škole i Pravilnikom kojeg donosi Ministarstvo.

Član 142.
(Prava i obaveze direktora škole)

(1) Direktor škole je odgovoran za zakonitost rada i stručni rad škole.

(2) Direktor škole, osim poslova i zadataka utvrđenih ovim zakonom, obavlja i sljedeće poslove:

a) priprema nacrt godišnjeg programa rada škole nakon čijeg donošenja je odgovoran za njegovo provođenje;

b) planira rad, saziva i vodi sjednice razrednih i nastavničkih vijeća;

c) predlaže okvirni finansijski plan škole Ministarstvu i odgovoran je za praćenje realizacije usvojenog finansijskog plana škole;

d) odlučuje o raspoređivanju nastavnika, stručnih saradnika, saradnika i ostalih radnika srednje škole na određene poslove i zadatke u skladu sa njihovom stručnom spremom/zvanjem i rezultatima rada;

e) u skladu s odredbama ovog zakona vrši izbor i postavljenje ostalih radnika i s njima zaključuje ugovor o radu;

f) brine se o zbrinjavanju tehnološkog viška radnika u skladu sa odredbama ovog Zakona;

g) osigurava uslove za stručno usavršavanje nastavnika i stručnih saradnika, te stručno osposobljavanje ostalih radnika u školi;

h) brine se o sigurnosti i zdravlju, te o pravima, obavezama i interesima učenika i radnika škole;

i) sarađuje s učenicima i roditeljima učenika;

j) predlaže školskom odboru pravila škole i druge opće akte usaglašene sa reprezentativnim sindikatom;

k) vrši evaluaciju rada nastavnika, stručnih saradnika i saradnika u školi;

l) posjećuje redovnu nastavu i ostale oblike neposrednog obrazovno-odgojnog rada u školi;

m) poduzima mjere propisane zakonom zbog neizvršavanja poslova ili zbog neispunjavanja drugih obaveza iz radnog odnosa;

n) sarađuje s osnivačem škole, Ministarstvom i Pedagoškim zavodom, te drugim ustanovama i drugim organima od značaja za život i rad srednje škole kojom rukovodi;

o) za svaku školsku godinu utvrđuje raspored nastavnika i drugih radnika škole na određene poslove, u skladu s općim aktom o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u školi;

p) utvrđuje raspored radnog vremena svih radnika škole u skladu s zakonom o radu i kolektivnim ugovorima;

r) predlaže raspored časova nastavničkom vijeću;

s) rješava u prvom stepenu po žalbama i prigovorima na rad nastavnika, stručnih saradnika i saradnika, kao i drugih radnika u školi;

t) rješava u prvom stepenu po žalbama i prigovorima roditelja učenika;

u) odgovoran je za izvršenje uputstava, upozorenja i instrukcija Ministarstva, Inspekcije za oblast obrazovanja u slučaju neprimjerenog ponašanja nastavnika, stručnih saradnika, saradnika i drugih radnika i njihovog negativnog uticaja na učenike i ostale radnike škole;

v) provodi odluke školskog odbora i nastavničkog vijeća;

z) podnosi Školskom odboru izvještaje o rezultatima rada;

aa) vrši i druge poslove utvrđene Zakonom, podzakonskim aktima i pravilima škole.

Član 143.
(Prava direktora škole iz radnog odnosa)

(1) Radnik škole, odnosno drugo lice koje je imenovano na funkciju direktora škole, postavlja se rješenjem o postavljenju na period od četiri godine koje na osnovu prethodne odluke školskog odbora o konačnom imenovanju, donosi predsjednik školskog odbora.

(2) Ako radnik škole, odnosno drugo lice koje je imenovano na funkciju direktora iz stava (1) ovog člana, ima ugovor o radu na neodređeno vrijeme u

školi, na njegov će zahtjev ugovor o radu mirovati do prestanka mandata, a najduže za vrijeme trajanja dva uzastopna mandata.

(3) Zahtjev iz stava (2) ovog člana radnik škole podnosi školskom odboru u pisanoj formi, u roku od 30 dana od dana prijema rješenja iz stava (1) ovog člana.

(4) Radnik škole, odnosno drugo lice koje je imenovano na funkciju direktora škole iz stava (1) ovog člana, ima se pravo vratiti na rad u školu u kojoj je prethodno radio, ako se na te poslove, uz prethodnu pisanu obavijest školskom odboru, vrati u roku od 30 dana od dana prestanka obavljanja poslova direktora, u protivnom mu prestaje radni odnos.

(5) Ako je za sticanje određenih prava važno prethodno trajanje radnog odnosa s istim poslodavcem, radniku škole, odnosno drugom licu koje je imenovano na funkciju direktora škole iz stava (1) ovog člana, nakon povratka na rad, period mirovanja ugovora o radu ubraja se u neprekidno trajanje radnog odnosa.

(6) Radnika škole iz stava (1) ovog člana do povratka na poslove za koje mu ugovor o radu miruje zamjenjuje osoba u radnom odnosu koji se zasniva isključivo na određeno vrijeme.

(7) Na prava i obaveze radnika škole, odnosno drugog lica koje je imenovano na funkciju direktora škole iz stava (1) ovog člana, primjenjuju se odgovarajuće odredbe zakona i važećih kolektivnih ugovora, kojima se uređuju prava i obaveze iz radnog odnosa, a koje nisu utvrđene ovim zakonom.

Član 144.
(Prestanak dužnosti direktora škole)

(1) Dužnost direktora škole prestaje:

a) istekom mandata;

b) na lični zahtjev;

c) razrješenjem;

d) ako je, zbog provođenja odluke ili akta koje je donio, došlo do povrede prava radnika ili imovine srednje škole, ako je njegovim odnosom nanesena šteta učenicima škole, odnosno njihovim roditeljima, starateljima ili društvenoj zajednici;

e) sticanjem uslova za prestanak radnog odnosa zbog odlaska u penziju;

f) u drugim slučajevima utvrđenim zakonom, provedbenim aktima i pravilima škole.

(2) Konačnu odluku o prestanku dužnosti direktora škole donosi školski odbor u okviru svojih nadležnosti, a u izuzetnim slučajevima nepostupanja po datim uputama i smjernicama Ministarstva i na obrazloženi prijedlog Ministra.

Član 145.
(Razrješenje direktora škole)

(1) Školski odbor je obavezan razriješiti direktora prije isteka mandata ako se utvrdi da:

a) ne izvršava obaveze iz ovog Zakona;

b) u zakonom propisanom postupku, a na osnovu relevantne medicinske dokumentacije boluje od zarazne ili duševne bolesti, ovisnik je o opijatima, a što će se preciznije urediti Pravilima škole;

c) je izrečena pravosnažna presuda ili mjera zbog počinjenog jednog ili više krivičnih djela za koja se odredbama važećeg krivičnog zakona može izreći kazna zatvora u trajanju od tri mjeseca i više;

d) je škola, odnosno direktor odgovoran za teži prekršaj iz ovog Zakona;

e) škola ne ostvaruje utvrđeni nastavni plan i program ili ga ostvaruje s utvrđenim, odnosno neotklonjenim nedostacima i nepravilnostima;

f) direktor ne postupi po nalogu odnosno mjeri suda, mjeri Ministarstva ili inspektora za oblast obrazovanja za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti odnosno nedostataka ili ako direktor postupi suprotno aktima suda, instrukcijama, uputama ili smjernicama Ministarstva, Pedagoškog zavoda ili nadležne inspekcije za oblast obrazovanja;

g) školski odbor ili Ministarstvo utvrde nesavjesno i nestručno obavljanje poslova direktora;

h) postupajući suprotno Zakonu i podzakonskim aktima, onemogućuje rad stručnih organa škole i rad školskog odbora;

i) dostavi Ministarstvu netačne podatke o broju odjeljenja, učenika, časova i radnika;

j) fizički kažnjava, omalovažava i vrijeđa ličnost učenika, radnika ili roditelja, ili neprimjerenim ponašanjem narušava ugled škole, ugled prosvjetnog radnika i društva u cjelini, a što se preciznije uređuje Pravilnikom o kućnom redu s etičkim kodeksom koji donosi Ministarstvo;

k) u toku mandata ne ispunjava uslove ili je predao dokumente ili izjave tokom postupka prijave na javni konkurs, za koje se kasnije utvrdi da nisu vjerodostojni;

l) postoje nepravilnosti u drugim slučajevima u skladu sa zakonom.

(2) U slučaju kršenja zakona, profesionalne nekompetentnosti ili nemarnosti, školski odbor je obavezan po hitnom postupku suspendovati direktora, do konačnog rješenja u skladu sa zakonom, a suspendovani direktor ostvaruje prava u skladu sa zakonom i važećim kolektivnim ugovorima.

(3) U slučaju kada je protiv direktora potvrđena optužnica za krivična djela za koja se odredbama važećeg krivičnog zakona može izreći kazna zatvora u trajanju od tri mjeseca i više, škola je obavezna obavijestiti osnivača radi donošenja odluke o suspenziji do okončanja krivičnog postupka, a suspendovani direktor ostvaruje prava u skladu sa Zakonom i važećim kolektivnim ugovorima.

(4) Dok traje postupak razješenja direktora iz stava (1) ovog člana, školski odbor je dužan suspendovati direktora škole do okončanja postupka u skladu sa Zakonom.

(5) Za vrijeme suspenzije direktora škole školski odbor će ovlastiti pomoćnika direktora, odnosno nastavnika ili stručnog saradnika škole koji ispunjava uslove iz člana 140. stav (2) ovog zakona, da obavlja poslove iz nadležnosti direktora, koji ne trpe odlaganje.

(6) Direktor koji je razriješen prije isteka mandata iz razloga navedenih u stavovima (1) i (2) ovog člana ne može biti ponovo imenovan za direktora škole ili vršioca dužnosti direktora škole.

(7) Ministarstvo može predložiti školskom odboru srednje škole da direktora srednje škole razriješi i prije isteka vremena na koje je imenovan ako školski odbor ne prihvati izvještaj direktora iz člana 143. alineja b), ovog Zakona i utvrdi da je odgovoran za neuspjeh u obrazovno-odgojnom radu srednje škole.

(8) Ukoliko je osnivač srednje škole Skupština Kantona, prava i obaveze osnivača iz ovog člana vrši Vlada Kantona.

(9) Način i procedure razrješenja direktora škole bliže se uređuje pravilnikom koji donosi Ministarstvo.

Član 146.
(Vršilac dužnosti direktora škole)

(1) Vršilac dužnosti direktora škole imenuje se u slučajevima propisanim zakonom, bez konkursa.

(2) Ukoliko direktor škole nije imenovan, odnosno ukoliko je razriješen prije isteka mandata, školski odbor će po hitnom postupku iz reda nastavnika ili stručnih saradnika škole imenovati vršioca dužnosti direktora škole na period koji ne može biti duži od šest mjeseci od dana imenovanja, i u roku od 30 dana raspisati javni konkurs za izbor i imenovanje direktora škole.

(3) U slučaju privremene spriječenosti direktora da obavlja poslove, a koji nije uspio ovlastiti osobu koja će obavljati neodložne poslove direktora škole, školski odbor će ovlastiti pomoćnika direktora, odnosno osobu iz reda nastavnika i stručnih saradnika koji će obavljati privremene i neodložne poslove direktora škole.

(4) Vršilac dužnosti se imenuje na period najduže od 6 mjeseci, uz prethodno pribavljenu saglasnost Ministarstva.

(5) Osnivač srednje škole u privatnoj svojini ima pravo imenovati vršioca dužnosti direktora škole bez saglasnosti Vlade Kantona, a u skladu sa pravilima škole i uslovima iz člana 141. ovog Zakona.

(6) Ako osoba imenovana za vršioca dužnosti direktora škole ima ugovor o radu na neodređeno vrijeme, na njezin će zahtjev školskom odboru u pisanoj formi, ugovor o radu mirovati u periodu u kojem će obavljati poslove direktora škole.

(7) Vršilac dužnosti direktora škole ima sva prava i obaveze kao i direktor škole, pri čemu se mandat vršioca dužnosti ne smatra prekidom mandata u odnosu na dva prethodna uzastopna mandata direktora te škole.

Član 147.
(Pomoćnik direktora škole)

(1) Srednja škola, u skladu sa Pedagoškim standardima, može na poslovima rukovođenja, općim aktom, utvrditi i poslove pomoćnika direktora škole.

(2) Izbor pomoćnika direktora škole vrši školski odbor, na prijedlog direktora škole, iz reda nastavnika i stručnih saradnika te škole i uz saglasnost Ministarstva, koja se pribavlja svake školske godine za narednu školsku godinu.

(3) Za pomoćnika direktora škole može se imenovati lice koje ispunjava iste uslove kao i direktor škole.

(4) Postupak izbora i razrješenja pomoćnika direktora škole, njegova ovlaštenja i dužnosti, bliže se utvrđuju pravilima škole.

DIO PETI – STRUČNI I SAVJETODAVNI ORGANI ŠKOLE

Član 148.
(Stručni organi u srednjoj školi)

(1) U srednjoj školi djeluju stručni organi:

a) nastavničko vijeće, koje sačinjavaju nastavnici i stručni saradnici;

b) razredno vijeće, koje sačinjavaju nastavnici tih razreda;

c) stručni aktivi nastavnika određenih nastavnih oblasti.

(2) Način rada stručnih organa reguliše se poslovnikom o radu stručnih organa.

(3) Razrednik je stručni voditelj odjeljenja.

(4) Bliže odredbe o radu stručnih organa i razrednika sadrže akti srednje škole (pravila škole, godišnji program rada i dr.).

Član 149.
(Nastavničko vijeće)

(1) Nastavničko vijeće je stručni organ, a obavlja slijedeće poslove i zadatke:

a) stara se o organizaciji obrazovno-odgojnog rada u školi i preduzima mjere za unapređenje tog rada;

b) utvrđuje prijedlog godišnjeg programa rada škole;

c) analizira uspjeh učenika i rad razrednih vijeća;

d) na prijedlog direktora određuje razrednike;

e) vrši izbor oblika nastave i saglasno tome vrši raspored učenika po odjeljenjima i podjelu predmeta na nastavnike, odnosno utvrđuje organizaciju nastave u 40-satnoj radnoj sedmici;

f) odobrava učenicima završavanje dva razreda u toku jedne školske godine;

g) prati ostvarivanje nastavnog plana i programa i preduzima mjere za njegovo izvršenje;

h) preporučuje nabavku stručnih časopisa i druge stručne literature;

i) utvrđuje prijedlog i prati realizaciju stručnog usavršavanja nastavnika, stručnih organa, tijela i komisija;

j) utvrđuje program i prati realizaciju stručnog usavršavanja nastavnika, stručnih saradnika i saradnika;

k) analizira rad nastavnika, stručnih saradnika i saradnika i predlaže mjere za unapređenje obrazovno-odgojnog rada;

l) analizira i koordinira rad stručnih aktiva;

m) vodi brigu o profesionalnoj orijentaciji učenika;

n) imenuje komisije za polaganje ispita;

o) imenuje članove komisije za upis učenika u prvi razred srednje škole;

p) odobrava i organizuje polaganje razrednih ispita, mature, odnosno završnih ispita koji se obavljaju u školi u skladu sa ovim Zakonom, te razmatra i usvaja izvještaje o ispitima;

r) donosi odluku o poništenju ispita;

s) stara se o zajednici učenika škole;

t) razmatra izvještaje o izvršenom pedagoško-stručnom nadzoru, po potrebi inspekcijskom pregledu, preduzima odgovarajuće mjere i vodi brigu o izvršenju tih mjera;

u) obavlja i druge poslove predviđene zakonom i pravilima srednje škole;

(2) Radom nastavničkog vijeća rukovodi direktor srednje škole ili član nastavničkog vijeća kojeg on odredi.

Član 150.
(Razredno vijeće)

(1) Razredno vijeće obavlja slijedeće poslove i zadatke:

a. analizira uspjeh učenika i rad nastavnika u odjeljenjima određenog razreda;

b. neposredno radi na profesionalnoj orijentaciji učenika;

c. odlučuje o programima za nadarene učenike, za učenike s teškoćama u razvoju i o oblicima nastave koji će se primjenjivati u odjeljenjima u cjelini ili za pojedine grupe učenika ili učenika pojedinačno;

d. usklađuje rad nastavnika u obrazovno-odgojnom procesu;

e. utvrđuje zaključne ocjene;

f. izriče i drugim organima predlaže odgojno-disciplinske mjere prema učenicima;

g. analizira rad nastavnika, stručnih saradnika i saradnika i predlaže mjere za unapređenje obrazovno-odgojnog rada;

h. vrši i druge poslove utvrđene pravilima škole.

(2) Razrednim vijećem rukovodi razrednik.

Član 151.
(Stručni aktiv)

(1) U školi se obrazuju stručni aktivi, čiji su članovi nastavnici određenih nastavnih oblasti.

(2) Stručnim aktivom rukovodi predsjednik stručnog aktiva.

(3) Stručni aktiv obavlja slijedeće poslove:

a) prati realizaciju nastavnog plana i programa i predlaže mjere za njegovo unapređenje,

b) usaglašava kriterije ocjenjivanja,

c) predlaže izmjene nastavnog plana i programa u skladu s tehnološkim razvojem i dostignućima u toj oblasti,

d) daje prijedlog direktoru u vezi s podjelom predmeta na nastavnike,

e) učestvuje u izradi i izboru programa stručnog usavršavanja nastavnika,

f) obavlja i druge poslove utvrđene Pravilima škole.

(4) Način rada stručnih organa reguliše se poslovnikom o radu stručnih organa škole.

(5) Bliže odredbe o radu stručnih organa i rada razrednika u srednjoj školi sastavni su dio pravila škole.

Član 152.
(Savjetodavno vijeće)

(1) Svaka srednja stručna škola formira savjetodavno vijeće izabrano od predstavnika lokalnog tržišta rada koje je u vezi s obrazovanjem određenih profila zanimanja.

(2) Savjetodavno vijeće pomaže školi u planiranju sadržaja, njenih programa, savjetuje školu o svim pitanjima koja se tiču obuke i pomažu jačanju veza između škole i lokalnog tržišta rada.

(3) Sastav savjetodavnog vijeća i procedure imenovanja njegovih članova regulišu se Pravilima škole.

(4) Obavljanje dužnosti članova savjetodavnog vijeća je dobrovoljno i besplatno.

DIO ŠESTI – DOMOVI UČENIKA

Član 153.
(Rad doma učenika)

Dom učenika je ustanova koja obezbjeđuje učenicima smještaj, ishranu, odgojno-obrazovni rad, staranje o zdravlju, kulturno-zabavne i sportsko-rekreativne aktivnosti.

Član 154.
(Osnivanje doma učenika)

Za osnivanje doma učenika osnivač je dužan da, pored općih uslova utvrđenih ovim Zakonom, obezbijedi sredstva i uslove u skladu sa Pedagoškim standardima i higijensko-tehničkim normativom prostornih uslova za rad srednjih škola.

Član 155.
(Program odgojno-obrazovnog rada doma učenika)

(1) Programom odgojno-obrazovnog rada utvrđuju se poslovi, ciljevi, zadaci, sadržaji, vrsta i obim odgojno-obrazovne aktivnosti u domu učenika, a ostvaruju ga odgajatelji i stručni saradnici.

(2) Jedinstveni program odgojno-obrazovnog rada za sve domove učenika donosi Ministarstvo.

Član 156.
(Stručni organi doma učenika)

(1) Stručni organ doma učenika je pedagoško vijeće koje sačinjavaju svi odgajatelji, stručni saradnici i saradnici doma učenika, a vijećem rukovodi direktor doma.

(2) Dom učenika može imati i druge stručne organe koje formira, u zavisnosti od svojih potreba, u skladu sa pravilima doma.

(3) Bliže odredbe o sadržaju i načinu rada stručnih organa doma učenika sadrže Pravila doma učenika.

Član 157.
(Pravila doma učenika)

(1) Dom učenika ima Pravila doma učenika po kojima ustanova radi, a koja donosi školski odbor.

(2) Pravila doma učenika sadrže odredbe koje se odnose na:

a) unutrašnju organizaciju doma;

b) djelatnost doma;

c) prijem učenika u dom;

d) prava i dužnosti učenika;

e) saradnju doma sa školama i drugim domovima;

f) odgajatelje, stručne saradnike i ostale zaposlenike doma;

g) organ upravljanja i rukovođenja doma i stručne organe doma;

h) plan i program rada doma;

i) finansiranje i sredstva doma.

(3) Pravilnik o radu doma učenika bliže se uređuje propisom koji donosi Ministarstvo.

Član 158.
(Organ upravljanja i organ rukovođenja doma učenika)

(1) Organ upravljanja u domu učenika je školski odbor, a organ rukovođenja je direktor doma učenika.

(2) Domom učenika upravlja školski odbor koji ima pet članova.

(3) Dva člana školskog odbora biraju se iz reda odgajatelja i stručnih saradnika doma učenika, jedan iz reda ostalih zaposlenika, jedan iz reda lokalne zajednice, a jednog bira osnivač.

(4) Osnivač će sprovesti proceduru izbora i imenovanja školskog odbora u skladu sa važećim zakonima, na način poštivanja načela zakonitosti, otvorene konkurencije i transparentnosti, ravnopravne zastupljenosti i kvalitete kandidata za konačno imenovanje.

(5) Vršenje dužnosti člana školskog odbora je dobrovoljno i bez naknade.

(6) Mandat članova školskog odbora traje četiri godine i isti se ne mogu birati više od dva puta.

(7) Ukoliko je osnivač doma učenika Kanton, prava i obaveze iz stava (2) i (3) ovog člana, vrši Vlada Kantona.

Član 159.
(Direktor doma učenika)

(1) Za direktora doma učenika može biti imenovano lice koje je državljanin Bosne i Hercegovine i posjeduje opću zdravstvenu sposobnost, ispunjava uslove za odgajatelja u domu učenika i ima sedmi stepen stručne spreme, najmanje (240 bodova ECTS), ističe se organizacionim sposobnostima i ima najmanje pet godina radnog iskustva u odgojno-obrazovnom radu.

(2) Postupak imenovanja direktora doma učenika regulisan je članom 141., stav (2) do stava (9), ovog zakona.

(3) Posebni uslovi za obavljanje poslova direktora doma učenika regulisani su članom 141., stav (1) i stav (2), ovog zakona.

(4) Prava i obaveze direktora doma učenika, prestanak dužnosti i razrješenje direktora doma učenika reguliše se analogno odredbama članova 142., 143., 144. i 145. ovog zakona.

Član 160.
(Raspisivanje konkursa za imenovanje direktora doma učenika)

(1) Školski odbor doma učenika raspisuje konkurs za direktora doma koji se objavljuje u javnom glasilu za koje se može objektivno pretpostaviti da je dostupan javnosti na području Zeničko-dobojskog kantona.

(2) U konkursu za izbor i imenovanje direktora objavljuju se uslovi iz člana 159. stav (1), ovog Zakona.

Član 161.
(Odgajatelji doma učenika)

(1) Za odgajatelja doma učenika može biti izabrano lice koje ispunjava uslove za nastavnika, pedagoga ili psihologa u srednjoj školi, sa završenim VII stepenom stručne spreme, najmanje (240 ECTS bodova).

(2) Osobi kojoj je izrečena pravosnažna presuda za krivično djelo koje, s obzirom na prirodu krivičnog djela, takvu osobu čini nepodobnom za rad s djecom neće biti dozvoljen rad u svojstvu odgajatelja, odnosno zaposlenika u domu.

Član 162.
(Prijem učenika)

(1) Pravo na smještaj i ishranu u domu učenika imaju redovni učenici srednjih škola.

(2) Prijem učenika u dom vrši se na osnovu konkursa, kojeg raspisuje školski odbor, najkasnije do 1. avgusta, a prijem učenika u dom se obavlja prije početka nove školske godine.

(3) Prijem dokumenata po konkursu, raspodjelu mjesta i smještaj učenika, vrši komisija za prijem učenika, koju imenuje direktor doma.

Član 163.
(Organizacija doma učenika)

Odredbe ovog Zakona o statusu, osnivanju, radu i prestanku rada, posebnom društvenom interesu, javnosti rada, godišnjem programu rada i izvještaju, nadzoru nad radom, upisu, pravima i obavezama učenika, izboru, vrednovanju rada i napredovanju odgajatelja, stručnih saradnika i saradnika, organu upravljanja i rukovođenja i vođenju dokumentacije i evidencije odnose se i na domove učenika.

DIO SEDMI – KOORDINIRANJE AKTIVNOSTI NA PROVOĐENJU OBRAZOVNE POLITIKE NA PODRUČJU KANTONA

Član 164.
(Aktivi direktora)

(1) S ciljem uspostavljanja uzajamne saradnje, razmjene iskustava u pogledu dogovora o nastavnim metodama, primjerima dobre prakse i ostalim aktivnostima vezanim za unapređenje nastavnog procesa, mogu se formirati aktivi direktora.

(2) Aktiv direktora srednjih škola, može se formirati za jednu ili više grad/općina, a čine ga direktori srednjih škola sa područja jedne ili više grada/općina.

(3) Aktom o formiranju aktiva direktora utvrđuje se sastav, djelokrug rada i ostali poslovi aktiva direktora.

(4) Aktiv direktora donosi Poslovnik o radu, uz saglasnost Ministarstva.

(5) Aktivi direktora iz stava (2), ovog člana, mogu formirati Aktiv direktora srednjih škola Zeničko-dobojskog kantona, koji nema svojstvo pravnog lica.

Član 165.
(Potrebe i interesi Kantona u srednjem obrazovanju i odgoju)

Potrebe i interesi Kantona u srednjem obrazovanju i odgoju, u smislu ovog Zakona, su:

a) organizovanje općeg i stručnog obrazovanja na dostignućima savremene nauke, tehnologije i društvenog razvoja za sticanje znanja i vještina za rad i nastavak obrazovanja;

b) unapređenje djelatnosti srednjeg obrazovanja i obezbjeđenje uslova rada prema zahtjevima nastavnih planova i programa;

c) obezbjeđenje dostupnosti srednjeg obrazovanja prema sposobnostima i mogućnostima učenika, a posebno nadarenih učenika koji postižu nadprosječne rezultate;

d) stipendiranje redovnih učenika;

e) srednje obrazovanje odraslih;

f) stručno usavršavanje nastavnika;

g) srednje obrazovanje i odgoj učenika sa posebnim obrazovnim potrebama;

h) definisanje udžbeničke politike.

Član 166.
(Sredstva za zadovoljavanje potreba i interesa Kantona)

Sredstva za zadovoljavanje potreba i interesa Kantona stiču se na način utvrđen Zakonom o ustanovama.

Član 167.
(Sticanje prihoda u srednjoj školi)

(1) Srednja škola može sticati prihod i:

a) donacijom pravnih i fizičkih lica, te od domaćih i stranih vladinih ili nevladinih organizacija;

b) iz legata, poklona i zavještanja;

c) izradom i prodajom proizvoda i pružanjem usluga koje škola može da ima;

d) prodajom intelektualnih usluga;

e) od upisnine učenika, uz saglasnost osnivača, odnosno Vlade Kantona u slučaju kada je osnivač srednje škole Skupština Kantona;

f) prodajom materijalnih dobara, uz saglasnost osnivača, odnosno Vlade Kantona u slučaju kada je osnivač srednje škole Skupština Kantona;

g) iznajmljivanjem prostora i opreme.

(2) Srednja škola može sticati prihod, pored navede-nog u stavu (1) ovog člana, i participacijom dijela novčanih sredstava za amortizaciju potrošnih sredstava, odnosno opreme.

(3) Vlastiti prihod škole usmjerit će se za pokrivanje troškova škole.

Član 168.
(Finansijska i druga pomoć srednjim školama)

(1) Srednja škola može primati finansijsku i drugu pomoć za unapređenje rada, poboljšanje uslova školovanja i sve druge potrebe škole, i ista ne smije ni na koji način biti uslovljena.

(2) Srednja škola može obavljati komercijalnu djelatnost, naročito u kontekstu stručne obuke, koju odobrava školski odbor na osnovu plana nastavničkog vijeća, a uz saglasnost Ministarstva.

(3) Srednja škola raspolaže prihodom ostvarenim od komercijalne djelatnosti i koristi ga za svoje potrebe u skladu sa važećim zakonskim propisima iz oblasti finansija i odgovarajućim obrazovnim propisima.

DIO OSMI - KAZNENE ODREDBE

Član 169.
(Novčane kazne za školu i odgovorno lice u školi)

(1) Novčanom kaznom od 1.000 do 4.000 KM kaznit će se za prekršaj srednja škola na račun materijalnih troškova, odnosno vlastitih prihoda, ako:

a) otpočne sa radom prije nego što ispuni uslove za rad u skladu sa članom 19. stav (1) i (2) ovog zakona;

b) izda svjedodžbu ili drugu javnu ispravu o završenom razredu, odnosno obrazovanju prije upisa u Registar u skladu sa članom 19. stav (5) ovog zakona;

c) izvodi nastavu po nastavnom planu i programu koji nije donio nadležni organ u skladu sa članom 35. ovog zakona;

d) bez odluke Ministarstva prekine nastavu u skladu sa članom 40. ovog zakona;

e) primjenjuje nastavne planove i programe prije nego što ispuni uslove za rad u skladu sa članom 41. stav (2) ovog zakona;

f) ne upotrebljava školske udžbenike u skladu sa članom 49. stav (1) ovog zakona;

g) ne posjeduje nalaz i mišljenje stručnjaka iz odgovarajućih ustanova zdravstvenog ili socijalnog tipa u skladu sa članom 73. stav (1) ovog zakona;

h) obavi dopunske ili razredne ispite suprotno propisu donesenom na osnovu člana 104. ovog zakona.

(2) Za prekršaj iz prethodnog stava kaznit će se i odgovorno lice novčanom kaznom od 400 do 1.000 KM.

Član 170.
(Novčane kazne za školu i odgovorno lice u školi)

(1) Novčanom kaznom od 500 do 2.000 KM kaznit će se za prekršaj srednja škola na račun materijalnih troškova, odnosno vlastitih prihoda ako:

a) učenici u toku dana, odnosno sedmice imaju veći broj sati od broja sati utvrđenih članom 37. ovog zakona;

b) ne realizuje godišnji fond nastavnih sati predviđen nastavnim planom i programom u skladu sa članom 43. stav (1) i (2) ovog zakona;

c) ne donese godišnji program rada za tekuću školsku godinu u predviđenom roku u skladu sa članom 44. stav (2) ovog zakona;

d) organizuje eksperimentalnu nastavu suprotno određenjima iz člana 62. ovog zakona;

e) vrši vrednovanje rada, sistematsko praćenje razvoja učenika i usmjeravanje učenika suprotno članovima 93., 94., 95. i 96. ovog zakona;

f) ne vodi propisanu dokumentaciju i evidenciju obrazovno-odgojne djelatnosti u skladu sa članom 103. ovog zakona;

g) ne vrši ljekarski pregled radnika škole u skladu sa članom 118. stav (1) ovog zakona;

h) jedanput u četiri godine ne izvrši vrednovanje rada nastavnika u skladu sa članom 130. stav (1) ovog zakona.

(2) Za prekršaj iz prethodnog stava kaznit će se i odgovorno lice u srednjoj školi novčanom kaznom od 500 do 1000 KM.

Član 171.
(Novčane kazne za roditelje)

Novčanom kaznom od 100 do 500 KM, kaznit će se roditelj koji ne izvrši obaveze definisane članom 109. stavom (8). i (9) ovog zakona.

DIO DEVETI - PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 172.
(Usklađivanje propisa i akata sa odredbama ovog zakona)

(1) Ministarstvo će donijeti slijedeće propise, odnosno njihove izmjene i dopune, i to o:

a) postupku utvrđivanja uslova, sadržaju i načinu vođenja Registra srednjih škola u skladu sa članovima 19. stav (9) i 20. stav (1) ovog zakona;

b) osnivanju i radu eksperimentalnih škola u skladu sa članom 47. stav (3) ovog zakona;

c) sadržaju i obliku učeničke knjižice, svjedodžbe, odnosno diplome i posebne diplome i načinu vođenja dokumentacije i evidencije u srednjoj školi u skladu sa članovima 86. stav (3), 103. stav (3) i 105. stav (4) ovog zakona;

d) postupku odobravanja promjene započetog obrazovanja redovnim učenicima u skladu sa članom 92. stav (2) ovog zakona;

e) praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učenika koji se obrazuju po modularnoj metodologiji u skladu sa članom 93. stav (5) ovog zakona;

f) kriterijima o načinu bodovanja kandidata prilikom zasnivanja radnog odnosa nastavnika, stručnih saradnika i ostalih radnika u srednjim školama i domovima učenika na području Zeničko-dobojskog kantona u skladu sa članom 116. stav (11) ovog zakona;

g) polaganju stručnog ispita i kontinuiranom stručnom usavršavanju nastavnika, stručnih saradnika i saradnika u srednjoj školi u skladu sa članom 128. stav (2) ovog zakona;

h) postupku vrednovanja rada nastavnika, stručnih saradnika i saradnika, sticanju zvanja na osnovu vrednovanja i vođenja dokumentacije o njihovom radu u skladu sa članom 130. stav (3) ovog zakona.

(2) Do donošenja propisa iz stava (1) ovog člana, primjenjivat će se dosadašnji propisi.

Član 173.
(Usklađivanje ostalih podzakonskih akata sa odredbama ovog zakona)

(1) Srednje škole su dužne da usklade svoju organizaciju, djelatnost i akta u skladu sa odredbama ovog zakona u roku od tri mjeseca od njegovog stupanja na snagu.

(2) Ministarstvo će sukcesivno u skladu sa potrebama primjene donositi planirane podzakonske akte, i to:

a) Nastavni i planovi i programi za srednju školu u skladu sa članom 9. stav (4) ovog zakona;

b) Pravilnik o dopunskom obrazovanju i stručnom usavršavanju u skladu sa članom 10. stav (2) ovog zakona;

c) Pedagoške standarde za srednju školu sa članom 15. stav (3) ovog zakona;

d) Normative školskog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila za srednje škole u skladu sa članom 15. stav (3) ovog zakona;

e) Pravilnik o upisu u Registar srednjih škola i domova učenika u skladu sa članom 20. stav (1) ovog zakona;

f) Pravilnik o utvrđivanu uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole u skladu sa članom 38. stav (2) ovog zakona;

g) Pravilnik o organizaciji i izvođenju ekskurzija, logorovanja i jednodnevnih izleta u srednjoj školi u skladu sa članom 46. stav (2) ovog zakona;

h) Pravilnik za obavljanje pedagoško-metodičke prakse u srednjoj školi u skladu sa članom 48. stav (3) ovog zakona;

i) Pravilnik o inkluzivnom obrazovanju učenika sa posebnim obrazovnim potrebama u skladu sa članom 50. stav (2) ovog zakona;

j) Pravilnik o izvođenju ferijalne prakse u tehničkim i srodnim školama i stručnim školama u skladu sa članovima 61. stav (2) i 70. stav (2) ovog zakona.

k) Pravilnik o upisu učenika u srednju školu u skladu sa članovima: 53. stav (3), 56. stav (8), 59. stav (3), 66. stav (2), 73. stav (2), 76. stav (3) i 80. stav (6) ovog zakona;

l) Pravilnik o sadržaju i načinu polaganja mature i završnih ispita u srednjim školama u skladu sa članovima: 54. stav (3), 57. stav (5), 63. stav (4), 67. stav (4), 73. stav (4) i 77. stav (2) ovog zakona;

m) Pravilnik o nostrifikaciji i ekvivalentnom prevođenju svjedodžbi i diploma srednjih škola u skladu sa članom 84. stav (2) ovog zakona;

n) Pravilnik o troškovima stranih državljanja u srednjoj školi u skladu sa članom 85. stav (3) ovog zakona;

o) Pravilnik o organizovanju i izvođenju nastave za učenike koji ne pohađaju nastavu zbog težeg oboljenja u skladu sa članom 87. stav (4) ovog zakona;

p) Pravilnik o promjeni započetog obrazovanja učenika srednjih škola u skladu sa članom 92. stav (2) ovog zakona;

r) Pravilnik o izboru učenika generacije srednjih škola u skladu sa članom 96. stav (6) ovog zakona;

s) Pravilnik o organizaciji, načinu, vremenu i uslovima polaganja ispita u srednjoj školi u skladu sa članom 104. stav (7) ovog zakona;

t) Pravilnik o izricanju odgojno-disciplinskih mjera u skladu sa članom 106. stav (4) ovog zakona;

u) Pravilnik o postupku utvrđivanja povreda radne dužnosti zaposlenih u srednjoj školi u skladu sa članom 121. stav (6) ovog zakona;

v) Pravilnik o pedagoško-stručnom nadzoru u srednjoj školi u skladu sa članom 133. stav (6) ovog zakona;

z) Pravilnik o formiranju i radu školskih odbora u skladu sa članom 138. stav (6) ovog zakona;

aa) Pravilnik o izboru, imenovanju i razrješenju direktora srednje škole u skladu sa članom 140. stav 3. ovog zakona;

ab) Pravilnik o imenovanju i razrješenju direktora srednje škole u skladu sa članovima 141. stav (13) i 145. stav (9) ovog zakona;

ac) Program odgojno-obrazovnog rada domova učenika u skladu sa članom 155. stav (2) ovog zakona;

ad) Pravilnik o radu domova učenika u skladu sa članom 157. stav (3) ovog zakona.

(3) Do donošenja novih podzakonskih akata iz stava (2), ovog člana, primjenjivat će se propisi koji su bili na snazi u vrijeme donošenja.

Član 174.
(Zatečeno stanje)

(1) Nastavnici muzičke kulture, likovne kulture i tjelesnog i zdravstvenog odgoja koji su završili odgovarajuću srednju školu, položili pedagoško-didaktičko-metodičku grupu predmeta, imaju više od 25 godina staža i imaju položen stručni ispit, mogu izvoditi nastavu svog predmeta u toj školi.

(2) Nastavnici iz stava 1., ovog člana koji imaju manje radnog staža od 35 odnosno 25 godina radnog staža, mogu nastaviti rad u toj školi u periodu ne dužem od šest godina, od dana stupanja na snagu ovog zakona.

(3) Tekući mandati direktora škola smatraju se ograničenim u skladu sa članom 141., stav (7), ovog zakona.

(4) Nastavnici sa završenom VŠS kojima je Nastavni plan i program omogućio rad u nastavi, a koji su na dan stupanja na snagu ovog zakona zatečeni u nastavi u srednjoj školi, mogu i dalje obavljati poslove na kojima se nalaze u smislu nesmetanog izvođenja nastavnog procesa.

Član 175.
(Nadzor nad provođenjem zakona)

Nadzor nad provođenjem ovog Zakona i propisa donesenih za njegovo provođenje, vrši Ministarstvo.

Član 176.
(Prestanak važenja prethodnog zakona)

Stupanjem na snagu ovog Zakona, prestaje da važi Zakon o srednjoj školi, ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", broj: 5/04, 20/07,19/09, 9/11 i 4/14).

Član 177.
(Stupanje na snagu Zakona)

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana, od dana objavljivanja u "Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona".

Broj: 01-02-10922/17 **PREDSJEDAVAJUĆI**
Datum, 28.07.2017. godine
Z e n i c a **Jasmin Duvnjak, s.r.**

.....

4.

Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole u Zeničko-dobojskom kantonu

(„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 3/19)

58.

Na osnovu člana 18. stav (1) Zakona o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima uprave („Sluţbene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 10/15), a u vezi sa članom 38. stav (2) i članom 173. stav (2) alineja f) Zakona o srednjoj školi („Sluţbene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 9/17), Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona d o n o s i:

PRAVILNIK O UTVRĐIVANJU USLOVA ZA IZVOĐENJE PRAKTIČNE NASTAVE IZVAN ŠKOLE

I. OPĆE ODREDBE

Član 1.
(Predmet)

(1) Ovim Pravilnikom se uređuju način i uslovi izvođenja praktične nastave koja se izvodi izvan škola srednjeg stručnog obrazovanja i obuke na području Zeničko-dobojskog kantona (u daljem tekstu: Kanton), tj. praktične nastave koja se izvodi kod privrednih subjekata, te utvrđuju ciljevi, trajanje i fond sati praktične nastave, uloga i obaveze srednje stručno-obrazovne škole i privrednog subjekta, ovlaštenja i obaveze uključenih aktera u organizovanje i izvođenje praktične nastave kod privrednog subjekta, uslovi za organizovanje praktične nastave kod privrednog subjekta, ocjenjivanje učenika, sadrţaj i obrasci Ugovora o saradnji između škole i privrednog subjekta, Ugovora o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta, obrasci za raskid ugovora, te druga pitanja od značaja za organizaciju i izvođenje praktične nastave kod privrednih subjekata.

(2) Gramatička terminologija korištenja muškog i ţenskog roda za pojmove u ovom Pravilniku uključuje oba spola.

Član 2.
(Značenje pojedinih pojmova)

Pojmovi koji se koriste u ovom Pravilniku imaju sljedeće značenje:

a) Koordinator praktične nastave (u daljnjem tekstu: koordinator) je lice koje je u radnom odnosu u školi, a koje koordinira praktičnu nastavu koja se izvodi kod privrednih subjekata.

b) Nastavnik praktične nastave je lice koje je u radnom odnosu u školi, a koje je kvalifikovano za izvođenje praktične nastave određenog zanimanja/zvanja.

c) Privredni subjekt je privredno društvo, ustanova ili obrtnik koji ispunjava propisane uslove za izvođenje praktične nastave.

d) Mentor je lice koje je zaposleno kod privrednog subjekta ili lice koje samostalno obavlja djelatnost, odgovorno za organizaciju, vođenje i praćenje praktične nastave koja se izvodi kod privrednog subjekta.

e) Plan izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta – (u daljnjem tekstu: Plan izvođenja praktične nastave) je pisani dokument koji se donosi u saradnji škole i privrednog subjekta, kojim se utvrđuje sadrţajni i vremenski raspored izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta.

f) Praktična nastava je oblik nastave koji se izvodi kod privrednih subjekata koji imaju odgovarajuću savremenu opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uslove u skladu s nastavnim planom i programom određenog zanimanja i Planom izvođenja praktične nastave, u cilju usvajanja stručnih znanja i vještina neophodnih za sticanje III ili IV stepena stručne spreme.

g) Ugovor o saradnji između škole i privrednog subjekta (u daljnjem tekstu: Ugovor o saradnji) je ugovor zaključen u pisanom obliku kojim se uređuju međusobni odnosi, prava i obaveze škole i privrednog subjekta u vezi sa organizacijom i izvođenjem praktične nastave učenika kod privrednog subjekta, sačinjen u skladu sa odredbama člana 21. ovog Pravilnika.

h) Ugovor o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta (u daljnjem tekstu: Ugovor o izvođenju praktične nastave) je ugovor zaključen u pisanoj formi između privrednog subjekta, škole i učenika odnosno roditelja/staratelja učenika, kojim se uređuju međusobni odnosi, prava i obaveze učenika, odnosno roditelja/staratelja učenika, škole i privrednog subjekta povodom izvođenja praktične nastave sačinjen u skladu sa članom 22. ovog Pravilnika.

i) Škola srednjeg stručnog obrazovanja i obuke (u daljem tekstu: škola) je srednja tehnička, stručna i mješovita škola, kao i druge vrste škola koje ispunjavaju uslove za obavljanje odgojno-obrazovne djelatnosti, u skladu sa odgovarajućim zakonima i podzakonskim aktima, a u kojoj se, u skladu sa nastavnim planom i programom, izvodi praktična nastava.

Član 3.
(Osnovni cilj)

Osnovni cilj donošenja Pravilnika jeste regulisanje načina i uslova organizovanja i izvoĎenja praktične nastave koja se izvodi izvan škola na području Kantona, tj. praktične nastave koja se izvodi kod privrednih subjekata.

Član 4.
(Posebni ciljevi)

Posebni ciljevi donošenja Pravilnika su:

a) Osiguranje uslova za sticanje, usavršavanje i razvoj stručnih znanja i vještina u skladu sa potrebama i kretanjima na trţišt u rada;

b) Doprinos jačanju konkurentnosti privrede Kantona i privrede Bosne i Hercegovine;

c) Doprinos osiguranju uslova za zapošljavanje po završetku srednjeg stručnog obrazovanja i obuke, daljnje obrazovanje i cjeloţiv otno učenje;

d) Promocija i razvoj poduzetništva, profesionalnog i karijernog razvoja kod mladih;

e) Usaglašavanje potreba izmeĎu srednjeg stručnog obrazovanja i obuke i trţišt a rada na nivou Kantona.

II. IZVOĐENJE PRAKTIČNE NASTAVE KOD PRIVREDNOG SUBJEKTA

Član 5.
(Uslovi za izvođenje praktične nastave kod privrednog subjekta)

(1) Praktična nastava se moţe izvoditi kod privrednog subjekta ukoliko privredni subjekt ispunjava sljedeće uslove:

a) ako obavlja djelatnost koja omogućava prenošenje na učenike stručnih znanja i vještina čije sticanje je predviĎeno programskim sadrţa jem propisanim nastavnim planom i programom i Planom izvoĎenja praktične nastave,

b) ako raspolaţe prostorom, opremom i odgovarajućim sredstvima za obrazovanje odreĎenog obrazovnog profila u skladu sa nastavnim planom i programom,

c) ako za potrebe izvoĎenja praktične nastave odredi mentora koji ispunjava uslove definisane ovim Pravilnikom,

d) ako obezbjeĎuje mjere zaštite na radu u skladu sa propisima koji regulišu oblast zaštite na radu.

(2) Ispunjenost uslova iz stava 1. ovog člana utvrĎuje tim škole kojeg čine direktor, nastavnik praktične nastave i koordinator, prije zaključivanja Ugovora o saradnji i Ugovora o izvoĎenju praktične nastave.

Član 6.
(Izvođenje praktične nastave)

Praktična nastava kod privrednog subjekta se izvodi u skladu sa Zakonom o srednjoj školi Zeničko-dobojskog kantona (u daljem tekstu: Zakon), odredbama ovog Pravilnika, nastavnim planom i programom za odreĎeni obrazovni profil, Planom izvoĎenja praktične nastave, Ugovorom o saradnji i Ugovorom o izvoĎenju praktične nastave.

Član 7.
(Plan izvođenja praktične nastave)

(1) Plan izvoĎenja praktične nastave definiše praktične programske sadrţa je koje je privredni subjekt u mogućnosti da realizuje u svojim prostorijama, imajući u vidu opremljenost i ospobljenost privrednog subjekta za organizaciju i izvoĎenje praktične nastave.

(2) Planom izvoĎenja praktične nastave definiše se sadrţa jni i vremenski raspored izvoĎenja praktične nastave, način realizacije po mjestima izvoĎenja i evidencija realizacije izvoĎenja, a isti se donosi u saradnji škole i privrednog subjekta.

(3) Plan izvoĎenja praktične nastave temelji se na sadrţa jima i/ili ishodima učenja iz nastavnog plana i programa praktične nastave odgovarajućeg zanimanja.

(4) Plan izvoĎenja praktične nastave utvrĎuju koordinator, nastavnik praktične nastave i mentor.

(5) Plan izvoĎenja praktične nastave je sastavni dio Ugovora o saradnji.

(6) Potpisivanjem Ugovora o saradnji privredni subjekt se obavezuje na realizaciju Plana izvoĎenja praktične nastave, uz pomoć i u saradnji sa koordinatorom.

Član 8.
(Trajanje i fond sati praktične nastave)

(1) Nastavni sat općeobrazovne, stručno-teorijske i praktične nastave traje 45 minuta.

(2) Škola je dužna osigurati da ukupno opterećenje učenika nastavom i ostalim vidovima neposrednog odgojno-obrazovnog rada ne može iznositi više od 35 nastavnih sati sedmično, te da u toku dana učenik ne može imati više od sedam nastavnih sati praktične nastave.

(3) Praktična nastava kod privrednog subjekta se može realizirati u vremenskom periodu od 07 do 19 sati u petodnevnoj radnoj sedmici.

(4) Ako praktična nastava kod privrednog subjekta kontinuirano traje četiri ili više sati dnevno, učenicima se mora osigurati najmanje 30 minuta dnevnog odmora.

Član 9.
(Mjere zaštite na radu)

(1) Maloljetni učenik ne može obavljati praktičnu nastavu na naročito teškim fizičkim poslovima, radovima pod zemljom ili pod vodom, ni na ostalim poslovima koji bi mogli štetno i sa povećanim rizikom da utiču na njegov život i zdravlje, razvoj i moral, s obzirom na njegove psihofizičke osobine u skladu sa važećim zakonskim i podzakonskim propisima.

(2) Punoljetan učenik može obavljati praktičnu nastavu na poslovima određenih radnih mjesta sa posebnim uslovima rada uz provođenje specifičnih mjera zaštite na radu i uz podvrgavanje propisanim ljekarskim pregledima u skladu sa propisima iz oblasti zaštite na radu.

(3) Prije početka izvođenja praktične nastave učenici moraju usvojiti sadržaje iz osnova zaštite na radu propisane nastavnim planom i programom, odnosno internim aktima privrednog subjekta u slučajevima kada se praktična nastava ili njen dio izvodi kod privrednog subjekta.

(4) Kod izvođenja svake pojedinačne aktivnosti tokom izvođenja praktične nastave, učenik mora biti upoznat s izvorima opasnosti, usvajati postupke rada na siguran način i primijeniti zaštitna sredstva u skladu sa važećim propisima kojima se uređuje sigurnost i zaštita na radu.

Član 10.
(Nadzor nad izvođenjem praktične nastave kod privrednog subjekta)

Praktična nastava kod privrednog subjekta se obavlja pod nadzorom mentora, osim ako Ugovorom o saradnji nije drugačije utvrđeno.

Član 11.
(Finansijska nagrada učenicima)

(1) Za vrijeme izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta, učenik u skladu sa provedenim vremenom kod privrednog subjekta, može dobiti finansijsku nagradu koju isplaćuje privredni subjekt.

(2) Visina nagrade iz stava (1) ovog člana određuje se prema internim aktima privrednog subjekta.

Član 12.
(Obezbjeđenje sredstava za rad učenika i ostale naknade)

(1) Privredni subjekt je učeniku koji obavlja praktičnu nastavu kod njega obavezan staviti na raspolaganje:

a) odgovarajuću radnu odjeću i zaštitnu opremu ukoliko je ova obaveza predviđena važećim propisima o zaštiti na radu i/ili internim aktima privrednog subjekta;

b) materijal, mašine, alate i ostale sredstva neophodna za izvođenje praktične nastave;

(2) Privredni subjekt može preuzeti i obavezu da učenicima isplati naknadu za troškove prevoza i/ili dodatno osigurati učenika od posljedica nesretnog slučaja koje nastupe tokom obavljanja praktične nastave kod privrednog subjekta, odnosno preuzeti na sebe obavezu osiguranja učenika u skladu sa svojim internim aktima, Ugovorom o saradnji i Ugovorom o izvođenju praktične nastave.

Član 13.
(Mentor)

(1) Mentor je lice koje ima minimalno III ili IV stepen obrazovanja i radno iskustvo u struci u trajanju od najmanje pet godina ili minimalno V stepen obrazovanja i radno iskustvo u struci u trajanju od najmanje tri godine;

(2) Mentor u saradnji sa koordinatorom i nastavnikom praktične nastave obavlja sljedeće poslove:

a) planira prijem učenika na praktičnu nastavu kod privrednog subjekta;

b) organizuje proces učenja kod privrednog subjekta i raspoređuje učenike na neophodne radne aktivnosti praktične nastave u cilju sticanja stručnih znanja i vještina;

c) upoznaje učenika sa zaštitom na radu u skladu sa internim propisima privrednog subjekta i propisima koji regulišu ovu oblast;

d) učestvuje u izradi i prati realizaciju Plana izvođenja praktične nastave;

e) nadgleda i organizuje rad učenika kod privrednog subjekta;

f) vodi potrebnu evidenciju o praktičnoj nastavi učenika kod privrednog subjekta;

g) učestvuje u ocjenjivanju učenika;

Član 14.
(Koordinator i nastavnik praktične nastave)

(1) Koordinator i nastavnik praktične nastave su lica koja:

a) su zaposlena u školi na poslovima izvođenja praktične i/ili stručno-teorijske nastave,

b) imaju radno iskustvo u struci u trajanju od najmanje pet godina,

c) imaju položenu pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičku grupu predmeta.

(2) Djelokrug poslova koordinatora i nastavnika praktične nastave utvrđeni su Zakonom, nastavnim planom i programom i Pedagoškim standardima.

III. OVLAŠTENJA I OBAVEZE AKTERA UKLJUČENIH U ORGANIZACIJU I IZVOĐENJE PRAKTIČNE NASTAVE KOD PRIVREDNOG SUBJEKTA

Član 15.
(Ovlaštenja i obaveze Ministarstva)

U cilju organizacije, izvođenja i praćenja praktične nastave kod privrednog subjekta, Ministarstvo ima sljedeća ovlaštenja i obaveze:

a) donošenje nastavnih planova i programa za zvanja/zanimanja u srednjem stručnom obrazovanju i obuci;

b) vođenje evidencije o izvođenju praktične nastave kod privrednih subjekata;

c) odlučivanje o svim pitanjima koja nisu regulisana ovim Pravilnikom ili drugim propisima, a tiču se organizacije i izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta.

Član 16.
(Ovlaštenja Privredne komore)

(1) Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona (u daljnjem tekstu: Komora) pruža u što je moguće većoj mjeri podršku pri organizaciji, izvođenju i praćenju praktične nastave kod privrednog subjekta i njenom unapređenju, što se naročito ogleda u sljedećim ovlaštenjima Komore:

a) poticanje i informisanje privrednih subjekata o učešću u izvođenju organizacije praktične nastave;

b) pružanje podrške i pomoći privrednim subjektima u procesu izvođenja praktične nastave;

c) sprovođenje ispitivanja i istraživanja o potrebama privrednih subjekata, zahtjevima i mjerama poboljšanja praktične nastave;

d) pružanje preporuka Ministarstvu o načinima unaprjeđenja praktične nastave kod privrednih subjekata;

Član 17.
(Ovlaštenja i obaveze privrednog subjekta)

Privredni subjekt ima sljedeća ovlaštenja i obaveze u organizovanju i izvođenju praktične nastave:

a) organizovanje implementacije Plana izvođenja praktične nastave i osiguranje uslova za ostvarenje ciljeva praktične nastave u zadanom roku;

b) imenovanje mentora;

c) stavljanje učenicima neophodnih sredstava za izvođenje praktične nastave na raspolaganje;

d) obezbjeđenje neophodnih mjera zaštite na radu učenika u skladu sa važećim propisima iz oblasti zaštite na radu;

e) učestvovanje u ocjenjivanju učenika u skladu sa Zakonom i relevantnim podzakonskim aktima, u slučajevima kada je ta mogućnost propisana;

f) obezbjeđenje besplatne ishrane učenicima ili isplaćivanje odgovarajuće naknade za ishranu u skladu sa internim aktima privrednog subjekta, koja obaveza će se u svakom konkretnom slučaju regulisati Ugovorom o saradnji i Ugovorom o izvođenju praktične nastave;

g) saradnja sa koordinatorom i omogućavanje koordinatoru pristup mjestu izvođenja praktične nastave, kao i uvid u evidenciju izvođenja praktične nastave, na zahtjev škole;

h) vođenje pismene evidencije o izvođenju praktične nastave;

i) pruţanje informacija o izvođenju praktične nastave na zahtjev Komore ili Ministarstva;

j) učestovanje u rješavanju konfliktnih situacija;

k) osiguranje povjerljivosti ličnih podataka učenika u skladu sa vaţećim propisima o zaštiti ličnih podataka;

(2) Privredni subjekt moţe dati učeniku samo one poslove koji osiguravaju sticanje znanja i vještina za odreĎeni obrazovni profil u skladu sa nastavnim planom i programom i Planom izvođenja praktične nastave.

(3) Detaljna ovlaštenja i obaveze privrednog subjekta u pogledu organizovanja i izvođenja praktične nastave definišu se Ugovorom o saradnji i Ugovorom o izvođenju praktične nastave.

Član 18.
(Ovlaštenja i obaveze škole)

(1) U cilju organizacije, izvođenja i praćenja praktične nastave, škola ima sljedeća ovlaštenja i obaveze:

a) ostvarenje programskih sadrţaja propisanih nastavnim planom i programom;

b) odrediti koordinatora praktične nastave koja se izvodi kod privrednih subjekata,;

c) osiguranje da je u korist učenika, koji obavljaju praktičnu nastavu kod privrednih subjekata, zaključen ugovor o osiguranju u slučaju nezgode tokom obavljanja praktične nastave;

d) vođenje evidencije o zaključenim Ugovorima o saradnji i Ugovorima o izvođenju praktične nastave;

e) saradnja sa privrednim subjektom i informisanje o učenicima koji pohaĎaju praktičnu nastavu kod privrednog subjekta;

f) ocjenjivanje učenika u skladu sa Zakonom i relevantnim podzakonskim aktima;

g) saradnja sa mentorom, obilazak mjesta izvođenje praktične nastave kod privrednog subjekta i vršenje uvida u evidenciju izvođenja praktične nastave;

h) pruţanje informacija o organizaciji i izvođenju praktične nastave na zahtjev Komore ili Ministarstva;

i) učešće u rješavanju konfliktnih situacija;

j) osiguranje povjerljivosti ličnih podataka učenika u skladu sa propisima o zaštiti ličnih podataka;

k) osiguranje povjerljivosti privredne tajne privrednog subjekta;

l) obezbjeđenje izvođenja praktične nastave učenika u školskim radionicama, ukoliko se ista ne moţe provesti u prostorijama privrednog subjekta;

m) vođenje dnevnika rada praktične nastave koja se izvodi kod privrednog subjekta;

n) druga ovlaštenja i obaveze utvrĎene Zakonom ili relevantim podzakonskim aktima;

(2) Ukoliko škola nije ispunila obavezu iz stava (1) tačka c) ovog člana, učenici ne mogu pohaĎati praktičnu nastavu kod privrednog subjekta, osim u slučajevima predviĎenim ovim Pravilnikom.

(3) Detaljna ovlaštenja i obaveze škole u pogledu organizovanja i izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta definiraju se Ugovorom o saradnji i Ugovorom o izvođenju praktične nastave.

Član 19.
(Prava i obaveze učenika)

U pogledu izvođenja praktične nastave učenik ima sljedeća prava i obaveze:

a) redovno pohaĎanje praktične nastave, te savjesno i odgovorno ispunjavanje radnih aktivnosti koje su mu dodijeljene;

b) postupanje u skladu sa uputama i nalozima mentora ili drugih osoba ovlaštenih za davanje uputa i naloga, ukoliko je učenik upoznat s tim da su te osobe ovlaštene za davanje uputa i naloga;

c) ponašanje u skladu sa uputstvima privrednog subjekta, te propisima o zaštiti i sigurnosti na radu i zdravstvenoj zaštite, sigurnosti od poţara, sanitarno-tehničkim i higijenskim zahtjevima;

d) nošenje radne i zaštitne odjeće koju mu privredni subjekt stavi na raspolaganje;

e) savjesno rukovanje alatom, mašinama i ostalom opremom i korištenje alata, mašina i ostale opreme samo u vezi sa povjerenim mu zadacima;

f) poštovanje internih akata privrednog subjekta kod kojeg se izvodi praktična nastava i odredbi Pravilnika;

g) čuvanje imovine i poslovne tajne privrednog subjekta za vrijeme obavljanja praktične nastave i nakon prestanka obavljanja praktične nastave;

h) u slučaju izostanka sa praktične nastave kod privrednog subjekta, obavezno i bez odgađanja informisanje privrednog subjekta o izostanku te informisanje mentora o razlozima izostanka;

i) druga prava i obaveze utvđene Zakonom i relevantim podzakonskim aktima.

IV. UGOVORNO REGULISANJE PRAKTIČNE NASTAVE KOD PRIVREDNOG SUBJEKTA

Član 20.
(Vrste ugovora)

Pri obavljanju praktične nastave kod privrednog subjekta, zaključuju se dvije vrste ugovora:

a) Ugovor o saradnji;

b) Ugovor o izvođenju praktične nastave;

Član 21.
(Sadržaj Ugovora o saradnji)

(1) Ugovor o saradnji sadrţi sljedeće:

a) podatke o ugovornim stranama;

b) obrazovni profil koji je predmet ugovora;

c) obaveze privrednog subjekta u realizaciji praktične nastave i da će iste izvoditi o vlastitom trošku i odgovornosti;

d) obaveze škole u realizaciji praktične nastave kod privrednog subjekta;

e) Plan izvođenja praktične nastave;

f) početak i trajanje izvođenja praktične nastave;

g) maksimalan broj učenika koji je privredni subjekt u mogućnosti primiti;

h) broj mentora koje obezbjeđuju privredni subjekt;

i) mjesto i vrijeme izvođenja praktične nastave;

j) obaveze stavljanja na raspolaganje materijala, mašina, alata i drugih uslova potrebnih za izvođenje praktične nastave;

k) obaveze i prava mentora u poučavanju učenika i ostvarivanju Plana izvođenja praktične nastave;

l) odredbe o disciplinskoj odgovornosti i odgovornosti za štetu učenika;

m) period trajanja ugovora;

n) razloge za prestanak vaţenja i za raskid ugovora;

o) način rješavanja eventualnih sporova;

p) datum i potpis ugovornih strana;

r) druga međusobna prava i obaveze ugovornih strana.

(2) Prilikom izbora privrednog subjekta škola je u obavezi da se rukovodi najboljim interesom učenika.

(3) Evidenciju zaključenih Ugovora o saradnji vodi škola.

(4) Obrazac Ugovora o saradnji koji se zaključuje između škole i privrednog subjekta sastavni je dio ovog Pravilnika.

Član 22.
(Sadržaj Ugovora o izvođenju praktične nastave)

(1) Ugovor o izvođenju praktične nastave sadrţi sljedeće:

a) podatke o ugovornim stranama;

b) identifikacione podatke o školi;

c) obrazovni profil za koji se učenik školuje;

d) dokaz o posjedovanju opće zdravstvene sposobnosti i dokaz o zadovoljenju propisanih zdravstvenih uslova za otpočinjanje sa praktičnom nastavom (ljekarsko uvjerenje i sanitarna knjiţica, ukoliko je sanitarna knjiţica neophodna za obavljanje praktične nastave);

e) obaveze i odgovornosti privrednog subjekta iz člana 17. ovog Pravilnika;

f) Plan izvoĎenja praktične nastave;

g) poČetak i trajanje praktične nastave kod privrednog subjekta;

h) prava i obaveze uČenike;

i) mjesto i vrijeme izvoĎenja praktične nastave;

j) podatke o mentoru kojeg obezbjeĎuje privredni subjekt;

k) vrijeme provoĎenja praktične nastave uČenika kod privrednog subjekta;

l) obezbjeĎenje sredstava za rad uČenika i drugih naknada uČenika u skladu sa Članom 13. ovog Pravilnika;

m) odredbu o osiguranju uČenika u slučaju nezgode na radu;

n) odredbu o disciplinskoj odgovornosti i odgovornosti za štetu uČenika;

o) vrijeme trajanja ugovora;

p) razloge za prestanak vaţenja i raskid ugovora;

q) obaveze uČenika i privrednog subjekta u slučaju raskida ugovora;

r) naČin rješavanja eventualnih sporova;

s) datum i potpis ugovornih strana;

t) druga meĎusobna prava i obaveze ugovornih strana.

(2) Škola je duţna da vodi evidenciju o ugovorima o izvoĎenju praktične nastave koji se zaključuju izmeĎu privrednog subjekta i uČenika.

(3) Obrazac ugovora o izvoĎenju praktične nastave je sastavni dio ovog Pravilnika.

Član 23.
(Raskid Ugovora o izvođenju praktične nastave)

(1) Ugovor o izvoĎenju praktične nastave moţe se raskinuti sporazumno, na zahtjev uČenika ili njegovog roditelja/staratelja, škole ili na zahtjev privrednog subjekta.

(2) UČenik ili njegov roditelj/staratelj imaju pravo raskida Ugovora o izvoĎenju praktične nastave u sljedećim slučajevima:

a) ukoliko privredni subjekt ne ispunjava ugovorne obaveze,

b) ako privredni subjekt prestane da ispunjava uslove za izvoĎenje praktične nastave odnosno odgovarajućeg dijela praktične nastave;

c) u slučaju prestanka statusa redovnog uČenika škole u skladu sa Zakonom;

d) ako se uČeniku promijenilo zdravstveno stanje, te prema mišljenju nadleţne zdravstvene ustanove nije u mogućnosti nastaviti obrazovanje za obrazovni profil za koji se školuje;

(3) Ugovor o praktičnom obrazovanju se smatra raskinutim ukoliko privredni subjekt ne omogući uČeniku izvoĎenje praktične nastave odnosno dijela praktične nastave u ugovorenom roku.

(4) Privredni subjekt moţe raskinuti ugovor o izvoĎenju praktične nastave u sljedećim situacijama:

a) ako je ugovor bio zaključen na osnovu laţnih podataka i dokumenata;

b) ako uČenik bez opravdanih razloga uČestalo izostaje s praktične nastave, u skladu sa Zakonom odnosno Pravilima škole;

c) ako se uČeniku promijenilo zdravstveno stanje, te prema mišljenju nadleţne zdravstvene ustanove nije u mogućnosti nastaviti obrazovanje za obrazovni profil za koji se školuje;

d) ako uČenik krši duţnosti koje su odreĎene Zakonom i drugim propisima, ugovorom o izvoĎenju praktične nastave te internim propisima privrednog subjekta;

e) u slučaju prestanka statusa redovnog uČenika u skladu sa Zakonom;

(5) Škola moţe raskinuti ugovor o izvoĉenju praktiĉne nastave u sljedećim slučajevima:

a) ukoliko privredni subjekt ne ispunjava ugovorne obaveze;

b) ukoliko privredni subjekt prestane da ispunjava uslove za izvoĉenje praktiĉne nastave odnosno dijela praktiĉne nastave definisane ovim Pravilnikom i Zakonom,

(6) U slučaju da je Ugovor o izvoĉenju praktiĉne nastave raskinut zbog nemogućnosti ispunjavanja ugovornih obaveza od strane privrednog subjekta, škola će učeniku omogućiti zaključivanje novog ugovora s drugim privrednim subjektima.

(7) Ako škola ne omogući učeniku obavljanje praktiĉne nastave kod drugog privrednog subjekta, učenik ima pravo da nastavi praktiĉnu nastavu u školskim radionicama.

(8) U svim slučajevima raskida Ugovora o izvoĉenju praktiĉne nastave osim u slučaju predviĉenim stavom (3) ovog ĉlana, strana koja raskida ugovor, duţna je suprotnoj strani ostaviti naknadni rok od 15 dana za ispunjenje ugovornih obaveza.

(9) Ukoliko istekom roka iz prehodnog stava ovog ĉlana suprotna strana ne ispuni svoje obaveze, nastupit će posljedice raskida ugovora.

(10) Obrazac raskida Ugovora o izvoĉenju praktiĉne nastave je sastavni dio ovog Pravilnika.

Član 24.
(Raskid Ugovora o saradnji)

(1) Ugovor o saradnji se moţe raskinuti sporazumom ugovornih strana, ili na zahtjev škole ili privrednog subjekta.

(2) Škola ima pravo raskida Ugovora o saradnji u sljedećim slučajevima:

c) ukoliko privredni subjekt ne ispunjava ili zakasni sa ispunjenjem ugovornih obaveza;

d) ukoliko privredni subjekt prestane da ispunjava uslove za izvoĉenje praktiĉne nastave odnosno dijela praktiĉne nastave definisane ovim Pravilnikom i Zakonom,

e) ukoliko nad privrednim subjektom bude pokrenut postupak steĉaja ili likvidacije, odnosno odgovarajući postupak koji za cilj ima prestanak postojanja privrednog subjekta;

f) ukoliko poslije zaključenja Ugovora o saradnji nastupe okolnosti koje oteţavaju ispunjenje obaveze jedne strane, ili ako se zbog njih ne moţe ostvariti svrha ugovora, a u jednom i u drugom slučaju u toj mjeri da je oĉigledno da Ugovor o saradnji više ne odgovara oĉekivanjima ugovornih strana i da bi, po opštem mišljenju, bilo nepravično odrţati ga na snazi (promijenjene okolnosti);

g) u drugim slučajevima predviĉenim Zakonom o obligacionim odnosima FBiH.

(3) Ugovor o saradnji se smatra raskinutim ukoliko privredni subjekt ne omogući učenicima izvoĉenje praktiĉne nastave odnosno dijela praktiĉne nastave u ugovorenom roku.

(4) Privredni subjekt ima pravo raskida Ugovora o saradnji u sljedećim slučajevima:

a) ukoliko škola ne ispunjava ili zakasni sa ispunjenjem ugovornih obaveza;

b) ukoliko poslije zaključenja Ugovora o saradnji nastupe okolnosti koje oteţavaju ispunjenje obaveze jedne strane, ili ako se zbog njih ne moţe ostvariti svrha ugovora, a u jednom i u drugom slučaju u toj mjeri da je oĉigledno da Ugovor o saradnji više ne odgovara oĉekivanjima ugovornih strana i da bi, po opštem mišljenju, bilo nepravično odrţati ga na snazi (promijenjene okolnosti);

c) u drugim slučajevima predviĉenim Zakonom o obligacionim odnosima FBiH.

(5) U svim slučajevima raskida Ugovora o saradnji osim u slučaju predviĉenim stavom (3) ovog ĉlana, strana koja raskida ugovor, duţna je suprotnoj strani ostaviti naknadni rok od 15 dana za ispunjenje ugovornih obaveza.

(6) Ukoliko istekom roka iz prethodnog stava ovog ĉlana suprotna strana ne ispuni svoje obaveze, nastupaju dejstva raskida ugovora.

(7) Raskid Ugovora o saradnji ima za posljedicu prestanak Ugovora o izvoĉenju praktiĉne nastave.

V. OCJENJIVANJE, ZAVRŠNI ISPIT I MATURA

Član 25.
(Ocjenjivanje učenika)

(1) Napredovanje učenika tokom izvođenja praktične nastave kod privrednih subjekata, kontinuirano prati mentor u saradnji sa koordinatorom i nastavnikom praktične nastave.

(2) Procedura i način ocjenjivanja učenika se vrši u skladu sa nastavnim planom i programom određenog obrazovnog profila, Zakonom i relevantnim podzakonskim aktima.

Član 26.
(Završni ispit i matura)

Na uslove, sadrţaj, način organizacije i druga pitanja u vezi sa polaganjem završnog ispita i mature primjenjuju se Zakon i vaţeći podzakonski propisi.

VI. ZAVRŠNE ODREDBE

Član 27.
(Stupanje na snagu)

Pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana njegovog objavljivanja u „Sluţbenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“, a primjenjivat će se od školske 2019/2000. godine.

Broj: 10-38-4032/19. **M I N I S T A R**
Datum: 18.03.2019. godine
Zenica **Mensur Sinanović, s.r.**

Prilog br.1 Pravilnika

Na osnovu člana 20. stav (1) alineja a) Pravilnika o utvrĐivanju uslova za izvoĐenje praktične nastave izvan škole i članova 60. i 69. stav (3) Zakona o srednjoj školi („Sluţb ene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 9/17)

_____ (*Upisati puni naziv privrednog subjekta*), _____ (*Upisati ID broj/PDV broj*), upisano u registar nadleţn og organa pod brojem _____ (*Upisati MBS za privredna društva/broj upisa za lica koja samostalno obavljaju djelatnost*) sa adresom sjedišta u _____ (*Upisati adresu sjedišta privrednog subjekta*), zastupan po odgovornoj osobi _____ (*Upisati ime i prezime odgovorne osobe privrednog subjekta*) (u daljnjem tekstu označen kao: Privredni subjekt)

i

_____ (*Upisati puni naziv škole*), sa adresom sjedišta u _____ (*Upisati adresu sjedišta škole*) zastupana po direktoru _____ (*Upisati ime i prezime direktora škole*) (u daljnjem tekstu označena kao: ***Škola***)

(Privredni subjekt i Škola u daljnjem tekstu zajednički su označeni kao: Ugovorne strane)

dana _____ godine (*Upisati datum zaključenja ugovora*), u _____ (*Upisati mjesto zaključenja ugovora*) zaključili su sljedeći

UGOVOR O SARADNJI

za obrazovni profil _____ (*Dopuniti*)

I. UVODNE ODREDBE

Član 1.

(1) Škola je Godišnjim programom rada za školsku _____ (*Upisati podatke o školskoj godini*) godinu predvidjela obavljanje praktične nastave/dijela praktične nastave kod privrednih subjekata.

(2) Odredbama članova 60. i 69. stav 2. i 3. Zakona o srednjoj školi („Sluţb ene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 9/17) (u daljnjem tekstu: Zakon) predviĐeno je da se praktična nastava izvodi pod stručnim nadzorom škole i u ustanovama, privrednim društvima i drugim pravnim licima koja imaju odgovarajuću savremenu opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uslove, u skladu s nastavnim planom i programom, te da se uslovi, oblici, metode i postupci izvoĐenja praktične nastave te vršenje stručnog nadzora, regulišu ugovorom koji su škole obavezne zaključiti sa privrednim društvom, ustanovom ili licem koje samostalno obavlja djelatnost.

(3) Odredbama člana 20. i 21. Pravilnika o utvrĐivanju uslova za izvoĐenje praktične nastave izvan škole („Sluţb ene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj _____) (u daljem tekstu: Pravilnik) propisana je obaveza škole da zaključi Ugovor o saradnji sa privrednim subjektom u cilju regulisanja prava, obaveza i odgovornosti nastalih povodom izvoĐenja praktične nastave/dijela praktične nastave kod privrednog subjekta, kao i sadrţa j predmetnog ugovora.

(4) Na osnovu relevantnih članova propisa navedenih u stavu (2) i (3) ovog člana, a uzevši u obzir da su ispunjeni uslovi za izvoĐenje praktične nastave/dijela praktične nastave kod Privrednog subjekta, Ugovorne strane su zaključile Ugovor o saradnji za obrazovni profil _____ (*Upisati obrazovni profil*) (u daljem tekstu: Ugovor).

II. PREDMET UGOVORA

Član 2.

(1) Ovim Ugovorom regulišu se međusobna prava, obaveze i odgovornosti Ugovornih strana u vezi izvođenja praktične nastave učenika škole za obrazovni profil _____ (*Upisati naziv obrazovnog profila*) u skladu sa Godišnjim programom rada za školsku _____ (*Upisati školsku godinu*) godinu.

(2) Maksimalni broj učenika koje je Privredni subjekt u mogućnosti primiti na obavljanje praktične nastave u svojim prostorijama je _____ (*Upisati maksimalan broj učenika*).

(3) Privredni subjekt će zaključiti Ugovor o izvođenju praktične nastave sa svakim učenikom, kojim će se definisati njihova uzajamna prava i obaveze na način definisan Pravilnikom.

III. TRAJANJE UGOVORA

Član 3.

Ovaj Ugovor se zaključuje za školsku _____ (*Upisati školsku godinu*) godinu.

IV. VRIJEME I MJESTO IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE

Član 4.

(1) Privredni subjekt je dužan obezbijediti izvođenje praktične nastave/dijela praktične nastave učenika u svojim prostorijama u periodu od _____ do _____ *(Upisati vremenski period za koji je planirano izvođenje praktične nastave/dijela praktične nastave kod privrednog subjekta).*

(2) Učenici Škole će obavljati praktičnu nastavu/dio praktične nastave u prostorijama Privrednog subjekta koje se nalaze na adresi sjedišta Privrednog subjekta _____ (*Upisati adresu sjedišta privrednog subjekta)* te na drugim mjestima na kojima Privredni subjekt obavlja svoju djelatnost (područne jedinice i pogoni Privrednog subjekta), pod uslovom da se radi o mjestima na kojima izvođenje praktične nastave ne predstavlja opasnost po fizičko i mentalno zdravlje učenika u skladu sa primjenjivim propisima.

V. PRAVA I OBAVEZE UGOVORNIH STRANA

Član 5.

(1) Privredni subjekt se obavezuje da će:

- organizovati provođenje Plana izvođenja praktične nastave, koji predstavlja sastavni dio ovog Ugovora, na način da učenicima Škole koji obavljaju praktičnu nastavu kod Privrednog subjekta osigura pohađanje ugovorenih dijelova praktičnih programskih sadržaja kroz učešće u proizvodnim djelatnostima, ali ne duţim nego što je propisano članom 4. stav (1) ovog Ugovora;
- pruţiti uvodne informacije o specifičnostima i uslovima rada, ispunjavanju uslova zaštite i sigurnosti na radu i zdravstvene zaštite, sigurnosti od požara, sanitarno-tehničkim i higijenskim zahtjevima i uputama sigurnosti i zdravlja na radu;
- tokom izvođenja praktične nastave svim učenicima staviti na raspolaganje radnu i zaštitnu odjeću kao radnicima koji obavljaju iste radne aktivnosti, ukoliko je obaveza nošenja takve odjeće propisana;
- obezbijediti mjere zaštite na radu učenika u skladu sa vaţećim propisima;
- obezbijediti potreban broj mentora za izvođenje praktične nastave;

- učenike upoznati sa tehnologijom koja će se koristiti tokom izvođenja praktične nastave i osigurati učenicima potrebne materijale, mašine, uređaje i alate za izvođenje radnih aktivnosti za vrijeme praktične nastave;
- tokom izvođenja praktične nastave učenicima obezbjediti besplatnu ishranu ili isplatiti odgovarajuću naknadu za ishranu u skladu sa članom 17. Pravilnika;
- tokom izvođenja praktične nastave voditi evidenciju o pohađanju praktične nastave sa svim potrebnim detaljima, te omogućiti koordinatoru iz Škole da neposrednim uvidom i uvidom u evidenciju prati izvršavanje praktične nastave;
- učestvovati u ocjenjivanja učenika kada tu mogućnost predviđaju važeći propisi;
- ako se praktičan rad u okviru završnog ispita u skladu sa važećim propisima odvija u njegovim prostorijama ili na radilištu, osigurati potrebne materijale, mašine, uređaje i alate te odgovarajuće mjere higijensko-tehničke zaštite za tu vrstu praktičnog rada;
- učestvovati u rješavanju eventualnih konfliktnih situacija i identificirati najprikladnija rješenja za rješavanje konflikata zajedno sa Školom;
- osigurati povjerljivost ličnih podataka učenika;
- ukoliko iz bilo kojeg razloga nije u mogućnosti ostvarivati ugovorene sadržaje praktične nastave, obavijestiti Školu najkasnije u roku od osam dana od dana nastanka nemogućnosti ispunjavanja ugovorenih obaveza.

(2) Škola se obavezuje da će:

- za vrijeme praktičnog praktične nastave osigurati učenike od posljedica nezgode na radu ili u vezi sa radom;
- voditi evidenciju o zaključenim ugovorima o saradnji između Privrednog subjekta i Škole, te evidenciju o ugovorima o izvođenju praktične nastave između Privrednog subjekta i učenika;
- informisati Privrednog subjekta u slučaju odsustva učenika i prestanka statusa redovnog učenika;
- imenovati koordinatora;
- voditi evidenciju o prisustvu učenika na praktičnoj nastavi kod Privrednog subjekta u saradnji sa mentorom;
- učestvovati u rješavanju eventualnih konfliktnih situacija i identificirati najprikladnija rješenja za rješavanje konflikata zajedno sa Privrednim subjektom;
- osigurati povjerljivost ličnih podataka učenika;
- osigurati povjerljivost poslovne tajne Privrednog subjekta;
- _____ (*Upisati druga prava i obaveze Ugovornih strana ukoliko nisu u suprotnosti sa Pravilnikom i ostalim važećim propisima*).

VI. DISCIPLINSKA ODGOVORNOST I ODGOVORNOST ZA ŠTETU

Član 6.

(1) Disciplinska odgovornost učenika za vrijeme obavljanja praktične nastave kod Privrednog subjekta je ista kao za vrijeme boravka u školi.

(2) Učenik će odgovarati za štetu učinjenu kod privrednog subjekta za vrijeme obavljanja praktične nastave ako je istu učinio namjerno i/ili usljed nepažnje u skladu sa općim pravilima obligacionog prava.

(3) Visinu učinjene štete i okolnosti pod kojima je šteta učinjena utvrđuje komisija koju imenuje direktor Škole.

(4) Odluku o odgovornosti učenika za štetu i visinu naknade, na prijedlog komisije, donosi školski odbor.

(5) Odluka školskog odbora iz stava (4) ovog člana je konačna.

VII. PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Član 7.

Ukoliko učenik tokom izvršavanja svojih obaveza u vezi sa izvoČenjem praktične nastave kod Privrednog subjekta samostalno ili prema upustvima Privrednog subjekta stvori autorsko djelo ili izum smatra se da su sva autorska imovinska prava odnosno sva prava intelektualnog vlasništva nad izumom isključivo i na neograničen vremenski period prenesena na Privrednog subjekta.

VIII. RASKID UGOVORA

Član 8.

(1) Ugovor o saradnji moţe se raskinuti u skladu sa odredbama člana 24. Pravilnika.
(2) Ugovorne strane obavezuju se da će se u slučajevima raskida Ugovora pridrţavati odredbi člana 24. Pravilnika.

IX. ZAVRŠNE ODREDBE

Član 9.

Ovaj Ugovor je sačinjen u dva istovjetna primjerka, od kojih svaka Ugovorna strana zadrţava po jedan primjerak.

Član 10.

Plan izvoČenja praktične nastave smatra se sastavnim dijelom ovog Ugovora.

Član 11.

U slučaju spora proizašlog iz ili u vezi sa ovim Ugovorom, Ugovorne strane se obavezuju da će isti pokušati riješiti sporazumno, a u nedostatku sporazuma za rješavanje sporova nadleţan je _____ sud *(Upisati sud nadležan za rješavanje sporova).*

Član 12.

Ovaj Ugovor stupa na snagu sa danom potpisivanja.

Privredni subjekt	**Škola**
_____	_____
M.P.	M.P.
Broj: _____	Broj: _____
Datum: _____	Datum: _____

Prilog br.2 Pravilnika

Na osnovu člana 20. stav (1) alineja b) Pravilnika o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole, a shodno Ugovoru o saradnji zaključenog dana _____ između škole _____ i privrednog subjekta _____,

_____ (*Upisati puni naziv privrednog subjekta*), _____ (*Upisati ID broj/PDV broj*), upisano u registar nadležnog organa pod brojem _____ (*Upisati MBS za privredna društva/broj upisa za lica koja samostalno obavljaju djelatnost*) sa adresom sjedišta u _____ (*Upisati adresu sjedišta privrednog subjekta*), zastupan po odgovornoj osobi _____ (*Upisati ime i prezime odgovorne osobe privrednog subjekta*) (u daljnjem tekstu označen kao: Privredni subjekt)

_____ (*Upisati puni naziv škole*), sa adresom sjedišta u _____ (*Upisati adresu sjedišta škole*) zastupana po direktoru _____ (*Upisati ime i prezime direktora škole*) (u daljnjem tekstu označena kao: Škola)

i

_____ (*Upisati ime i prezime učenika*) _____ (*Upisati JMBG učenika*), rođen _____ (*Upisati datum rođenja učenika*) godine u _____ državljanin _____ (*Upisati državljanstvo učenika*), sa adresom prebavališta u ulici _____ (*Upisati adresu prebivališta učenika*) (u daljnjem tekstu: Učenik) zastupan po od strane roditelja/staratelja _____ (*Upisati ime i prezime roditelja/staratelja učenika*), _____ (*Upisati JMBG roditelja/staratelja učenika*), rođen _____ (*Upisati datum rođenja roditelja/staratelja učenika*), sa adresom prebivališta u ulici _____ (*Upisati adresu prebivališta roditelja/staratelja učenika*)

ili

_____ (*Upisati ime i prezime učenika*) _____ (*Upisati JMBG učenika*), rođen _____ (*Upisati datum rođenja učenika*) godine u _____ državljanin _____ (*Upisati državljanstvo učenika*), sa adresom prebavališta u ulici _____ (*Upisati adresu prebivališta učenika*) (u daljnjem tekstu: Učenik),

(Učenik/Roditelj/Staratelj, Škola i Privredni subjekt u daljnjem tekstu označeni kao: Ugovorne strane)

dana _____ *(Upisati datum zaključenja ugovora)* u _____ *(Upisati mjesto zaključenja ugovora)* zaključili su sljedeći

UGOVOR O
IZVOĐENJU PRAKTIČNE NASTAVE
za obrazovni profil_____(Upisati obrazovni profil)

I. UVODNE ODREDBE

Član 1.

(1) Škola _____ *(Upisati naziv škole)* je Godišnjim programom rada za školsku _____ (*Upisati školsku godinu*.) godinu predvidjela obavljanje praktične nastave kod privrednog subjekta _____ (*Upisati ime privrednog subjekta*).

(2) Odredbama članova 60. i 69. stav 2. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 9/17) (u daljnjem tekstu: Zakon) predviđeno je da se praktična nastava izvodi pod stručnim nadzorom škole i u ustanovama, privrednim društvima i drugim pravnim licima koja imaju odgovarajuću savremenu opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uslove, u skladu s nastavnim planom i programom.

(3) Odredbama člana 20. i 22. Pravilnika o utvrĎivanju uslova za izvoĎenje praktične nastave izvan škole („Sluţbene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj _____) (u daljem tekstu: Pravilnik) propisana je obaveza Ugovornih strana da zaključe Ugovor o izvoĎenju praktične nastave kod Privrednog subjekta (u daljem tekstu: Ugovor) u cilju regulisanja prava, obaveza i odgovornosti nastalih povodom izvoĎenja praktične nastave/dijela praktične nastave kod Privrednog subjekta, kao i sadrţaj predmetnog ugovora.

II. PREDMET UGOVORA

Član 2.

(1) Ovim Ugovorom regulišu se meĎusobna prava, obaveze i odgovornosti Škole, Učenika, njegovog roditelja/staratelja i Privrednog subjekta u vezi sa obavljanjem praktične nastave kod Privrednog subjekta.

(2) Učenik se obavezuje da će pohaĎati praktičnu nastavu obavljajući radne aktivnosti pod nadzorom Privrednog subjekta, a u skladu sa nastavnim planom i programom, Planom izvoĎenja praktične nastave i internim aktima Privrednog subjekta.

(3) Privredni subjekt se obavezuje da će Učeniku omogućiti obavljanje praktične nastave za obrazovni profil _____ *(Upisati obrazovni profil)* na način predviĎen Zakonom, Pravilnikom, Ugovorom o saradnji i ovim Ugovorom.

(4) Praktična nastava kod Privrednog subjekta podliježe pod organizaciju i nadzor mentora.

III. MJESTO I VRIJEME IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE

Član 3.

(1) Učenik će obavljati praktičnu nastavu/dio praktične nastave u prostorijama sjedišta Privrednog subjekta na adresi _____ *(Upisati adresu sjedišta Privrednog subjekta)* te na drugim mjestima na kojima Privredni subjekt obavlja svoju djelatnost (podruţnice i pogoni Privrednog subjekta), pod uslovom da se radi o mjestima na kojima izvoĎenje praktične nastave ne predstavlja opasnost po fizičko i mentalno zdravlje Učenika u skladu sa vaţećim propisima.

(2) Učenik će obavljati praktičnu nastavu kod Privrednog subjekta u periodu od _____ do _____ *(Upisati trajanje praktične nastave).*

(3) Nastavni sat praktične nastave kod Privrednog subjekta traje 45 minuta.

(4) Učenik moţe imati praktičnu nastavu u Privrednom subjektu maksimalno 7 nastavnih sati dnevno, koja se moţe realizirati u vremenskom periodu od 07 do 19 sati u petodnevnoj radnoj sedmici.

(5) Redovno trajanje praktične nastave kod Privrednog subjekta iznosi _____ (*Upisati broj sati praktične nastave dnevno*) sati dnevno, odnosno____ (*Upisati broj sati praktične nastave sedmično)* sati sedmično.

(6) Ako praktična nastava kod privrednog subjekta kontinuirano traje četiri ili više sati dnevno, Učenik ima pravo na dnevni odmor u trajanju od najmanje 30 minuta.

IV. PRAVA I OBAVEZE

Član 4.

(1) Privredni subjekt se obavezuje da će:

- organizovati ostvarenje Plana izvoĊenja praktične nastave tako da Uĉeniku osigura pohaĊanje ugovorenih dijelova praktiĉnih programskih sadrţaja kroz uĉešće u proizvodnim djelatnostima, ali ne duţim nego što je propisano ĉlanom 3. ovog Ugovora (realizacija Plana izvoĊenja praktične nastave);
- Uĉeniku povjeravati samo one radne zadatke koji sluţe svrsi praktične nastave i koji su u skladu sa njegovim fiziĉkim mogućnostima (aktivnosti vezane za praktiĉnu nastavu);
- pruţiti Uĉeniku uvodne informacije o specifiĉnostima i uslovima rada, ispunjavanju uslova zaštite i sigurnosti na radu i zdravstvene zaštite, sigurnosti od poţara, sanitarno-tehniĉkim i higijenskim zahtjevima i uputama sigurnosti i zdravlja na radu (uvoĊenje u neophodne mjere zaštite);
- tokom izvoĊenja praktične nastave Uĉeniku staviti na raspolaganje radnu i zaštitnu odjeću kao uposlenicima koji obavljaju iste radne aktivnosti, ukoliko je nošenje takve odjeće propisano (radna i zaštitna odjeća);
- tokom izvoĊenja praktične nastave obezbjediti Uĉeniku besplatnu ishranu ili isplatiti odgovarajuću naknadu za ishranu u skladu sa ĉlanom 17. Pravilnika (obezbjeĊenje ishrane);
- obezbijediti Uĉeniku mentora (obezbjeĊenje mentora);
- upoznati Uĉenika sa tehnologijom koja će se koristiti tokom izvoĊenja praktične nastave (upoznavanje sa tehnologijom);
- Uĉeniku staviti na raspolaganje sredstva potrebna za izvoĊenje praktične nastave u vidu materijala, mašina, ureĊaja, alata i odgovarajuće mjere higijensko-tehniĉke zaštite, te sredstva za izvoĊenje praktiĉnog rada u okviru završnog ispita, ukoliko se praktiĉan rad odrţava u njegovim prostorijama ili drugim mjestima rada koja su obiĉno povezana sa sjedištem Privrednog subjekta i da će Uĉeniku biti stavljeni besplatno na raspolaganje (sredstva za izvoĊenje praktične nastave);
- tokom izvoĊenja praktične nastave voditi evidenciju o pohaĊanju praktiĉnog nastave, sa svim potrebnim detaljima, te omogućiti Koordinatoru da neposrednim uvidom u evidenciju prati izvršenje praktiĉne nastave (voĊenje pismene evidencije o izvoĊenju praktiĉne nastave);
- voditi evidenciju o Uĉeniku koji obavlja praktiĉnu nastavu u skladu sa Pravilnikom o sadrţaju i naĉinu voĊenja evidencije o radnicima i drugim licima angaţovanim na radu;
- uĉestvovati u ocjenjivanja Uĉenika kada tu mogućnost predviĊaju vaţeći propisi (uĉešće u ocjenjivanju);
- ako se praktiĉan rad u okviru završnog ispita u skladu sa vaţećim propisima odvija u prostorijama ili na radilištu Privrednog subjekta, osigurati za to potrebne materijale, mašine, ureĊaje i alate te odgovarajuće mjere higijensko-tehniĉke zaštite (osiguranje sredstava za praktiĉan rad)
- uĉestvovati u rješavanju eventualnih konfliktinih situacija i identificirati najprikladnija rješenja za rješavanje konflikata zajedno sa Školom (uĉešće u rješavanju konfliktnih situacija);
- osigurati povjerljivost liĉnih podataka Uĉenika (povjerljivost liĉnih podataka);
- ukoliko iz bilo kojeg razloga nije u mogućnosti ostvarivati ugovorene sadrţaje praktiĉne nastave, obavijestiti Školu u roku od osam dana od dana nastanka nemogućnosti ispunjavanja ugovorenih obaveza (postupanje u slučaju nemogućnosti izvoĊenja praktiĉne nastave);
- obezbijediti ljekarski pregled uĉenika prije otpoĉinjanja obavljanja praktiĉne nastave, ukoliko je ta obaveza predviĊena Ugovorom o saradnji zakljuĉenim izmeĊu Škole i Privrednog subjekta.

(2) Učenik se obavezuje da će:

- redovno pohaĎati praktičnu nastavu kod Privrednog subjekta i da će ispunjavati dodijeljene mu radne aktivnosti u skladu sa Planom praktične nastave (obaveza pohaĎanja nastave);
- radne zadatke koji su mu dodijeljene u okviru praktične nastave izvršavati savjesno i odgovorno (obaveza savjesnog obavljanja zadataka);
- slijediti upute i naloge mentora ili drugih osoba ovlaštenih za davanje uputa i naloga, ukoliko je Učenik upoznat s tim da su te osobe ovlaštene za davanje uputa i naloga (vezanost za naloge);
- ponašati se u skladu sa uputstvima Privrednog subjekta, te propisima o zaštiti i sigurnosti na radu i zdravstvenoj zaštite, sigurnosti od poţa ra, sanitarno-tehničkim i higijenskim zahtjevima i uputama sigurnosti i zdravlja na radu (poštivanje mjera zaštite);
- nositi radnu i zaštitnu odjeću koju mu Privredni subjekt stavi na raspolaganje (nošenje radne i zaštitne odjeće);
- savjesno rukovati alatom, mašinama i ostalom opremom i da će iste koristiti samo u vezi sa povjerenim mu zadacima (savjesno rukovanje radnim sredstvima);
- poštovati interne akte Privrednog subjekta i odredbe Pravilnika (poštivanje internih akata i Pravilnika);
- čuvati imovinu i poslovne tajne Privrednog subjekta za vrijeme obavljanja praktične nastave i nakon prestanka obavljanja iste (čuvanje poslovne tajne i imovine);
- u slučaju izostanka sa praktične nastave kod Privrednog subjekta, obavezno i bez odgaĎanja informisati Privrednog subjekta o razlozima spriječenosti prisustva nastavi (obavještenje o izostanku);
- _____*(Upisati druga prava i obaveze ugovornih strana ukoliko nisu u suprotnosti sa Pravilnikom i ostalim važećim i primjenjivim propisima)*

(3) Škola se obavezuje da će:

- za vrijeme praktičnog praktične nastave osigurati učenike od posljedica nezgode na radu ili u vezi sa radom;
- voditi evidenciju o zaključenim ugovorima o saradnji izmeĎu Privrednog subjekta i Škole, te evidenciju o ugovorima o izvoĎenju praktične nastave izmeĎu Privrednog subjekta, Škole i učenika/roditelja/staratelja;
- informisati Privrednog subjekta u slučaju odsustva Učenika i prestanka statusa redovnog učenika;
- imenovati koordinatora;
- voditi evidenciju o prisustvu Učenika na praktičnoj nastavi kod Privrednog subjekta u saradnji sa mentorom;
- učestvovati u rješavanju eventualnih konfliktnih situacija i identificirati najprikladnija rješenja za rješavanje konflikata zajedno sa privrednim subjektom;
- osigurati povjerljivost ličnih podataka Učenika;
- osigurati povjerljivost poslovne tajne Privrednog subjekta;
- _____ (*Upisati druga prava i obaveze Ugovornih strana ukoliko nisu u suprotnosti sa Pravilnikom i ostalim važećim propisima*).

V. DISCIPLINSKA ODGOVORNOST I ODGOVORNOST ZA ŠTETU

Član 5.

(1) Disciplinska odgovornost učenika za vrijeme obavljanja praktične nastave kod Privrednog subjekta je ista kao za vrijeme boravka u školi.

(2) Učenik će odgovarati za štetu učinjenu kod privrednog subjekta za vrijeme obavljanja praktične nastave ako je istu učinio namjerno i/ili usljed nepaţnje u skladu sa općim pravilima obligacionog prava.

(3) Visinu učinjene štete i okolnosti pod kojima je šteta učinjena utvrđuje komisija koju imenuje direktor škole.

(4) Odluku o odgovornosti učenika za štetu i visinu naknade, na prijedlog komisije, donosi školski odbor.

(5) Odluka školskog odbora iz stava (4) ovog člana je konačna.

VI. PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Član 6.

Ukoliko učenik tokom izvršavanja svojih obaveza u vezi sa izvođenjem praktične nastave kod Privrednog subjekta samostalno ili prema upustvima Privrednog subjekta stvori autorsko djelo ili izum smatra se da su sva autorska imovinska prava odnosno sva prava intelektualnog vlasništva nad izumom isključivo i na neograničen vremenski period prenesena na Privrednog subjekta.

VII. RASKID UGOVORA

Član 7.

(1) Ugovor o izvođenju praktične nastave može se raskinuti u skladu sa članom 23. Pravilnika.

(2) Ugovorne strane se obavezuju se da će se u slučajevima raskida Ugovora pridržavati odredbi člana 23. Pravilnika.

VIII. ZAVRŠNE ODREDBE

Član 8.

Plan izvođenja praktične nastave, odnosno podaci o sadržajnom i vremenskom redoslijedu obrazovanja kod Privrednog subjekta predstavljaju prilog ovog Ugovora i čine njegov sastavni dio.

Član 9.

Bitne promjene Ugovora Ugovorne strane su dužne bez odlaganja prijaviti Školi.

Član 10.

Ugovorne strane garantuju tačnost i potpunost podataka navedenih u Ugovoru.

Član 11.

Ovaj Ugovor je sačinjen u tri istovjetna primjerka, od kojih svaka Ugovorna strana zadržava po jedan primjerak.

Član 12.

U slučaju spora proizašlog iz ili u vezi sa ovim Ugovorom, Ugovorne strane se obavezuju da će isti pokušati riješiti sporazumno, a u nedostatku sporazuma za rješavanje sporova nadležan je _____ *(Upisati naziv suda)* sud.

Član 13.

Ovaj Ugovor stupa na snagu sa danom potpisivanja.

Privredni subjekt	**Roditelj/Staratelj učenika**
_____	_____
M.P.	

Škola

_____

M.P.

Broj: _____

Datum: _____

Prilog br.3 Pravilnika

OBRAZAC ZA
RASKID UGOVORA O IZVOĐENJU PRAKTIČNE NASTAVE

evidentiranog _____ (*Upisati datum evidencije*) pod brojem _____ (*Upisati broj evidencije*),

u školi _____(*Upisati naziv škole*),

zaključen između privrednog subjekta,

_____
(*Upisati naziv, JIB i adresu privrednog subjekta*)

škole,

_____
(*Upisati naziv škole*)

i

učenika/roditelja/staratelja

_____
(Upisati ime i prezime učenika/roditelja/staratelja)
iz _____
(*Upisati mjesto i adresu prebivališta učenika/roditelja/staratelja*)

Ugovor se raskida (*zaokružiti*):

1. sporazumno
2. na zahtjev učenika/roditelja/staratelja
3. na zahtjev privrednog subjekta
4. na zahtjev škole

Razlog raskida ugovora:
_____
_____
_____

Ugovorne strane svojim potpisom potvrđuju da jedna prema drugoj nemaju nikakvih daljnjih potraživanja po osnovi navedenog Ugovora o izvođenju praktične nastave.

Učenik/Roditelj/Staratelj

_____
(*potpis*)

Privredni subjekt

_____
(*potpis*)

Škola

_____
(*potpis*)

M.P.

M.P.

U _____ *(Upisati mjesto),* _____ *(Upisati datum).*

.....

5.

Analiza federalnih propisa primjenjivih na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenika u okviru srednjeg stručnog obrazovanja

Analiza federalnih propisa primjenjivih na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenika u okviru srednjeg stručnog obrazovanja

(sa kratkim osvrtom na primjenjive međunarodne propise)

Switzerland.
german cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT
Implemented by
giz

Imprint

Izdavač
Deutsche Gesellschaft für
Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Sjedište
Bonn and Eschborn, Savezna Republika Njemačka

Program „Održivi ekonomski razvoj i promocija zapošljavanja“
GIZ ured Bosna i Hercegovina
Zmaja od Bosne 7-7a, 71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
Phone +387 (0)33 546 520
giz-bosnienherzegowina@giz.de
www.giz.de/bosnia-herzegovina

Mjesto i godina izdavanja
Sarajevo, četvrto dopunjeno i izmijenjeno izdanje, april 2024. godine

Dizajn
BORAM marketing d.o.o.

Autor
Ena Kunić

Upotreba ženskog ili muškog roda: Terminološko korištenje ženskog ili muškog roda u ovom dokumentu podrazumijeva uključivanje oba roda.

Analiza federalnih propisa primjenjivih na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenika u okviru srednjeg stručnog obrazovanja
(s kratkim osvrtom na primjenjive međunarodne propise)

Autorica: Ena Kunić

SADRŽAJ

I UVOD 7

II PREGLED PRIMJENJIVIH PROPISA I SLUŽBENIH MIŠLJENJA NADLEŽNIH ORGANA 11

III STATUS UČENIKA TOKOM IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE KOD POSLOVNOG SUBJEKTA I FERIJALNE PRAKSE 17

IV INSPEKCIJSKI NADZOR NAD POSLOVNIM SUBJEKTOM KOD KOJEG UČENICI IZVODE PRAKTIČNU NASTAVU I FERIJALNU PRAKSU 21

V (NE)MOGUĆNOST ZASNIVANJA RADNOG ODNOSA S UČENIKOM 25

VI NAJNIŽA DOB ZA OBAVLJANJE PRAKTIČNE NASTAVE I FERIJALNE PRAKSE KOD POSLOVNOG SUBJEKTA 29

VII DODATNI DOPRINOSI ZA OBAVEZNO OSIGURANJE UČENIKA KOJI SE VEZUJU ZA OKOLNOST OBAVLJANJA PRAKTIČNE NASTAVE, ODNOSNO STRUČNE PRAKSE KOD POSLODAVCA/PRAKTIČNOG RADA U VEZI S NASTAVOM 33

A. Doprinos za osiguranje za slučajeve invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti 35

a) Prava učenika iz PIO 35

Pravo na porodičnu penziju 36

Pravo na novčanu naknadu zbog fizičke onesposobljenosti 37

Pravo na invalidsku penziju 37

b) Visina doprinosa, prijava i način obračuna i uplate doprinosa 38

c) Prekršajna odgovornost škola 40

d) Razlika između kolektivnog osiguranja učenika od posljedica nesretnog slučaja (nezgode) i osiguranja po osnovu Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju 41

e) Prijava povrede na radu i profesionalne bolesti zadobijene tokom praktične nastave odnosno stručne prakse kod poslodavca, utvrđivanje nastale invalidnosti i fizičke onesposobljenosti i način ostvarivanja prava po osnovu PIO 42

B. Doprinos za zdravstveno osiguranje za slučajeve povrede na radu i profesionalnih bolesti 44

VIII PORESKI TRETMAN PRIHODA UČENIKA NA OSNOVU NOVČANIH I NENOVČANIH NAKNADA U VEZI S PRAKTIČNOM NASTAVOM I FERIJALNOM PRAKSOM 49

IX MJERE ZAŠTITE ZDRAVLJA I SIGURNOSTI TOKOM IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE 53

X MJERE ZDRAVSTVENOG NADZORA TOKOM OBAVLJANJA PRAKTIČNE NASTAVE I FERIJALNE PRAKSE 63

XI ODGOVORNOST UČENIKA ZA ŠTETU PRIČINJENU POSLOVNOM SUBJEKTU ILI TREĆEM LICU 67

XII ODGOVORNOST POSLOVNOG SUBJEKTA ZA ŠTETU PRIČINJENU UČENIKU U SLUČAJU POVREDE TOKOM PRAKTIČNE NASTAVE/FERIJALNE PRAKSE 71

XIII SADRŽAJ I NAČIN VOĐENJA EVIDENCIJE O UČENICIMA KOJI OBAVLJAJU PRAKTIČNU NASTAVU KOD POSLOVNOG SUBJEKTA 75

REFERENCE 79

LISTA TABELA 82

PRILOZI 83

I UVOD

U pogledu praktične nastave i ferijalne prakse koju obavljaju učenici škola za srednje stručno obrazovanje i obuke tokom školovanja postoje brojna pitanja s nejasnim, različitim ili čak potpuno suprotstavljenim tumačenjima. S tim u vezi javila se potreba za izradom analize pozitivnog pravnog okvira – propisa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: FBiH) koji regulišu određena pitanja relevantna za izvođenje praktične nastave i ferijalne prakse, s ciljem da se u što većoj mjeri otklone postojeće nejasnoće.

Svrha Analize federalnih propisa primjenjivih na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenika u okviru srednjeg stručnog obrazovanja (u daljem tekstu: Analiza) je da se na sveobuhvatan način predstave rješenja federalnih propisa koji imaju direktnu ili indirektnu primjenu u oblasti praktične nastave i ferijalne prakse koju pohađaju učenici škola za srednje stručno obrazovanje i obuku u FBiH.

Prvi dio Analize sadrži pregled mjerodavnih propisa i mišljenja nadležnih organa na osnovu kojih je izrađena ova analiza.

Drugi dio Analize sadrži osvrt na odgovarajuće odredbe federalnih propisa i međunarodnih konvencija primjenjivih na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenika, u vezi sa sljedećim temama:

1) Status učenika tokom izvođenja praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta;
2) Inspekcijski nadzor nad poslovnim subjektom kod kojeg učenici izvode praktičnu nastavu i ferijalnu praksu;
3) (Ne)mogućnost zasnivanja radnog odnosa s učenikom;
4) Najniža dob za obavljanje praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta;
5) Dodatni doprinosi za obavezno osiguranje učenika koji se vezuju za okolnost obavljanja praktične nastave, odnosno stručne prakse kod poslodavca/praktičnog rada u vezi s nastavom;
6) Poreski tretman prihoda učenika na osnovu novčanih i nenovčanih naknada u vezi s praktičnom nastavom i ferijalnom praksom;
7) Mjere zaštite zdravlja i sigurnosti tokom izvođenja praktične nastave;
8) Mjere zdravstvenog nadzora tokom obavljanja praktične nastave i ferijalne prakse;
9) Odgovornost učenika za štetu pričinjenu poslovnom subjektu ili trećem licu;
10) Odgovornost poslovnog subjekta za štetu pričinjenu učeniku u slučaju povrede tokom praktične nastave/ferijalne prakse;
11) Sadržaj i način vođenja evidencije o učenicima koji obavljaju praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta.

Analiza sadrži preporuke za moguća rješenja uočenih pravnih problema i za poduzimanje koraka ka utvrđivanju značenja i smisla – tumačenju nejasnih i nepreciznih rješenja zastupljenih u analiziranim propisima, a u cilju postizanja većeg stepena pravne sigurnosti i stvaranja uvjeta za primjenu propisa.

Naprijed navedena pitanja identifikovana su kao relevantna tokom mnogobrojnih procesa konsultacija, razmjene znanja i iskustava, te diskusije s različitim akterima iz privatnog i javnog sektora koji su direktno ili indirektno povezani za sektorom srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u Federaciji Bosne i Hercegovine.

II PREGLED PRIMJENJIVIH PROPISA I SLUŽBENIH MIŠLJENJA NADLEŽNIH ORGANA

Za potrebe sačinjavanja Analize, analizirani su propisi kako slijedi u tabeli ispod:

Tabela 1: Lista analiziranih propisa

PROPIS	SKRAĆENICA
OBLAST: OBAVEZNO OSIGURANJE, POREZI I DOPRINOSI	
Zakon o doprinosima („Službene novine FBiH", br. 35/98, 54/00, 16/01, 37/01, 48/01 – dr. zakon, 1/02, 17/06, 14/08, 91/15, 104/16, 34/18, 99/19, 4/21, 6/23 i 28/23 – odluka US)[1]	Zakon o doprinosima
Zakon o porezu na dohodak („Službene novine FBiH", br. 10/08, 9/10, 44/11, 7/13 i 65/13)	Zakon o porezu na dohodak
Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak („Službene novine FBiH", br. 48/21, 77/21, 20/22, 57/22, 05/23, 85/23 i 97/23)[2]	Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak
Zakon o zdravstvenom osiguranju u FBiH („Službene novine FBiH", br. 30/97, 7/02, 70/08, 48/11, 100/14 – odluka US, 36/18 i 61/22)[3]	Zakon o zdravstvenom osiguranju
Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službene novine Srednjobosanskog kantona", br. 13/00)	Zakon o zdravstvenom osiguranju SBK
Zakon o zdravstvenom osiguranju („Narodne novine Hercegbosanske županije", br. 12/05)	Zakon o zdravstvenom osiguranju Kantona 10
Odluka o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na području Tuzlanskog kantona („Službene novine Tuzlanskog kantona", br. 14/22)	Odluka o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na području TK
Odluka o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na području Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo", br. 29/09, 20/16 i 40/19)	Odluka o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na području KS
Odluka o osnovicama i stopama doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje u Zeničko-dobojskom kantonu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", br. 12/13 i 14/13)	Odluka o osnovicama i stopama doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje u ZDK
Odluka o osnovicama i stopama za obračunavanje te o načinu obračunavanja i uplaćivanja doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranja na području Srednjobosanskog kantona („Službene novine Srednjobosanskog kantona", br. 14/04, 12/05 i 7/08)	Odluka o osnovicama i stopama za obračunavanje te o načinu obračunavanja i uplaćivanja doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranja na području SBK
Odluka o osnovicama, stopama, načinu obračunavanja i plaćanja sredstava za ostvarivanje prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja („Narodne novine Hercegbosanske županije", broj 7/10, 2/12 i 5/16)	Odluka o osnovicama, stopama, načinu obračunavanja i plaćanja sredstava za ostvarivanje prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja Kanton 10
Odluka o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračuna i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na području Hercegovačko-neretvanskog kantona („Narodne novine HNK-HNŽ", br. 04/10, 06/11, 07/12 i 12/16)[4]	Odluka o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračuna i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na području HNK

1 Neslužbeni prečišćeni tekst objavljen je na web-stranici Federalnog ministarstva finansija; Propisi/Zakoni/Zakon o doprinosima: https://www.fmf.gov.ba/Content/Read/zakoni

2 Neslužbena prečišćena verzija teksta dostupna putem sljedećeg linka: https://www.pufbih.ba/v1/public/upload/zakoni/13a4d-a-pravilnik-o-primjeni-zakona-o-porezu-na-dohodak-precisceni-97-23.pdf

3 Tekst dostupan na web-stranici Federalnog ministarstva zdravstva; Zakoni i strategije/Zakoni/ Zakon o zdravstvenom osiguranju: https://fmoh.gov.ba/zakoni/4/zakon-o-zdravstvenom-osiguranju

4 Tekst dostupan na web-stranici Zavoda zdravstvenog osiguranja HNK/Ž; Dokumenti/Odluke/Odluka o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračuna i uplate doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje: https://www.zzo.ba/hr/dokumenti/odluke/odluka-o-utvrdivanju-osnovica-stopa-i-nacinu-obracuna-i-uplate-doprinosa-za-obvezno-zdravstveno-osiguranje#

PROPIS	SKRAĆENICA
Odluka o osnovicama, stopama i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje za Županiju Zapadnohercegovačku („Narodne novine ŽZH“, br. 10/09, 11/14, i 14/23)	Odluka o osnovicama, stopama i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje za ZHK
Odluka o osnovicama i stopama doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje u Županiji Posavskoj („Narodne novine Županije Posavske“, br. 06/07 i 10/13)	Odluka o osnovicama i stopama doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje u PK
Odluka o osnovicama i stopama doprinosa za zdravstveno osiguranje u Unsko-sanskom kantonu („Službeni glasnik USK“, br. 66/99, 15/04, 20/04, 17/05, 04/09 i 23/17)	Odluka o osnovicama i stopama doprinosa za zdravstveno osiguranje u USK
Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine FBiH”, br. 13/18, 93/19- odluka US, 90/21, 19/22, 42/23 – odluka US)[5]	Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju
Odluka o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima („Službene novine FBiH”, br. 26/14)[6]	Odluka o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima
Pravilnik o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa („Službene novine FBiH”, br. 73/09, 38/10, 77/10, 9/11, 1/13, 83/14, 1/15, 48/16, 25/17, 53/19, 93/19, 105/21, 20/22 i 77/23)[7]	Pravilnik o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa
Zakon o jedinstvenom sistemu registracije, kontrole i naplate doprinosa („Službene novine FBiH”, br. 42/09, 109/12, 86/15, 30/16 i 96/21)[8]	Zakon o jedinstvenom sistemu registracije, kontrole i naplate doprinosa
Pravilnik o načinu uplate, pripadnosti i raspodjele javnih prihoda u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, br. 63/20, 88/20, 28/21, 10/23, 37/2, 81/23 i 23/24)[9]	Pravilnik o načinu uplate, pripadnosti i raspodjele javnih prihoda u FBiH
OBLAST: RADNI ODNOSI I ZAŠTITA NA RADU	
Zakon o radu („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, br. 26/16, 89/18, 23/20 - odluka US, 49/21 - dr. zakon, 103/21 - dr. zakon i 44/2022)[10]	Zakon o radu
Zakon o radu („Narodne novine Hercegbosanske županije”, br. 10/22)	Zakon o radu Kanton 10
Zakon o radu u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo”, br. 19/00)	Zakon o radu KS
Zakon o radu Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 1/17)	Zakon o radu ZDK
Zakon o radu („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke”, br. 11/17)	Zakon o radu ZHK
Zakon o zaštiti na radu („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, br. 79/20)[11]	Zakon o zaštiti na radu

5 Neslužbeni prečišćeni tekst dostupan je na web-stranici Paragraf.ba: https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-penzijskom-i-invalidskom-osiguranju.html

6 Tekst odluke dostupan je na web-stranici Porezne uprave FBiH: https://www.pufbih.ba/v1/zakon/lista/Z4/odluke

7 Neslužbeni prečišćeni tekst dostupan je na web-stranici Porezne uprave FBiH: https://www.pufbih.ba/v1/zakon/lista/Z5/pravilnici

8 Neslužbeni prečišćeni tekst objavljen je na web-stranici Federalnog ministarstva finansija; Propisi/Zakoni/Zakon o Jedinstvenom sistemu registracije, kontrole i naplate doprinosa: https://www.fmf.gov.ba/Content/Read/zakoni

9 Neslužbeni prečišćeni tekst objavljen je na web-stranici Federalnog ministarstva finansija; Propisi/Zakoni/Zakon o pripadnosti javnih prihoda: https://www.fmf.gov.ba/Content/Read/zakoni

10 Tekst zakona dostupan je na web-stranici Paragraf.ba: https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-radu.html

11 Tekst zakona dostupan je na web-stranici Paragraf.ba: https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-zastiti-na-radu.html

PROPIS	SKRAĆENICA
Pravila o procjeni rizika („Službene novine FBiH”, br. 23/21)	Pravila o procjeni rizika
Pravilnik o postupku raspoređivanja radnika na poslove sa povećanim rizikom i o postupku prethodnih i periodičnih ljekarskih pregleda radnika koji obavljaju poslove sa povećanim rizikom („Službene novine FBiH”, broj 9/23)	Pravilnik o postupku raspoređivanja radnika na poslove sa povećanim rizikom i o postupku prethodnih i periodičnih ljekarskih pregleda radnika koji obavljaju poslove sa povećanim rizikom
Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu („Službene novine FBiH”, broj 92/16)[12]	Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu
Pravilnik o ocjenjivanju radne sposobnosti u penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine FBiH”, br. 24/02 i 48/04)	Pravilnik o ocjenjivanju radne sposobnosti u PIO
Pravilnik o sadržaju i načinu podnošenja izvještaja o povredi na radu i profesionalnoj bolesti („Službene novine FBiH” broj: 9/23)	Pravilnik o sadržaju i načinu podnošenja izvještaja o povredi na radu i profesionalnoj bolesti
Konvencija br. 138 o najnižoj dobi za zapošljavanje, 1973. godina[13]	Konvencija MOR-a br. 138
Konvencija br. 13 o upotrebi olovnog bjelila u bojanju[14]	Konvencija MOR-a br. 13
Konvencija br. 24 o osiguranju za slučaj bolesti industrijskih i trgovačkih radnika i domaće posluge[15]	Konvencija MOR-a br. 24
Konvencija br. 17 o naknadi koja se isplaćuje radnicima za slučaj nesreće na radu[16]	Konvencija MOR-a br. 17
Evropska socijalna povelja	--
OBLAST: OBLIGACIONI ODNOSI	
Zakon o obligacionim odnosima („Službeni list SFRJ”, br. 29/78, 39/85 i 45/89, „Službeni list RBiH”, br. 2/92, 13/93 i 13/94 i „Službene novine FBiH”, br. 29/03 i 42/11)[17]	Zakon o obligacionim odnosima
OBLAST: SANITARNI NADZOR	
Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službene novine FBiH”, br. 29/05)[18]	Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti
OBLAST: ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	
Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine FBiH”, br. 46/10 i 75/13)[19]	Zakon o zdravstvenoj zaštiti
OBLAST: ZAŠTITA LIČNIH PODATAKA	
Zakon o zaštiti ličnih podataka („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 49/06, 76/11 i 89/11 - ispr.)[20]	Zakon o zaštiti ličnih podataka

12 Tekst pravilnika dostupan je na web-stranici Vlade KS: https://propisi.ks.gov.ba/content/pravilnik-o-sadr%C5%BEaju-i-na%C4%8Dinu-vo%C4%91enja-evidencija-o-radnicima-i-drugim-licima-anga%C5%BEovanim-na

13 Tekst konvencije dostupan na web-stranici Udruženja poslodavaca Federacije BiH: http://www.upfbih.ba/konvencije-mor-a

14 Ibid.

15 Ibid.

16 Ibid.

17 Tekst zakona dostupan je na web-stranici Paragraf.ba: https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-obligacionim-odnosima.html

18 Tekst zakona dostupan je na web-stranici Federalnog ministarstva zdravstva; Zakoni i strategije/ Zakoni/ Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti: https://fmoh.gov.ba/zakoni/9/zakon-o-zastiti-stanovnistva-od-zaraznih-bolesti

19 Tekst zakona dostupan je na web-stranici Federalnog ministarstva zdravstva; Zakoni i strategije/ Zakoni/ Zakon o zdravstvenoj zaštiti: https://fmoh.gov.ba/zakoni/3/zakon-o-zdravstvenoj-zastiti

20 Tekst zakona dostupan je na web-stranici Paragraf.ba: https://www.paragraf.ba/propisi/bih/zakon-o-zastiti-licnih-podataka.html

Pri sačinjavanju Analize uzeta su u obzir sljedeća službena mišljenja nadležnih organa:

1) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 04/-35/25-673/18 M.T. od 16.03.2018. godine (*Prilog 1* uz *Analizu*);
2) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 03-34/11-674/18 lK od 02.04.2018. godine (*Prilog 2* uz *Analizu*);
3) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva zdravstva, br. 07-37-2986/18 od 14.05.2018. godine (*Prilog 3* uz *Analizu*);
4) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva finansija, br. 04-14-1-6007/18 E.J. od 28.09.2018. godine (*Prilog 4* uz *Analizu*);
5) Službeno mišljenje Inspektorata rada, zaštite na radu i socijalne zaštite Kantonalne uprave za inspekcijske poslove Kantona Sarajevo, br. UP – 1-14-09-30-00160/20-09/18-002 od 21.01.2020. godine (*Prilog 5* uz *Analizu*);
6) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 03-30/11-41/20 AG od 29.01.2020. godine (*Prilog 6* uz *Analizu*);
7) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva finansija, br. 05-02-4-4139/20 od 17.06.2020. godine (*Prilog 7* uz *Analizu*);
8) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva zdravstva, br. 02-33-/3312/20 od 16.06.2020. godine (*Prilog 8* uz *Analizu*);
9) Službeno mišljenje Porezne uprave Federacije Bosne i Hercegovine, br. 13/08-02-3-836-1/20 – Dž. D od 30.06.2020. godine (*Prilog 9 uz Analizu*);
10) Službeno mišljenje Porezne uprave Federacije Bosne i Hercegovine, br. 13/08-02-3-2012-1/21 Dž. D. od 31.01.2022. godine (*Prilog 10 uz Analizu*);
11) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 04-31/16-3570/21 M.T. od 19.01.2022. godine (*Prilog 11 uz Analizu*);
12) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 03-30/11-36/22 AG od 19.01.2022. godine (*Prilog 12 uz Analizu*);
13) Službeno mišljenje Federalne uprave za inspekcijske poslove br. 08-3311-06410/21 od 14.01.2022. godine (*Prilog 13 uz Analizu*);
14) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva finansija br. 04-2-4-1198/22 od 16.02.2022. godine (*Prilog 14 uz Analizu*);
15) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva finansija br. 05-02-4-9064/22 od 15.03.2023. godine *(Prilog 15 uz Analizu).*
16) Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike br. 04-31/20-2020/23 M.T. od 19.6.2023 (*Prilog 16 uz Analizu*).

III STATUS UČENIKA TOKOM IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE KOD POSLOVNOG SUBJEKTA I FERIJALNE PRAKSE

Brojne obaveze koje su federalnim propisima iz oblasti zdravstvenog, penzijskog i invalidskog osiguranja, zaštite na radu, zaštite stanovništva od zaraznih bolesti i iz drugih oblasti propisane za škole, ministarstva ili poslovne subjekte u odnosu prema učenicima koji izvode praktičnu nastavu, te činjenica da učenik tokom praktične nastave faktički učestvuje određenim dijelom u procesu rada kod poslovnog subjekta, stvorile su u praksi nedoumice u pogledu statusa učenika tokom izvođenja praktične nastave kod poslovnog subjekta, te proizvele pogrešan zaključak da se status učenika tokom praktične nastave izjednačava sa statusom radnika ili drugog lica angažovanog za druge oblike rada za poslodavca.

S ciljem otklanjanja gore navedenih nedoumica analizirani su relevantni radnopravni propisi.

U smislu Zakona o radu, poslodavac je fizičko ili pravno lice koje radniku daje posao na osnovu ugovora o radu, odnosno radnik je fizičko lice koje je zaposleno na osnovu ugovora o radu, te je na taj način isključena bilo kakva druga osnova za zasnivanje radnog odnosa ili vrsta radnog odnosa.[21] Nadalje, Zakon o radu predviđa da se rad za poslodavca može obavljati i na osnovu zaključenog ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova, te po osnovu zaključenog ugovora s pripravnikom, odnosno ugovora o stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa.[22] Međutim, praktična nastava kod poslovnog subjekta ne može se smatrati jednim od naprijed navedenih oblika rada kod poslodavca. Imajući u vidu gore navedeno, poslovni subjekti kod kojih se izvodi praktična nastava nemaju prema učenicima obaveze predviđene Zakonom o radu.

Napominjemo da su analizirani i kantonalni zakoni o radu (Zakon o radu Kantona 10, Zakon o radu KS, Zakon o radu ZDK i Zakon o radu ZHK). Međutim, uočeno je da su ovi zakoni (isključujući Zakon o radu Kantona 10) doneseni prije federalnog zakona na osnovu nadležnosti koja je data kantonima odredbama prvog Zakona o radu („Službene novine FBiH“, br. 43/99 i 32/00), te da nisu harmonizirani s federalnim, u skladu s obavezom predviđenom odredbama člana 181 Zakona o radu FBiH. Ostaje otvoreno pravno pitanje koji je status navedena tri zakona o radu, s obzirom na to da sam Zakon o radu FBiH nije predvidio da prestaje njihova primjena u slučaju da ne budu usklađeni s federalnim zakonom.

Pitanje praktične nastave kod poslovnog subjekta nije predmet regulisanja radnog zakonodavstva i ne može se razmatrati u takvom kontekstu, što je i potvrđeno službenim mišljenjem Federalnog ministarstva rada i socijalne politike br. 03-34/11-674/18 lK od 2. aprila 2018. godine[23]. Mišljenje se nije odnosilo na ferijalnu praksu, ali je opravdano smatrati da bi stav tog ministarstva u pogledu ferijalne prakse bio jednak. Svakako stoji preporuka da se pribavi mišljenje nadležnog organa radi izvođenja konačnog zaključka.

Učenik koji obavlja praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta ne smatra se radnikom niti licem angažovanim za bilo koji oblik rad kod poslodavca.

21 Članovi 5 i 6 Zakona o radu

22 Radi dodatnog pojašnjenja, ugovor o stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa zaključuje se isključivo s licem koje je završilo školovanje za određeno zanimanje ako je stručni ispit ili radno iskustvo utvrđeno zakonom ili pravilnikom o radu uvjet za obavljanje poslova tog zanimanja.

23 Vidjeti Prilog 2 uz Analizu.

IV

INSPEKCIJSKI NADZOR NAD POSLOVNIM SUBJEKTOM KOD KOJEG UČENICI IZVODE PRAKTIČNU NASTAVU I FERIJALNU PRAKSU

Kako tokom praktične nastave i ferijalne prakse učenici faktički učestvuju u određenom dijelu procesa rada kod poslovnog subjekta, u praksi se pojavilo pitanje inspekcijskog nadzora nad izvođenjem praktične nastave kod poslovnog subjekta i ferijalne prakse, te pitanje (ne)postojanja nadležnosti inspektorata rada i zaštite na radu kantonalnih uprava za inspekcijske poslove za vršenje nadzora nad poslovnim subjektom kod kojeg se izvodi ovaj vid nastave, odnosno prakse, a imajući u vidu da se radi o odnosima koji nisu regulisani radnopravnim propisima nad čijom primjenom nadzor vrše gore spomenuti organi.

S tim u vezi obratili smo se službenim upitom organu uprave nadležnom za poslove inspekcije – Federalnoj upravi za inspekcijske poslove, Inspektoratu rada, zaštite na radu i socijalne zaštite Kantonalne uprave za inspekcijske poslove KS, ali i Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike.

Inspektorat rada, zaštite na radu i socijalne zaštite Kantonalne uprave za inspekcijske poslove KS izdao je mišljenje[24] u kojem navodi da nadzor nad procesom rada poslovnih subjekata, koji uključuje provjeru postojanja i zakonitosti pravne osnove za prisustvo bilo kojeg lica u procesu rada (uključujući i učenika koji obavlja praktičnu nastavu), spada u nadležnost tog organa.

Shodno gore navedenom mišljenju, ovaj bi inspektorat prisustvo učenika u procesu rada kod poslovnih subjekata smatrao zakonitim ako su ispunjeni sljedeći uvjeti:

a) učenici učestvuju u procesu rada kod poslovnog subjekta u okvirima praktične nastave;
b) takva nastava odvija se u okviru programa ili projekta koji se provodi uz saglasnost nadležnog ministarstva obrazovanja;
c) inspektorima se neposredno predoče dokazi (dokumentacija) iz kojih proizlazi da se takva nastava može izvoditi u svakom konkretnom slučaju;
d) postoje dokazi da su osobe koje učestvuju u procesu rada kod poslovnog subjekta u trenutku vršenja inspekcijskog nadzora učenici obrazovne ustanove koja je uključena u obrazovni program (*molimo pogledati tačku b*).

U vezi s gore navedenim stoji pretpostavka da je ovakav stav jednak stavovima i ostalih nadležnih kantonalnih inspekcija, ali i preporuka autorice da se pribave mišljenja i ostalih kantonalnih inspekcija, u slučaju potrebe za dodatnim pojašnjenjem i potvrdom u pogledu načina postupanja tih inspekcija u vezi s predmetnim pitanjem.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike potvrdilo je službenim mišljenjem br. 03-30/11-36/22 AG od 19.1.2022. godine[25] da su kantonalne uprave za inspekcijske poslove (inspektor zaštite na radu odnosno inspektor rada) nadležne da vrše inspekcijski nadzor nad primjenom Zakona o zaštiti na radu, te propisa donesenih na osnovu toga zakona i u kontekstu sprovođenja mjera zaštite sigurnosti i zdravlja na radu učenika tokom praktične nastave. Dodatno, Federalna uprava za inspekcijske poslove potvrdila je u dopisu br. 08-3311-06410/21 od 14.1.2022. godine da poslovni subjekt koji organizuje izvođenje praktične nastave podliježe inspekcijskom nadzoru u pogledu provođenja mjera zdravstvenog nadzora u skladu s propisima iz oblasti zaštite stanovništva od zaraznih bolesti.[26]

Dodatno, kada je u pitanju nadzor nad primjenom propisa iz oblasti zaštite stanovništva od zaraznih bolesti (sanitarni nadzor i druge mjere zdravstvenog nadzora), nadležne su kantonalne uprave za inspekcijske poslove (inspektori za sanitarne poslove).

24 Vidjeti Prilog 5 uz Analizu.
25 Vidjeti Prilog 12 uz Analizu.
26 Vidjeti Prilog 13 uz Analizu.

Na osnovu mišljenja nadležnih inspekcijskih organa poslovni subjekt koji organizuje izvođenje praktične nastave u svojim prostorijama podliježe inspekcijskom nadzoru u pogledu provođenja mjera zaštite sigurnosti i zdravlja učeika tokom praktične nastave, te provođenja mjera zdravstvenog nadzora u skladu s propisima iz oblasti zaštite na radu i zaštite stanovništva od zaraznih bolesti. Iako se izdata mišljenja nisu referisala na ferijalnu praksu, opravdano bi bilo zaključiti da je jednako postupanje organa inspekcije i u pogledu ovog vida prakse. Međutim, preporuka je autorice da se i u pogledu tog pitanja pribavi službeno mišljenje nadležnih organa kako bi se mogao izvesti cjelovit zaključak.

V

(NE)MOGUĆNOST ZASNIVANJA RADNOG ODNOSA S UČENIKOM

Kako su zabilježeni slučajevi izražavanja interesa poslovnih subjekata za zaposlenjem učenika koji su pokazali izvanredne rezultate tokom izvođenja praktične nastave i ferijalne prakse, identifikovano je pitanje mogućnosti zasnivanja radnog odnosa s učenikom tokom trajanja srednjoškolskog obrazovanja.

Uvjeti za zasnivanje radnog odnosa s maloljetnikom propisani su Zakonom o radu. Dodatno, određeni međunarodni standardi regulišu pitanje najniže dobi za zaposlenje. Radi se o Konvenciji MOR-a br. 138 i Evropskoj socijalnoj povelji, čija je rješenja ratifikacijom preuzela Bosna i Hercegovina.

Shodno odredbama člana 20 Zakona o radu, s licem mlađim od 15 godina života ne može se zaključiti ugovor o radu niti se ona može zaposliti na bilo koju vrstu poslova. Nadalje, lice između 15 i 18 godina života može zaključiti ugovor o radu, odnosno zaposliti se uz ispunjenje sljedećih uvjeta:

- ako pribavi saglasnost zakonskog zastupnika;
- ako od ovlaštenog ljekara ili nadležne zdravstvene ustanove pribavi ljekarsko uvjerenje kojim dokazuje da ima opću zdravstvenu sposobnost za rad.

Konvencija MOR-a br. 138 dodatno predviđa da najniža dob za zasnivanje radnog odnosa, odnosno za rad, ne može biti ispod dobi za završetak obaveznog školovanja, ali u svakom slučaju ne smije biti ispod 15 godina života. Nadalje, propisuje da se nacionalnim zakonima ili drugim propisima može dopustiti zapošljavanje ili rad osoba koje imaju najmanje 15 godina starosti, ali još nisu završile svoje obavezno školovanje, ako su ispunjeni sljedeći uvjeti:

- izvjesno je da rad neće biti štetan za njihovo zdravlje ili razvoj i
- rad nije takav da šteti njihovom pohađanju škole, učestvovanju u programima profesionalne orijentacije ili obrazovanja odobrenim od nadležne vlasti ili njihovim sposobnostima da imaju korist od nastave koju pohađaju.[27]

U naprijed navedenim slučajevima, shodno odredbama člana 7, stav 3 Konvencije, nadležna vlast mora utvrditi djelatnosti u kojima se zapošljavanje i rad mogu dopustiti, te mora propisati broj sati i uvjete za obavljanje takvog zaposlenja i rada. U trenutku sačinjavanja ove analize prema javno dostupnim informacijama takvi propisi nisu doneseni u FBiH.

U većini kantona u FBiH dobna granica za zasnivanje radnog odnosa (15 godina) poklapa se sa završetkom obaveznog obrazovanja. To nije slučaj s Kantonom Sarajevo, Bosansko-podrinjskim kantonom Goražde i Unsko-sanskim kantonom, gdje je srednjoškolsko obrazovanje obavezno u trajanju od dvije godine.

Dakle, iako je Zakon o radu predvidio minimalnu dob od 15 godina života za zasnivanje radnog odnosa, osnovano je tumačiti da je u gore navedenim kantonima, a primjenom obavezujućih međunarodnih standarda, potrebno podići dobnu granicu za zapošljavanje tako da bude usklađena sa završetkom obaveznog (srednjoškolskog) obrazovanja.

Kada je u pitanju mogućnost zasnivanja radnog odnosa, odnosno rada lica starosti ispod 18 godina, potrebno je uzeti u obzir i odredbe Evropske socijalne povelje.

Naime, s ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih na zaštitu, Evropska socijalna povelja obavezala je zemlje potpisnice, među kojima je i Bosna i Hercegovina, na preuzimanje, *inter alia,* obaveze da predvide kako će radno vrijeme osoba starosti ispod 18 godina biti ograničeno u skladu s potrebama njihovog razvoja, a posebno njihovim potrebama

27 Član 7 Konvencije MOR-a br. 138

za stručnim obrazovanjem. S tim u vezi, pored gore navedenih zakonskih uvjeta, prilikom zapošljavanja učenika kao maloljetnog lica, potrebno je voditi računa da se njegov razvoj odvija nesmetano, te da se zadovolje njegove obrazovne potrebe.

Analizom gore navedenih propisa utvrđeno je da postoji mogućnost zasnivanja radnog odnosa s učenikom uz ispunjenje sljedećih uvjeta:

- da se radi o učeniku koji je navršio 15 godina starosti i koji ne pohađa obavezno obrazovanje (obavezno obrazovanje je osnovno, osim u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, Kantonu Sarajevo i Unsko-sanskom kantonu, gdje su dvije godine srednjoškolskog obrazovanja obavezne);
- da postoji saglasnost zakonskog zastupnika učenika;
- da je ovlašteni ljekar ili nadležna zdravstvena ustanova izdala ljekarsko uvjerenje kojim dokazuje da učenik ima opću zdravstvenu sposobnost za rad;
- da se radno vrijeme učenika ograniči u skladu s potrebama njegovog razvoja, a posebno potrebama za stručnim obrazovanjem.

Dodatno, potrebno je razmotriti eventualne smetnje za zapošljavanje učenika koje bi iz statusa i obaveza učenika mogle proizlaziti iz kantonalnih propisa iz oblasti obrazovanja.

Ukoliko učenik s navršenih 15 godina i dalje pohađa obavezno obrazovanje, njegovo zapošljavanje bit će dopušteno u sljedećim uvjetima:

- izvjesno je da rad neće biti štetan za njegovo zdravlje ili razvoj;
- rad nije takav da šteti njegovom pohađanju škole, učestvovanju u programima profesionalne orijentacije ili obrazovanja odobrenim od nadležne vlasti ili njegovim sposobnostima da ima korist od nastave koju pohađa;
- djelatnosti u kojima se zapošljavanje i rad mogu dopustiti i broj sati i uvjeti za obavljanje takvog zaposlenja i rada utvrđene su i propisane od nadležnih vlasti, u skladu s Konvencijom MOR-a br. 138;
- ispunjeni su uvjeti predviđeni Zakonom o radu (ako postoji saglasnost zakonskog zastupnika i ako ovlašteni ljekar ili nadležna zdravstvena ustanova izda ljekarsko uvjerenje kojim se dokazuje da učenik ima opću zdravstvenu sposobnost za rad).

Svakako napominjemo da se status učenika jasno razlikuje od statusa radnika. Ako bi učenik kod istog poslovnog subjekta izvodio praktičnu nastavu kao dio svog formalnog srednjoškolskog obrazovanja, ali i obavljao bilo koji od oblika rada predviđen Zakonom o radu na osnovu posebnog ugovora pod uvjetom da su ispunjeni naprijed navedeni uvjeti, bilo bi potrebno uzeti u obzir sve osobenosti takvih odnosa i primijeniti odredbe obrazovnih i radnopravnih propisa u regulisanju prava i obaveza koja proizlaze iz ovih statusa.

VI

NAJNIŽA DOB ZA OBAVLJANJE PRAKTIČNE NASTAVE I FERIJALNE PRAKSE KOD POSLOVNOG SUBJEKTA

Kako je federalni zakonodavac propisao zakonsku zabranu rada osoba mlađih od 15 godina, javilo se pitanje treba li se ovo starosno ograničenje primijeniti i na slučajeve izvođenja praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta s obzirom na to da učenici faktički učestvuju u procesu rada.

Prije analize relevantnih radnopravnih propisa smatramo relevantnim napomenuti na ovom mjestu da kantonalni propisi iz oblasti srednjeg obrazovanja i odgoja ne regulišu pitanje najniže dobi za obavljanje praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta.

Mišljenja smo da se zakonska zabrana rada osoba mlađih od 15 godina odnosi isključivo na rad u radnom odnosu, odnosno na oblike zapošljavanja predviđene Zakonom o radu, koji ne uključuju praktičnu nastavu i ferijalnu praksu kod poslovnog subjekta. Ovakav zaključak dodatno je potkrijepljen i odredbama Konvencije MOR-a br. 138, kojima je izričito propisano da se Konvencija (*a samim tim i odredbe koje se odnose na najnižu dob za zapošljavanje*) ne primjenjuje na rad koji obavljaju djeca i mlade osobe u školama općeg, stručnog ili tehničkog obrazovanja ili u drugim ustanovama za izobrazbu, niti na rad koji obavljaju osobe s najmanje 14 godina starosti u poduzećima, ako se takav rad obavlja u skladu s uvjetima propisanim od nadležne vlasti nakon savjetovanja s organizacijama zainteresovanih poslodavaca i radnika, gdje one postoje, a sastavni je dio:

- kursa obrazovanja, odnosno izobrazbe za koju je škola ili ustanova za izobrazbu primarno odgovorna;
- programa izobrazbe koji se uglavnom ili u cijelosti odvija u poduzeću, a koji je odobrila nadležna vlast; ili
- programa upućivanja ili orijentacije koji ima za cilj olakšati izbor zanimanja ili vrste stručnog osposobljavanja.[28]

28 Odredbama člana 6 Konvencije MOR-a br. 138. propisano je sljedeće:
"This Convention does not apply to work done by children and young persons in schools for general, vocational or technical education or in other training institutions, or to work done by persons at least 14 years of age in undertakings, where such work is carried out in accordance with conditions prescribed by the competent authority, after consultation with the organisations of employers and workers concerned, where such exist, and is an integral part of:
(a) a course of education or training for which a school or training institution is primarily responsible;
(b) a programme of training mainly or entirely in an undertaking, which programme has been approved by the competent authority; or
(c) a programme of guidance or orientation designed to facilitate the choice of an occupation or of a line of training."

VII DODATNI DOPRINOSI ZA OBAVEZNO OSIGURANJE UČENIKA KOJI SE VEZUJU ZA OKOLNOST OBAVLJANJA PRAKTIČNE NASTAVE, ODNOSNO STRUČNE PRAKSE KOD POSLODAVCA/ PRAKTIČNOG RADA U VEZI S NASTAVOM

Shodno primjenjivim propisima doprinosi za obavezno osiguranje učenika koji se vezuju za okolnost obavljanja praktične nastave odnosno stručne prakse kod poslodavca[29] odnosno praktičnog rada u vezi s nastavom učenika uključuju:

- doprinos za osiguranje za slučajeve invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti tokom obavljanja „praktične nastave, odnosno stručne prakse kod poslodavca“ i
- doprinos za obavezno zdravstveno osiguranje za učenike koji vrše „praktičan rad u vezi s nastavom“.

U daljem tekstu Analize slijedi pojašnjenje zakonskih i podzakonskih rješenja po pitanju obaveze plaćanja doprinosa za obavezno osiguranje učenika.

A. Doprinos za osiguranje za slučajeve invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti (u daljem tekstu: doprinos za PIO)

a) Prava učenika iz PIO

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju predviđa da učenik ima pravo na osiguranje u slučaju invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti tokom obavljanja praktične nastave, odnosno stručne prakse kod poslodavca[30], te svrstava učenika pod kategoriju *lica osiguranih u određenim okolnostima*.
Ovaj zakon eksplicitno propisuje i krug lica koja ne ostvaruju prava na osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti u vezi s poslovima za koje ostvaruju ugovorenu naknadu, ali među njima ne navodi učenike koji obavljaju praktičnu nastavu, odnosno stručnu praksu kod poslodavca,[31] u vezi s čim zaključujemo da nisu isključeni iz ostvarivanja prava na osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti, odnosno da im se obezbjeđuju prava na osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti u slučaju nastupanja tih osiguranih slučajeva.
Druge odredbe ovog propisa ne upućuju jasno na to koja bi prava učenici na praktičnoj nastavi odnosno stručnoj praksi kod poslodavca zapravo mogli ostvariti, s obzirom na to da se prava koja se ostvaruju u tim osiguranim slučajevima gotovo isključivo vežu za druge statuse osiguranika, prije svega za lica koja su u radnom odnosu.
Na ovom mjestu napominjemo da je Federalno ministarstvo rada i socijalne politike izdalo službeno mišljenje br. 04-31/16-3570/21 M.T. od 19.1.2022. godine[32], kojim je utvrdilo da učenici za vrijeme praktične nastave mogu ostvarivati sva prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja koja im pripadaju u slučaju invalidnosti i smrti, uz ispunjavanje svih uvjeta propisanih Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju.

Uzevši u obzir prirodu prava zagarantovanih Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju i uvjete koji se moraju ispuniti da bi određena osoba postala njihov titular, tumačenje stručnjaka iz oblasti PIO [33] je da učenik na praktičnoj nastavi (*neovisno o mjestu izvođenja praktične nastave*), pod uvjetom da je uredno prijavljen na osiguranje i da su doprinosi uredno plaćeni, ima sljedeća prava iz PIO: pravo na invalidsku penziju i pravo na novčanu naknadu zbog fizičke onesposobljenosti. Iako je vjerovatnoća da će učenik-osiguranik imati dijete u periodu u kojem traju određene okolnosti i tokom kojeg je osiguran u slučaju invalidnosti i

29 Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju koristi termine „praktična nastava, odnosno stručna praksa kod poslodavca“. Otvorena pitanja u vezi s razumijevanjem navedene terminologije bit će obrazložena u nastavku teksta Analize.
30 Član 17, tačka c) Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju
31 Član 87 u vezi s članom 12, tačke c), d) i e) Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju
32 Vidjeti prilog 12 uz Analizu.
33 G. Selver Kargić, stručnjak iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja s iskustvom rada u Kantonalnoj administrativnoj službi FZ PIO/MIO za Zeničko-dobojski kanton – Zenica bio je angažovan od Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona za potrebe izrade analize i savjetovanja Međusektorske radne grupe za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih u skladu s potrebama tržišta rada Zeničko-dobojskog kantona u vezi s identifikovanim pitanjima.

smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti mala, ipak smo dužni spomenuti i pravo djeteta učenika na porodičnu penziju koja se veže za pravo na invalidsku penziju čiji bi titular bio učenik.

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju ne sadrži definiciju pojmova „praktična nastava“ niti „stručna praksa kod poslodavca“. Skrećemo pažnju na to da bi postojanje definicija navedenih pojmova dalo osnov za cjelovit zaključak o krugu adresata ovog zakona.
Međutim, uzevši u obzir potrebu za hitnim djelovanjem u pravcu provođenja zakonskih odredbi, te činjenicu da stvarni rizik od nastanka povreda odnosno invalidnosti ili smrti koje su uzrokovane povredama postoji jednako kod praktične nastave u školi i izvan nje, Međukantonalna fokus grupa za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja[34] na trećem tematskom sastanku utvrdila je zaključak da će se za potrebe početka implementacije zakonskih obaveza pojam „praktična nastava“ tumačiti u širem smislu kao svaki rad koji se obavlja u okviru predmeta praktične nastave, ali i rad u laboratorijima – u kom smislu će svakako kod opredjeljenja ovog pojma krajnja odluka biti na ministarstvima obrazovanja u svakom od kantona, do donošenja autentičnog tumačenja relevantnih odredbi Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju. Dodatno, na sastancima ove grupe određeni su članovi iznijeli mišljenja da se pod pojmom „stručna praksa kod poslodavca“ korištenim u Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju može posmatrati izvođenje ferijalne prakse, a sve u cilju da se do donošenja autentičnog tumačenja Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju ovaj vid prakse koji faktički predstavlja praktičan rad učenika i nosi sa sobom jednake rizike za nastanak osiguranih slučajeva, kao i tokom praktične nastave, neopravdano ne bi izostavio, a učenici ne bi doveli u nepovoljan položaj.

Napominjemo da je naprijed navedena grupa gornje stavove utvrdila kao prijelazno rješenje do trenutka donošenja obavezujućeg tumačenja navedenih pojmova ili drugačije odluke nadležnih ministarstva obrazovanja.

Naglašavamo da obavezujuće tumačenje pojmova korištenih u propisima iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja mogu dati isključivo donosioci propisa u za to predviđenom postupku te da naprijed izneseni zaključci nisu obavezujući, već imaju prirodu smjernica, kao i da će krajnja odluka u pogledu obima primjene naprijed navedenih odredbi Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju biti na ministarstvima obrazovanja u svakom od kantona do trenutka donošenja autentičnog tumačenja od nadležnog organa.

Dakle, preporuka je autorice da se podnese inicijativa za donošenje autentičnog tumačenja odredbi Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju u cilju određivanja kruga adresata i prava učenika iz PIO.

Međutim, uzevši u obzir stav stručnjaka i naprijed navedeno mišljenje Federalnog ministarstava rada i socijalne politike o pravima učenika iz PIO, ispod je navedeno pojašnjenje svakog od prava za koje struka smatra da pripada učenicima. Napominjemo da je isključivo Parlament FBiH ovlašten dati autentično tumačenje Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, te da mišljenja organa uprave koji su predlagači zakona u pravcu tumačenja propisa imaju karakter smjernica.

Pravo na porodičnu penziju

Pravo na porodičnu penziju ima dijete umrlog osiguranika koji je na dan smrti ispunjavao uvjete za invalidsku penziju i dijete umrlog korisnika invalidske penzije.

34 Međukantonalna fokus-grupa za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja je tijelo koje je osnovano na inicijativu Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona na osnovu službene nominacije članova od matičnih organa/ustanova/organizacija. Čine ga predstavnici ministarstava obrazovanja određenih kantona, predstavnici privrednih komora određenih kantona, predstavnik Porezne uprave FBiH, predstavnik Federalnog ministarstva obrazovanja, predstavnici zavoda zdravstvenog osiguranja određenih kantona, te predstavnik Federalnog ministarstvo rada i socijalne politike.

U slučaju nastupanja smrti osiguranika koji je ispunjavao uvjete za invalidsku penziju ili je ostvarivao pravo na invalidsku penziju, njegovo dijete ima pravo na porodičnu penziju do navršenih 15 godina života. Poslije navršenih 15 godina života dijete ima pravo na porodičnu penziju do završetka redovnog školovanja, ali najkasnije do navršenih 26 godina života. Dijete kod koga nastupi nesposobnost za samostalan život i rad prije 15. godine života ima pravo na porodičnu penziju dok ta nesposobnost traje. Dijete kod koga nesposobnost za privređivanje nastupi poslije 15. godine života, a prije smrti osiguranika, odnosno korisnika penzije ima pravo na porodičnu penziju ako ga je osiguranik, odnosno korisnik penzije izdržavao do svoje smrti. Dijete kod koga u toku korištenja prava na porodičnu penziju nastupi nesposobnost za samostalan život i rad ili nesposobnost za privređivanje zadržava pravo na penziju dok ta nesposobnost traje.[35]

Pravo na novčanu naknadu zbog fizičke onesposobljenosti

Fizička onesposobljenost postoji kada je osiguranik pretrpio gubitak, ozbiljnu povredu ili značajnu onesposobljenost organa ili dijelova tijela, što pogoršava prirodnu aktivnost organizma i zahtijeva veći napor za zadovoljavanje životnih potreba, bez obzira na to da li je na taj način prouzrokovana invalidnost ili ne.[36] Pravo na novčanu naknadu zbog fizičke onesposobljenosti stječe osiguranik čija je fizička onesposobljenost u iznosu od najmanje 30% nastala kao rezultat povrede na radu ili bolesti uzrokovane radom.[37] Vrste fizičke onesposobljenosti na osnovu kojih se stječe pravo na novčanu naknadu kao i procenat takve onesposobljenosti utvrđuju se zakonom.[38] Osnov za novčanu naknadu za fizičku onesposobljenost je najniži iznos penzije utvrđen u skladu sa Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju.[39]

Novčana naknada za fizičku onesposobljenost utvrđuje se prema procentu fizičke onesposobljenosti i izražava se u odgovarajućem procentu od osnova, a u skladu s članom 67, stav 5 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

Osiguranik ima pravo na novčanu naknadu od trenutka nastupanja fizičke onesposobljenosti ukoliko je zahtjev za naknadu podnesen u roku od tri mjeseca od dana nastupanja fizičke onesposobljenosti. Ako je zahtjev podnesen nakon isteka predviđenog perioda, osiguranik ima pravo na novčanu naknadu od prvog dana u mjesecu nakon podnošenja zahtjeva i za tri mjeseca unazad.[40] Ako je osiguranik za isti slučaj fizičke onesposobljenosti stekao pravo na novčanu naknadu i na osnovu Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju i na osnovu drugih propisa, u tom slučaju može po vlastitom izboru koristiti bilo koji od ova dva osnova za naknadu.[41]

Pravo na invalidsku penziju

Ukoliko se analogno primijene odredbe člana 58, stav 1, tačka a) Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, učenik kao osiguranik kod koga je utvrđena I. kategorija invalidnosti[42] stječe pravo na invalidsku penziju ako je invalidnost prouzrokovana povredom na radu ili profesionalnom bolešću, bez obzira na dužinu penzijskog staža, kako navodi stručnjak iz oblasti PIO [43].

35 Član 73 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju
36 Član 67, stav 1 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju
37 Član 67, stav 2 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju
38 Član 67, stav 3 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju
39 Član 67, stav 4 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju
40 Član 67, stav 4 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju
41 Član 67, stav 4 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju
42 Gubitak radne sposobnosti (I. kategorija invalidnosti) postoji kada se utvrdi da osiguranik u obaveznom osiguranju trajno nije sposoban za rad na radnom mjestu, odnosno poslu koji je obavljao na dan ocjene radne sposobnosti ili koji je obavljao prije prestanka osiguranja, kao ni za drugo radno mjesto, odnosno posao koji odgovara njegovoj stručnoj spremi, odnosno radnoj sposobnosti stečenoj radom niti se prekvalifikacijom ili dokvalifikacijom može osposobiti za druge poslove koji odgovaraju njegovoj stručnoj spremi, odnosno radnoj sposobnosti stečenoj radom.
43 G. Selver Kargić

Međutim, kada su u pitanju ostala prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja (*izuzimajući pravo na invalidsku penziju, pravo na novčanu naknadu zbog fizičke onesposobljenost i pravo na porodičnu penziju koja se veže za pravo na invalidsku penziju čiji bi titular bio učenik*) stav je stručnjaka[44] da učenici ne mogu konzumirati pravo na starosnu penziju iz razloga što školovanje traje kraće od bilo kojeg trenutno važećeg uvjeta za starosnu penziju – najmanje 15 godina staža osiguranja i prava vezana za II. kategoriju invalidnosti u vezi s promjenom radnog mjesta, jer i nisu osiguranici u radnom odnosu.

b) Visina doprinosa, prijava i način obračuna i uplate doprinosa

Odredbama Odluke o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje Federacije Bosne i Hercegovine za lica osigurana u određenim okolnostima propisano je da je obveznik obračuna i uplate doprinosa za PIO za učenike odgojno-obrazovna ustanova.[45] Shodno odredbama ove odluke doprinosi za PIO za učenike plaćaju se u mjesečnom iznosu od 3,00 KM za vrijeme obavljanja „obaveznog praktičnog rada učenika u toku sticanja obrazovanja i odgoja“[46], odnosno ako te okolnosti traju kraće od mjesec dana, iznos doprinosa utvrđuje se srazmjerno broju dana za koji se plaća doprinos.[47]

Odluka ne sadrži definiciju pojma „obavezan praktičan rad učenika i studenata u toku sticanja obrazovanja i odgoja“. Analogno gore navedenom dijelu teksta koji se odnosi na pojmove korištene u Zakonu o penzijskog i invalidskom osiguranju, stav je određenih članova Međukantonalne fokus-grupe za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja da se pod naprijed navedenim pojmom može posmatrati izvođenje praktične nastave i ferijalne prakse, a sve u cilju da se ovi vidovi nastave odnosno prakse koji faktički predstavljaju praktičan rad učenika i nose jednake rizike za nastanak osiguranih slučajeva, neopravdano ne bi izostavili, a učenici ne bi doveli u nepovoljan položaj.

Napominjemo da je naprijed navedena grupa gornje stavove utvrdila kao prijelazno rješenjo do trenutka donošenja obavezujućeg tumačenja navedenih pojmova od nadležnog organa ili drugačije odluke nadležnih ministarstva obrazovanja.

Naglašavamo da obvezujuće tumačenje pojmova korištenih u propisima iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja mogu dati isključivo donosioci propisa u za to predviđenom postupku, te da naprijed izneseni zaključci nisu obavezujući već imaju prirodu smjernica, kao i da će krajnja odluka u pogledu obima primjene naprijed navedenih odredbi biti na ministarstvima obrazovanja u svakom od kantona.
U vezi s navedenim, stoji preporuka da se zatraži mišljenje Upravnog odbora Federalnog zavoda PIO/MIO, koji je donosilac naprijed navedene odluke.

Napominjemo da je radi stjecanja statusa osiguranika obveznik uplate doprinosa (*škola*) obavezan da u Jedinstveni sistem dostavi prijavu lica koje se nalazi u tim okolnostima.[48] U vezi s ovom obavezom škola je dužna nadležnom uredu Porezne uprave FBiH podnijeti zahtjev za prijavu osiguranja učenika (JS3120 – “Prijava/Odjava lica osiguranih u određenim okolnostima kao i lica osiguranih po drugim osnovama ”) u skladu s odredbama naprijed navedene Odluke i Pravilnika o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa.[49]

44 G. Selver Kargić

45 Član 1, stav 1 Odluke o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima.

46 Tekst Odluke odnosi se na „praktičan rad učenika u toku sticanja obrazovanja i odgoja“, što dodatno upućuje na zaključak da je obaveza osiguranja za slučajeve nastupanja invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti neovisna o mjestu izvođenja praktične nastave. Dakle, pravo na osiguranje imaju kako učenici koji obavljaju praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta, tako i oni koji nastavu obavljaju u školskim radionicama.

47 Član 1, stav 2 u vezi s članom 2 Odluke o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima

48 Član 18 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju

49 U Službenim novinama Federacije Bosne i Herecegovine broj 105/21 objavljen je Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa, čiji je sastavni dio i novi obrazac JS3120 – “Prijava/Odjava lica osiguranih u određenim okolnostima kao i lica osiguranih po drugim osnovama”.

Obrascu možete pristupiti putem sljedećeg linka: http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/obrasci/94423-84bef-js3120_hr_interactive_2_zadnje.pdf[50]

Instrukcije za popunjavanje obrasca dostupne su u Vodiču za prijavu, obračun i uplatu doprinosa za osiguranje učenika na praktičnoj nastavi za slučajeve invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti dostupnom na web-stranici Porezne uprave FBiH: http://pufbih.ba/v1/public/upload/files/Vodic(3).pdf)

Naprijed navedeno potvrđeno je službenim mišljenjem Federalnog ministarstva za rad i socijalnu politiku br. 04/-35/25-673/18 M.T. od 16.3.2018. godine[51], službenim mišljenjem Porezne uprave FBiH br. 13/08-02-3-836-1/20 – Dž. D. od 30.6.2020. godine, službenim mišljenjem Porezne uprave FBiH br. 13/08-02-3-2021-1/21 Dž. D. od 31.1.2022. godine[52], te službenim mišljenjem Federalnog ministarstva finansija br. 04-02-4-1198/22 od 16.2.2022. godine[53].

Prijavu osiguranja u Jedinstveni sistem (JS3120) za lica koja su, u skladu sa zakonom, osigurana u određenim okolnostima (učenici), obveznik uplate doprinosa (škola) podnosi nadležnoj ispostavi Porezne uprave FBiH u roku od sedam dana od dana nastanka osnova za osiguranje osiguranika.[54] Dodatno, odjavu osiguranja potrebno je dostaviti Poreznoj upravi FBiH u roku od sedam dana od dana prestanka osnova za osiguranje učenika odnosno od dana prestanka praktične nastave. Bitno je napomenuti da se promjene u ličnim podacima osiguranika (učenika) također prijavljuju putem obrasca JS3120.

Dodatno, u 2021. godini je u Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine broj 105/21 objavljen Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa. Ovaj pravilnik predviđa uvođenje nove kategorije lica tzv. *lica osigurana pod drugim osnovama*, te se u tom kontekstu vrše i određene dopune obrasca JS3120 i predviđa novi obrazac JS3320, što je otvorilo pitanje da li se novi obrazac JS3320 odnosi i na prijavu uplaćenih doprinosa za učenike na praktičnoj nastavi odnosno stručnoj praksi kod poslodavca.

Obrazac je objavljen na web-stranici Porezne uprave FBiH, te mu možete pristupiti i putem sljedećeg linka: http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/obrasci/0ae72-js3320.pdf

Odredbama člana 26, stav 4 Pravilnika o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa predviđeno je da obveznik uplate doprinosa u skladu s posebnim kantonalnim propisom podnosi nadležnoj ispostavi Porezne uprave FBiH mjesečnu prijavu uplaćenih doprinosa za lica osigurana po drugim osnovama obrazac JS3320 istog, a najkasnije narednog dana od dana uplate doprinosa. Jezičkim tumačenjem navedenih odredbi Pravilnika može se zaključiti da se obrazac JS3320 odnosi isključivo na novu kategoriju lica - *lica osigurana po drugim osnovama* odnosno da se ne odnosi na lica osigurana u određenim okolnostima (kojoj kategoriji pripadaju i učenici), kao što je to slučaj s obrascem JS3120.

Međutim, kako su izmjene Pravilnika o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa iz 2021. godine u praksi poreskih ureda stvorile nedoumice u pogledu novog obrasca JS3320 i kruga lica na koje se primjenjuje, upućen je zahtjev za izdavanje službenog mišljenja Federalnom ministarstvu finansija. Federalno ministarstvo finansija izdalo je službeno mišljenje br. 04-2-4-1198/22 od 16.2.2022.

50 Skrećemo pažnju na to da je prije korištenja obrasca potrebno provjeriti na web-stranici Porezne uprave FBiH je li došlo do određenih izmjena ili dopuna.
51 Vidjeti Prilog 1 uz Analizu.
52 Vidjeti Prilog 9 uz Analizu.
53 Vidjeti Prilog 14 uz Analizu.
54 Član 14 Pravilnika o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa

godine, kojim je potvrdilo da obrazac prijave uplaćenih doprinosa za učenike kao lica osigurana u određenim okolnostima nije implementiran u Jedinstvenom sistemu, u vezi s čim nismo mogli izvesti zaključak da li se novousvojeni obrazac odnosi na prijavu uplaćenih doprinosa za učenike. Međutim, prema informacijama sadržanim u Vodiču za prijavu, obračun i uplatu doprinosa za osiguranje učenika na praktičnoj nastavi za slučajeve invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti i potvrdi Porezne uprave FBIH obrazac JS3320 može se koristiti i u svrhu prijave uplate doprinosa za PIO/zdravstveno osiguranje za učenike tokom praktične nastave, iako to nije izričito navedeno u propisima.[55]

U vezi s uplatom doprinosa za PIO za učenike na praktičnoj nastavi Porezna uprava FBiH izdala je uputstvo za uplatu sadržanu u Vodiču za prijavu, obračun i uplatu doprinosa za osiguranje učenika na praktičnoj nastavi za slučajeve invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti (Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona, septembar 2022., str. 19, dostupno na web-stranici Porezne uprave http://pufbih.ba/v1/public/upload/files/Vodic(3).pdf)

VAŽNO!

Napominjemo na ovom mjestu da su gornja uputstva izdata u skladu s propisima koji su bili na snazi do dana objave naprijed spomenutog vodiča, te da je u međuvremenu nekoliko puta izmijenjen i dopunjen Pravilnik o načinu uplate, pripadnosti i raspodjele javnih prihoda u FBiH, koji predviđa novu vrstu prihoda na koju se knjiži predmetni doprinos.

Izmjene i dopune ovog pravilnika objavljene u Službenim novinama FBiH broj 10/23 predviđaju novu vrstu prihoda pod tačkom 6.1.2. pod rednim brojem 15 – Doprinos za mirovinsko i invalidsko osiguranje osoba osiguranih u određenim okolnostima – 712127[56]. Shodno odredbama tačke 6.1.8. Pravilnika o načinu uplate, pripadnosti i raspodjele javnih prihoda u FBiH prihodi iz tačke 6.1.2. rbr. 15 tog pravilnika (napomena autorice: doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje osoba osiguranih u određenim okolnostima) plaćaju se u skladu s članom 17 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine Federacije BiH“, br. 13/18, 90/21 i 19/22) i uplaćuju se u korist računa javnih prihoda budžeta Federacije jadnim nalogom, a u platni nalog unosi se šifra općine prema sjedištu pravnog lica i budžetska organizacija Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje 5102001.

Dodatno, dobili smo informacije od gđe. Ifete Fazlić, rukovoditeljice Sektora za registraciju, kontrolu i naplatu doprinosa – pomoćnice direktora Porezne uprave FBiH, da je omogućeno elektronsko podnošenje obrasca JS3220, te da su škole dužne podnositi ovaj obrazac elektronski, ali i u pisanoj formi.

c) Prekršajna odgovornost škola

Odredbama člana 30 Zakona o jedinstvenom sistemu registracije, kontrole i naplate doprinosa propisana je prekršajna odgovornost obveznika uplate doprinosa (*škole u konkretnom slučaju*) za slučaj neispunjavanja zakonom definisanih obaveza. Naime, novčanom kaznom u iznosu od 5.000,00 KM do 100.000,00 KM kaznit će se obveznik uplate doprinosa za prekršaj ako:

55 Vodič za prijavu, obračun i uplatu doprinosa za osiguranje učenika na praktičnoj nastavi za slučajeve invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti, Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona, septembar 2022, str. 19, dostupan na: http://pufbih.ba/v1/public/upload/files/Vodic(3).pdf)

56 Tačka 6.1.2. redni broj 15 Pravilnika o načinu uplate, pripadnosti i raspodjele javnih prihoda u FBiH.

- ne podnese prijave osiguranja, odjave osiguranja i prijave promjene u toku osiguranja;
- unese netačne podatke u prijave za upis u Jedinstveni sistem;
- podnese prijave osiguranja, odjave osiguranja ili prijave promjena u toku osiguranja po isteku propisanog roka.

Za ovaj prekršaj kaznit će se i odgovorno lice u pravnom licu (*direktor škole u konkretnom slučaju*) novčanom kaznom u iznosu od 3.000,00 KM do 20.000,00 KM.
Pored novčane kazne počiniocu ovog prekršaja može se izreći i zabrana vršenja djelatnosti u periodu do šest mjeseci s ciljem sprečavanja budućeg činjenja prekršaja.

d) Razlika između kolektivnog osiguranja učenika od posljedica nesretnog slučaja (nezgode) i osiguranja po osnovu Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju

Dodatno, kako je u praksi uočeno da postoji nerazumijevanje obaveznog osiguranja i dobrovoljnog kolektivnog osiguranja učenika na osnovu ugovora zaključenih s osiguravajućim društvima, na ovom mjestu skrećemo pažnju na razlike između ovih vrsta osiguranja.

Tabela 2: Razlika između kolektivnog osiguranja učenika od posljedica nesretnog slučaja (nezgode) i osiguranja po osnovu Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju

Kolektivno osiguranje učenika od posljedice nesretnog slučaja (nezgode)	Osiguranje u slučaju invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti tokom obavljanja praktične nastave, odnosno stručne prakse kod poslodavca
Dobrovoljno u većini kantona i ugovornog karaktera	Obavezno i zakonom propisano
Jednokratno pravo: pravo na novčanu naknadu u iznosu koji utvrdi ljekar cenzor osiguravajućeg društva (određuje se u određenom procentu u odnosu na osiguranu sumu; primjera radi: 1,5% od 20.000 KM) / ovisno o procijenjenom stepenu invaliditeta	Trajna prava: pravo na invalidsku penziju i pravo na novčanu naknadu za fizičku onesposobljenost prema mišljenju struke
Pokriva invaliditet[57] kao osigurani rizik (Tabela invaliditeta za određivanje procenta trajnog invaliditeta zbog nesretnog slučaja/nezgode sastavni je dio Općih uvjeta i svakog pojedinačnog ugovora za osiguranje od posljedica nesretnog slučaja/nezgode).	Pokriva invalidnost (gubitak radne sposobnosti), fizičku onesposobljenost na način kako je definisana Zakonom o PIO i smrt kao osigurane rizike.
Nema sankcija za nezaključivanje ugovora o kolektivnom osiguranju jer u većini kantona nije previđeno kao obavezno	Prekršajna odgovornost škola u slučaju neprijavljivanja učenika na osiguranje

Kolektivno osiguranje učenika od posljedice nezgode dobrovoljnog je karaktera (*u većini kantona*) i roditelji učenika/učenici imaju pravo odlučiti hoće li platiti premiju za ovo osiguranje, a na osnovu ugovora koji škole zaključuju s osiguravajućim društvom. Škole, između ostalog, dogovaraju uvjete osiguranja (visinu osigurane sume, visinu premije, obim pokrivenosti osiguranjem i slično), te u pravilu roditelji nemaju utjecaja na ovakvo osiguranje. U slučaju nastupanja osiguranog slučaja (*npr. povreda učenika koja je pokrivena osiguranjem*), ovlašteni ljekar cenzor osiguravajućeg društva procjenjuje stepen invaliditeta i u odnosu na Tabelu invaliditeta za određivanje postotka trajne invalidnosti kao posljedice nezgode

57 Invaliditet i invalidnost ne označavaju jednake pojmove. Kod invaliditeta fokus je na biološkim, neprofesionalnim aspektima ("oštećenje organizma", "tjelesno oštećenje", "gubitak opće radne sposobnosti" u određenom procentu), dok invalidnost podrazumijeva "trajne promjene u zdravstvenom stanju", ali samo i isključivo u odnosu na konkretne, profesionalne zahtjeve poslova određene osobe. Ukratko, invaliditet je anatomsko ili funkcionalno oštećenje na nivou organa ili dijelova tijela usljed kojeg je došlo do umanjenja životnih aktivnosti, a invalidnost se određuje prema sposobnosti za rad neke osobe i ona je značajna promjena strukture i nivoa profesionalne radne sposobnosti neke osobe. Nastupanje invaliditeta ne mora nužno utjecati na umanjenje radne sposobnosti.

određuje iznos koji će biti isplaćen učeniku na ime te povrede – koji je jednokratan i određuje se u određenom postotku u odnosu na osiguranu sumu (*primjera radi: 1,5% od 20.000 KM).* Obavezno osiguranje u slučaju invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti tokom obavljanja praktične nastave, odnosno stručne prakse kod poslodavca učeniku, shodno mišljenju struke[58], daje trajna prava: pravo na invalidsku penziju i pravo na novčanu naknadu za fizičku onesposobljenost. Dakle, prava koja proizlaze iz obaveznog osiguranja nisu jednokratna.

e) Prijava povrede na radu i profesionalne bolesti zadobijene tokom praktične nastave odnosno stručne prakse kod poslodavca, utvrđivanje nastale invalidnosti i fizičke onesposobljenosti i način ostvarivanja prava po osnovu PIO

Postoje brojna otvorena pitanja vezana za sam način prijave nastale povrede na radu i profesionalne bolesti učenika tokom praktične nastave u školskim radionicama i izvan škole (*kod poslovnih subjekata*) odnosno stručne prakse kod poslodavca, utvrđivanje invalidnosti ili fizičke onesposobljenosti prouzrokovane tim okolnostima, te način ostvarivanja prava učenika iz PIO ako nastupe zakonom predviđeni osigurani slučajevi.

U vezi s navedenim smatramo bitnim, u kontekstu eventualnog nastupanja povrede na radu i profesionalne bolesti tokom praktične nastave i stručne prakse kod poslodavca, napomenuti i da je Federalno ministarstvo rada i socijalne politike izdalo službena mišljenja br. 04-31/16-3570/21 M.T. od 19.1.2022. godine i br. 03-30/11-36/22 AG od 19.1.2022. godine, kojima je potvrdilo da u skladu s odredbama člana 5 Zakona o zaštiti na radu pravo i sigurnost i zaštitu zdravlja na radu imaju i učenici na praktičnoj nastavi, te da sigurnost i zaštitu na zdravlju osigurava obrazovna ustanova odnosno poslovni subjekt ako se praktična nastava izvodi kod poslovnog subjekta.

Za potpuno razumijevanje predmetne problematike ključno je napomenuti da učenik na praktičnoj nastavi izvan škole (*kod poslovnih subjekata*) i ferijalnoj praksi nema status radnika niti lica angažovanog za rad kod poslodavca.

Niti jedan propis ne reguliše način prijave povrede na radu i profesionalne bolesti koja bi nastala tokom gore opisanih okolnosti; *i.e.* sva postojeća zakonska i podzakonska rješenja odnose se isključivo na lica u radnom odnosu. Naime, u Službenim novinama Federacije BiH, broj: 9/23, od 8.2.2023. godine objavljen je Pravilnik o sadržaju i načinu podnošenja izvještaja o povredi na radu i profesionalnom oboljenju. Pravilnik je stupio na snagu narednog dana od dana objavljivanja u Službenim novinama Federacije BiH, odnosno 9.2.2023. godine. Pravilnik je donesen na osnovu člana 62, stav 2 Zakona o zaštiti na radu i njime se propisuje sadržaj i način podnošenja izvještaja o povredi na radu koja se dogodi i profesionalnom oboljenju koje nastane na radnom mjestu.

Odredbama članova 6 i 7 tog pravilnika propisan je način popunjavanja izvještaja o povredi na radu i profesionalnom oboljenju. Sastavni dio Pravilnika čine Obrazac broj 1 – Izvještaj o povredi na radu i Obrazac broj 2 – Izvještaj o profesionalnom oboljenju.

Međutim, analizom ovog pravilnika nedvosmisleno je utvrđeno da se on odnosi isključivo na povrede na radu i profesionalne bolesti radnika na radnom mjestu, te da se ne primjenjuje na okolnosti obavljanja praktične nastave odnosno stručne prakse kod poslodavca.

Uzevši u obzir sve navedeno, pozitivnopravni okvir ne daje odgovore na sljedeća pitanja:

a) Ako dođe do povrede na radu/profesionalne bolesti učenika tokom praktične nastave u školi, ko i kako prijavljuje tu činjenicu, kome i putem kojeg obrasca?
b) Ako dođe do povrede na radu/profesionalne bolesti učenika tokom praktične nastave izvan škole (kod poslovnog subjekta) i stručne prakse kod poslodavca, ko i kako prijavljuje tu činjenicu, kome i putem kojeg obrasca?

58 G. Selver Kargić

c) Ko i u kojem postupku utvrđuje da je kod učenika nastupila invalidnost odnosno fizička onesposobljenost prouzrokovana povredom na radu odnosno profesionalnim oboljenjem tokom praktične nastave/stručne prakse kod poslodavca?
d) Na koji način praktično učenik ostvaruje prava iz PIO ako dođe do invalidnosti odnosno fizičke onesposobljenosti koja je posljedica povrede na radu odnosno profesionalnog oboljenja zadobijene tokom praktične nastave ili stručne prakse kod poslodavca?

U vezi s naprijed navedenim pitanjima pribavljeno je i mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike. U službenom mišljenju broj: 04-31/20-2020/23 M.T. od 19.6.2023. godine[59] navedeno je da je nedvojbeno propisano da se povreda na radu prijavljuje samo u slučaju kada ona nastane na radnom mjestu odnosno da se propisima iz oblasti zaštite na radu uređuje prijava povrede na radu samo za one radnike koji se povrijede na radnom mjestu, a koji imaju zaključen ugovor o radu s poslodavcem za određeno radno mjesto. Nadalje je navedeno da je Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju propisano da kada je za rješavanje o pravu iz PIO potrebno utvrditi invalidnost i potpunu nesposobnost za privređivanje, nosilac osiguranja donosi rješenje o pravima na osnovu tih činjenica utvrđenih na osnovu nalaza, ocjene i mišljenja Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja, te da se prava iz PIO ostvaruju podnošenjem zahtjeva Federalnom zavodu za PIO, koji će nakon pribavljenog nalaza, ocjene i mišljenja Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja donijeti odgovarajuće rješenje.

Učenik ima pravo na osiguranje za slučajeve invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti tokom obavljanja praktične nastave, odnosno stručne prakse kod poslodavca. Da bi učenik stekao status osiguranika, škola je dužna nadležnom uredu Porezne uprave FBiH podnijeti zahtjev za prijavu osiguranja učenika (JS3120 – "Prijava/Odjava lica osiguranih u određenim okolnostima kao i lica osiguranih po drugim osnovama"). Nadalje, škola ima obavezu obračuna i uplate doprinosa za to osiguranje u mjesečnom iznosu od 3,00 KM za svakog učenika tokom trajanja obaveznog praktičnog rada učenika u toku stjecanja obrazovanja i odgoja. Ovaj se iznos smanjuje, odnosno utvrđuje srazmjerno broju dana za koji se plaća doprinos ako navedena okolnost traje kraće od mjesec dana. Učenici za vrijeme praktične nastave, odnosno stručne prakse kod poslodavca, mogu ostvarivati sva prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja koja im pripadaju u slučaju invalidnosti i smrti, uz ispunjavanje svih uvjeta propisanih Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju, što je potvrđeno službenim mišljenjem Federalnog ministarstva rada i socijalne politike. To bi, shodno mišljenju stručnjaka, značilo da učenik koji je uredno prijavljen Poreznoj upravi FBiH putem obrasca JS3120 i za kojeg su uredno uplaćeni doprinosi za PIO, ostvaruje pravo na invalidsku penziju i pravo na novčanu naknadu zbog fizičke onesposobljenosti za slučaj nastupanja osiguranih rizika, odnosno da zakonom predviđeni titulari ostvaruju pravo na porodičnu penziju koja se veže za pravo na invalidsku penziju čiji bi titular bio učenik.

Međutim, kada su u pitanju ostala prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, mišljenje je stručnjaka da učenici ne mogu konzumirati pravo na starosnu penziju iz razloga jer školovanje traje kraće od bilo kojeg trenutno važećeg uvjeta za starosnu penziju (najmanje 15 godina staža osiguranja) i prava vezana za II. kategoriju invalidnosti vezana za promjenu radnog mjesta jer nisu osiguranici u radnom odnosu.

59 Vidjeti Prilog 16 uz Analizu.

Činjenica da je škola zaključila ugovor o kolektivnom osiguranju učenika od posljedica nesretnog slučaja/nezgode ne oslobađa školu zakonske obaveze da prijavi, obračuna i uplati doprinose za PIO za učenike tokom obavljanja praktične nastave odnosno stručne prakse kod poslodavca. Uplata doprinosa vrši se u skladu s važećim propisima i uputstvima navedenim iznad u tekstu Analize. Škole su dužne po uplati doprinosa isti ili naredni dan predati obrazac JS3320 Poreznoj ispostavi sjedišta isplatioca. Shodno informacijama zaprimljenim od Porezne uprave FBiH, elektronsko podnošenje ovog obrasca je obavezno, te se on obavezno podnosi i u pisanoj formi s obzirom na to da Porezna uprava sve originalne prijave dostavlja nadležnom fondu kao trajnu dokumentaciju.

Dodatno, način prijave nastale povrede na radu i profesionalne bolesti učenika tokom praktične nastave u školskim radionicama i izvan škole (kod poslovnih subjekata) odnosno stručne prakse kod poslodavca, utvrđivanje invalidnosti ili fizičke onesposobljenosti prouzrokovane tim okolnostima, te način ostvarivanja prava učenika iz PIO ukoliko nastupe zakonom predviđeni osigurani slučajevi nisu regulisani važećim propisima. Međutim, Federalnog ministarstvo rada i socijalne politike izdalo je službeno mišljenje broj: 04-31/20-2020/23 M.T. od 19.6.2023. godine[60], u kojem navode da se prava iz PIO ostvaruju podnošenjem zahtjeva Federalnom zavodu za PIO, koji će nakon pribavljenog nalaza, ocjene i mišljenja Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja donijeti odgovarajuće rješenje.

B. Doprinos za zdravstveno osiguranje za slučajeve povrede na radu i profesionalnih bolesti

Zakon o zdravstvenom osiguranju propisuje da učenici koji učestvuju u praktičnoj nastavi i praktičnom radu imaju pravo na zdravstvenu zaštitu za slučajeve povrede na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti[61] i svrstava učenike u kategoriju *drugih lica osiguranih u određenim okolnostima*. Pod povredom na radu odnosno oboljenjem od profesionalne bolesti smatra se povreda odnosno oboljenje definisano propisima iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja.[62] Taj zakon nadalje propisuje da su pravna i fizička lica obavezna da za svaki slučaj povrede na radu i oboljenja od profesionalne bolesti radnika dostave kantonalnom zavodu osiguranja prijavu u roku od tri dana od dana povrede odnosno utvrđivanja oboljenja od profesionalne bolesti.[63] Nejasno je zašto se zakonodavac na mjestu na kojem reguliše pravo na zdravstvenu zaštitu lica koja su osigurane u određenim okolnostima (a nisu radnici) u kontekstu prijave povrede odnosno profesionalne bolesti referiše na radnika. Vjerujemo da je posrijedi greška tehničke prirode i da se gornji rok za prijavu povrede odnosno oboljenja odnosi i na učenike na praktičnoj nastavi i praktičnom radu, ali upućujemo da se ovo pitanje dodatno provjeri s nadležnim organom.

Zakon o zdravstvenom osiguranju nadalje propisuje da je organ uprave kantona nadležan za obrazovanje obavezan da obračunava i isplaćuje doprinose za zdravstveno osiguranje za učenike koji vrše praktičan rad u vezi s nastavom.[64]

60 Vidjeti prilog 16 uz Analizu.
61 Član 28, stav 1, tačka 1 Zakona o zdravstvenom osiguranju
62 Član 28, stav 1, stav 2 Zakona o zdravstvenom osiguranju.
63 Član 28, stav 1, stav 3 Zakona o zdravstvenom osiguranju.
64 Član 86, stav 1, tačka 8 Zakona o zdravstvenom osiguranju.

Prema mišljenju Federalnog ministarstva zdravstva br. 07-37-2986/18 od 14.05.2018. godine[65] zdravstveno osiguranje učenika po drugom osnovu ne isključuje obavezu plaćanja doprinosa za zdravstveno osiguranje za slučajeve povrede na radu i profesionalnih bolesti tokom praktičnog rada u vezi s nastavom.

U vezi s gore navedenim u praksi postoji nerazumijevanje o tome da li se u slučaju doprinosa za zdravstveno osiguranje učenika za slučajeve povrede na radu i profesionalnih oboljenja radi o „posebnom doprinosu", te nedoumice u pogledu veze tog doprinosa s doprinosom za „redovno zdravstveno osiguranje" koje učenik ostvaruje preko roditelja/staratelja učenika ili nadležnog ministarstva obrazovanja, te obimu prava koji učenici ostvaruju po osnovu ova dva vida osiguranja. Ovakvo nerazumijevanje dodatno usložnjava i činjenica da je Federalno ministarstvo zdravstva izdalo suprotstavljena mišljenja u vezi s navedenim pitanjem.

Kako je i navedeno naprijed u tekstu, Federalno ministarstvo zdravstva je 2018. godine izdalo mišljenje u kojem jasno navodi da zdravstveno osiguranje učenika po drugom osnovu ne isključuje obavezu plaćanja doprinosa za zdravstveno osiguranje za slučajeve povrede na radu i profesionalnih bolesti tokom praktične nastave, što upućuje na zaključak da se radi o „posebnom doprinosu" za zdravstveno osiguranje za slučajeve povrede na radu i profesionalnih oboljenja.

S obzirom na to da niti jedan podzakonski propis ne razrađuje dodatno ovo pitanje, zatražili smo i dodatno pojašnjenje od Federalnog ministarstva zdravstva, koje je nas je dalje uputilo na kantonalna ministarstva obrazovanja, a koja nisu nadležna po ovom pitanju.

U praksi se javila dilema oko postojanja obaveze plaćanja „posebnog" doprinosa za zdravstveno osiguranje za učenike koji obavljaju praktičnu nastavu ili praktičan rad u vezi s nastavom iz člana 86, stav 1, tačka 8, a u vezi s članom 28 Zakona o zdravstvenom osiguranju, odnosno pitanje opravdanosti postojanja obaveze osiguranja učenika po dva osnova za iste osigurane rizike (povreda na radu i oboljenje od profesionalne bolesti), kao i pitanje eventualnih posljedica neplaćanja „posebnog" doprinosa za zdravstveno osiguranje u vezi s ostvarivanjem prava na zdravstvenu zaštitu za slučaj povrede na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti tokom praktične nastave odnosno praktičnog rada u vezi s nastavom.

Naime, učenik tokom redovnog školovanja, a najkasnije do navršene 26. godine života, ostvaruje pravo na obavezno zdravstveno osiguranje kao:

1) osigurano lice u svojstvu člana porodice osiguranika na osnovu člana 20 Zakona o zdravstvenom osiguranju – kao član porodice osiguranika (dijete - rođeno u braku, van braka, usvojeno ili pastorčad odnosno dijete bez roditelja ako ga osiguranik izdržava). Obavezno zdravstveno osiguranje učenika kao člana porodice osiguranika pokriva zdravstvenu zaštitu i naknadu putnih troškova u vezi sa korišćenjem zdravstvene zaštite.

ili

2) osigurano lice putem organa nadležnog za obrazovanje (kantonalno ministarstvo obrazovanja) na osnovu člana 19, člana 25, stav 1 u vezi s članom 86, stav 1, tačka 8 Zakona o zdravstvenom osiguranju – ako nije zdravstveno osiguran kao član porodice osiguranika, ima pravo na zdravstvenu zaštitu u istom obimu kao i članovi porodice osiguranika dok je na redovnom školovanju, a najduže do navršene 26. godine života na osnovu uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje od kantonalnog ministarstva obrazovanja. Dakle, obavezno zdravstveno osiguranje učenika putem kantonalnog ministarstva obrazovanja pokriva zdravstvenu zaštitu i naknadu putnih troškova u vezi s korištenjem zdravstvene zaštite.

65 Vidjeti Prilog 3 uz Analizu.

U skladu s odredbama člana 32 Zakona o zdravstvenom osiguranju zdravstvena zaštita koja u skladu sa zakonom osigurava titularima prava na obavezno zdravstveno osiguranje (uključujući i učenike) obuhvata liječenje povreda na radu i oboljenja od profesionalne bolesti.

Dodatno, Zakon o zdravstvenom osiguranju u članu 28 definiše krug lica koja ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu zbog povreda na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti, među kojima eksplicitno navodi učenike koji učestvuju na praktičnoj nastavi i praktičnom radu u vezi s nastavom. Nejasno je zašto zakonodavac ubraja učenike na listu lica koja ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu zbog povreda na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti u zasebnom dodatnom članu, kada učenik kao osigurano lice (član porodice osiguranika ili osigurano lice preko ministarstva obrazovanja) svakako shodno odredbama člana 32 Zakona o zdravstvenom osiguranju u sklopu prava na zdravstvenu zaštitu ostvaruje pravo na liječenje povreda na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti.

Isto tako, članom 86, stav 1, tačka 8 Zakona o zdravstvenom osiguranju propisano je da je obveznik obračunavanja i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje za učenike koji nisu osigurani po drugom osnovu u skladu s članom 19, tačka 13a Zakona o zdravstvenom osiguranju, kao i za učenike koji vrše praktičan rad u vezi s nastavom organ uprave kantona nadležan za obrazovanje. Jezičkim tumačenjem naprijed navedene odredbe proizlazi zaključak da je organ uprave nadležan za obrazovanje obveznik obračuna i uplate doprinosa za zdravstveno osiguranje u dva slučaja:

a) za učenike na redovnom školovanju koji nisu osigurani kao članovi porodice osiguranika i
b) za učenike koji vrše praktičan rad u vezi s nastavom.

Kod povreda na radu ili oboljenja od profesionalne bolesti učenicima se, kao osiguranicima, u skladu sa Zakonom o zdravstvenom osiguranju osigurava:

- zdravstvena zaštita i sprovođenje mjera otkrivanja i sprečavanja povreda na radu i profesionalne bolesti;
- odgovarajuća medicinska pomoć i pravo na ortopedska pomagala radi liječenja i medicinske rehabilitacije od posljedica povreda na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti radi uspostavljanja radne sposobnosti;
- naknada putnih troškova u vezi s korištenjem zdravstvene zaštite i rehabilitacije prouzrokovane povredom na radu odnosno oboljenjem od profesionalne bolesti,[66] a sve u skladu s provedbenim propisima kantonalnih zavoda zdravstvenog osiguranja te
- naknada za pogrebne troškove u skladu s provedbenim propisima kantonalnih zavoda zdravstvenog osiguranja.[67]

Osnovicu, način obračunavanja i uplate doprinosa iz, između ostalih, sredstava budžeta kantona, utvrđuje svojim propisom zakonodavno tijelo kantona na prijedlog kantonalnog zavoda zdravstvenog osiguranja.[68] Dodatno, odredbama Zakona o zdravstvenom osiguranju dalje je precizirano da upravni odbor kantonalnih zavoda zdravstvenog osiguranja predlaže stopu doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje, a u skladu sa zakonom.[69] Kantonalne odluke kojima se regulišu određena pitanja vezana za doprinose za obavezno zdravstveno osiguranje su donesene, ali većina ne reguliše pitanja osnovice i stope za doprinos za zdravstveno osiguranje učenika koji vrše praktičan rad u vezi s nastavom za slučajeve povrede na radu i profesionalnih bolesti.

66 Član 36 Zakona o zdravstvenom osiguranju
67 Član 52 Zakona o zdravstvenom osiguranju
68 Član 84 u vezi s članom 80, stav 1, tačka 12 Zakona o zdravstvenom osiguranju
69 Član 103, stav 1, tačka 3 Zakona o zdravstvenom osiguranju

Odluka o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na području Tuzlanskog kantona, prema informacijama kojima trenutno raspolažemo, jedina reguliše predmetno pitanje. Naime, ova odluka definiše da osnovica za obračun doprinosa za zdravstveno osiguranje učenika koji vrše praktičan rad u vezi s nastavom iznosi 40% prosječne mjesečne brutoplaće isplaćene na području Federacije BiH prema posljednjem objavljenom podatku Federalnog zavoda za statistiku[70], te da stopa predmetnog doprinosa iznosi 2,30%.[71]

Kako je naprijed navedeno u tekstu Analize, Zakon o zdravstvenom osiguranju u članu 28 reguliše da učenici imaju pravo na zdravstvenu zaštitu zbog povrede na radu i oboljenja od profesionalne bolesti za vrijeme obavljanja praktične nastave, praktičnog rada i na stručnim putovanjima. Također, u članu 86, stav 1, tačka 8 tog zakona spominje se da se uplata doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje osigurava od organa uprave kantona nadležnog za obrazovanje i to kada učenik obavlja praktičan rad u vezi s nastavom.

U praksi se postavilo pitanje koje je značenje pojmova „praktična nastava“, „praktičan rad“ odnosno „praktičan rad u vezi s nastavom“, s obzirom na to da Zakon o zdravstvenom osiguranju ne sadrži definicije navedenih pojmova.

U smislu propisa iz oblasti obrazovanja „praktična nastava“ podrazumijeva nastavu koja se izvodi shodno nastavnom planu i programu u okviru predmeta Praktična nastava u školi ili izvan škole (kod poslovnih subjekata). Pojmovi „praktičan rad u vezi za nastavom“ ili „praktičan rad“ učenika koje koristi Zakon o zdravstvenom osiguranju kao takvi nisu definisani važećim propisima iz oblasti obrazovanja, stoga nije moguće izvesti zaključak u pogledu njihovog značenja niti eventualnom primjenom drugih propisa.
Shodno navedenom, javila se potreba da se definiše značenje navedenih pojmova, naročito ako se autentičnim tumačenjem utvrdi da postoji obaveza plaćanja tzv. „posebnog“ doprinosa za zdravstveno osiguranje učenika, a u cilju da se pravilno ocijeni krug adresata.

Kada je u pitanju obim prava koji učenici imaju, zdravstvena zaštita koju ostvaruju učenici kao članovi porodice osiguranika ili kao državljani BiH, ako nisu osigurani kao djeca osiguranika, između ostalog, obuhvata liječenje u slučaju povrede na radu i oboljenja od profesionalne bolesti. Zakon o zdravstvenom osiguranju ne propisuje ograničenja u ostvarivanju prava učenika na zdravstvenu zaštitu u slučaju povrede na radu i oboljenja od profesionalne bolesti, ali se u praksi javilo pitanje obima i perioda pokrivenosti zdravstvenom zaštitom učenika za slučaj nastupanja povrede na radu i oboljenja od profesionalne bolesti tokom praktične nastave odnosno praktičnog rada u vezi s nastavom, odnosno pitanje ostvaruju li učenici sva prava u jednakom obimu i trajanju kao što ostvaruju osiguranici koji su u radnom odnosu.

Zaključno, i sam Ustav FBiH propisuje da svi građani imaju pravo na zdravstvenu zaštitu, a što je i propisano odredbom člana II. A. 2. (1) o). Ovaj stav potvrđen je i Odlukom Ustavnog suda FBiH U-13/11 („Službene novine FBiH“, broj 100/14), stoga je osnovan zaključak da bi ograničavanje prava na zdravstvenu zaštitu, tj. ograničavanje prava učenika po osnovu povrede na radu i oboljenja od profesionalne bolesti, značilo i kršenje odredbi Ustava FBiH.

U pogledu obrazaca putem kojih se učenik prijavljuje na zdravstveno osiguranje i putem kojih se prijavljuje uplata doprinosa nadležnom uredu Porezne uprave FBiH, dobili smo informacije od gospođe Ifete Fazlić, rukovoditeljice Sektora za registraciju, kontrolu i naplatu doprinosa – pomoćnice direktora, da se primjenjuju obrasci JS3120 i JS3220, o kojima je bilo riječi pod ranijim naslovom koji se odnosi na doprinose PIO.

70 Član 4, tačka c) u vezi s članom 3, stav 2, tačka d) Odluke o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na području TK

71 Član 5, tačka c) Odluke o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na području TK

Napominjemo da su analizirani i važeći kantonalni zakoni o zdravstvenom osiguranju (Zakon o zdravstvenom osiguranju Kantona 10 i Zakon o zdravstvenom osiguranju SBK), ali da nisu uočena drugačija rješenja u odnosu na federalni zakon.

Kantonalna ministarstva nadležna za obrazovanje dužna su obračunavati i uplaćivati doprinose za zdravstveno osiguranje učenika koji vrše praktičan rad u vezi s nastavom za slučajeve povrede na radu i profesionalnih oboljenja. Zdravstveno osiguranje učenika po drugom osnovu (npr. preko roditelja-osiguranika, preko ministarstva obrazovanja ako učenik ne ostvaruje osiguranje preko roditelja i sl.) ne isključuje obavezu plaćanja doprinosa za zdravstveno osiguranje za slučajeve povrede na radu i profesionalnih bolesti tokom praktičnog rada u vezi s nastavom, u skladu s mišljenjem nadležnog ministarstva.

Način prijave i obračuna, te stopa ovog doprinosa nisu regulisani važećim propisima, osim u Tuzlanskom kantonu, što čini odredbe Zakona o zdravstvenom osiguranju neprovodivima u ostatku FBiH.

Upitna je opravdanost postojanja obaveze osiguranja učenika po dva osnova za iste osigurane rizike (povreda na radu i oboljenje od profesionalne bolesti), te pitanje obima pokrivenosti zdravstvenom zaštitom u vidu liječenja povreda na radu i profesionalnih bolesti.

Kako zakon koristi različitu terminologiju za označavanje istih pojmova, neophodno je pribaviti autentično tumačenje odredbi Zakona o zdravstvenom osiguranju kako bi se pravilno mogao utvrditi krug adresata i predmet njegove primjene, prije svega: obuhvata li praktična nastava nastavu u školskim radionicama i izvan škole (kod poslovnih subjekata), koje je značenje termina i razlikuju li se termini „praktičan rad“ i „praktičan rad u vezi s nastavom“ po svom značenju.

Na osnovu prijave i uplate predmetnog doprinosa učenici na praktičnom radu u vezi s nastavom shodno Zakonu o zdravstvenom osiguranju imaju sljedeća prava: pravo na zdravstvenu zaštitu i provođenje mjera otkrivanja i sprečavanja povreda na radu i profesionalne bolesti, pravo na odgovarajuću medicinsku pomoć i pravo na ortopedska pomagala radi liječenja i medicinske rehabilitacije od posljedica povreda na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti radi uspostavljanja radne sposobnosti, pravo na naknadu putnih troškova u vezi s korištenjem zdravstvene zaštite i rehabilitacije prouzrokovane povredom na radu odnosno oboljenjem od profesionalne bolesti, te pravo na naknadu pogrebnih troškova.

Kantonalne skupštine nadležne su za donošenje odluke/propisa o osnovici, načinu obračunavanja i uplate predmetnih doprinosa, a na osnovu prijedloga kantonalnih zavoda zdravstvenog osiguranja. Kantonalne odluke su donesene, ali ne regulišu pitanja osnovice i stope za doprinos za zdravstveno osiguranje učenika za slučajeve povrede na radu i profesionalnih bolesti tokom praktične nastave i ferijalne prakse, osim u Tuzlanskom kantonu.

Usljed otvorenih pitanja koja su adresirana naprijed u tekstu Međukantonalna fokus grupa za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja uputila je Federalnom ministarstvu zdravstva inicijativu za autentično tumačenje Zakona o zdravstvenom osiguranju, s prijedlogom da ovo ministarstvo kao ovlašteni predlagač inicijativu podnese Parlamentu FBiH. Prema informacijama kojima raspolažemo to nije učinjeno do dana sačinjavanja ove analize.

VIII

PORESKI TRETMAN PRIHODA UČENIKA NA OSNOVU NOVČANIH I NENOVČANIH NAKNADA U VEZI S PRAKTIČNOM NASTAVOM I FERIJALNOM PRAKSOM

Analizom odredbi Zakona o porezu na dohodak, a imajući u vidu da se učenici koji izvode praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta ne smatraju radnicima niti licima koja obavljaju povremene ili druge samostalne djelatnosti, utvrđeno je da prihodi od ovakve vrste angažmana kod poslovnog subjekta nisu definisani. Također, Zakonom o porezu na dohodak ovakav prihod nije naveden kao prihod koji se ne smatra dohotkom, kao ni prihod na koji se ne plaća porez na dohodak. Dodatno, odredbama tog zakona učenici nisu navedeni kao fizička lica koja ne podliježu oporezivanju.

Odredbama člana 12 Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak propisano je da je isplatilac prihoda koji nisu navedeni članom 5 Zakona o porezu na dohodak (*prihodi koji se ne smatraju dohotkom*), te koji su isplaćeni iznad iznosa propisanih članom 6, tačke 7, 8, 9, 13 i 14 Zakona o porezu na dohodak dužan pri svakoj isplati obračunati, obustaviti i uplatiti akontaciju poreza na dohodak. Porez na dohodak plaća se po stopi od 10% u skladu s članom 9 Zakona o porezu na dohodak.

Službeno mišljenje Federalnog ministarstva finansija br. 04-14-1-6007/18 E.J. od 28.9.2018. godine[72] definira tretman prihoda ostvarenih na osnovu naknada koje prime učenici koji obavljaju učeničku praksu kod poslovnog subjekta, a na osnovu Zakona o porezu na dohodak. Shodno navedenom mišljenju prihodi koje učenici ostvare tokom učeničke prakse nisu izuzeti od plaćanja poreza na dohodak. Nadalje, mišljenjem Federalnog ministarstva finansija br. 05-02-4-4139/20 od 17.6.2020. godine[73], te mišljenjem Porezne uprave FBiH br. 13/08-02-3-836-1/20 – Dž. D. od 30.6.2020. godine[74] potvrđeno je da se prihodi na osnovu finansijske naknade koju bi učenici primili tokom praktične nastave i prihodi od ostalih naknada koje bi učenici primili tokom praktične nastave smatraju oporezivima (npr. topli obrok u vidu osiguranja ishrane kod poslovnog subjekta ili novčana naknada za troškove ishrane, naknada za prijevoz, naknada za troškove ljekarskog pregleda i sl.), uzevši u obzir činjenicu da učenici koji izvode praktičnu nastavu tokom redovnog školovanja nisu izuzeti od oporezivanja kao fizička lica u skladu s odredbama člana 3 Zakona o porezu na dohodak. Dodatno je u mišljenju Federalnog ministarstva finansija broj 05-02-4-4139/20 od 17.6.2020. godine navedeno da se za naknade/nagrade koje se isplaćuju učenicima srednjih škola za obavljanje praktične nastave/učenja kroz rad kao realizacije dualnog obrazovanja ne uplaćuju doprinosi: za PIO po stopi od 6% i zdravstveno osiguranje po stopi od 4%.

Međutim, Federalno ministarstvo finansija je u dopisu broj 05-02-4-9064/22 od 15.3.2023. godine[75] navelo da stupanjem na snagu Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak („Službene novine Federacije BiH", broj 48/2021)*[76] u skladu s članom 20, stav 18 Pravilnika, ukoliko se fizičkom licu koje kod isplatioca naknade nema status zaposlenika isplati naknada iz stava 1 ovog člana (naknada za prijevoz, naknada za ishranu u toku rada, naknade troškova službenog putovanja i dr.), smatrat će se prihodom iz drugih samostalnih djelatnosti, koji osim obaveze za porez na dohodak podliježe i obavezi obračuna i plaćanja doprinosa iz člana 10a. Zakona o doprinosima („Službene novine Federacije BiH", br. 35/98, 54/00, 16/01, 37/01, 1/02, 17/06, 14/08, 91/15, 104/16, 34/18, 99/19, 4/21, i 6/23).

Dodatnog pojašnjenja radi, odredbama člana 20, stav 21 u vezi sa stavovima 1 i 5 istog člana Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak propisano je da ukoliko se naknade troškova službenog putovanja i naknade za rad na terenu, naknade ostalih troškova zaposlenicima (one uključuju: troškove naknade za prijevoz, naknadu za ishranu u toku rada, naknadu za smještaj i troškove odvojenog života, regres i otpremninu) i novčane pomoći zaposlenicima isplate fizičkom licu koje kod isplatioca naknade nema status zaposlenika, smatrat će se prihodom iz drugih samostalnih djelatnosti.

72 Vidjeti Prilog 4 uz Analizu.
73 Vidjeti Prilog 7 uz Analizu.
74 Vidjeti Prilog 9 uz Analizu.
75 Vidjeti Prilog 15 uz Analizu.
76 Napominjemo da je ovaj pravilnik izmijenjen i dopunjen u četiri navrata, te da su izmjene i dopune objavljene u sljedećim brojevima Službenih novina FBiH: 77/21, 20/22, 57/22 i 5/23.

Odredbama člana 10a. Zakona o doprinosima propisano je da se prema osnovici iz člana 6, tačka 11 tog zakona obračunavaju doprinosi:

- na teret osiguranika iz osnovice po stopi 4,00% za osnovno zdravstveno osiguranje;
- na teret isplatioca primanja na osnovicu po stopi 6,00% za penzijsko i invalidsko osiguranje.

Dakle, shodno najaktuelnijem mišljenju Federalnog ministarstva finansija, ukoliko bi se učenicima isplatila naknada za prijevoz ili naknada za ishranu ili koja druga naknada obuhvaćena odredbama člana 20, stav 1 Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak, u pogledu tih naknada bi, pored obaveza plaćanja poreza na dohodak po stopi od 10%, postojala i obaveza obračuna i plaćanja doprinosa – 4,00% za osnovno zdravstveno osiguranje i 6,00% za penzijsko i invalidsko osiguranje

Kada je u pitanju poreski tretman toplog obroka isplaćenog učenicima, tu ističemo nekoliko bitnih stavki.
Zakon o porezu na dohodak reguliše šta se smatra, a šta ne, prihodom od nesamostalnog rada.[77] Odredbama ovog propisa predviđeno je da hrana koju poslodavac osigurava zaposlenicima u svojim prostorijama do vrijednosti naknade za topli obrok utvrđene posebnim propisima ne ulazi u dohodak od nesamostalne djelatnosti i ne podliježe oporezivanju.[78] Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak propisuje da neoporezivi dio naknade za ishranu u toku rada (*topli obrok*) ne ulazi u dohodak od nesamostalne djelatnosti u visini od 1% od prosječne netoplaće isplaćene u FBiH, prema posljednjim objavljenim podacima Federalnog zavoda za statistiku.[79]

Dakle, neoporezivi tretman toplog obroka odnosi se samo na zaposlenike kod poslovnog subjekta, odnosno ishrana koju bi poslovni subjekt osigurao učenicima koji izvode praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta, kao i isplata naknade za troškove ishrane, zahtijevali bi obračun i plaćanje poreza na dohodak po stopi od 10%.

Prihodi koje učenici ostvare na osnovu novčanih (npr. nagrada/naknada, topli obrok u vidu naknade za troškove ishrane, naknada troškova prijevoza itd.) i nenovčanih naknada (npr. topli obrok u vidu ishrane kod poslovnog subjekta) tokom praktične nastave kod poslovnog subjekta odnosno ferijalne prakse podliježu oporezivanju. Isplatilac naknade dužan je obračunati i isplatiti porez na dohodak po stopi od 10%. Dodatno, shodno mišljenju Federalnog ministarstva finansija, ukoliko se učenicima isplate naknada za prijevoz i naknada za ishranu u toku rada ili koja druga naknada obuhvaćena odredbama člana 20, stav 1 Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak, smatrat će se prihodom iz drugih samostalnih djelatnosti, koji osim obaveze za porez na dohodak podliježe i obavezi obračuna i plaćanja doprinosa iz člana 10a Zakona o doprinosima (na teret osiguranika iz osnovice po stopi 4,00% za osnovno zdravstveno osiguranja, te na teret isplatioca primanja na osnovicu po stopi 6,00% za penzijsko i invalidsko osiguranja).

77 Član 10 Zakona o porezu na dohodak
78 Član 10, stav 4, tačka 2 Zakona o porezu na dohodak
79 Član 20, stav 7 Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak

IX

MJERE ZAŠTITE ZDRAVLJA I SIGURNOSTI TOKOM IZVOĐENJA PRAKTIČNE NASTAVE

U kontekstu sagledavanja mjera zaštite na radu relevantna su prvenstveno dva zakonska propisa: Zakon o radu i Zakon o zaštiti na radu.
U praksi se javilo pitanje primjene odredbi Zakona o radu koje se odnose na mjere zaštite zdravlja i sigurnosti i na slučajeve obavljanja praktične nastave i ferijalne prakse učenika, kao i odredbi Zakona o zaštiti na radu.

Zakon o radu sadrži nekoliko značajnih članova koji se tiču mjera zaštite zdravlja i sigurnosti za radnike i zaštite maloljetnih radnika, a čiji je cilj spriječiti štetne učinke ili povećane rizike za njihov život i zdravlje. Radi se o odredbama sljedećih članova: član 20, stav 2, koji propisuje obavezu pribavljanja ljekarskog uvjerenja i odobrenja zakonskog zastupnika za potrebe zasnivanja radnog odnosa, član 42, stavovi 1, 2 i 3, koji propisuju zabranu noćnog rada maloljetnika, član 55, stavovi 1, 2 i 3, koji sadrže odredbe o sigurnosti i zdravlju na radu, član 57, stav 1, koji predviđa zaštitu maloljetnika od rada na naročito teškim fizičkim poslovima, radovima pod zemljom ili pod vodom te na ostalim poslovima koji bi mogli štetno i s povećanim rizikom utjecati na njegov život i zdravlje, razvoj i moral, član 58, koji predviđa posebne odredbe u vezi s ljekarskim pregledom maloljetnog radnika.

Uzevši u obzir prirodu pojedinih odredbi Zakona o radu te značaj dobra koje se njima štiti, opravdano bi bilo tumačiti da bi se gore navedene odredbe Zakona o radu mogle analogno primijeniti i na učenike koji obavljaju praktičnu nastavu i ferijalnu praksu kod poslovnog subjekta, a uzevši u obzir činjenicu da organi inspekcijskog nadzora za svako lice koje izvodi određene aktivnosti u radnoj okolini poslodavca smatraju da *de facto* učestvuju u procesu rada. Međutim, autorica upućuje na obavezu pribavljanja mišljenja nadležnog organa u cilju donošenja cjelovitog zaključka.

Njihova analogna primjena na učenike koji obavljaju praktičnu nastavu i ferijalnu praksu značila bi da:

1) prilikom stupanja učenika na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu poslovni subjekt dužan je omogućiti učenicima da se upoznaju s propisima u vezi s radnim odnosima i propisima u vezi sa sigurnošću i zdravljem na radu, te ih je dužan upoznati s organizacijom rada; da učenici imaju pravo i obavezu da koriste sve mjere zaštite predviđene propisima o sigurnosti i zdravlju na radu i drugim važećim propisima; da učenici imaju pravo odbiti da izvode praktičnu nastavu ili ferijalnu praksu ako im neposredno prijeti opasnost po život i zdravlje zbog toga što nisu provedene mjere zaštite predviđene propisima o sigurnosti i zdravlju na radu i o tome su dužni odmah obavijestiti poslovnog subjekta i nadležnu inspekciju rada[80];
2) učenik ne može obavljati praktičnu nastavu na naročito teškim fizičkim poslovima, radovima pod zemljom ili pod vodom, ni na ostalim poslovima koji bi mogli štetno i s povećanim rizikom utjecati na njegov život i zdravlje, razvoj i moral, s obzirom na njegove psihofizičke osobine;[81]
3) praktična nastava, odnosno ferijalna praksa kod poslovnog subjekta koja se obavlja u industriji, zabranjena je u periodu između 19.00 i 7.00 sati sljedećeg dana[82], odnosno da je praktična nastava, odnosno ferijalna praksa kod poslovnog subjekta koja se ne obavlja u industriji, zabranjena u periodu između 20.00 i 6.00 sati sljedećeg dana[83];
4) prilikom stupanja na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenik je dužan pribaviti saglasnost zakonskog zastupnika i ljekarsko uvjerenje ovlaštenog ljekara ili nadležne zdravstvene ustanove kojim dokazuje da ima opću zdravstvenu sposobnost za rad[84];

80 Analogno odredbama člana 55, stav 1 Zakona o radu
81 Analogno odredbama člana 57, stav 1 Zakona o radu
82 Analogno odredbama člana 42, stav 2 Zakona o radu
83 Analogno odredbama člana 42, stav 3 Zakona o radu
84 Analogno odredbama člana 20, stav 2 Zakona o radu

5) učenik ima pravo na zdravstvene preglede koji za cilj imaju zaštitu njegovog zdravlja i psihičkog i fizičkog razvoja prije započinjanja praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta najmanje jednom u dvije godine, na trošak poslovnog subjekta[85];
6) učeniku je zabranjeno obavljanje naročito teških fizičkih poslova, radova pod zemljom ili pod vodom, te ostalih poslova koji bi mogli štetno i s povećanim rizikom utjecati na njegov život i zdravlje, razvoj i moral, s obzirom na njegove psihičke i fizičke osobine[86] [87].

Međutim, na ovom mjestu skrećemo pažnju da je neophodno utvrditi stav nadležnog ministarstva i organa inspekcijskog nadzora u pogledu mogućnosti primjene naprijed navedenih odredbi Zakona o radu na slučajeve obavljanja praktične nastave kod poslovnog subjekta i ferijalne prakse, kako bi se izveo finalni zaključak.

Pitanje mogućnosti analogne primjene odredbi Zakona o radu koje se tiču mjera zaštite zdravlja i sigurnosti na radu i zaštite maloljetnih radnika na učenike na praktičnoj nastavi kod poslovnog subjekta i ferijalnoj praksi, kao osoba koje izvode određene aktivnosti u radnoj okolini poslodavca odnosno *de facto* učestvuju u procesu rada zavisi od stava nadležnog ministarstva i organa inspekcijskog nadzora. Do pribavljanja službenog mišljenja od nadležnih organa nije moguće utvrditi konačan zaključak.

Kada su u pitanju propisi koji regulišu oblast zaštite na radu, u Federaciji Bosne i Hercegovine je 7.11.2020. godine stupio na snagu novi Zakon o zaštiti na radu.
Prema članu 5, stav 1, tačka d) Zakona o zaštiti na radu, učenici imaju pravo na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu tokom obavljanja praktične nastave. Ovaj zakon nadalje predviđa da su poslodavci obavezni osigurati sigurnost i zaštitu na radu učenicima na praktičnoj nastavi.[88]

Iako se odredbe Zakona u daljem tekstu odnose samo na radnike, osnovan je zaključak da se Zakon o zaštiti na radu primjenjuje i na učenike koji obavljaju praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta odnosno ferijalnu praksu, uzevši u obzir odredbe gore navedeni član 5 Zakona i mišljenje nadležnog ministarstva izdato na osnovu ranije važećeg Zakona o zaštiti na radu ("Službeni list SRBiH", broj 22/90).[89]
Naime, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike izdalo je službeno mišljenje br. 03-30/11-41/20 A. G. 29. januara 2020. godine[90], u kojem navodi da pravo na zaštitu na radu imaju sva lica koja se nalaze na radu po bilo kom osnovu, uključujući učenike na praktičnoj nastavi u organizaciji, odnosno kod poslodavca, te da zaštitu na radu u tom slučaju osigurava organizacija, odnosno poslodavac. Shodno navedenom, ovo ministarstvo dalje navodi da je poslodavac obavezan učenicima koji se nalaze na praktičnoj nastavi i stručnoj praksi osigurati sve mjere zaštite na radu, odnosno mjere kojima se neposredno osigurava sigurnost na radu i mjere u vezi s uvjetima rada. Ministarstvo je, nadalje, u vezi s uvjetima rada iznijelo stav da maloljetni učenici ne bi smjeli izvoditi praktičnu nastavu niti ferijalnu praksu na poslovima gdje je dobna granica poseban uvjet rada predviđen Pravilnikom o uslovima za utvrđivanje radnih mjesta s posebnim uslovima rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima ("Službeni list SRBiH", broj 2/91). S obzirom na to da je naprijed navedeno mišljenje izdato na osnovu ranije važećeg Zakona o zaštiti na radu, uputili smo dodatni upit Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike, koje je službenim mišljenjem br. 04-31/16-3570/21 M. T. od 19.1.2022. godine[91] potvrdilo da ostaju kod ranije iznesenog mišljenja.

85 Analogno odredbama člana 58 Zakona o radu
86 Analogno odredbama člana 57 Zakona o radu
87 Odredbama člana 57, stav 3 Zakona o radu predviđeno je da će federalni ministar (u pravilu nadležni federalni ministar za pitanja rada uz saglasnost ministra zdravstva) posebnim propisom utvrditi poslove na kojima se ne smiju zapošljavati maloljetni radnici. Do dana sačinjavanja Analize takav propis nije donesen.
88 Član 5, stav 2 Zakona o zaštiti na radu
89 Napominjemo da je ranije važeći Zakon o zaštiti na radu sadržavao odredbe identične odredbama člana 5, stav 1 novog Zakona.
90 Vidjeti Prilog 6 uz Analizu.
91 Vidjeti Prilog 11 uz Analizu.

Međutim, u Službenim novinama Federacije BiH, broj: 9/23, od 8.2.2023. godine objavljen je Pravilnik o postupku raspoređivanja radnika na poslove s povećanim rizikom i o postupku prethodnih i periodičnih ljekarskih pregleda radnika koji obavljaju poslove s povećanim rizikom. Pravilnik je stupio na snagu narednog dana od dana objavljivanja u Službenim novinama Federacije BiH, odnosno 9.2.2023. godine. Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestala je primjena Pravilnika o uslovima za utvrđivanje radnih mjesta s posebnim uslovima rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima („Službeni list SRBiH", broj: 2/91).[92]

Novim Pravilnikom o postupku raspoređivanja radnika na poslove s povećanim rizikom i o postupku prethodnih i periodičnih ljekarskih pregleda radnika („Službene novine FBiH", broj: 9/23) propisuju se postupak raspoređivanja radnika na poslove s povećanim rizikom, uvjeti rada, zdravstveni nadzor, kao i postupak prethodnih i periodičnih ljekarskih pregleda radnika koji obavljaju poslove s povećanim rizikom. Dakle, odredbe tog pravilnika ne odnose se na učenike koji obavljaju praktičnu nastavu ili ferijalnu praksu odnosno ne prepoznaju tu kategoriju u krugu svojih adresata. U vezi s navedenim, a uzevši u obzir da je stav nadležnog ministarstva bio da se raniji pravilnik koji je regulisao istu oblasti primjenjuje i na učenike koji obavljaju praktičnu nastavu, iako to sam pravilnik nije propisivao, smatramo neophodnim uputiti zahtjev za izdavanje mišljenja u pogledu njegove primjene Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike.

Shodno odredbama Zakona o zaštiti na radu, poslodavac je dužan, *inter alia,* da:

a) organizuje poslove sigurnosti i zaštite zdravlja na radu;
b) vrši procjenu rizika za svako radno mjesto i utvrđuje poslove s povećanim rizikom, na način i pod uvjetima utvrđenim tim zakonom;
c) omogući radniku da se prije stupanja na rad upozna s mjerama sigurnosti i zaštite na radu
d) donese interni akt o zaštiti na radu;
e) osposobljava radnike za siguran rad;
f) osigurava radnicima sredstva i opremu lične zaštite i njihovo korištenje;
g) osigurava periodične ljekarske preglede radnika koji rade na poslovima na kojima postoje povećani rizici po zdravlje i preduzima mjere za sprečavanje nastanka invaliditeta i profesionalnih oboljenja radnika;
h) osigurava periodične preglede sredstava rada i sredstava i opreme lične zaštite pri radu, u skladu s tehničkim standardima;
i) osigurava periodične preglede i ispitivanja fizičkih, hemijskih i bioloških štetnosti i mikroklime u radnoj okolini;
j) osigurava periodične preglede i ispitivanja sredstava rada i opreme, radnih i pomoćnih prostorija i sredstava i opreme lične zaštite, koji ne podliježu obaveznim periodičnim pregledima i ispitivanjima, na način, po postupku i u rokovima utvrđenim općim aktom;
k) provodi mjere zaštite od požara u skladu s posebnim propisima;
l) provodi mjere za osiguranje prve pomoći;
m) unapređuje sigurnost i zaštitu zdravlja na radu;
n) i poduzme druge mjere.[93] [94]

Nadalje, Zakon eksplicitno propisuje da mjere zaštite koje provodi poslodavac i koje se odnose na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu ne smiju radnicima prouzrokovati finansijske obaveze.[95] Prema ovom zakonu poslodavac je dužan izvršiti osposobljavanje radnika za siguran i zdrav rad kod zasnivanja radnog odnosa, odnosno premještaja na druge poslove, prilikom uvođenja nove

92 Član 1 Pravilnika o postupku raspoređivanja radnika na poslove s povećanim rizikom i o postupku prethodnih i periodičnih ljekarskih pregleda radnika
93 Član 22 Zakona o zaštiti na radu
94 Oblast zaštite na radu je opširna i zahtijeva dodatnu analizu, te su s tim u vezi na ovom mjestu navedene samo neke od mjera zaštite na radu predviđene odredbama Zakona o zaštiti na radu.
95 Član 31 Zakona o zaštiti na radu

tehnologije ili novih sredstava za rad, kao i kod promjene procesa rada koji može prouzrokovati promjenu mjera za siguran i zdrav rad, te je zakon izričito propisao da radnici ne mogu biti raspoređeni na radna mjesta na kojima će samostalno obavljati poslove prije nego što budu osposobljeni za siguran i zdrav rad.[96]

Osposobljavanje radnika za siguran i zdrav rad poslodavac obavlja teorijski i na praktičan način. Provjera teorijske i praktične osposobljenosti radnika za siguran i zdrav rad obavlja se na radnom mjestu.[97] Za poslodavce koji prekrše odredbe Zakona o zaštiti na radu propisane su novčane kazne u iznosu od 1.000,00 KM do 15.000,00 KM, u zavisnosti od vrste prekršaja.

Shodno odredbama člana 5. Zakona o zaštiti na radu i naprijed navedenim mišljenjima Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, osnovano je zaključiti da se sve naprijed navedeno analogno primjenjuje i na učenike tokom praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta.

S obzirom na to da je praktična nastava kod poslovnog subjekta *sui generis* vid učešća učenika u procesu rada kod poslovnog subjekta bez konkretnog radnog mjesta za koje bi se eventualno mogla izvršiti procjena rizika po sigurnost i zdravlje učenika, otvorilo se pitanje da li je poslovni subjekt koji primi učenike na praktičnu nastavu dužan izvršiti procjenu rizika u skladu s novim Zakonom o zaštiti na radu i Pravilima o procjeni rizika i treba li se takva procjena vršiti pojedinačno za svakog učenika.

S tim u vezi, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike izdalo je službena mišljenja br. 04-31/16-3570/21 M. T. od 19.01.2022. godine[98] i br. 03-30/11-36/22 AG od 19.01.2022. godine[99], kojima je potvrdilo da u skladu s odredbama člana 5 Zakona o zaštiti na radu pravo i sigurnost i zaštitu zdravlja na radu imaju i učenici na praktičnoj nastavi, te da sigurnost i zaštitu na zdravlju osigurava obrazovna ustanova odnosno poslovni subjekt ukoliko se praktična nastava izvodi kod poslovnog subjekta, a s obzirom na to da je odredbama člana 5, stav 1, tačka h) Zakona o zaštiti na radu, a u vezi sa stavom 2 navedene zakonske odredbe propisano da pravo na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu imaju i sva druga lica koja se zateknu u radnoj okolini radi obavljanja određenih poslova, ako je o njihovom prisustvu poslodavac upoznat. Kada je u pitanju procjena rizika na radnim mjestima i mjestima rada u okolini, Ministarstvo je utvrdilo da je u skladu s odredbama člana 4, stav 1 Pravila o procjeni rizika poslodavac dužan vršiti procjenu rizika za svako radno mjesto, ali i mjesto rada u radnoj okolini. Dodatno, shodno navedenim mišljenjima poslovni subjekt dužan je izvršiti procjenu rizika, te aktom o procjeni rizika u odnosu na utvrđene rizike, opasnosti i štetnosti utvrditi i konkretne mjere zaštite na radu koje će biti dužan provesti radi otklanjanja ili smanjivanja rizika ne samo na radnim mjestima već i u radnoj okolini. U smislu pojmovnog određenja radne okoline iz člana 3, stav 1, tačka d) Zakona o zaštiti na radu poslovni subjekt će izvršiti i procjenu rizika odnosno utvrđivanje opasnosti i štetnosti u radnoj okolini u kojoj će se obavljati i praktična nastava, te će u tom kontekstu biti obavezan primijeniti sve mjere sigurnosti i zaštite zdravlja na radu koje će u vezi s procjenom rizika biti utvrđene radi otklanjanja ili smanjivanja rizika na mjestima rada i u radnoj okolini u kojoj će se obavljati i praktična nastava.

Dodatno, za razliku od ranijeg Zakona o zaštiti na radu, novi Zakon o zaštiti na radu ne predviđa obavezu škola da osiguraju mjere zaštite na radu u slučajevima kada se praktična nastava izvodi u školskim radionicama. Naime, raniji zakon odredbama člana 3, tačka 3 eksplicitno je propisivao da pravo na zaštitu na radu imaju učenici odnosno studenti na praktičnoj nastavi odnosno stručnoj praksi u vaspitno-obrazovnoj organizaciji.

96 Članovi 46 i 47 Zakona o zaštiti na radu
97 Član 48 Zakona o zaštiti na radu
98 Vidjeti Prilog 11 uz Analizu.
99 Vidjeti Prilog 12 uz Analizu.

Novi zakon ne sadrži takvu odredbu stoga smo se s upitom u pogledu toga jesu li škole dužne provesti procjenu rizika u kontekstu praktične nastave odnosno poduzimati mjere zaštite na radu prema učenicima koji obavljaju praktičnu nastavu u školskim radionicama obratili Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike izdalo je službena mišljenja br. 04-31/16-3570/21 M.T.[100] i br. 03-30/11-36/22 AG[101] od 19.01.2022. godine, u kojima navodi da škola nije dužna vršiti pojedinačnu procjenu rizika za učenike s obzirom na to da nije poslodavac učenicima, ali je i dalje obavezna učenicima obezbjediti sigurnost i zaštitu zdravlja na radu, te između ostalog, provesti opće mjere zaštite na radu iz člana 9 Zakona o zaštiti na radu. Jednako kao što je gore navedeno za obaveze poslovnog subjekta – ukoliko se praktična nastava odvija kod poslovnog subjekta, škola je dužna izvršiti procjenu rizika odnosno utvrđivanje opasnosti i štetnosti u radnoj okolini u kojoj će se obavljati i praktična nastava, te će u tom kontekstu biti obavezna i primijeniti sve mjere sigurnosti i zaštite zdravlja na radu koje će u vezi s procjenom rizika biti utvrđene radi otklanjanja ili smanjivanja rizika na mjestima rada i u radnoj okolini u kojoj će se obavljati i praktična nastava.

Dakle, gornja mišljenja bi mogla uputiti na zaključak da škola i poslovni subjekat kod kojeg se izvodi praktična nastava nisu dužni izvršiti pojedinačnu procjenu rizika za svakog učenika na praktičnoj nastavi s obzirom na to da nisu poslodavci učenicima i da učenici nemaju određeno radno mjesto, ali da su dužni izvršiti procjenu rizika odnosno utvrđivanje opasnosti i štetnosti u radnoj okolini u kojoj će se obavljati i praktična nastava i provesti odgovarajuće mjere sigurnosti i zaštite zdravlja na radu. Međutim, takav zaključak ne možemo utvrditi sa sigurnošću zbog nedovoljne preciznosti propisa i izdatih mišljenja.

U pogledu zaštite na radu analizirane su i međunarodne konvencije MOR-a koje sadrže ili mogu sadržavati[102] određena rješenja relevantna za praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenika, a koje su u primjeni u Bosni i Hercegovini. Analizirane su odredbe sljedećih konvencija:

1. Konvencija br. 13 o upotrebi olovnog bjelila u bojanju,
2. Konvencija br. 24 o osiguranju za slučaj bolesti industrijskih i trgovačkih radnika i domaće posluge,
3. Konvencija br. 17 o naknadi koja se isplaćuje radnicima za slučaj nesreće na radu.

Naime, Konvencija MOR-a br. 13 propisuje obavezu svake članice MOR-a da zabrani, uz izuzetke predviđene članom 2 te konvencije, upotrebu olovnog bjelila i sulfata olova, te svih proizvoda koji sadrže ove pigmente prilikom unutrašnjeg bojanja zgrada, osim ako je nadležna vlast nakon savjetovanja sa zainteresovanim organizacijama poslodavaca i radnika utvrdila da je upotreba olovnog bjelila i sulfata olova ili proizvoda koji sadrže te pigmente potrebna na željezničkim stanicama i industrijskim ustanovama. Dodatno, odredbe člana 3.1. propisuju da je zabranjeno zapošljavanje muškaraca mlađih od osamnaest godina i svih žena na svim poslovima industrijskog bojanja koje uključuje upotrebu olovnog bjelila i olovnog sulfata i drugih proizvoda koji sadrže te pigmente. Međutim, ostavljena je mogućnost nadležnim vlastima da nakon savjetovanja sa zainteresovanim organizacijama poslodavaca i radnika dopusti zapošljavanje šegrta u bojanju na naprijed navedenim zabranjenim poslovima, a u cilju njihovog stručnog obrazovanja.

Nije posve jasno podrazumijeva li se pod naprijed navedenim terminom „šegrt“ učenik u okviru srednjeg stručnog obrazovanja i obuke, i može li se pod terminom „zapošljavanje“ posmatrati i praktična nastava/ferijalna praksa s obzirom na to da je autorici bio dostupan isključivo prijevod konvencije na hrvatski jezik, i da su oučena potencijalna neslaganja prijevoda sa izvornom

100 Vidjeti Prilog 11 uz Analizu.
101 Vidjeti Prilog 12 uz Analizu.
102 Ovisno o mišljenju nadležnog organa koje je potrebno pribaviti

engleskom verzijom teksta Konvencije. U vezi s navedenim svakako je neophodno zatražiti zvanično mišljenje nadležnog organa kako bi se mogao izvesti konačni zaključak da li je praktična nastava/ferijalna praksa na poslovima industrijskog bojanja koje uključuje upotrebu olovnog bjelila i olovnog sulfata i drugih proizvoda koji sadrže te pigmente zabranjena.

Konvencija br. 24 MOR-a predviđa obavezu uvođenja obaveznog osiguranja za slučaj bolesti, pod uvjetima koji su u najmanju ruku jednaki onima koje predviđa ova konvencija. Odredbama člana 2 te konvencije propisano je da se obavezno osiguranje za slučaj bolesti primjenjuje, između ostalih, i na učenike u industrijskim i trgovačkim preduzećima. Odredbe Konvencije dalje predviđaju kategorije osoba u pogledu kojih država koja je članica MOR-a ima pravo predvidjeti u svom nacionalnom zakonodavstvu izuzetke u odnosu na primjenu Konvencije, ali među njima nisu navedeni učenici, što upućuje na zaključak da je propisana bezizuzetna obaveza uvođenja obaveznog osiguranja za slučaj bolesti za učenike u industrijskim i trgovačkim poduzećima. Međutim, trebamo naglasiti da mogu biti izuzeti od obaveze osiguranja protiv bolesti osobe koje imaju pravo, u slučaju bolesti, na osnovu zakona ili pravilnika ili posebnog statuta, koristiti najmanje jednaka prava, ukupno, onima koje predviđa Konvencija.

Ukoliko dovedemo u vezu odredbe ove konvencije s domaćim zakonodavstvom, primjetno je da bi odredbe Zakona o zdravstvenom osiguranju koje se odnose na osiguranje učenika za slučaj praktične nastave i praktičnog rada odnosno praktičnog rada u vezi s nastavom mogle biti ishod težnje države da reguliše ovo pitanje odnosno ispuni obaveze iz Konvencije. Međutim, vraćajući se na pitanje opravdanosti primjene dvostrukog zdravstvenog osiguranja učenika koje pokriva iste osiguranike rizike i dovodeći to u vezu s odredbom Konvencije o mogućnosti izuzeća od obaveze osiguranja osoba koje imaju pravo, u slučaju bolesti, na osnovu zakona ili pravilnika ili posebnog statuta, koristiti najmanje jednaka prava, ukupno, onima koje predviđa Konvencija, dolazimo do argumentacije protiv postojanja dvostrukog zdravstvenog osiguranja, pod uvjetom da su prava koja učenici ostvaruju po oba osnova zdravstvenog osiguranja jednaka.

Konvencija br. 17 MOR-a propisuje obavezu da se radnicima koji zadobiju profesionalne povrede zbog industrijske nesreće ili osobama koje oni uzdržavaju osigura naknada pod uvjetima koji su barem jednaki onima predviđenim tom konvencijom. Zakoni i drugi propisi koji regulišu pitanje naknade radnicima moraju se primjenjivati na radnike, zaposlenike i naučnike[103] zaposlene u svim trgovačkim društvima, poduzećima ili kompanijama bez obzira na vrstu, bilo da su javne ili privatne.[104] Nije u cijelosti jasno podrazumijeva li se pod naprijed navedenim terminom „naučnik“ (engl. „*apprentice*“) učenik u okviru srednjeg stručnog obrazovanja i obuke, i može li se pod terminom „zapošljavanje“ posmatrati i praktična nastava/ferijalna praksa. U vezi s navedenim, svakako je neophodno zatražiti zvanično mišljenje nadležnog organa, kako bi se mogao izvesti konačni zaključak postoji li obaveza isplate naknade učenicima usljed profesionalne povrede zbog industrijske nesreće tokom praktične nastave/ferijalne prakse ili osobama koje oni uzdržavaju (ako postoje) u skladu sa konvencijskim odredbama.

103 U trenutku izrade Analize dostupan je bio prijevod Konvencije isključivo na hrvatski jezik. Termin „naučnik“ se u hrvatskom jeziku ponekad koristi u vezi sa terminom „naukovanje“ koji predstavlja vid praktične nastave koju obrtnici pružaju učenicima u okviru srednjeg stručnog obrazovanja. Nije jasno da li je taj termin adekvatno upotrebljen za prijevod engleske riječi „apprentice“, i može li se njime obuhvatiti učenik.

104 Radi boljeg razumijevanja, u nastavku se nalazi izvorni tekst odredbe člana 2, stav 1 Konvencije br. 17: *„The laws and regulations as to workmen's compensation shall apply to workmen, employees and apprentices employed by any enterprise, undertaking or establishment of whatsoever nature, whether public or private.“*

Poslovni subjekt je obavezan osigurati provođenje svih mjera zaštite zdravlja i sigurnosti tokom organizacije praktične nastave predviđenih propisima koji regulišu tu oblast. U vezi s tim, napominjemo da je oblast zaštite na radu opširna i kompleksna i zahtijeva dodatnu analizu za svaki pojedini obrazovni profil, te su s tim u vezi u Analizi navedene samo generalne napomene u vezi sa mjerama zaštite na radu predviđene odredbama Zakona o zaštiti na radu. Poseban osvrt dat je na obavezu procjene rizika u vezi s radnom okolinom u kojoj se obavlja praktična nastava. U skladu sa spomenutim mišljenjima Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, škola (ako se praktična nastava izvodi u školi) odnosno poslovni subjekt (ako se praktična nastava izvodi izvan škole) dužni su izvršiti procjenu rizika odnosno utvrđivanje opasnosti i štetnosti u radnoj okolini u kojoj će se obavljati i praktična nastava i provesti odgovarajuće mjere sigurnosti i zaštite zdravlja na radu.

Potrebno je pribaviti dodatno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike u pogledu primjene novog Pravilnika o postupku raspoređivanja radnika na poslove s povećanim rizikom i o postupku prethodnih i periodičnih ljekarskih pregleda radnika na slučajeve obavljanja praktične nastave i ferijalne prakse. U pogledu primjene odredbi konvencija br. 17 i br. 13 MOR-a na učenike na praktičnoj nastavi/ferijalnoj praksi neophodno je pribaviti mišljenje nadležnog organa. Kada je u pitanju Konvencija MOR-a br. 24, koja propisuje obavezno osiguranje učenika u industrijskim i trgovačkim preduzećima za slučaj bolesti, neophodno je utvrditi s Federalnim ministarstvom zdravstva slijede li trenutne odredbe Zakona o zdravstvenom osiguranju principe Konvencije, s obzirom na to da je i dalje njihova primjena nejasna i da nije pokrenut postupak za izdavanje autentičnog tumačenja spornih odredbi.

X

MJERE ZDRAVSTVENOG NADZORA TOKOM OBAVLJANJA PRAKTIČNE NASTAVE I FERIJALNE PRAKSE

Usklađu s odredbama člana 30 Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti pod zdravstveni nadzor stavljaju se osobe: 1. koje obavljaju poslove u proizvodnji ili prometu namirnica ili snabdijevanju stanovništva pitkom vodom, a koje na svojim radnim mjestima dolaze u dodir s namirnicama, odnosno s pitkom vodom; 2. koje obavljaju poslove u obrazovnim i drugim ustanovama za djecu i omladinu (predškolske ustanove, đački domovi, studentski domovi, dječija i omladinska odmarališta, ustanove socijalne zaštite i sl.); 3. zdravstveni radnici i drugi zaposlenici u zdravstvenim ustanovama, nosioci privatne prakse, zaposlenici u ustanovama socijalne zaštite, obrazovnim ustanovama, kao i osobe koje u toku rada rade u proizvodnji, opremanju i izdavanju lijekova, odnosno na drugi način dolaze u neposredan dodir s lijekovima; 4. koje rade u objektima za pružanje higijenske njege stanovništvu (javnom kupatilu, berbernici, frizerskom i kozmetičkom salonu i dr.), kao i osobe koje rade u proizvodnji ili prometu kozmetičkih sredstava; 5. za koje se sumnja da su kliconoše betahemolitičkog streptokoka iz grupe A, koagulaza pozitivnog stafilokoka odnosno stafilokoka koji izlučuje enterotoksin ili meningokoka kao i klice trbušnog tifusa; 6. koje su nosioci antitijela zarazne žutice tipa B i C, HIV/AIDS; 7. koje u Federaciju dolaze iz zemalja u kojima ima malarije i kolere, SARS-a, žute groznice, virusnih hemoragičnih groznica (Ebola, Lassa, Marburg), kuge i ptičije gripe.

Zakon o zaštiti od zaraznih bolesti ne reguliše eksplicitno pitanje zdravstvenog nadzora nad učenicima koji obavljaju praktičnu nastavu i ferijalnu praksu. Dodatnih informacija radi, napominjemo da uporednopravna rješenja izričito predviđaju da lica koja u toku školovanja obavljaju obaveznu praksu na poslovima koji su propisom identificirani podliježu obaveznom zdravstvenom pregledu, što u kontekstu FBiH nije slučaj.[105]

Postavilo se pitanje odnose li se mjere zdravstvenog nadzora predviđene Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti i na učenike koji obavljaju praktičnu nastavu odnosno ferijalnu praksu i ko je odgovoran za finansiranje provođenja tih mjera u slučaju pozitivnog odgovora.
Sve osoblje poslovnog subjekta koji obavlja djelatnost za koju Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti predviđa obavezni zdravstveni nadzor, odnosno sanitarnu zaštitu – uključujući učenike koji obavljaju praktičnu nastavu odnosno ferijalnu praksu – mora proći odgovarajući zdravstveni nadzor propisan spomenutim zakonom u skladu s usmenim stavom i praksom nadležnih inspekcija. U službenom dopisu br. 08-3311-06410/21 od 14.01.2021. godine Federalni zdravstveni inspektorat Federalne uprave za inspekcijske poslove naveo je da Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ne reguliše eksplicitno pitanje zdravstvenog nadzora nad učenicima koji obavljaju praktičnu nastavu/ferijalnu praksu kod poslovnog subjekta. Međutim, ovaj organ potvrdio je da su zdravstveni pregledi za učenike tokom praktične nastave/ferijalne prakse kod poslovnog subjekta obavezni.

Stoga, uzimajući u obzir ove informacije, analognom primjenom relevantnih odredbi Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, učenici koji:

- obavljaju praktičnu nastavu u proizvodnji ili prometu namirnica ili snabdijevanju stanovništva pitkom vodom, a koji na mjestu izvođenja praktične nastave dolaze u kontakt s namirnicama, odnosno pitkom vodom;
- obavljaju praktičnu nastavu u zdravstvenim ustanovama;
- obavljaju praktičnu nastavu sa samostalnim stručnjacima;
- obavljaju praktičnu nastavu u ustanovama za socijalnu zaštitu;
- obavljaju praktičnu nastavu u obrazovnim ustanovama;
- učestvuju u proizvodnji, opremanju i izdavanju lijekova ili na neki drugi način dolaze u direktan kontakt s lijekovima;
- obavljaju praktičnu nastavu u području higijenske njege (javno kupatilo, brijačnica, frizerski salon i salon ljepote itd.) i
- obavljaju praktičnu nastavu u proizvodnji ili stavljanju na tržište kozmetičkih proizvoda

podliježu zdravstvenom nadzoru u smislu Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti.[106]

105 Vidjeti član 45, stav 1, tačka 6 Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ("Službeni glasnik RS", br. 15/2016, 68/2020 i 136/2020) i član 31, stav 1, tačka 6 Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službeni list CG", br. 12/2018, 64/2020 i 59/2021).

106 Analogna primjena odredbi člana 30 Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti

U pogledu praktične nastave i ferijalne prakse moglo bi se protumačiti da zdravstveni nadzor uključuje, *inter alia*:

- zdravstveni pregled učenika prije započinjanja praktične nastave/ferijalne prakse;
- zdravstveni pregled učenika nakon zaraznih bolesti;
- povremene zdravstvene preglede tokom obavljanja praktične nastave/ ferijalne prakse (*za učenike koji obavljaju praktičnu nastavu u proizvodnji ili prometu namirnica ili snabdijevanju stanovništva pitkom vodom provodi se svakih šest mjeseci.*[107] *U drugim slučajevima koji su navedeni iznad povremeni zdravstveni pregledi provode se jedanput godišnje*[108]).[109]

Shodno odredbama člana 38, stav 1 Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti poslodavac je za radnike obavezan snositi troškove zdravstvenog pregleda prije zasnivanja radnog odnosa – zaključivanja ugovora o radu, odnosno troškove povremenih zdravstvenih pregleda radnika u toku trajanja zaposlenja. Kako se navedene odredbe odnose isključivo na obavezu poslodavca prema radniku koji s poslodavcem imaju zaključen ugovor o radu, to ne možemo izvesti zaključak da se isto može primijeniti i na učenike koji obavljaju praktičnu nastavu/ferijalnu praksu, usljed čega pitanje snošenja troškova zdravstvenih pregleda učenika ostaje otvoreno. Prema našim saznanjima, ove troškove u praksi snose ili učenici/roditelji samostalno ili škola, ovisno o kantonu. U vezi s navedenim svakako je nužno propisima jasno definisati čija je obaveza snošenja troškova u vezi s poduzimanjem mjera zdravstvenog nadzora koje proizlaze iz Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti prema učenicima na praktičnoj nastavi/ferijalnoj praksi.

Uzevši u obzir da Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ne reguliše izričito pitanje zdravstvenog nadzora nad učenicima koji obavljaju praktičnu nastavu/ferijalnu praksu, sve što je naprijed u tekstu navedeno važi pod pretpostavkom da se ovaj zakon analogno primjenjuje na sva lica koja učestvuju u procesu rada kod poslovnog subjekta, što je u skladu sa stavom nadležnih inspekcija.
Kako je Federalno ministarstvo zdravstva nadležno tijelo za izdavanje zvaničnih mišljenja o pitanjima koja proizlaze iz ovog zakona, obratili smo se tom organu sa zahtjevom za izdavanje mišljenja o tome primjenjuje li se Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti na praktičnu nastavu kod poslovnog subjekta i ferijalnu praksu, s ciljem potpunog eliminisanja različite interpretacije navedenih zakonskih odredbi. Međutim, iako se radi o propisima iz nadležnosti tog ministarstva, Ministarstvo nas je putem dopisa od dana 16.6.2020. godine uputilo da se s naprijed iznesenim pitanjima obratimo nadležnim kantonalnim ministarstvima obrazovanja.

Uzevši u obzir prirodu i značaj mjera zdravstvenog nadzora propisanih Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, te dobara koja se štite odredbama tog zakona, kao i stav i praksu sanitarnih inspekcija, bilo bi osnovano zaključiti da se gore opisane mjere zdravstvenog nadzora imaju poduzeti prema svim licima koja učestvuju u procesu rada kod poslovnog subjekta, nezavisno od toga jesu li zaposlenici. Međutim, uputno je zatražiti dodatno mišljenje Federalnog ministarstva zdravstva radi donošenja konačnog zaključka.
Zdravstveni pregledi za učenike tokom praktične nastave/ferijalne prakse kod poslovnog subjekta obavezni su u skladu sa stavom Federalnog zdravstvenog inspektorata.

Opravdano je zaključiti da se predmetne mjere trebaju poduzeti i kada se praktična nastava izvodi u školskim radionicama, a u vezi s poslovima koji zahtijevaju odgovarajući zdravstveni nadzor (npr. kuhinje ili frizerski saloni u okviru škola). Međutim, nije propisano ko je dužan da provede te mjere, niti ko snosi troškove njihovog provođenja.

107 Analogna primjena odredbi člana 31, stav 2 Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti
108 Analogna primjena odredbi člana 31, stav 3 Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti
109 Zdravstveni pregledi tih osoba obavljaju se i kada se zarazne bolesti pojave na mjestu izvođenja praktične nastave ili u njihovom domaćinstvu, te kada to naloži nadležna sanitarna inspekcija.

XI

ODGOVORNOST UČENIKA ZA ŠTETU PRIČINJENU POSLOVNOM SUBJEKTU ILI TREĆEM LICU

Kod određivanja deliktne odgovornosti maloljetnika postoje posebna pravila zasnovana na dobi maloljetnika. U nekim slučajevima roditelji ili druge osobe kojima je povjeren nadzor nad maloljetnikom odgovorni su za štetne radnje maloljetnika, slično kao što su poslodavci odgovorni za štetne radnje svojih radnika, uprkos tome što oni nisu počinili štetnu radnju.

Shodno Zakonu o obligacionim odnosima lice s navršenih 14 godina smatra se deliktno odgovornim. S tim u vezi, ukoliko učenik s navršenih 14 godina prouzrokuje štetu poslovnom subjektu, smatrat će se odgovornim za nastalu štetu. Ako je štetu poslovnom subjektu prouzrokovao maloljetni učenik sposoban za rasuđivanje, a koji nije u stanju sam nadoknaditi štetu, uz ispunjenje uvjeta predviđenih gore navedenim zakonom roditelji su obavezni nadoknaditi štetu u njegovo ime.

Pored toga, ako je maloljetni učenik starosne dobi od 14 ili više godina tokom praktične nastave kod poslovnog subjekta ili ferijalne prakse bio pod nadzorom škole, učenik i škola smatrat će se solidarno odgovornim za štetu koja je prouzrokovana poslovnom subjektu. Međutim, škola se može osloboditi odgovornosti ako dokaže da je vršila nadzor nad učenikom na način na koji je bila i obavezna ili da bi šteta nastala i pri brižljivom vršenju nadzora. Isto vrijedi ako je ovakav učenik bio pod nadzorom poslovnog subjekta i pričinio štetu trećoj strani – poslovni subjekt i učenik smatrat će se solidarno odgovornim, a poslovni subjekt se može osloboditi odgovornosti pod istim uvjetima koji važe i za školu.

Učenik s navršenih 14 godina koji tokom praktične nastave ili ferijalne prakse pričini štetu poslovnom subjektu odgovara za nastalu štetu u skladu s općim pravilima obligacionog prava. Ako je štetu poslovnom subjektu prouzrokovao maloljetni učenik sposoban za rasuđivanje, a koji nije u stanju sam nadoknaditi štetu, uz ispunjenje uvjeta predviđenih Zakonom o obligacionim odnosima roditelji su obavezni nadoknaditi štetu u njegovo ime.

XII ODGOVORNOST POSLOVNOG SUBJEKTA ZA ŠTETU PRIČINJENU UČENIKU U SLUČAJU POVREDE TOKOM PRAKTIČNE NASTAVE/FERIJALNE PRAKSE

Osnovna pitanja koja adresiraju poslovni subjekti koji primaju učenike na praktičnu nastavu/ferijalnu praksu odnose se na odgovornost poslovnog subjekta za štetu koja nastupi kao rezultat povrede učenika tokom praktične nastave/ferijalne prakse.

Dakle, kao otvorena pitanja javila su se sljedeća:

a) Postoji li odgovornost poslovnog subjekta za štetu koja nastupi kao rezultat povrede učenika tokom praktične nastave/ferijalne prakse?
b) Može li poslovni subjekt biti oslobođen takve odgovornosti?
c) Koju vrstu štete učenik/zakonski zastupnik učenika mogu potraživati?
d) Oslobađa li plaćanje doprinosa PIO za učenika poslovnog subjekta od potencijalne odgovornosti za takvu štetu koji pretrpi učenik?

Moguće je postojanje odgovornosti poslovnog subjekta za materijalnu ili nematerijalnu štetu koji pretrpi učenik tokom obavljanja praktične nastave/ferijalne prakse, a kao posljedice povrede zadobijene tokom praktične nastave uz ispunjenje uvjeta predviđenih Zakonom o obligacionom odnosu. Odgovornost poslovnog subjekta postoji ako je do povrede učenika odnosno štete došlo usljed njegove krivice (ako je šteta prouzrokovana namjerno ili nepažnjom)[110] ili ako je do povrede došlo odnosno ako šteta potječe od opasne stvari ili djelatnosti, neovisno o krivici poslovnog subjekta. U prvom slučaju radi se o subjektivnoj odgovornosti poslovnog subjekta za štetu, dok u drugom o objektivnoj odgovornosti za štetu kod koje je postojanje krivice potpuno irelevantno. Ako je do štete kao posljedice povrede učenika došlo usljed krivice poslovnog subjekta, učenik odnosno roditelji mogu zahtijevati naknadu štete od poslovnog subjekta putem suda. Bit će svakako dužni dokazati takvu krivicu.

Međutim, ako šteta koja je nastupila kao posljedica povrede učenika potječe od opasne stvari čiji je imalac poslovni subjekt ili opasne djelatnosti tog subjekta, učenik odnosno njegov zakonski zastupnik može zahtijevati naknadu štete neovisno o krivici poslovnog subjekta. Dakle, učenik odnosno njegov zakonski zastupnik ne bi morao dokazivati da je poslovni subjekt kriv za štetu jer se krivica pretpostavlja u takvom slučaju.

Bitno je naglasiti svakako da se u takvim slučajevima poslovni subjekt ipak može osloboditi odgovornosti za štetu ako dokaže da:

a) šteta potječe od nekog uzroka koji se nalazio izvan stvari, a čije se dejstvo nije moglo predvidjeti ni izbjeći ili otkloniti; ili
b) je šteta nastala isključivo radnjom učenika ili trećeg lica, koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao izbjeći ili otkloniti; ili
c) je učenik djelimično doprinio nastanku štete.

Opasna stvar i opasna djelatnost nisu definisane zakonom. Radi se o pravnim standardima odnosno praktičnom pitanju koje sud utvrđuje u svakom konkretnom slučaju. U skladu s uvriježenim shvatanjem pravne teorije, opasnom stvari smatra se svaka pokretna ili nepokretna stvar koja zbog svog položaja, upotrebe ili neke druge osobine predstavlja povećanu opasnost za okolinu.[111] Opasnom djelatnošću smatra se ona djelatnost od koje prijeti neuobičajena opasnost od štete, koja se ne može uvijek izbjeći ni uz najviši stepen pažnje lica koje se tom djelatnošću bavi.[112] Primjera radi, kroz sudsku praksu kao opasne djelatnosti utvrđene su sljedeće: rad na mašinama na parni ili plinski pogon, rad na vršilici, rad s opasnim energijama i eksplozivom.[113]

110 Član 158 Zakona o obligacionim odnosima FBiH
111 A. Bikić, Naknada štete (Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010.), str. 42
112 P. Krsmanović, N. Mitrić, M. Jusufović, S. Gojković, V. Šubarić, A. Razić, E. Halilović, J. Jovanović, Modul 7 Građanska oblast naknade štete (Javna ustanova centar za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH, 2006.), str. 43
113 A. Bikić, *Naknada štete* (Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010.), str. 43

Učenik odnosno njegovi zakonski zastupnici mogu potraživati naknadu kako materijalne, tako i nematerijalne štete povezane s povredom tokom praktične nastave/ferijalne prakse. Nematerijalna šteta ogleda se u pretrpljenim fizičkim bolovima, duševnim bolovima zbog, između ostalog, umanjenja životne aktivnosti i naruženosti. Materijalna šteta ogleda se u troškovima oko liječenja i drugim potrebnim troškovima s tim u vezi, kao i zaradi izgubljenoj zbog nesposobnosti za rad za vrijeme liječenja (naravno, ako je učenik ostvaruje). Dodatno, ako povrijeđeni učenik zbog potpune ili djelimične nesposobnosti za rad gubi zaradu, ili su mu potrebe trajno povećane, ili su mogućnosti njegovog daljeg razvijanja i napredovanja uništene ili smanjene, postoji zakonska mogućnost da sud odredi da je poslovni subjekt dužan plaćati povrijeđenom određenu novčanu rentu kao naknadu za tu štetu.

Uplata doprinosa za osiguranje za slučajeve invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti učenika ne predstavlja osnov za ekskulpiranje poslovnog subjekta za eventualnu odgovornost za štetu koju pretrpi učenik usljed povrede tokom praktične nastave/ferijalne prakse.

Moguće je postojanje odgovornosti poslovnog subjekta za materijalnu ili nematerijalnu štetu koju pretrpi učenik tokom obavljanja praktične nastave/ferijalne prakse kao posljedicu povrede zadobijene tokom praktične nastave u skladu s općim pravilima predviđenim Zakonom o obligacionom odnosu. Takva odgovornost može postojati i kad poslovni subjekt nije kriv za nastanak štete (objektivna odgovornost) ako šteta koja je posljedica povrede učenika potječe od opasne stvari čiji je imalac poslovni subjekt ili opasne djelatnosti kojom se bavi poslovni subjekt, ali se takve odgovornosti može osloboditi ako dokaže postojanje zakonom previđenih okolnosti. Učenik/njegov zakonski zastupnik može potraživati naknadu materijalne i nematerijalne štete. Uplata doprinosa za osiguranje za slučajeve invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti učenika ne predstavlja osnov za oslobađanje poslovnog subjekta za eventualnu odgovornost za štetu koju pretrpi učenik usljed povrede tokom praktične nastave/ferijalne prakse.

XIII SADRŽAJ I NAČIN VOĐENJA EVIDENCIJE O UČENICIMA KOJI OBAVLJAJU PRAKTIČNU NASTAVU KOD POSLOVNOG SUBJEKTA

Uzevši u obzir činjenicu da učenici na praktičnoj nastavi/ferijalnoj praksi *de facto* učestvuju u procesu rada kod poslovnog subjekta pojavilo se pitanje evidencije njihovog prisustva, konkretno pitanje je li i kako propisana evidencija prisustva učenika od poslovnog subjekta.

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu predviđa obavezu poslovnih subjekata da vode evidenciju o redovnim učenicima ustanova za strukovno obrazovanje koji kod poslodavca pohađaju praktičnu nastavu i vježbe.[114] Prema odredbama člana 4, stav 2 Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu, evidencija koju poslodavac vodi, *inter alia*, o redovnim učenicima ustanova za strukovno obrazovanje koji kod poslodavca pohađaju praktičnu nastavu i vježbe, sadrži sljedeće podatke:

1) ime i prezime;
2) jedinstveni matični broj;
3) spol;
4) dan, mjesec i godinu rođenja;
5) mjesto, općinu i državu rođenja;
6) prebivalište, odnosno boravište;
7) broj, datum i naziv akta na osnovu kojeg lice iz stava ovoga člana radi kod poslodavca te dokaz o ispunjavanju propisanih uvjeta za obavljanje tih poslova;
8) naziv posla;
9) mjesto rada;
10) dan početka rada;
11) dan prestanka rada.

Kao otvoreno pitanje u vezi sa sadržajem ove evidencije javilo se pitanje šta se podrazumijeva pod „(...) dokazom o ispunjavanju propisanih uvjeta za obavljanje tih poslova„ i „nazivom posla“ u kontekstu evidencije o učenicima koji se kod poslodavca nalaze praktičnoj nastavi.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike izdalo je službeno mišljenje br. 04-31/16-3570/21 M. T. od 19.01.2022. godine[115], u kojem je navedeno da bi se u kontekstu vođenja evidencije učenika na praktičnoj nastavi podaci koji se upisuju u evidenciju trebali prilagoditi, te bi se u tom smislu u pogledu osnova učestvovanja učenika u praktičnoj nastavi trebala evidentirati osnov iz posebnih propisa iz oblasti obrazovanja, nastavnih planova i programa, te eventualno određeni ugovor, ako se taj ugovor zaključuje između poslovnog subjekta i obrazovne ustanove, u skladu s propisima iz oblasti obrazovanja, dok bi se u kontekstu podatka koji se odnosi na naziv posla bilo potrebno evidentirati da se radi o praktičnoj nastavi.

Poslovni subjekti dužni su voditi evidenciju od dana započinjanja praktične nastave kod poslovnog subjekta do dana njenog završetka. Ova evidencija čuva se u arhivi poslovnog subjekta najmanje pet godina.[116] Evidencija se vodi pisano u obliku knjige, a može se voditi i u elektronskom obliku.[117] Međutim, nadležna inspekcija izdala je mišljenje da se evidencija u svakom slučaju mora voditi u pisanom obliku – u obliku knjige.

114 Član 4, stav 1, tačka 3 Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu
115 Vidjeti Prilog 11 uz Analizu.
116 Član 5, stav 2 Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu
117 Član 5, stav 3 Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu

Tabela 3: Osnovne napomene u vezi s vođenjem evidencije o učenicima na praktičnoj nastavi

Period vođenja evidencije:	Cjelokupni period trajanja praktične nastave
Obrasci za evidenciju:	Propisan je sadržaj i način vođenja, ali ne i obrasci.
Način vođenja evidencije:	Pisano u obliku knjige, a može se voditi i u elektronskom obliku (pored pisanog)
Rokovi čuvanja evidencije:	Najmanje pet godina
Predočavanje evidencije:	Na zahtjev inspektora rada.

Učenici su dužni odmah prijaviti poslovnom subjektu svaku promjenu gore navedenih podataka, odnosno najkasnije u roku od osam dana od dana nastanka promjene.[118]

Također, skrećemo pažnju na to da jednako kao i za evidencije koje poslodavci vode o radnicima postoji obaveza prijavljivanja zbirki ličnih podataka u Glavni registar Agencije za zaštitu ličnih podataka Bosne i Hercegovine, kao i obaveza prijavljivanja promjena u postojećim zbirkama ličnih podataka, u skladu s odredbama člana 14 Zakona o zaštiti ličnih podataka.

Poslovni subjekt koji organizuje izvođenje praktične nastave dužan je voditi evidenciju o učenicima od dana započinjanja praktične nastave kod poslovnog subjekta do dana njenog završetka u skladu s Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu. Jednako kao i za evidencije koje poslodavci vode o radnicima postoji obaveza prijavljivanja zbirki ličnih podataka u Glavni registar Agencije za zaštitu ličnih podataka Bosne i Hercegovine, kao i obaveza prijavljivanja promjena u postojećim zbirkama ličnih podataka, u skladu s odredbama člana 14 Zakona o zaštiti ličnih podataka.

118 Član 6 Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu

REFERENCE

Bikić, Naknada štete (Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010.)

P. Krsmanović, N. Mitrić, M. Jusufović, S. Gojković, V. Šubarić, A. Razić, E. Halilović, J. Jovanović, Modul Građanska oblast naknade štete (Javna ustanova centar za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH, 2006.)

Vodič za prijavu, obračun i uplatu doprinosa za osiguranje učenika na praktičnoj nastavi za slučajeve invalidnosti i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti, Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona, septembar 2022, dostupan na: http://pufbih.ba/v1/public/upload/files/Vodic(3).pdf

Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 04/-35/25-673/18 M.T. od 16.03.2018. godine (Prilog 1 uz Analizu);

Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 03-34/11-674/18 lK od 02.04.2018. godine (Prilog 2 uz Analizu);

Službeno mišljenje Federalnog ministarstva zdravstva, br. 07-37-2986/18 od 14.05.2018. godine (Prilog 3 uz Analizu);

Službeno mišljenje Federalnog ministarstva finansija, br. 04-14-1-6007/18 E.J. od 28.09.2018. godine (Prilog 4 uz Analizu);

Službeno mišljenje Inspektorata rada, zaštite na radu i socijalne zaštite Kantonalne uprave za inspekcijske poslove Kantona Sarajevo, br. UP – 1-14-09-30-00160/20-09/18-002 od 21.01.2020. godine (Prilog 5 uz Analizu);

Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 03-30/11-41/20 AG od 29.01.2020. godine (Prilog 6 uz Analizu);

Službeno mišljenje Federalnog ministarstva finansija, br. 05-02-4-4139/20 od 17.06.2020. godine (Prilog 7 uz Analizu);

Službeno mišljenje Federalnog ministarstva zdravstva, br. 02-33-/3312/20 od 16.06.2020. godine (Prilog 8 uz Analizu);

Službeno mišljenje Porezne uprave Federacije Bosne i Hercegovine, br. 13/08-02-3-836-1/20 – Dž. D od 30.06.2020. godine (Prilog 9 uz Analizu);

Službeno mišljenje Porezne uprave Federacije Bosne i Hercegovine, br. 13/08-02-3-2012-1/21 Dž. D. od 31.01.2022. godine (Prilog 10 uz Analizu);

Službeno mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 04-31/16-3570/21 M.T. od 19.01.2022. godine (Prilog 11 uz Analizu);

Zakon o doprinosima („Službene novine FBiH", br. 35/98, 54/00, 16/01, 37/01, 48/01 – dr. zakon, 1/02, 17/06, 14/08, 91/15, 104/16, 34/18, 99/19, 4/21, 6/23 i 28/23 – odluka US)

Zakon o porezu na dohodak („Službene novine FBiH", br. 10/08, 9/10, 44/11, 7/13 i 65/13)

Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak („Službene novine FBiH", br. 48/21, 77/21, 20/22, 57/22, 05/23, 85/23 i 97/23)

Zakon o zdravstvenom osiguranju u FBiH („Službene novine FBiH", br. 30/97, 7/02, 70/08, 48/11, 100/14 – odluka US, 36/18 i 61/22)

Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službene novine Srednjobosanskog kantona”, br. 13/00)

Zakon o zdravstvenom osiguranju („Narodne novine Hercegbosanske županije“, br. 12/05)

Odluka o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na području Tuzlanskog kantona („Službene novine Tuzlanskog kantona”, br. 14/22)

Odluka o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na području Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 29/09, 20/16 i 40/19)

Odluka o osnovicama i stopama doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje u Zeničko-dobojskom kantonu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, br. 12/13 i 14/13)

Odluka o osnovicama i stopama za obračunavanje te o načinu obračunavanja i uplaćivanja doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranja na području Srednjobosanskog kantona („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, br. 14/04, 12/05 i 7/08)

Odluka o osnovicama, stopama, načinu obračunavanja i plaćanja sredstava za ostvarivanje prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja („Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 7/10, 2/12 i 5/16)

Odluka o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračuna i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje na području Hercegovačko-neretvanskog kantona („Narodne novine HNK-HNŽ“, br. 04/10, 06/11, 07/12 i 12/16)

Odluka o osnovicama, stopama i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje za Županiju Zapadnohercegovačku („Narodne novine ŽZH“, br. 10/09, 11/14, i 14/23)

Odluka o osnovicama i stopama doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje u Županiji Posavskoj („Narodne novine Županije Posavske“, br. 06/07 i 10/13)

Odluka o osnovicama i stopama doprinosa za zdravstveno osiguranje u Unsko-sanskom kantonu („Službeni glasnik USK“, br. 66/99, 15/04, 20/04, 17/05, 04/09 i 23/17)

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine FBiH”, br. 13/18, 93/19- odluka US, 90/21, 19/22, 42/23 – odluka US)

Odluka o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima („Službene novine FBiH”, br. 26/14)

Pravilnik o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa („Službene novine FBiH”, br. 73/09, 38/10, 77/10, 9/11, 1/13, 83/14, 1/15, 48/16, 25/17, 53/19, 93/19, 105/21, 20/22 i 77/23)

Zakon o jedinstvenom sistemu registracije, kontrole i naplate doprinosa („Službene novine FBiH”, br. 42/09, 109/12, 86/15, 30/16 i 96/21)

Pravilnik o načinu uplate, pripadnosti i raspodjele javnih prihoda u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, br. 63/20, 88/20, 28/21, 10/23, 37/2, 81/23 i 23/24)

Zakon o radu („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, br. 26/16, 89/18, 23/20 - odluka US, 49/21 - dr. zakon, 103/21 - dr. zakon i 44/2022)

Zakon o radu („Narodne novine Hercegbosanske županije”, br. 10/22)

Zakon o radu u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo”, br. 19/00)

Zakon o radu Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 1/17)

Zakon o radu („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke”, br. 11/17)

Zakon o zaštiti na radu („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, br. 79/20)

Pravila o procjeni rizika („Službene novine FBiH”, br. 23/21)

Pravilnik o postupku raspoređivanja radnika na poslove sa povećanim rizikom i o postupku prethodnih i periodičnih ljekarskih pregleda radnika koji obavljaju poslove sa povećanim rizikom („Službene novine FBiH”, broj 9/23)

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu („Službene novine FBiH”, broj 92/16)

Pravilnik o ocjenjivanju radne sposobnosti u penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine FBiH”, br. 24/02 i 48/04)

Pravilnik o sadržaju i načinu podnošenja izvještaja o povredi na radu i profesionalnoj bolesti („Službene novine FBiH” broj: 9/23)

Konvencija br. 138 o najnižoj dobi za zapošljavanje, 1973. godina

Konvencija br. 13 o upotrebi olovnog bjelila u bojanju

Konvencija br. 24 o osiguranju za slučaj bolesti industrijskih i trgovačkih radnika i domaće posluge

Konvencija br. 17 o naknadi koja se isplaćuje radnicima za slučaj nesreće na radu

Evropska socijalna povelja

Zakon o obligacionim odnosima („Službeni list SFRJ”, br. 29/78, 39/85 i 45/89, „Službeni list RBiH”, br. 2/92, 13/93 i 13/94 i „Službene novine FBiH”, br. 29/03 i 42/11)

Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službene novine FBiH”, br. 29/05)

Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine FBiH”, br. 46/10 i 75/13)

Zakon o zaštiti ličnih podataka („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 49/06, 76/11 i 89/11 - ispr.)

LISTA TABELA

TABELA 1: LISTA ANALIZIRANIH PROPISA **13**

TABELA 2: RAZLIKA IZMEĐU KOLEKTIVNOG OSIGURANJA UČENIKA OD POSLJEDICA NESRETNOG SLUČAJA (NEZGODE) I OSIGURANJA PO OSNOVU ZAKONA O PENZIJSKOM I INVALIDSKOM OSIGURANJU **41**

TABELA 3: OSNOVNE NAPOMENE U VEZI S VOĐENJEM EVIDENCIJE O UČENICIMA NA PRAKTIČNOJ NASTAVI **78**

PRILOZI

Bosna i Hercegovina
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE

Босна и Херцеговина
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
ФЕДЕРАЛНО МИНИСТАРСТВО РАДА И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

23 -03- 2018

Broj: 04-35/25-673/18 M.T.
Sarajevo, 16.3.2018. godine

dmblegal
KRALJA TVRTKA 6
71000 SARAJEVO
n/r g-đe Elme Veledar Arifagić, advokata

Predmet: Odgovor na upit, **dostavlja se**

Poštovana,

U vezi Vašeg upita kojeg ste dostavili Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike, a kojim, između ostalog, tražite tumačenje odredaba Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine Federacije BiH", broj: 13/18), ističemo sljedeće:

Odredbom člana 17. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju jasno je propisano da je učenik ili student za vrijeme praktične nastave, odnosno za vrijeme stručne prakse kod poslodavca, lice koje je obavezno osigurano za slučaj invalidnosti i smrti zbog povrede na radu ili profesionalne bolesti dok se nalazi na praktičnoj nastavi, odnosno na stučnoj praksi kod poslodavca.

Do donošenja nove odluke, doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje za ova lica plaća se u mjesečnom iznosu od 3 KM, a u skladu sa važećom Odlukom Upravnog odbora Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje („Službene novine Federacije BiH", broj: 26/14). Obveznici obračuna i uplate doprinosa za ova lica su obrazovno-odgojne ustanove koje isti pohađaju.

Što se tiče ostalih pitanja iz navedenog upita upućujemo Vas da se obratite Federalnom ministarstvu finansija obzirom da su propisi iz oblasti doprinosa, kao i primjena istih u nadležnosti Federalnog ministarstva finansija.

S poštovanjem,

MINISTAR
Vesko Drljača

SARAJEVO, Marka Marulića broj: 2
Tel: +387 33 65 06 85; 033/ 66 17 82; fax/ 033/ 25 54 61 e-mail: info@fmrsp.gov.ba
www.fmrsp.gov.ba

Bosna i Hercegovina
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I
SOCIJALNE POLITIKE

Босна и Херцеговина
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
ФЕДЕРАЛНО МИНИСТАРСТВО РАДА И
СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

05 -04- 2018

Broj: 03-34/11-674/18 IK
Sarajevo, 02.04.2018. godine

DMBLEGAL Advokatsko društvo d.o.o.
ul. Kralja Tvrtka br.6
SARAJEVO

PREDMET: Odgovor, dostavlja se

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike zaprimilo je dana 13.03.2018.godine Vaš upit, kojim tražite mišljenje u pogledu zasnivanja radnog odnosa učenika srednje škole, primjene odredbi Zakona o radu o minimalnoj dobi na slučaj izvođenja praktične nastave učenika srednjih stručnih škola kod poslovnih subjekata, te primjene drugih odredbi Zakona o radu u ovom slučaju.

S tim u vezi, ističemo da je članom 20. Zakona o radu („Službene novine Federacije BiH", broj: 26/16) propisano da se sa licem mlađim od 15 godina ne može zaključiti ugovor o radu, niti se ono može zaposliti na bilo koju vrstu poslova. Lice između 15 i 18 godina života može zaključiti ugovor o radu, odnosno zaposliti se uz saglasnost zakonskog zastupnika i pod uvjetom da od ovlaštenog ljekara ili nadležne zdravstvene ustanove pribavi ljekarsko uvjerenje kojim dokazuje da ima opću zdravstvenu sposobnost za rad.

Shodno navedenom, ističemo da u smislu odredbi Zakona o radu nema smetnji za sklapanje ugovora o radu sa maloljetnikom, pod uvjetima propisanim pomenutom odredbom člana 20. ovog zakona, s tim da bi svakako trebalo razmotriti eventualne smetnje za ovakvu vrstu angažmana, koje bi zbog statusa i obaveza učenika mogle proizlaziti iz propisa u oblasti obrazovanja.

Također, pitanje izvođenja praktične nastave učenika srednjih škola kod poslovnih subjekata nije predmet radnog zakonodavstva pa se u tom kontekstu ne može ni posmatrati.

S poštovanjem,

MINISTAR
Vesko Drljača

SARAJEVO, Marka Marulića br.2 Tel: +387 33 – 65 06 85, 65 17 82, Fax: +387 33 – 25 54 61
E-mail:info@fmrsp.gov.ba

17.05.2018. godine

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO ZDRAVSTVA

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERAL MINISTRY OF HEALTH

Broj: 07-37-2986/18
Sarajevo, 14.05.2018.godine

Advokatsko društvo DMB legal doo
Ul. Kralja Tvrtka broj 6
SARAJEVO

PREDMET: Odgovor na upit, - dostavljamo -
VEZA: Vaš akt zaprimljen 14.03.2018.godine

Poštovani,

Shodno aktu veze, koji se odnosi na pitanje zdravstvenog osiguranja učenika koji obavljaju praktičnu nastavu kod poslovnih subjekata/lica koja samostalno obavljaju djelatnost, obavještavamo Vas o sljedećem:

- odredbama člana 28. stav 1. tačka 1. Zakona o zdravstvenom osiguranju („Službene novine Federacije BiH", br. 30/97, 7/02, 70/08 i 48/11), regulisano je da pravo na zdravstvenu zaštitu zbog povreda na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti imaju učenici i studenti koji učestvuju na praktičnoj nastavi, praktičnom radu i na stručnim putovanjima,

- odredbama člana 86. stav 1. tačka 8. Zakona, definisano je da je obveznik obračuna i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje organ uprave kantona nadležan za obrazovanje - za učenike odnosno studente koji nisu osigurani po drugom osnovu u skladu sa članom 19. tačka 13.a Zakona, kao i za učenike odnosno studente koji vrše praktičan rad u vezi sa nastavom. Regulisano zdravstveno osiguranje učenika i studenata po nekom drugom osnovu, ne isključuje obavezu uplate doprinosa zbog povreda na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti za učenike i studente koji učestvuju na praktičnoj nastavi, praktičnom radu i na stručnim putovanjima.

S poštovanjem,

M I N I S T A R

Doc. dr Vjekoslav Mandić

Dostavljeno:
- naslovu
- a/a

02 -10- 2018

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO FINANSIJA
FEDERALNO MINISTARSTVO FINANCIJA

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERAL MINISTRY OF FINANCE

Broj: 04-14-1-6007/18 E.J.
Sarajevo, 28.09.2018. godine

DMBLEGAL
Advokatsko društvo d.o.o.
Ul. Kralja Tvrtka 6

71000 S A R A J E V O

PREDMET: Odgovor, dostavlja se
VEZA: Vaš akt od 24.09.2018. godine

Poštovani,

U vezi vašeg akta, od 24.09.2018. godine, u okviru naše nadležnosti, ukazujemo na sljedeće:

U vezi sa plaćanjem doprinosa podsjećamo vas da je, organ uprave kantona nadležan za obrazovanje, obveznik obračunavanja i uplate doprinosa za zdravstveno osiguranje za učenike u toku izvođenja praktične nastave, u skladu sa propisima o zdravstvenom osiguranju a nadležna obrazovno-odgojna ustanova je obveznik obračunavanja i uplate doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje (za lica osigurana u određenim okolnostima) za vrijeme obavljanja obaveznog praktičnog rada učenika u toku sticanja obrazovanja i odgoja, u skladu sa propisima penzijskom i invalidskom osiguranju. Obveznik uplate doprinosa je dužan dostaviti u nadležnu ispostavu Porezne uprave Federacije BiH, shodno propisima o Jedinsvenom sistemu registracije, kontrole i naplate doprinosa, obrazac prijave osiguranja za učenika (JS3120 – Prijava/odjava lica osiguranih u određenim okolnostima), za vrijeme obavljanja praktičnog rada učenika u toku sticanja obrazovanja i odgoja. Propisani iznosi doprinosa se uplaćuju mjesečno za svakog učenika koji je obuhvaćen ovim vidom obrazovanja.

Odredbama Zakona o porezu na dohodak ("Službene novine Federacije BiH", br. 10/08, 9/10, 44/11, 7/13 i 65/13), primanja učenika u vezi sa obavljanjem učeničke prakse, nisu izuzeta od plaćanja poreza na dohodak. Shodno navedenom, firma kod koje se obavlja učenička praksa i koja za isto isplaćuje učenicima određene novčane iznose (nagrade), ima obavezu uplate poreza na dohodak, prilikom isplate istih.

S poštovanjem,

M I N I S T R I C A

Jelka Milićević

Sarajevo, Ulica Mehmeda Spahe br. 5
Telefon: +387 33 253 400 Fax: +387 33 663 314
e-mail: info@fmf.gov.ba
www.fmf.gov.ba

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
KANTON SARAJEVO
Kantonalna uprava za inspekcijske poslove

Босна и Херцеговина
Федерација Босне и Херцеговине
КАНТОН САРАЈЕВО
Кантонална управа за инспекцијске послове

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
CANTON SARAJEVO
Cantonal Administration for Inspection Issues

Inspektorat rada, zaštite na radu i socijalne zaštite

Broj: UP-1-14-09-30-00160/20-09/18-002

Sarajevo, 21.1.2020. godine

GIZ
ul. Zmaja od Bosne br. 7 – 7a
71 000 Sarajevo

Predmet: Odgovor na upit, dostavlja se;

Vezano za Vaš upit od 9. 1. 2020. godine. kojim ste se obratili ovoj inspekciji kako biste bili informisani o nadležnostima inspekcije rada u slučajevima realizacije praktične nastave kod poslovnih subjekata iz različitih primarnih djelatnosti. obavještavam Vas da predmet redovnih inspekcijskih nadzora koji se vrše u okviru nadležnosti ove inspekcije. podrazumijeva provjeru postojanja i zakonitosti pravnog osnova koji bi činio dozvoljenim prisustvo ili učešće bilo kojeg lica u procesu rada kod bilo kojeg poslovnog subjekta neovisno od djelatnosti koja je njegov redovni predmet poslovanja. a što se tiče Vašeg pitanja u užem smislu. inspekcija rada bi tolerisala prisustvo lica u procesu rada po osnovu praktične nastave ukoliko bi se takva nastava izvodila u okviru programa ili projekta čija se implementacija provodi uz saglasnost Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo te uz neposredno predočenu dokaznu dokumentaciju koja čini zakonitim da se takva nastava može izvoditi kod konkretnog poslovnog subjekta kao i uz predočene dokaze iz kojih je nesporno jasno da lica zatečena da prisustvuju ili učestvuju u procesu rada zaista jesu učenici obrazovne ustanove koja je uključena u program edukacije koja se vrši na takav način.

S poštovanjem.

Kantonalni inspektor rada

Nedim Mehmedbašić, dipl. pravnik

Dostaviti:
1. Naslovu,
2. A/A

web: http: kuip.ks.gov.ba, mail: kuip@kuip.ks.gov.ba
Tel: + 387 (0) 33 [illegible]-109 (centrala)
+ 387 (0) 33 569-870 (direktor)
Fax: + 387 (0) 33 [illegible]-151, + 387 (0) 33 569-89[illegible]
Sarajevo, Aleja Bosne Srebrene bb

Bosna i Hercegovina
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I
SOCIJALNE POLITIKE

Босна и Херцеговина
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
ФЕДЕРАЛНО МИНИСТАРСТВО РАДА И
СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

Broj: 03-30/11-41/20 AG
Sarajevo, 29.01.2020. godine

GIZ
DEUTSCHE GESELLSCHAFT
FÜR INTERNATIONALE ZUSAMMENARBEIT GmbH
n/r gđa Isabel Rapp, voditeljica projekta
ul. Zmaja od Bosne 7-7a
71000 Sarajevo

PREDMET: Odgovor, dostavlja se

Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike dostavljen je Vaš upit od 07.01.2020. godine, kojim su u svrhu implementacije projekta "stručno obrazovanje", zatražene informacije u vezi sa primjenom Zakona o radu, Zakona o zaštiti na radi i Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju na obavljanje praktične nastave i ferijalne prakse učenika kod poslovnih subjekata.

S tim u vezi, sa aspekta nadležnosti ovog ministarstva ističemo da su Zakonom o radu („Službene novine Federacije BiH", br. 26/16 i 89/18), kao općim propisom, uređena određena pitanja u vezi sa radnim odnosom, odnosno ostvarivanjem prava iz radnog odnosa, te se isti primjenjuje ako drugim zakonom ili međunarodnim ugovorom nije drugačije uređeno. U smislu navedenog, Zakon o radu predviđa da se rad za poslodavca može obavljati na osnovu ugovora o radu, odnosno ugovora o radu sa pripravnikom, na osnovu kojih se zasniva radni odnos sa poslodavcem, te na osnovu ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova, te ugovora o stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa, na osnovu kojih se ne zasniva radni odnos sa poslodavcem. Shodno navedenom, obavljanje praktične nastave i ferijalne prakse učenika kod poslovnih subjekata nije predmet Zakona o radu, te se na pomenuta pitanja ne bi mogle direktno primijeniti odredbe Zakona o radu. Obavljanje praktične nastave i ferijalne prakse učenika je predmet propisa iz oblasti obrazovanja, kojim bi, između ostalog, trebao biti uređen način organizovanja i izvođenja praktične nastave u školama srednjeg stručnog obrazovanja, odnosno uslovi, način organizacije i praćenja ferijalne prakse za učenike srednjih škola za srednje stručno obrazovanje i obuku, te druga pitanja koja od značaja za navedene oblike nastave, što podrazumijeva i obavezu poslovnog subjekta kod kojeg se nastava, odnosno praksa izvodi, kao i vrstu poslova na kojima se ista može izvoditi.

Što se tiče primjene propisa iz oblasti zaštite na radu, ističemo da je odredbom člana 3. Zakona o zaštiti na radu ("Službeni list SRBiH", broj: 22/90), propisano da pravo na zaštitu na radu, između ostalih, imaju sva lica koja se po bilo kojem osnovu nalaze na radu, kao i učenici i studenti na praktičnoj nastavi i stručnoj praksi u organizaciji, odnosno kod poslodavca, te da u tom slučaju zaštitu na radu obezbjeđuje organizacija, odnosno poslodavac. Shodno navedenom, poslodavac je u skladu sa Zakonom o zaštiti na radu obavezan učenicima na

SARAJEVO, Hamdije Čemerlića br.2 Tel: +387 33 – 65 06 85, 66 17 82, Fax: +387 33 – 25 54 61
E-mail: info@fmrsp.gov.ba

praktičnoj nastavi i stručnoj praksi obezbijediti sve mjere zaštite na radu, odnosno mjere kojima se neposredno obezbjeđuje sigurnost na radu i mjere u vezi sa uslovima rada. U vezi sa uslovima rada ističemo da je na osnovu Zakona o zaštiti na radu, donesen Pravilnik o uslovima za utvrđivanje radnih mjesta sa posebnim uslovima rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima ("Službeni list SRBiH", broj: 2/91), kojim su, između ostalog, propisani posebni uslovi koje u pogledu zdravstvenog stanja i psihofizičkih sposobnosti moraju ispunjavati radnici prilikom raspoređivanja na ta radna mjesta. S obzirom da je pomenutim pravilnikom kao jedan od posebnih uslova za obavljanje poslova na navedenim radnim mjestima, utvrđena i dobna granica (lica starija od 18 godina), mišljenja smo da se tim radnim mjestima sa posebnim uslovima rada ne bi mogla izvoditi praktična nastava i ferijalna nastava u kojoj bi učestvovali maloljetni učenici.

Napominjemo da je u kontekstu propisa iz oblasti rada poslodavac dužan voditi evidenciju o redovnim učenicima ustanova za strukovno obrazovanje koji kod poslodavca pohađaju praktičnu nastavu i vježbe. Naime, Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu ("Službene novine Federacije BiH", broj: 92/16), propisano je da je poslodavac pored evidencije o radnicima dužan voditi i evidenciju o drugim licima angažovanim na radu koja, između ostalog, podrazumijeva evidentiranje učenika ustanova za strukovno obrazovanje koji kod poslodavca pohađaju praktičnu nastavu i vježbe. Sadržaj pomenute evidencije propisan je odredbom člana 4. stav 2. navedenog pravilnika, te poslodavac istu počinje voditi danom početka obavljanja praktične nastave tih lica i ažurno je vodi do prestanka pohađanja nastave.

Kada je u pitanju primjena propisa iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja ističemo da je odredbom člana 17. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju ("Službene novine Federacije BiH", broj: 13/18), propisano da je učenik ili student za vrijeme praktične nastave, odnosno za vrijeme stručne prakse kod poslodavca, lice koje je obavezno osigurano za slučaj invalidnosti i smrti zbog povrede na radu ili profesionalne bolesti dok se nalazi na praktičnoj nastavi, odnosno na stručnoj praksi kod poslodavca. Do donošenja nove odluke, doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje za ova lica plaća se u mjesečnom iznosu od 3,00 KM, a u skladu sa važećom Odlukom Upravnog odbora Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje ("Službene novine Federacije BiH", broj: 26/14). Obveznici obračuna i uplate doprinosa za ova lica su obrazovno-odgojne ustanove koje isti pohađaju.

S poštovanjem,

MINISTAR

Vesko Drljača

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO FINANCIJA
FEDERALNO MINISTARSTVO FINANSIJA
SARAJEVO

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERAL MINISTRY OF FINANCE
SARAJEVO

Broj: 05-02-4-4139/20
Sarajevo, 17.06.2020. godine

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
Splitska 7
71000 Sarajevo

PREDMET: Odgovor na upit

Veza: Vaš upit od 02.06.2020. godine

Poštovani,

U vezi s Vašim upitom koji se odnosi na porezni tretman naknada isplaćenih učenicima tokom učenja kroz rad, u skladu sa članom 10. Zakona o organizaciji organa uprave u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH" broj 35/05), iz okvira naše nadležnosti dajemo sljedeći odgovor:

Zakonom o porezu na dohodak ("Službene novine Federacije BiH", br. 10/08, 9/10, 44/11, 7/13 i 65/13) propisan je način utvrđivanja i plaćanja poreza na dohodak fizičkih lica – poreznih obveznika u Federaciji Bosne i Hercegovine. Prema članu 2. tog Zakona obveznik poreza na dohodak je rezident Federacije BiH i nerezident koji ostvaruje dohodak i to: rezident za oporezivi dohodak koji ostvari na teritoriji Federacije i izvan teritorije Federacije, a nerezident za oporezivi dohodak koji ostvari na teritoriji Federacije BiH.

Članom 3. Zakona o porezu na dohodak određena su fizička lica koja ne podliježu oporezivanju, dok su odrebama čl. 5. i 6. istog Zakona decidno propisani prihodi fizičkih lica koji se ne smatraju dohotkom i prihodi na koje se ne plaća porez na dohodak.

Naknade troškova za ishranu u toku rada (topli obrok) i troškova prevoza predstavljaju prava zaposlenih lica po osnovu radnog odnosa. Shodno tome, a u skladu sa članom 5. tačka 11. Zakona o porezu na dohodak, navedene naknade mogu se neoporezivo isplatiti samo licima koja imaju status zaposlenika kod isplatioca i to najviše do iznosa utvrđenih članom 14. tačka 2. podtač. a. i b. Pravilnika o primjeni zakona o porezu na dohodak ("Službene novine Federacije BiH" br. 67/08, 4/10, 86/10, 10/11, 53/11, 20/12, 27/13, 71/13, 90/13, 45/14, 52/16, 59/16, 38/17, 3/18, 30/18 i 21/20).

Sarajevo, Ulica Mehmeda Spahe br. 5
Telefon +387 33 253 400 Fax: +387 663 314
e-mail : info@fmf.gov.ba
www.fmf.gov.ba

S obzirom na to da učenici koji uče kroz rad u okviru redovnog školovanja, nisu izuzeti od oporezivanja kao fizička lica u skladu s članom 3. Zakona o porezu na dohodak, kao ni novčane naknade (topli obrok, prevoz, finansijske nagrade i naknade troškova ljekarskog pregleda) koje biste tim učenicima isplaćivali shodno odredbama čl. 5. i 6. tog Zakona, te uzimajući u obzir da isti nemaju status zaposlenika kod isplatioca naknada, na osnovu člana 70b. stav 3. Pravilnika o primjeni zakona o porezu na dohodak isplatilac navedenih naknada dužan je prilikom svake isplate istih obračunati, obustaviti i uplatiti porez na dohodak po stopi od 10% iz člana 9. Zakona. U skladu sa stavom 4. istog člana Pravilnika prijava uplaćenog poreza po tom osnovu vrši se u roku od pet dana nadležnoj jedinici Porezne uprave Federacije BiH putem obrasca APR-1036 Akontacija poreza po odbitku rezidenta.

Shodno odredbama Zakona o doprinosima ("Službene novine Federacije BiH", br. 35/98, 54/00, 16/01, 37/01, 1/02, 17/06, 14/08, 91/15, 104/16, 34/18 i 99/19), na naknade/nagrade koje se isplaćuju učenicima srednjih škola za obavljanje praktične nastave/učenja kroz rad kao realizacije dualnog obrazovanja, ne uplaćuju se doprinosi: za PIO po stopi od 6% i zdravstveno osiguranje po stopi od 4%.

Nadležna obrazovno-odgojna ustanova je obveznik obračunavanja i uplate doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje (za lica osigurana u određenim okolnostima) za vrijeme obavljanja obaveznog praktičnog rada učenika u toku sticanja obrazovanja i odgoja, u skladu sa propisima penzijskom i invalidskom osiguranju. Mjesečni iznos navedenog doprinosa propisan je Odlukom o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima ("Službene novine Federacije BiH", broj 26/14). Obveznik uplate doprinosa je dužan dostaviti u nadležnu ispostavu Porezne uprave Federacije BiH, shodno propisima o Jedinstvenom sistemu registracije, kontrole i naplate doprinosa, obrazac prijave osiguranja za učenika (JS3120 – Prijava/odjava lica osiguranih u određenim okolnostima), za vrijeme obavljanja praktičnog rada učenika u toku sticanja obrazovanja i odgoja. Propisani iznosi doprinosa se uplaćuju mjesečno za svakog učenika koji je obuhvaćen ovim vidom obrazovanja. Podsjećamo da je, organ uprave kantona nadležan za obrazovanje, obveznik obračunavanja i uplate doprinosa za zdravstveno osiguranje za učenike u toku izvođenja praktične nastave, u skladu sa propisima o zdravstvenom osiguranju.

U vezi sa naprijed navedenim, informišemo Vas da je novi Zakon o doprinosima i Zakon o porezu na dohodak u formi Prijedloga u Parlamentarnoj proceduri u drugom čitanju i da se ponuđena rješenja u prijedlozima zakona koja reguliraju ovu oblast razlikuju u dijelu visine obaveza koje će se obračunavati i uplaćivati.

S poštovanjem,

MINISTRICA

Jelka Milićević

Sarajevo, Ulica Mehmeda Spahe br. 5
Telefon +387 33 253 400 Fax: +387 663 314
e-mail : info@fmf.gov.ba
www.fmf.gov.ba

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO ZDRAVSTVA

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERAL MINISTRY OF HALTH

Broj:02-33-/3312/20
Sarajevo, 16.06.2020.godine

Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit-GIZ
Zmaja od Bosne 7-7a Sarajevo

PREDMET: **Praktična nastava i ferijalna praksa učenika srednjih stručnih škola kod poslovnih subjekata**

Poštovani,

Vezano za Vaš dopis kojim tražite pojašnjenja primjene Zakona o zdravstvenom osiguranju na učenike koji obavljaju ferijalnu praksu kod poslodavaca, kao i obaveze poslovnih subjekata koje se odnose na zdravstvene preglede i ostale mjere zaštite prema učenicima koji obavljaju praktičnu nastavu ili ferijalnu praksu, obavještavamo Vas kako slijedi:

Temeljem člana 1. Zakona o zdravstvenom osiguranju („Službene novine Federacije BiH", br. 30/97, 7/02, 70/08, 48/11 i 36/18) propisano je da zdravstveno osiguranje, kao dio socijalnog osiguranja građana, čini jedinstveni sistem u okviru koga građani ulaganjem sredstava, na načelima uzajamnosti i solidarnosti, obavezno u okviru kantona osiguravaju ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu i druge oblike osiguranja na način koji je utvrđen ovim zakonom, drugim zakonima i propisima donesenim na osnovu zakona.

Izmjenama i dopunama pomenutog Zakona, tačnije članom 19. i članom 20. utvrđeno je pravo svoj djeci do 18 godina na obavezno zdravstveno osiguranje.

Članom 19. taksativno su nabrojani osiguranici odnosno lica koja imaju pravo na obavezno zdravstveno osiguranje, gdje je pod tačkom 13a. propisano da djeca od rođenja, kao i djeca za vrijeme redovnog školovanja u osnovnim i srednjim školama, odnosno studiranja na višim i visokim školama, te fakultetima, koja su državljani Bosne i Hercegovine sa prebivalištem na teritoriji Federacije, a nisu zdravstveno osigurana kao članovi porodice osiguranika, ali najduže do navršene 26.godine života, također ostvaruju izvorno pravo na zdravstveno osiguranje.

Članom 86. Zakona o zdravstvenom osiguranju, stav (8), propisano je da su organi uprave kantona nadležni za obrazovanje obveznici uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje za učenike koji nisu osigurani po drugom osnovu u skladu sa članom 19.tačka 13a. Zakona, kao i za učenike koji vrše praktičan rad u vezi sa nastavom.

Nadalje, Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini ("Sl.glasnik BiH", br. 18/2003 i 88/2017) uređuju se principi predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja, obrazovanja odraslih i osnivanja i funkcioniranja

Adresa: Maršala Tita 9, 71 000 Sarajevo Tel: +387 33 22 66 35, Fax: +387 33 22 66 37 www.fmoh.gov.ba e-mail: kabinet@bih.net.ba

institucija za pružanje usluga u obrazovanju u Bosni i Hercegovini, kao i dopunska nastava za djecu državljana BiH u inozemstvu.
U skladu sa članom 56. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini svi zakoni u entitetima, kantonima i Brčko Distriktu BiH, kao i drugi odgovarajući propisi iz oblasti obrazovanja uskladit će se s odredbama ovog zakona, najkasnije u roku od šest mjeseci po stupanju na snagu ovog zakona.

U Federaciji Bosne i Hercegovine , slijedom ustavnih nadležnosti, obrazovanje je u nadležnosti kantona koji finansiraju obrazovanje te donose i usvajaju kantonalne zakone i propise o pitanjima obrazovanja.

Slijedom navedenog, upućujemo Vas na kantonalna ministarstva nadležna za obrazovanje, kako biste dobili odgovore na pitanja vezana za obaveze sektora obrazovanja i poslovnih subjekata prema učenicima koji obavljaju praktičnu nastavu ili ferijalnu praksu, obzirom da je pravni okvir koji reguliše pitanja i obaveze izvođenja praktične i ferijalne prakse kod poslovnih subjekata u nadležnosti svakog pojedinačnog kantona.

S poštovanjem,

MINISTAR

Prof. dr. Vjekoslav Mandić

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO FINANCIJA - FINANSIJA
POREZNA UPRAVA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
MINISTRY OF FINANCE
TAX ADMINISTRATION
SARAJEVO

Broj: 13/08-02-3-836-1/20 – Dž.D.
Sarajevo, 30.06.2020. godine

DEUTSCHE GESELLSCHAFT FUR
INTERNATIONALE ZUSAMMENARBEIT (GIZ) Gmbh

71000 SARAJEVO
Splitska 7

PREDMET: Mišljenje na vaš zahtjev od 03.06.2020. godine

U vezi sa vašim Zahtjevom od 03.06.2020. godine i dopunom istog od 19.06.2020. godine, koji se odnosi na obavezu prijave učenika tokom izvođenja praktične nastave i porezni tretman isplate naknade za obavljeni praktični rad učenicima, a u skladu sa članom 96. Zakonu o Poreznoj upravi Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH", broj: 33/02, 28/04, 57/09, 40/10, 27/12, 7/13, 71/14 i 91/15) i Pravilnikom o uslovima, postupku i naknadama za mišljenja Porezne uprave („Službene novine Federacije BiH", broj: 54/03), iznosimo svoje mišljenje kako slijedi:

U Zahtjevu navodite da Deutsche Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit (GIZ) implementira „Stručno obrazovanje". Primarni cilj projekta je sistemska integracija dualno organiziranog srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u strukture i procese javnih i privatnih aktera stručnog obrazovanja u BiH. U okviru projektnih aktivnosti pružate podršku Ministarstvu za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo u izradi Zakona o dualnom obrazovanju. S tim u vezi, postavlja se pitanje prijave doprinosa i poreza u vezi sa naknadama koje će biti isplaćivane učenicima tokom učenja kroz rad predviđen nacrtom Zakona o dualnom obrazovanju?

Prema članu 17. (Lica osigurana u određenim okolnostima) stav (1) alineja c) Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine Federacije BiH", broj: 13/18) učenik ili student je obavezno osiguran za slučaj invalidnosti i smrti zbog povrede na radu i profesionalne bolesti za vrijeme praktične nastave, odnosno za vrijeme stručne prakse kod poslodavca.

Odredbama člana 18. istog Zakona je propisano da je radi sticanja statusa osiguranika za lice iz člana 17. ovog Zakona, obveznik uplate doprinosa obavezan da u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa dostavi prijavu lica koje se nalazi u tim okolnostima.

Nadalje, za lica osigurana u posebnim okolnostima primjenjuje se Odluka o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima („Službene novine Federacije BiH", broj 26/14), a prema članu 1. stav (1) tačka 2. Odluke je propisano da se doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje plaća u mjesečnim iznosima i to za vrijeme obavljanja obaveznog praktičnog rada učenika i studenata u toku sticanja obrazovanja i odgoja 3,00 KM. Obveznik obračuna i uplate navedenog doprinosa su obrazovno – odgojne ustanove.

U članu 14. Pravilnika o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa („Službene novine Federacije BiH", broj: 73/09, 38/10, 77/10, 9/11, 1/13, 83/14, 1/15, 48/16, 25/17, 53/19 i 93/19) propisano je da za lica koja su u skladu sa zakonom osigurana u određenim okolnostima, ako nisu osigurane po drugom osnovu, obveznik uplate doprinosa podnosi nadležnoj ispostavi Porezne uprave prijavu za osiguranje u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa (JS3120).

Shodno navedenim zakonskim i podzakonskim odredbama, za učenika koji obavlja obavezni praktični rad poslodavac nije u obavezi podnositi prijavu takvog rada Poreznoj upravi Federacije. Obveznik obračuna i uplate doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje u mjesečnom iznosu od 3 KM, za učenika koji obavlja obavezni praktični rad, je obrazovno – odgojna ustanova kod koje se učenik obrazuje, te je ista dužna podnijeti nadležnoj ispostavi Porezne uprave Federacije BiH prijavu na obrascu JS3120 – Prijava/Odjava lica osiguranih u određenim okolnostima

Nadalje, prema odredbama člana 70b. stav (3) i (4) Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak („Službene novine Federacije BiH", broj: 67/08, 4/10, 86/10, 10/11, 53/11, 20/12, 27/13, 71/13, 90/13, 45/14, 52/16, 59/16, 38/17, 03/18, 30/18 i 21/20) isplatilac prihoda koji nisu navedeni u članu 5. Zakona, odnosno koji su isplaćeni iznad propisanih iznosa u članu 6. Zakona, dužan je pri svakoj isplati obračunati, obustaviti i uplatiti akontaciju poreza, te dostaviti Obrazac APR – 1036 u roku od pet dana nadležnoj jedinici Porezne uprave. Obrazac APR – 1036 se dostavlja u slučaju kada prihod nije obuhvaćen članom 10. i 12. Zakona.

Prihod koji ostvari redovan učenik ili student za obavljanje povremenih poslova kod pravnih lica, u smislu odredbi člana 10. i člana 8. stav (1) Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak, a u skladu sa stavom Federalnog ministarstva finansija/financija, broj: 05-15-125-4/09 od 30.03.2009. godine, smatra se prihodom od povremenog obavljanja nesamostalne djelatnosti i za isti je isplatioc dužan da pri svakoj isplati takvog prihoda obračuna, obustavi i uplati porez na dohodak po stopi 10% u skladu sa članom 27. Zakona o porezu na dohodak („Službene novine Federacije BiH", broj: 10/08, 9/10, 44/11, 7/13 i 65/13).

S obzirom da učenici, kao primaoci naknada, nemaju svojstvo zaposlenika kod pravnog lica gdje obavljaju praktičan rad, ukupne naknade (naknade za prevoz, naknade za ishranu, nagrade za obavljeni praktični rad i druge naknade koje ostvaruju), a saglasno mišljenju Federalnog ministarstva finansija/financija, broj: 05-14-2-5496/16 od 05.12.2016. godine, smatraju se oporezivim dohotkom u skladu sa Zakonom o porezu na dohodak i Pravilnikom o primjeni Zakona o porezu na dohodak.

Dostavljeno:
1. **Naslovu**
2. **U dosije**
3. **a/a**

V.D. DIREKTOR

Mr. sci. Šerif Isović

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO FINANCIJA - FINANSIJA
POREZNA UPRAVA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
MINISTRY OF FINANCE
TAX ADMINISTRATION
SARAJEVO

Broj: 13/08-02-3-2012-1/21 Dž.D.
Sarajevo, 31.01.2022. godine

DEUTSCHE GESELLSCHAFT FUR
INTERNATIONALE ZUSAMMENARBEIT (GIZ) Gmbh

71000 SARAJEVO
Splitska 7

PREDMET: Odgovor, dostavlja se

Dana 31.12.2021. godine obratili ste se Poreznoj upravi Federacije BiH zahtjevom za mišljenje od 30.12.2021. godine u vezi obračuna i uplate doprinosa za PIO za učenike tokom praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta.

U zahtjevu navodite da Deutsche Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit (GIZ) implementira projekat „Stručno obrazovanje u BiH". Primarni cilj projekta je sistemska integracija dualno organiziranog srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u strukture i procese javnih i privatnih aktera stručnog obrazovanja u BiH, kroz, između ostalog, razvoj relevantnog pravnog okvira u entitetima i kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine. Kako navodite, Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine Federacije BiH", broj: 13/18) i Odlukom o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima („Službene novine Federacije BiH", broj 26/14) je propisano da je učenik ili student obavezno osiguran za slučaj invalidnosti i smrti zbog povrede na radu i profesionalne bolesti za vrijeme praktične nastave, odnosno za vrijeme stručne prakse kod poslodavca te se doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje plaća u mjesečnim iznosima i to za vrijeme obavljanja obaveznog praktičnog rada učenika i studenata u toku sticanja obrazovanja i odgoja u iznosu od 3,00 KM. Ako praktična nastava traje kraće od mjesec dana, iznos doprinosa se utvrđuje srazmjerno broju dana za koji se plaća doprinos. Obveznik obračuna i uplate navedenog doprinosa su obrazovno – odgojne ustanove. Također, vrši se prijava učenika kod Porezne uprave Federacije BiH putem obrasca JS 3120 – „Prijava/Odjava lica osiguranih u određenim okolnosima. Međutim, obrazac putem kojeg bi se evidentirala uplata ovih doprinosa nije propisan. Postavlja se pitanje pravila srazmjernog obračuna doprinosa za PIO, te na koji način škola može vršiti uplate istih ukoliko obrazac za njihovu uplatu nije propisan? Također se postavlja pitanje načina škola prijave/odjave učenika sa osiguranja, odnosno da li je moguće da to bude period jedne školske godine, s obzirom da se i ugovori o obavljanju praktične nastave zaključuju uglavnom za period školske godine?

U vezi sa naprijed navedenim, ističemo sljedeće:

Porezna uprava Federacije BiH je, aktom broj: 13/08-02-3-836-1/20 – Dž.D. od 30.06.2020. godine, izdala mišljenje za Deutsche Gesellschft fur Internationale Zusammenarbeit koje se odnosi na obavezu prijave tokom izvođenja praktične nastave

učenika i porezni tretman isplate naknade za obavljeni praktični rad učenicima, koji vam dostavljamo u prilogu.

Dalje, u dijelu pitanja koji se odnosi na uplatu doprinosa za PIO za učenike i pravila srazmjernog obračuna ovog doprinosa, kao i prijavu uplaćenih doprinosa, s obzirom da nije propisan obrazac, upućujemo vas na Zavod za penzijsko i invalidsko osiguranje koji je nadležan za primjenu Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju i Odluke o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima.

Što se tiče mogućnosti prijave učenika na period od jedne školske godine, u skladu sa članom 8. Zakona o Jedinstvenom sistemu registracije, kontrole i naplate doprinosa („Službene novine Federacije BiH", broj: 42/09, 109/12, 86/15, 30/16 i 96/21), podaci iz Jedinstvenog sistema se koriste u cilju ostvarivanja prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, zdravstvenog osiguranja i prava na osnovu osiguranja u slučaju nezaposlenosti.

Odredbama Pravilnika o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa („Službene novine Federacije BiH", broj: 73/09, 38/10, 77/10, 9/11, 1/13, 83/14, 1/15, 48/16, 25/17, 53/19, 93/19 i 105/21) propisano je da prijavu osiguranja u Jedinstveni sistem (JS3120) za lica koja su, u skladu sa zakonom, osigurana u određenim okolnostima kao i za lica osigurana po drugim osnovama, obveznik uplate doprinosa podnosi nadležnoj ispostavi Porezne uprave u roku od sedam dana od dana nastanka osnova za osiguranje osiguranika, dok odjavu osiguranja je potrebno dostaviti u roku od sedam dana od dana prestanka osnova za osiguranje osiguranika.

Shodno naprijed navedenom, prijava učenika u Jedinstveni sistem ragistracije, kontrole i naplate doprinosa Porezne uprave Federacije BiH se vršu u onom periodu u kojem učenik i vrši praktičnu nastavu. Odnosno prijava učenika se vrši u roku od sedam dana od dana otpočinjanja praktičnog rada učenika, a odjava učenika se vrši u roku od sedam dana od dana prestanka obavljanja istog.

- Prilog: - kao u tekstu

Dostavljeno:
1. **Naslovu**
2. **U dosije**
3. **a/a**

DIREKTOR

Mr. sci. Serif Isović

Bosna i Hercegovina
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE

Босна и Херцеговина
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
ФЕДЕРАЛНО МИНИСТАРСТВО РАДА И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

Bosnia and Herzegovina
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
MINISTRY OF LABOUR AND SOCIAL POLICY OF THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Broj: 04-31/16-3570/21 M.T.
Sarajevo, 19.01.2022. godine

DEUTSCHE GESELLSCHAFT FÜR INTERNATIONALE ZUSAMMENARBEIT (GIZ) GmbH
n/r g-đe Ene Kunić, savjetnice

Predmet: Odgovor na upit, **dostavlja se**

Poštovana,

Vašim aktom od 30.12.2021. godine, Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike, uputili ste upit koji se tiče prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, zaštite na radu i evidencije učenika tokom praktične nastave i ferijalne prakse kod poslovnog subjekta u slučaju nastupanja osiguranog slučaja.

S tim u vezi, ističemo sljedeće:

Odredbom člana 17. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine Federacije BiH", br. 13/18 i 90/21), propisano je da je učenik ili student za vrijeme praktične nastave, odnosno za vrijeme stručne prakse kod poslodavca, lice koje je obavezno osigurano za slučaj invalidnosti i smrti zbog povrede na radu ili profesionalne bolesti dok se nalazi na praktičnoj nastavi, odnosno na stučnoj praksi kod poslodavca. Na ovaj način zakonodavac je zaštitio rijetke, ali moguće situacije do kojih može doći u procesu školovanja, odnosno osposobljavanja za obavljanje određenih poslova.

Radi sticanja statusa osiguranika za lice iz člana 17. Zakona, obaveznik uplate doprinosa obavezan je da u Jedinstveni sistem dostavi prijavu lica koje se nalazi u tim okolnostima. Obveznici obračuna i uplate doprinosa za učenike i studente u toku sticanja obrazovanja i odgoja su obrazovno-odgojne ustanove koje isti pohađaju, a sve u skladu sa Odlukom Upravnog odbora Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima („Službene novine Federacije BiH", broj: 26/14).

Znači lica koja su osigurana po članu 17, a time i učenici za vrijeme praktične nastave, mogu ostvariti sva prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja koja im pripadaju u slučaju invalidnosti i smrti, a zbog povrede na radu i profesionalne bolesti, uz ispunjavanje svih Zakonom propisanih uvjeta.

Odredbom člana 5. Zakona o zaštiti na radu ("Službene novine Federacije BiH", broj: 79/20), utvrđena su lica koja imaju pravo, odnosno kojima se obezbjeđuje sigurnost i zaštita zdravlja na radu, te je u stavu 1. tačka d) navedene zakonske odredbe propisano da pravo na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu imaju učenici i studenti na praktičnoj nastavi. U skladu sa odredbom člana 5. stav 2. pomenutog zakona, sigurnost i zaštitu zdravlja na radu učenicima i studentima na praktičnoj nastavi obezbjeđuje obrazovna ustanova. Ukoliko bi se praktična nastava u smislu

+387 33 650 685; +387 33 255 461; info@fmrsp.gov.ba; www.fmrsp.gov.ba;
Hamdije Čemerlića br. 2., 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

navedenog, a u skladu sa posebnim propisima iz oblasti obrazovanja, obavljala kod određenih poslovnih subjekata, mišljenja smo da bi u tom slučaju pravo na sigurnost i zdravlje na radu bio dužan obezbijediti taj poslovni subjekt, odnosno poslodavac, s obzirom da je odredbom člana 5. stav 1. tačka h), a u vezi sa stavom 2. navedene zakonske odredbe propisano da pravo na sigurnost i zdravlje na radu imaju i sva druga lica koja se zateknu u radnoj okolini radi obavljanja određenih poslova, ako je o njihovom prisustvu poslodavac upoznat, te da u tom slučaju pravo na sigurnost i zdravlje na radu navedenim licima obezbjeđuje poslodavac. Kada su u pitanju poslovi na kojima se može izvoditi praktična nastava u kojoj bi učestvovali maloljetni učenici, ističemo da ostajemo kod navoda iz odgovora ovog ministarstva broj: 03-30/11-41/20 AG od 29.01.2020. godine, s obzirom da će se u skladu sa odredbom člana 90. tačka 1. Zakona o zaštiti na radu, do donošenja propisa iz člana 60. stav 1. navedenog zakona, i dalje primjenjivati Pravilnik o uslovima za utvrđivanje radnih mjesta sa posebnim uslovima rada i ljekarskim pregledima radnika na tim radnim mjestima ("Službeni list SRBiH", broj: 2/91).

Što se tiče obavljanja procjene rizika na radnim mjestima i mjestima rada u radnoj okolini, ističemo da je odredbom člana 22. tačka b. Zakona o zaštiti na radu propisano da je poslodavac dužan da vrši procjenu rizika za svako radno mjesto i utvrđuje poslove sa povećanim rizikom, na način i pod uvjetima utvrđenim ovim zakonom, dok je odredbom člana 25. navedenog zakona propisano da je poslodavac obavezan ispitivati radnu okolinu, odnosno procijeniti rizike i osigurati zaštitu zdravlja i sigurnost radnika izloženih fizičkim, hemijskim i biološkim štetnostima na radu. S tim u vezi, odredbom člana 4. stav 1. Pravila o procjeni rizika („Službene novine Federacije BiH", broj: 23/21), izričito je propisano da poslodavac vrši procjenu rizika za svako radno mjesto i mjesto rada u radnoj okolini. S obzirom da obrazovna ustanova iz člana 5. Zakona o zaštiti na radu, nije poslodavac učenicima i studentima u kontekstu organizovanja praktične nastave, mišljenja smo da ista nije obavezna vršiti procjenu rizika pojedinačno za učenike i studente, ali je i dalje obavezna učenicima i studentima obezbijediti sigurnost i zaštitu zdravlja na radu, te između ostalog, provesti opće mjere zaštite na radu iz člana 9. Zakona o zaštiti na radu. Naime, obrazovna ustanova, odnosno poslovni subjekt kod kojeg se eventualno, u skladu sa posebnim propisima iz oblasti obrazovanja, bude izvodila praktična nastava, će u skladu sa svojim obavezama kao poslodavca izvršiti procjenu rizika na radnim mjestima i svim mjestima rada u radnoj okolini kod tog poslodavca, te će se aktom o procjeni rizika u odnosu na utvrđene rizike, odnosno opasnosti i štetenosti, utvrditi i konkretne mjere zaštite na radu koje će poslodavac biti u obavezi provesti radi otklanjanja ili smanjivanja rizika, ne samo na radnim mjestima, već i u radnoj okolini. S obzirom na pojmovno određenje mjesta rada i radne okoline iz člana 3. stav 1. tač. c) i d) Zakona o zaštiti na radu, u smislu navedenog će se izvršiti i procjena rizika, odnosno utvrđivanje opasnosti i štetnosti u radnoj okolini u kojoj će se obavljati i praktična nastava, te će u tom kontekstu obrazovna ustanova, odnosno poslovni subjekt, biti dužan da u smislu obaveze iz člana 5. navedenog zakona, primijeni sve mjere sigurnosti i zaštite zdravlja na radu, koje će u vezi sa procjenom rizika biti utvrđene radi otklanjanja ili smanjivanja rizika na mjestima rada i u radnoj oklini u kojoj će se obavljati i praktična nastava.

Nadalje, kada je u pitanju vođenje propisane evidencije, ističemo da je Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažovanim na radu ("Službene novine Federacije BiH", broj: 92/16), propisano da je poslodavac pored evidencije o radnicima dužan voditi i evidenciju o drugim licima

angažovanim na radu koja, između ostalog, podrazumijeva evidentiranje učenika ustanova za strukovno obrazovanje koji kod poslodavca pohađaju praktičnu nastavu i vježbe. Sadržaj pomenute evidencije propisan je odredbom člana 4. stav 2. navedenog pravilnika, te poslodavac istu počinje voditi danom početka obavljanja praktične nastave tih lica i ažurno je vodi do prestanka pohađanja nastave. U skladu sa propisanim sadržajem, navedena evidencija, između ostalog, sadrži podatke koji se odnose na broj, datum i naziv akta na osnovu kojeg navedena lica rade kod poslodavca, te dokaz o ispunjavanju propisanih uvjeta za obavljanje tih poslova, kao i podatke koje se odnose na naziv posla koji se obavlja. S tim u vezi, mišljenja smo da bi se u kontekstu vođenja navedene evidencije kada su u pitanju učenici i studenti na praktičnoj nastavi, podaci koji se upisuju u evidenciju trebali prilagoditi, te u tom smislu u pogledu osnova učestvovanja navedenih lica u praktičnoj nastavi, evidentirati osnov iz posebnih propisa iz oblasti obrazovanja, nastavnih planova i programa, te eventualno određeni ugovor ukoliko se isti, u skladu sa propisima iz oblasti obrazovanja, zaključuje između poslovnog subjekta i obrazovne ustanove, dok bi u kontekstu podatka koji se odnosi na naziv posla, bilo potrebno evidentirati da se radi o praktičnoj nastavi.

4.

S poštovanjem,

MINISTAR

Vesko Drljača

Bosna i Hercegovina
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE

Босна и Херцеговина
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
ФЕДЕРАЛНО МИНИСТАРСТВО РАДА И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

Bosnia and Herzegovina
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
MINISTRY OF LABOUR AND SOCIAL POLICY OF THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Broj: 03-30/11-36/22 AG
Sarajevo, 19.01.2022. godine

GIZ
DEUTSCHE GESELLSCHAFT
FÜR INTERNATIONALE ZUSAMMENARBEIT GmbH
n/r gđa Ena Kunić, savjetnica
ul. Splitska 7
71000 Sarajevo

PREDMET: Odgovor, dostavlja se

U vezi Vašeg upita od 30.12.2021. godine, koji je Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike dostavljen putem Federalne uprave za inspekcijske poslove aktom broj: 09-30-18-06412/2021-0903-2 od 04.01.2022. godine, sa aspekta nadležnosti ovog ministarstva u pogledu primjene propisa iz oblasti zaštite na radu, obavještavamo Vas kako slijedi:

Odredbom člana 5. Zakona o zaštiti na radu ("Službene novine Federacije BiH", broj: 79/20), utvrđena su lica koja imaju pravo, odnosno kojima se obezbjeđuje sigurnost i zaštita zdravlja na radu, te je u stavu 1. tačka d) navedene zakonske odredbe propisano da pravo na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu imaju učenici i studenti na praktičnoj nastavi. U skladu sa odredbom člana 5. stav 2. pomenutog zakona, sigurnost i zaštitu zdravlja na radu učenicima i studentima na praktičnoj nastavi obezbjeđuje obrazovna ustanova. Ukoliko bi se praktična nastava u smislu navedenog, a u skladu sa posebnim propisima iz oblasti obrazovanja, obavljala kod određenih poslovnih subjekata, mišljenja smo da bi u tom slučaju pravo na sigurnost i zdravlje na radu bio dužan obezbijediti taj poslovni subjekt, odnosno poslodavac, s obzirom da je odredbom člana 5. stav 1. tačka h), a u vezi sa stavom 2. navedene zakonske odredbe propisano da pravo na sigurnost i zdravlje na radu imaju i sva druga lica koja se zateknu u radnoj okolini radi obavljanja određenih poslova, ako je o njihovom prisustvu poslodavac upoznat, te da u tom slučaju pravo na sigurnost i zdravlje na radu navedenim licima obezbjeđuje poslodavac. S obzirom da u skladu sa odredbom člana 74. Zakona o zaštiti na radu, inspekcijski nadzor nad provođenjem ovog zakona, te propisa donesenih na osnovu zakona, vrši kantonalna uprava za inspekcijske poslove, osim nadzora koji je ovim zakonom stavljen u nadležnost Federalne uprave za inspekcijske poslove, te da navedene poslove obavlja inspektor zaštite na radu, odnosno inspektor rada, mišljenja smo da su navedeni inspekcijski organi nadležni i pogledu nadzora nad provođenjem obaveza iz člana 5. Zakona o zaštiti na radu. Kada je u pitanju osnov za prisustvo učenika na praktičnoj nastavi kod određenog poslovnog subjekta, mišljenja smo da isti zavisi od načina na koji je to

☎ +387 33 650 685; +387 33 255 461; info@fmrsp.gov.ba; www.fmrsp.gov.ba;
Hamdije Čemerlića br. 2., 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

pitanje uređeno propisima iz oblasti obrazovanja, u smislu nastavnih planova i programa, te eventualno određenog ugovora ukoliko se isti, u skladu sa propisima iz oblasti obrazovanja, zaključuje između psolovnog subjekta i obrazovne ustanove. S tim u vezi, mišljenja smo da se za davanje odgovora u tom dijelu Vašeg upita možete obratiti nadležnom ministarstvu obrazovanja.

Što se tiče obavljanja procjene rizika na radnim mjestima i mjestima rada u radnoj okolini, ističemo da je odredbom člana 22. tačka b. Zakona o zaštiti na radu propisano da je poslodavac dužan da vrši procjenu rizika za svako radno mjesto i utvrđuje poslove sa povećanim rizikom, na način i pod uvjetima utvrđenim ovim zakonom, dok je odredbom člana 25. navedenog zakona propisano da je poslodavac obavezan ispitivati radnu okolinu, odnosno procijeniti rizike i osigurati zaštitu zdravlja i sigurnost radnika izloženih fizičkim, hemijskim i biološkim štetnostima na radu. S tim u vezi, odredbom člana 4. stav 1. Pravila o procjeni rizika („Službene novine Federacije BiH", broj: 23/21), izričito je propisano da poslodavac vrši procjenu rizika za svako radno mjesto i mjesto rada u radnoj okolini. S obzirom da obrazovna ustanova iz člana 5. Zakona o zaštiti na radu, nije poslodavac učenicima i studentima u kontekstu organizovanja praktične nastave, mišljenja smo da ista nije obavezna vršiti procjenu rizika pojedinačno za učenike i studente, ali je i dalje obavezna učenicima i studentima obezbijediti sigurnost i zaštitu zdravlja na radu, te između ostalog, provesti opće mjere zaštite na radu iz člana 9. Zakona o zaštiti na radu. Naime, obrazovna ustanova, odnosno poslovni subjekt kod kojeg se eventualno, u skladu sa posebnim propisima iz oblasti obrazovanja, bude izvodila praktična nastava, će u skladu sa svojim obavezama kao poslodavca izvršiti procjenu rizika na radnim mjestima i svim mjestima rada u radnoj okolini kod tog poslodavca, te će se aktom o procjeni rizika u odnosu na utvrđene rizike, odnosno opasnosti i štetenosti, utvrditi i konkretne mjere zaštite na radu koje će poslodavac biti u obavezi provesti radi otklanjanja ili smanjivanja rizika, ne samo na radnim mjestima, već i u radnoj okolini. S obzirom na pojmovno određenje mjesta rada i radne okoline iz člana 3. stav 1. tač. c) i d) Zakona o zaštiti na radu, u smislu navedenog će se izvršiti i procjena rizika, odnosno utvrđivanje opasnosti i štetnosti u radnoj okolini u kojoj će se obavljati i praktična nastava, te će u tom kontekstu obrazovna ustanova, odnosno poslovni subjekt, biti dužan da u smislu obaveze iz člana 5. navedenog zakona, primijeni sve mjere sigurnosti i zaštite zdravlja na radu, koje će u vezi sa procjenom rizika biti utvrđene radi otklanjanja ili smanjivanja rizika na mjestima rada i u radnoj okolini u kojoj će se obavljati i praktična nastava.

S poštovanjem,

MINISTAR
Vesko Drljača

CO: Federalna uprava za inspekcijske poslove
n/r gosp. mr. Anis Ajdinović, direktor
(veza: Vaš akt broj: 09-30-18-06412/2021-0903-2
od 04.01.2022. godine)

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNA UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERAL ADMINISTRATION FOR INSPECTION AFFAIRS

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
ФЕДЕРАЛНА УПРАВА ЗА ИНСПЕКЦИЈСКЕ ПОСЛОВЕ

Broj: 08-3311-06410/21
Sarajevo, 14.01.2021 godine

GERMAN DEVELOPMENT ORGANIZATION
TVET U BIH
GIZ –PROJEKAT STRUČNO OBRAZOVANJE
N/p Ena Kunić Savjetnica

S A R A J E V O
Ul. Splitska 7

Predmet: Odgovor na upit dostavlja se.-

Poštovani,

Vezano za upit koji ste dostavili ovoj Upravi a koji se odnosi na zdravstveni nazor nad učenicima koji obavljaju praktičnu nastavui i ferijalnu praksu odgovaramo sliedeće:

U članovima 30. i 31. i 38. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti propisano je koje se osobe stavljaju pod zdravstveni nadzor zavisno o obavljanju djelatnosti, zatim šta zdavstveni nadzor obuhvata i ko snosi troškove za obavljanje zdravstvenog pregleda.
Također Pravilnikom o načinu obavljanja zdravstvenih pregleda osoba pod zdravstvenim nazorom propisano je šta zdravstveni pregledi obuvataju ovisno o obavljanju djelatnosti.

Kako ste i sami konstatovali Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ne reguliše eksplicitno pitanje zdravstvenog nazora nad učenicima koji obavljaju praktičnu nastavu/ferijalnu praksu kod poslovnog subjekta.

Obzirom da u Vašem aktu niste naveli decidno kod kojeg poslodavca učenici obavljaju praktičnu nastavu/ferijalnu praksu u članu 30. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti navedeno je kod kojih vrsta poslova (između ostalog u proizvodnji i prometu životnih namirnica, u snadbjevanju pitkom vodom, u obrazovanim i drugim ustanovama za djecu i omladinu, u obavljanju zdravstvene zaštite u zdravstvenim i socijalnim ustanovama (uključivo i učenike i studente za vrijeme edukacije) u privatnoj praksi, društvima i drugim privatnim osobama koje se bave pružanjem higijenske njege stanovništvu (javno kupatilo, berbernice frizerski i kozmetički saloni i dr. kao i za osobe koje rade u proizvodnji kozmetičkih sredstava) je potreban zdravstveni pregled.

S poštovanjem,

Akt pripremio:
Prim. dr Nijaz Uzunović
Glavni federalni zdravstveni inspektor

DIREKTOR
Mr. Anis Ajdinović

Dostavljeno:
1. Imenovanom
2. Arhivi

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO FINANSIJA
FEDERALNO MINISTARSTVO FINANCIJA

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERAL MINISTRY OF FINANCE

Broj: 04-02-4-1198/22
Sarajevo, 16.02.2022. godine

GIZ
DEUTSCHE GESELLSCHALT
FÜR INTERNATIONALE
ZUSAMMENARBEIT
Ul. Splitska br. 7

71000 S A R A J E V O

PREDMET: Odgovor, dostavlja se
VEZA: Vaš akt 14.02.2022. godine

Poštovani,

U vezi Vašeg upita od 14.02.2022. godine, koji se odnosi na implementaciju projekta „Stručno obrazovanje u BiH", čiji je primarni cilj sistemska integracija dualno organizovanog srednjeg stručnog obrazovanja, ukazujemo na sljedeće:

Nadležna obrazovno-odgojna ustanova je obveznik obračunavanja i uplate doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje (za lica osigurana u određenim okolnostima) za vrijeme obavljanja obaveznog praktičnog rada učenika u toku sticanja obrazovanja i odgoja, u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju. Mjesečni iznos navedenog doprinosa propisan je Odlukom o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima ("Službene novine Federacije BiH", broj 26/14). Propisani iznosi doprinosa se uplaćuju mjesečno za svakog učenika koji je obuhvaćen ovim vidom obrazovanja. Obveznik uplate doprinosa dužan je, u skladu sa članom 14. Pravilnika o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa ("Službene novine Federacije BiH" br. 73/09, 38/10, 77/10, 9/11, 1/13, 83/14, 1/15, 48/16, 25/17, 53/19, 93/19 i 105/21), u roku od sedam dana od dana nastanka osnova za osiguranje, dostaviti u nadležnu ispostavu Porezne uprave Federacije BiH, obrazac prijave osiguranja za učenika (Obrazac JS3120 Prijava/Odjava lica osiguranih u određenim okolnostima kao i lica osiguranih po drugim osnovama). Prilikom prijavljivanja lica na osiguranje, u polju 6: „Vrsta prijave" popunjava se podatak „Prijava osiguranja". U roku od sedam dana od dana prestanka osnova za osiguranje obveznik uplate doprinosa za navedene osiguranike podnosi obrazac za odjavu osiguranja (Obrazac JS3120) s tim

Sarajevo, Ulica Mehmeda Spahe br. 5
Telefon: +387 33 253 400 Fax: +387 33 663 314
e-mail: ured.ministra@fmf.gov.ba
www.fmf.gov.ba

što se u ovom slučaju, u polju 6: „Vrsta prijave“ popunjava se podatak „Odjava osiguranja“. Obrazac prijave uplaćenih doprinosa, za predmetne osiguranike, nije implementiran u Jedinstvenom sistemu, u vezi sa čim će se u narednom periodu poduzeti aktivnosti.

S poštovanjem,

MINISTRICA

Jelka Milićević

Sarajevo, Ulica Mehmeda Spahe br. 5
Telefon: +387 33 253 400 Fax: +387 33 663 314
e-mail: ured.ministra@fmf.gov.ba
www.fmf.gov.ba

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO FINANCIJA
FEDERALNO MINISTARSTVO FINANSIJA
SARAJEVO

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERAL MINISTRY OF FINANCE
SARAJEVO

PRIVREDNA KOMORA ZE-DO KANTONA ZENICA
Prim. dana 23. 03. 2023.
04/2 108

Broj: 05-02-4-9064/22
Sarajevo, 15.03.2023. godine

PRIVREDNA KOMORA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA
Mehmedalije Tarabara br. 15
72000 Zenica

PREDMET: Inicijativa za dopune Zakona o porezu na dohodak i Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak - odgovor, dostavlja se

Veza: Vaš akt broj 01-456/22 od 22.11.2022. godine

Poštovani,

Vašim aktom, pod brojem i datumom veze, dostavili ste ovom ministarstvu inicijativu za dopune Zakona o porezu na dohodak i Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak, kako slijedi:

Prijedlog za dopune Zakona o porezu na dohodak:

U članu 6. Zakona o porezu na dohodak ("Službene novine Federacije BiH", br. 10/08, 9/10, 44/11, 7/13 i 65/13) iza tačke 14) dodaje se tačka 15) i glasi:
„mjesečne prihode na osnovu naknada koje ostvare učenici u vezi sa obavljanjem praktične nastave u toku školovanja i ferijalne prakse, a najviše do iznosa od 50% prosječne neto plaće po zaposlenom u Federaciji, prema posljednjem objavljenom podatku nadležnog organa za statistiku."

Prijedlog za dopune Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak:

U članu 11. Pravilnika o primjeni zakona o porezu na dohodak ("Službene novine Federacije BiH" br. 48/2021, 77/2021, 20/2022 i 57/2022) iza stava (3) dodaje se stav (4) i glasi:
„(4) U skladu sa članom 6. tačkom 15. Zakona o porezu na dohoda porez na dohodak ne plaća se na mjesečne prihode na osnovu naknada koje ostvare učenici u vezi sa obavljanjem praktične nastave u toku školovanja i ferijalne prakse, a najviše do iznosa od 50% prosječne neto plaće po zaposlenom u Federaciji, prema posljednjem objavljenom podatku nadležnog organa za statistiku."

U vezi sa naprijed navedenim ukazujemo da je Vlada Federacije BiH na 346. sjednici održanoj 12.01.2023. godine utvrdila Amandmane Vlade Federacije Bosne i Hercegovine na Prijedlog Zakona o porezu na dohodak, koji su postali sastavni dio Prijedloga Zakona o porezu na dohodak. Vezano za porezni tretman prihoda na osnovu naknada koje ostvare učenici u vezi sa obavljanjem praktične nastave u toku

Sarajevo, Ulica Mehmeda Spahe br. 5
Telefon +387 33 253 400 Fax: +387 33 226 341
e-mail: ured.ministra@fmf.gov.ba
www.fmf.gov.ba

školovanja i ferijalne prakse, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je navedenim amandmanima na Prijedlog Zakona o porezu na dohodak predložila, između ostalog, sljedeće:

- da se u članu 8. stav (2) tač. e) Prijedloga Zakona o porezu na dohodak mijenja i glasi:

„e) mjesečne naknade na ime troškova prakse i obrazovanja učenika i studenata na redovnom školovanju u iznosu do 15% prosječne plaće u Federaciji prema posljednjim objavljenim podacima nadležnih organa za statistiku;"

Navedenim amandmanom Vlade Federacije Bosne i Hercegovine predlaže se izmjena načina iskazivanja izuzetog prihoda mjesečne naknade na ime troškova prakse i obrazovanja učenika i studenata na redovnom školovanju, sa fiksnog iznosa kakav je bio, na procentualni iznos u odnosu na prosječnu plaću, imajući u vidu buduće nepredviđene inflatorne promjene, čime bi izuzeti iznos navedene naknade rastao sa rastom prosječne plaće.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine naprijed navedenim amandmanom je prepoznala i obuhvatila kroz porezna izuzeća prihode po osnovu mjesečne naknade na ime troškova prakse i obrazovanja učenika i studenata na redovnom školovanju. Pokretanje procedure dopune važećeg Zakona o porezu na dohodak značilo bi dupliranje parlamentarne procedure s obzirom na činjenicu da je u parlamentarnoj proceduri Prijedlog Zakona o porezu na dohodak koji predmetne naknade iz Vaše Inicijative predviđa kao neoporezive do određenog iznosa, te stoga cijenimo da je predmetna inicijativa većim dijelom već prihvaćena i prepoznata u Prijedlogu Zakona o porezu na dohodak, zbog kojih razloga se Inicijativa za dopunu važećeg Zakona o porezu na dohodak i Pravilnika o primjeni zakona o porezu na dohodak ne prihvata.

Pored navedenog napominjemo da, prema odredbama čl. 3., 5. i 6. važećeg Zakona o porezu na dohodak i pripadajućeg Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak, na naknade koje eventualno ostvare učenici koji su na redovnom školovanju u vezi sa obavljanjem praktične nastave u toku školovanja i ferijalne prakse, plaća se akontacija poreza na dohodak shodno odredbi člana 12. stav 1. Pravilnika. Također napominjemo da, stupanjem na snagu Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak ("Službene novine Federacije BiH", broj 48/2021), sukladno članu 20. stav 18. istog, ukoliko se fizičkom licu koje kod isplatioca naknade nema status zaposlenika isplati naknada iz stava 1. ovog člana (naknada za prijevoz, naknada za ishranu u toku rada, naknade troškova službenog putovanja i dr.), smatrat će se prihodom iz drugih samostalnih djelatnosti, koji osim obaveze za porez na dohodak podliježe i obavezi obračuna i plaćanja doprinosa iz člana 10a. Zakona o doprinosima ("Službene novine Federacije BiH", br. 35/98, 54/00, 16/01, 37/01, 1/02, 17/06, 14/08, 91/15, 104/16, 34/18, 99/19, 4/21 i 6/23).

S poštovanjem,

MINISTRICA

Jelka Milićević

Sarajevo, Ulica Mehmeda Spahe br. 5
Telefon +387 33 253 400 Fax: +387 33 226 341
e-mail: ured.ministra@fmf.gov.ba
www.fmf.gov.ba

Bosna i Hercegovina
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE

Босна и Херцеговина
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
ФЕДЕРАЛНО МИНИСТАРСТВО РАДА И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

Bosnia and Herzegovina
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
MINISTRY OF LABOUR AND SOCIAL POLICY OF THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

PRIVREDNA KOMORA ZE-DO KANTONA ZENICA
PRIMLJENO 22.06.2023
Organizaciona jedinica | Klasifikaciona oznaka | Radni broj | Broj priloga
02 | | 254/23

Broj: 04-31/20-2020/23 M.T.
Sarajevo, 19.06.2023. godine

PRIVREDNA KOMORA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA
MEHMEDALIJE TARABARA 15
72000 ZENICA
n/r g-đe mr.sci. Diane Babić, predsjednice

Predmet: Odgovor na upit, **dostavlja se**
Veza: Vaš akt broj: 01-217/23 od 26.05.2023. godine

Poštovana,

Vašim aktom broj i datum veze, Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike, dostavili ste upit koji se tiče prijave povrede na radu i profesionalne bolesti koja nastupi tokom praktične nastave i ferijalne prakse učenika srednjih škola, te načina korištenja prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.

S tim u vezi, ističemo sljedeće:

Odredbom člana 5. stav (1) Zakona o zaštiti na radu ("Službene novine Federacije BiH, broj: 79/20), propisano je da pravo na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu ima:

a) radnik,
b) lice koje je kod poslodavca na stručnom osposobljavanju,
c) lice koje se nalazi na prekvalifikaciji, dokvalifikaciji ili stručnom usavršavanju,
d) učenici i studenti na praktičnoj nastavi,
e) lice koje učestvuje u javnim radovima,
f) lice koje obavlja volonterski rad,
g) lice koje za vrijeme izdržavanja kazne zatvora radi u zatvorskoj radionici, na gradilištu ili na drugim radnim mjestima,
h) drugo lice koje se zatekne u radnoj okolini radi obavljanja određenih poslova, ako je o njegovom prisustvu poslodavac upoznat.

U stavu (2) navedene odredbe, propisano je da sigurnost i zaštitu zdravlja na radu licima iz stava 1. tač. a), b), d), f), i h) ovog člana obezbjeđuje poslodavac, licima iz tačke c) ovog člana obrazovna ustanova, licima iz tačke e) ovog člana organizator radova i licima iz tačke g) ovog člana ustanova za izvršenje kazne zatvora.

Nadalje, na osnovu člana 62. stav (2) Zakona o zaštiti na radu donesen je Pravilnik o sadržaju i načinu podnošenja izvještaja o povredi na radu i profesionalnom oboljenju („Službene novine Federacije BiH", broj: 09/23), kojim je propisan sadržaj i način podnošenja izvještaja o povredi na radu koja se dogodi i profesionalnom oboljenju koje nastane na radnom mjestu. U članu 1. navedenog Pravilnika propisano

+387 33 650 685; +387 33 255 461; info@fmrsp.gov.ba; www.fmrsp.gov.ba;
Hamdije Čemerlića br. 2., 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

je da se ovim pravilnikom propisuje sadržaj i način podnošenja izvještaja o povredi na radukoja se dogodi i profesionalnom oboljenju koje nastane na radnom mjestu.

Shodno navedenom, ističemo da je nedvojbeno propisano da se povreda na radu prijavljuje samo u slučaju kada ona nastane na radnom mjestu, odnosno propisi iz oblasti zaštite na radu uređuju prijave povrede na radu samo za one radnike koji se povrijede na radnom mjestu odnosno kod kojih nastane profesionalno oboljenje uzrokovano poslovima koje obavlja na određenom radnom mjestu, a koje ima zaključen ugovor o radu sa poslodavcem za određeno radno mjesto.

Odredbom člana 17. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine Federacije BiH", br. 13/18, 90/21 i 19/22), propisano je da je učenik ili student za vrijeme praktične nastave, odnosno za vrijeme stručne prakse kod poslodavca, lice koje je obavezno osigurano za slučaj invalidnosti i smrti zbog povrede na radu ili profesionalne bolesti dok se nalazi na praktičnoj nastavi, odnosno na stučnoj praksi kod poslodavca. Na ovaj način zakonodavac je zaštitio rijetke, ali moguće situacije do kojih može doći u procesu školovanja, odnosno osposobljavanja za obavljanje određenih poslova.

Radi sticanja statusa osiguranika za lice iz člana 17. Zakona, obaveznik uplate doprinosa obavezan je da u Jedinstveni sistem dostavi prijavu lica koje se nalazi u tim okolnostima. Obveznici obračuna i uplate doprinosa za učenike i studente u toku sticanja obrazovanja i odgoja su obrazovno-odgojne ustanove koje isti pohađaju, a sve u skladu sa Odlukom Upravnog odbora Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima („Službene novine Federacije BiH", broj: 26/14).

Znači lica koja su osigurana po članu 17, a time i učenici za vrijeme praktične nastave, mogu ostvariti sva prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja koja im pripadaju u slučaju invalidnosti i smrti, a zbog povrede na radu i profesionalne bolesti, uz ispunjavanje svih Zakonom propisanih uvjeta.

Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju je nadalje propisano da kada je za rješavanje o pravu iz penzijskog i invalidskog osiguranja potrebno utvrditi invalidnost i potpunu nesposobnost za privređivanje, nosilac osiguranja donosi rješenje o pravima po osnovu tih činjenica utvrđenih na osnovu nalaza, ocjene i mišljenja Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja. Znači prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja ostvaruju se podnošenjem zahtjeva Federalnom zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje koji će nakon pribavljenog nalaza, ocjene i mišljenja Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja donijeti odgovarajuće rješenje.

S poštovanjem,

MINISTAR

Adnan Delić

Ova publikacija je izađena uz finansijsku podršku Ministarstva ekonomskog razvoja i saradnje Savezne Republike Njemačke (BMZ) i Vlade Švicarske. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH i ne odražava nužno stanovišta njemačke i švicarske vlade.

6.

Strateške smjernice za mobilizaciju privrednih subjekata za učešće u praktičnoj nastavi učenika srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu

Unapređenje okvira za održivo
srednje stručno obrazovanje,
s fokusom na zelenu transformaciju

Strateške smjernice za mobilizaciju privrednih subjekata za učešće u praktičnoj nastavi učenika srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu

Switzerland.

german cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by

giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

In cooperation with

PRIVREDNA KOMORA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Unapređenje okvira za održivo
srednje stručno obrazovanje,
s fokusom na zelenu transformaciju

Strateške smjernice za mobilizaciju privrednih subjekata za učešće u praktičnoj nastavi učenika srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu

Switzerland.
german cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT
Implemented by
giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
In cooperation with
PRIVREDNA KOMORA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Sadržaj

Glosar 4
Uvod 6
Analiza stanja 9
- Privreda i zapošljavanje 9
- Analize potreba poslodavaca za radnom snagom i raspoloživosti za organizaciju praktične nastave 11
- Srednje stručno obrazovanje i obuka kroz prizmu praktične nastave u privrednim subjektima 18
- Provođenje praktične nastave kroz javne politike 24
- Provođenje praktične nastave kroz podatke 31
- Analiza zainteresovanih strana 33
- SWOT 33
- Umjesto zaključka 35

Strateški ciljevi, s indikatorima 36
Strateški prioriteti, s indikatorima 37
Mjere, s indikatorima 39
Akcioni plan za 2025/2026. 53
Prilozi 58
- Prilog 1. Međusektorska fokusna grupa – spisak učesnika prvog sastanka 58
- Prilog 2. Međusektorska fokusna grupa – spisak učesnika drugog sastanka 58
- Prilog 3. Upitnik za direktore ili pedagoge škola 59

Bibliografija 62

Glosar

Finansijska nagrada je, kao institut regulisan podzakonskim aktom, prihod koji učenicima može isplatiti privredni subjekt, u skladu s internim aktima privrednog subjekta, na ime vremena provedenog u privrednom subjektu na praktičnoj nastavi.[4]

Finansijska naknada je, kao institut regulisan podzakonskim aktom, prihod koji učenicima može isplatiti privredni subjekt, a odnosi se na naknadu za troškove prijevoza, toplog obroka i sl.

Koordinator praktične nastave je lice koje je u radnom odnosu u školi a koje koordinira praktičnu nastavu koja se izvodi kod privrednih subjekata.

Kvalifikacija je formalni naziv za skup kompetencija određenih nivoa, obima, profila, vrste i kvaliteta, koji se dokazuje svjedočanstvom, diplomom ili drugom javnom ispravom koju izdaje nadležna ustanova.

Mentor je lice koje je zaposleno kod privrednog subjekta ili lice koje samostalno obavlja djelatnost, odgovorno za organizaciju, vođenje i praćenje praktične nastave koja se izvodi kod privrednog subjekta.

Nastavnik praktične nastave je lice koje je u radnom odnosu u školi a koje je kvalifikovano za izvođenje praktične nastave određenog zanimanja.

Praktična nastava je oblik nastave koji se izvodi kod privrednih subjekata koji imaju odgovarajuću savremenu opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uslove, u skladu s nastavnim planom i programom određenog zanimanja i Planom izvođenja praktične nastave, s ciljem

1 U izradi Strateških smjernica rukovodili smo se pozitivnopravnim propisima. Gdje je uočena potreba za promjenom, u terminologiji, zakonskoj odredbi i sl., to je predoče no radnoj međusektorskoj grupi za diskusiju i eventualno usvajanje u vidu preporuka odnosno aktivnosti.

usvajanja stručnih znanja i vještina neophodnih za stjecanje III ili IV stepena stručne spreme.

Plan izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta je pisani dokument koji se donosi u saradnji škole i privrednog subjekta a kojim se utvrđuje sadržajni i vremenski raspored izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta.

Privredni subjekt je privredno društvo, ustanova ili obrtnik koji ispunjava propisane uslove za izvođenje praktične nastave.

Škola srednjeg stručnog obrazovanja i obuke je srednja tehnička, stručna i mješovita škola te druge vrste škola koje ispunjavaju uslove za obavljanje odgojno-obrazovne djelatnosti, u skladu s odgovarajućim zakonima i podzakonskim aktima, u kojima se, u skladu s nastavnim planom i programom, izvodi praktična nastava.

Ugovor o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta ugovor je zaključen u pisanoj formi između privrednog subjekta, škole i učenika odnosno roditelja/staratelja učenika, kojim se uređuju međusobni odnosi, prava i obaveze učenika odnosno roditelja/staratelja učenika, škole i privrednog subjekta povodom izvođenja praktične nastave.

Ugovor o saradnji između škole i privrednog subjekta ugovor je zaključen u pisanom obliku kojim se uređuju međusobni odnosi, prava i obaveze škole i privrednog subjekta u vezi s organizacijom i izvođenjem praktične nastave učenika kod privrednog subjekta.

Zanimanje je, u skladu s definicijom Klasifikacije zanimanja odnosno Međunarodne standardne klasifikacije zanimanja (ISCO), skup poslova i radnih zadataka koji su svojim sadržajem i vrstom organizaciono i tehnološki toliko srodni i međusobno povezani da ih obavlja jedan izvršilac koji posjeduje odgovarajuća znanja, sposobnosti i vještine. U klasifikaciji ISCO, prioritet se stavlja na sadržaj posla, a ne na obrazovanje.

Zvanje se odnosi na kvalifikaciju koju je osoba stekla obrazovanjem, odnosno obrazovni program koji je osoba završila prema obrazovnom nivou. Nivo formalnog obrazovanja definiše se u smislu Međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja (ISCED). U Bosni i Hercegovini nije proveden Okvir kvalifikacija, kao instrument klasifikovanja stečenih kvalifikacija, pa se, npr., za ISCED 3C i dalje koristi termin srednja stručna sprema III stepen, odnosno KV radnik.

Uvod:

Jedan od osnovnih izazova srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini jeste priprema učenika za uspješan ulazak u svijet rada. Taj izazov prevazilazi se uspješnom saradnjom obrazovnog i privrednog sektora na makro i mikronivou. U sklopu toga, posebna se pažnja posvećuje unapređenju praktične nastave u privrednim subjektima kao dijela stručnog obrazovanja i obuke koji ima mogućnost da na neposredan način pripremi učenika za lakše snalaženje u struci i svijetu rada.

Bosna i Hercegovina nalazi se u ranoj fazi uspostavljanja funkcionalne tržišne ekonomije, koju karakterišu nezaposlenost, odlazak radne snage, fragmentiranost unutrašnjeg tržišta i velika neformalna ekonomija. Proizvodna struktura se u posljednjih pet godina polako pomjerala od industrijskih djelatnosti ka trgovini, transportu i IT uslugama, dok oko 93% svih preduzeća spada u kategoriju malih i mikropreduzeća, odnosno onu s manje od 50 zaposlenih (Evropska komisija, 2023).

Uzroci nedovoljne ili djelimične motivisanosti privrednih subjekata za učešće u izvođenju praktične nastave u okviru srednjeg stručnog obrazovanja i obuke mogu biti proizvod unutrašnjih ili vanjskih faktora. Unutrašnji faktori mogu se ticati veličine privrednog subjekta, nedovoljno razvijenog odjela za ljudske resurse, koji praktičnu nastavu ne doživljava kao dugoročnu korist privrednog subjekta kroz učešće u pripremi budućeg radnog kadra i smanjenje troškova pri zapošljavanju novog osoblja, nedostatka minimuma uslova za organizaciju praktične nastave, nemogućnosti alokacije ljudskih resursa za mentore za praktičnu nastavu u skladu s pravnim propisima i sličnih okolnosti.

Vanjski faktori odnose se na prepreke za organizovanje praktične nastave, kao što su nedostatak jasne i precizne informacije o raspoloživim obrazovnim profilima koji odgovaraju potrebama privrednih subjekata, nedostatak jasne i precizne informacije o raspoloživom broju učenika, nerazumijevanje procesa realizacije saradnje sa školom, nejasan pravni okvir, nedostatak podsticaja, percepcija većeg troška od moguće koristi, nedostatak društvenog prepoznavanja i priznanja, nedostatak iskustva, kadrovskih ili organizacionih kapaciteta za organizaciju praktične nastave učenika i slične okolnosti.

Predmet Strateških smjernica za mobilizaciju privrednih subjekata za učešće upraktičnoj nastavi u okviru srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu (u nastavku teksta: Strateške smjernice) su, upravo, vanjski faktori, odnosno faktori na koje nadležno ministarstvo, u okviru interresorne i međusektorske saradnje te podrške svih relevantnih ministarstava i institucija, može i treba da utječe adekvatnim mjerama podrške, razvoja i unapređenja. Oni se odnose na sljedeće aspekte:

– **Relevantnost**, odnosno responzivnost prema potrebama privrednog sektora, koja podrazumijeva raznovrsne mehanizme i odgovarajuće kapacitete izrade te usklađivanja upisnih politika i nastavnih planova i programa i tzv. obrazovne ponude u skladu s potrebama privrednih sektora;

– **Upravljanje,** što je dimenzija koja podrazumijeva sposobnost sistema da svoje funkcije obavlja efektivno, učinkovito i održivo. Podrazumijeva jasnoću uloga i institucionalnu saradnju, od dostupnosti informacije o praktičnoj nastavi iz ugla privrednog subjekta, preko razumijevanja i jasnog definisanja uloga i dužnosti pojedinih aktera, do definisanja, provođenja i vrednovanja razvojno orijentisanih mjera u odnosu na dužnosti privrednih subjekata i sveukupne ciljeve srednjeg stručnog obrazovanja i obuke;

– **Finansiranje** je dimenzija koja definiše pravni okvir koji diktira načine na koje se prikupljaju podaci, vrši raspodjela i upravlja resursima na polju praktične nastave.[4] Također se odnosi na kapacitet sistema da osigura pravične i efikasne finansijske mehanizme i mjere podrške unapređenju praktične nastave;

– **Kvalitet,** odnosno svrsishodnost i učinkovitost praktične nastave, ujedno je i mjera kvaliteta programa, njegovih različitih načina provođenja, kapaciteta sistema da inovira, bude fleksibilan u odnosu na brze promjene u tehničko-tehnološkom razvoju, da osigura sistemski pristup za osiguranje kvaliteta i vodi učenike u njihovom izboru karijere.

Strateške smjernice oslanjaju se na dosadašnje rezultate i identifikovane prepreke i mogućnosti za unapređenja na predmetnom polju u Zeničko-dobojskom kantonu (u nastavku teksta: Kanton).

Cilj ovog dokumenta jeste definisanje smjernica za osiguranje sistemske podrške u mobilisanju privrednih subjekata radi organizacije praktične nastave za učenike škola za srednje stručno obrazovanje i obuku kroz multisektorski i interresorni pristup, koje će dati podlogu donosiocima odluka za kreiranje vlastitih strategija i/ili planova rada, koji će obuhvatiti strateške prioritete, mjere i aktivnosti usmjerene ka stvaranju podsticajnog okruženja za učešće privrednih subjekata u organizaciji praktične nastave.

Strateškim smjernicama utvrđuje se i prijedlog okvirnog akcionog plana provođenja na period od dvije godine.

1 Između ostalog, kroz uvid u bazu modela praktične nastave kod poslodavaca i 54 finansijska instrumenta na snazi u državama članicama EU, dobre prakse i analize ETF, CEDEFOP i sl.

Metodologija prati opis poslova tehničke podrške procesu koji je izradila Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona (u daljnjem tekstu: Komora) te navodi korake u procesu izrade i strukturu strateškog dokumenta. Osnovni koraci u izradi bili su: mapiranje i analiza relevantnih dokumenata, izrada i provođenje online ankete za privredne subjekte i škole za srednje stručno obrazovanje i obuku, konsultacija s relevantnim akterima kroz dva sastanka međusektorske radne grupe. Anketa za privredne subjekte distribuirana je putem Facebook-stranice Komore, ali zbog slabog odziva nalazi nisu uzeti u obzir. Međutim, nakon dugogodišnjeg praćenja potreba privrednika u vezi s organizacijom praktične nastave, Komora je izvukla zaključke o potencijalnim smjerovima djelovanja kako bi se zadovoljile te potrebe i privredni subjekti podstaknuli da se uključe u organizacije praktične nastave. Anketu za škole distribuiralo je Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona (u daljnjem tekstu: MONKS). Sastanci međusektorske radne grupe održani su 22. 4. i 14. 5. 2024. Sastav međusektorske radne grupe nalazi se u prilozima. Tokom procesa izrade Strateških smjernica rukovodilo se pozitivnopravnim propisima. Ograničenja u izradi diktirana su raspoloživošću podataka i sastavom međusektorske radne grupe.

Analiza stanja:

Analizi stanja pristupljeno je kroz socioekonomsku analizu, izradu pregleda strukture privrede i zapošljavanja, izradu pregleda i razumijevanja pozitivnopravnih propisa na polju praktične nastave kroz aspekte, analizu zainteresovanih strana te SWOT analizu. Da bi analiza bila potpuna, od MONKS-a su zatraženi relevantni podaci na polju provođenja praktične nastave za tri protekle školske godine.

Gdje se to smatralo potrebnim, navođeni su primjeri prakse iz drugih zemalja, posebno tokom rada međusektorske grupe, uzimajući u obzir neophodnost kontekstualizacije mjera i pristupa "jedna mjera – nosilac aktivnosti – ostale odgovorne institucije – rok za realizaciju".

Privreda i zapošljavanje

Kanton karakteriše depopulacija stanovništva i pad prirodnog priraštaja (Strategija 2021–2027, 2020). Prema dobnoj strukturi, dominira radno sposobno stanovništvo od 15 do 64 godine, s udjelom 70,5% u ukupnom broju stanovnika, dok je izražen trend starenja stanovništva, s udjelom stanovnika starijih od 65 godina koji iznosi 13,9% (ibidem).

Na području Kantona 30. 6. 2022. bilo je ukupno 352.114 stanovnika, od čega je 53.450 dobi od 0 do 14 godina, 242.860 dobi od 15 do 64, a 55.804 starijih od 65 godina. Iste godine prosječan broj zaposlenih iznosio je 82.740 (Federalni zavod za statistiku, 2023a). Najveći postotak broja zaposlenih u radno sposobnom stanovništvu je u općini Doboj-Jug – 54%, potom u Tešnju 45%, Usori 42%, dok je najmanji u Zavidovićima – 20% i Varešu – 25% (Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona, 2023). Također, u 2022. godini bilo je ukupno 50.589 nezaposlenih, od čega 12.535 sa srednjom stručnom spremom (ibidem).

Kanton je jedan od tri najveća učesnika u ukupnoj privrednoj aktivnosti u Federaciji Bosne i Hercegovini (u nastavku teksta: FBiH); međutim, taj podatak ne prati i

visina prosječne plate po kantonima. Prosječna plata Kantona iznosi 85,26% prosječne plate na nivou FBiH (Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona, 2023).

Na području Kantona djeluje 6.960 privrednih subjekata (sa 4.332 jedinice u sastavu) i 8.506 obrta (Federalni zavod za statistiku, 2023a). U 2022. godini najviše pravnih lica registrovano je u djelatnostima trgovine na veliko i malo, popravaka motornih vozila i motocikala i ostalim uslužnim djelatnostima te prerađivačkoj industriji (ibidem). Privredna društva organizovana su kroz rad Komore, čije je članstvo dobrovoljno, dok su obrti članovi Obrtničke komore, čije je članstvo obavezno. U Kantonu djeluje i Udruženje poslodavaca na kantonalnom nivou te druga udruženja poslodavaca i preduzetnika na nivoima jedinica lokalne samouprave.

Skoro 80% ukupnih privrednih aktivnosti u oblasti proizvodnje i izvoza u Kantonu čine velika i srednja preduzeća. Najviše je zaposlenih, 31,89%, tokom 2021. bilo u prerađivačkoj industriji, zatim u trgovini na veliko i malo, popravcima motornih vozila i motocikala – 15%, slijedi 13% u obrazovanju.

U Kantonu, kao i u čitavoj FBiH, još uvijek je izražen problem visoke nezaposlenosti: u oktobru 2022. godine na evidenciji je bilo 52.147 osoba. Broj nezaposlenih koji prvi put traže zaposlenje u oktobru 2022. godine iznosio je 13.929, od čega 9.851 žena. Najbrojnije su osobe sa NKV strukom (5.261 osoba), KV (3.998 osoba) i završenom srednjom školom SSS (3.437 osoba) (ibidem). Zbog navedenog je stvaranje ambijenta za zapošljavanje i samozapošljavanje mladih nezaposlenih osoba, posebno na aktivnosti sufinansiranja prvog zapošljavanja i podsticanju samozapošljavanja, u fokusu Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice (Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona, 2023).

U oktobru 2022. broj mladih nezaposlenih osoba dobi od 15 do 34 godine iznosio je 18.820, ili 37% u odnosu na ukupan broj nezaposlenih u ovom periodu. Kod osoba sa srednjom stručnom spremom najbrojniji su ekonomski tehničari i maturanti gimnazije, a kod osoba sa KV i VKV dominiraju prodavači.

Program sufinansiranja zapošljavanja provodi Federalni zavod za zapošljavanje. Poseban segment Programa predstavljaju programi i mjere usmjerene na stvaranje uslova za jačanje konkurentnosti mladih osoba bez radnog iskustva i integraciju na tržište rada kroz stjecanje prvog radnog iskustva i osposobljavanje za rad u struci (ibidem). Kroz Program zapošljavanja mladih pripravnika u 2024. mjere se tiču i osoba sa srednjom stručnom spremom (III i IV stepen).

Analize potreba poslodavaca za radnom snagom i raspoloživosti za organizaciju praktične nastave

Istraživanje tržišta rada u FBiH provodi se kao zajednička aktivnosti Federalnog zavoda za zapošljavanje i kantonalnih službi s ciljem dobijanja kvantitativnih i kvalitativnih podataka neophodnih za pružanje adekvatnih informacija o kretanjima na tržištu rada. Nalazi su relevantni za nivo FBiH, na kojem se uzima stratificirani slučajni uzorak, i indikativni su za pojedinačne kantone. U dokumentu se koriste nalazi istraživanja tržišta rada provedenih krajem 2021, 2022. i 2023. godine (Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024).[4]

U istraživanjima su navedene sljedeće iskazane potrebe za radnicima, prema stručnoj spremi:

Tabela 1. Potrebe za radnicima, prema stručnoj spremi

	NK	NSS,PKV	KV, VKV	SSS	VŠS,VSS	Nije navedeno	Ukupno
2021-2022	48	106	**715**	**58**	21	96	1044
2022-2023	85	2	**520**	**57**	73	--	737
2023-2024	14	31	**585**	**101**	20	--	751

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024, pregled autora

4 Za ispitivanje stavova poslodavaca korištena je metodologija anketiranja.
U istraživanju tržišta rada 2021/2022. Federalni zavod za zapošljavanje je na osnovu master uzorka od oko 10.000 poslodavaca registrovanih u FBiH koji su imali pet (5) i više zaposlenih, sortiranih u male, srednje i velike poslodavce, koji redovno izmiruju obavezne poreze i doprinose, dobivenog iz Porezne uprave Federacije BiH, metodom stratificiranog slučajnog uzorka izdvojio uzorak koji čini 1.661 poslodavac. U skladu s međunarodnom praksom (ETF, CEDEFOP), uzorkom nisu obuhvaćeni poslodavci iz sljedećih djelatnosti: poljoprivreda, šumarstvo i ribolov, javna uprava i odbrana, obrazovanje, zdravstvena i socijalna zaštita. Broj upotrebljivih odgovora poslodavaca bio je 1.288, a iz Kantona u uzorku je 183. Tokom istraživanja 2022/2023. izdvojen je uzorak od 1.653, sa 1.380 upotrebljiva odgovora, dok je broj poslodavaca iz Kantona u uzorku 171, i, konačno, tokom istraživanja 2023/2024. izdvojen je uzorak od 1.608 poslodavaca, sa 1.248 upotrebljiva odgovora, dok je broj poslodavaca iz Kantona u uzorku 159.

Najtraženija zanimanja u Kantonu su:

Tabela 2. Najtraženija zanimanja u Kantonu

2021-2022	bravar, šivač i zavarivač-varilac (SSŠ,KV) inžinjer elektrotehnike, ekonomista i mašinski inžinjer (VSS, VŠS)
2022-2023	šivač, konobar, zavarivač-varilac, bravar, pomoćni kuhar, vozač kamiona, pomoćni radnik u proizvodnji, monter cjevovoda (SSŠ, KV) Programer, ekonomista, inžinjer elektrotehnike, menadžer, mašinski inžinjer, komercijalist, menadžer za marketink (VSS, VŠS)
2023-2024	šivač, konobar, zavarivač-varilac, bravar, pomoćni kuhar, vozač kamiona, pomoćni radnik u proizvodnji, monter cjevovoda (SSŠ, KV) Programer, ekonomista, inžinjer elektrotehnike, menadžer, mašinski inžinjer, komercijalist, menadžer za marketink (VSS, VŠS)

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024, pregled autora

Međutim, treba napomenuti da se među najbrojnijim KV i VKV zanimanjima registrovanim na evidenciji Federalnog zavoda za zapošljavanje u Kantonu nalaze i dva najtraženija zanimanja u Kantonu – bravar i kuhar, što, s jedne strane, govori o stvarnoj potrebi privrednih subjekata, a, s druge, ukazuje na probleme evidencije Federalnog zavoda za zapošljavanje, na kojoj se, usljed važećih zakonodavnih rješenja, nalaze i oni koji ne traže posao, već su na evidenciji zbog ostvarivanja prava na zdravstveno osiguranje.

Što se tiče iskazane spremnosti poslodavaca da zaposle neku od teže zapošljivih kategorija radnika na nivou FBiH:

Tabela 3. Spremnost poslodavaca za zapošljavanje

2021-2022	26% koji bi zaposlili osobe s invaliditetom
	17% koji bi zaposlili štićenike domova za nezbrinutu djecu
	14% koji bi zaposlili Rome
	59% koji bi zaposlili mlade bez radnog iskustva
2022-2023	24% koji bi zaposlili osobe s invaliditetom
	19,3% koji bi zaposlili štićenike domova za nezbrinutu djecu
	17,6% koji bi zaposlili Rome
	68,8% koji bi zaposlili mlade bez radnog iskustva
2023-2024	20,1% koji bi zaposlili osobe s invaliditetom
	16,0% koji bi zaposlili štićenike domova za nezbrinutu djecu
	12,8% koji bi zaposlili Rome
	68,8% koji bi zaposlili mlade bez radnog iskustva

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024, pregled autora

Uzimajući u obzir potrebe za radnom snagom i njen odliv, posebno mladih, ne treba se čuditi sve većoj spremnosti anketiranih poslodavaca da zaposle mlade bez radnog iskustva. U Kantonu je tokom 2020. godine provedena Analiza lokalnog tržišta rada – srednjoročna prognoza kretanja po zanimanjima, za period 2020–2025. (Centar za razvojne evaluacije i društvena istraživanja – CREDI, 2021). Kao jedan od izvora podataka korištena je anketa poslodavaca provedena na stratificiranom uzorku od 160 privrednih subjekata, sa stopom odgovora od 66%, odnosno 105 popunjenih upitnika. Prema industrijskom sektoru, 37,14% privrednih subjekata bilo je iz prerađivačke industrije, 22,86% iz trgovine na veliko i na malo, popravaka motornih vozila i motocikala, građevinarstva 11,43%, snabdijevanjem vodom, uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša – 7, 62%. Kako slične analize nisu naknadno provedene, navedeni rezultati mogu poslužiti kao svojevrsni polazni nalazi.

Prema spomenutom istraživanju, oko 62% anketiranih privrednih subjekata zainteresovano je da prima učenike na praktičnu nastavu, od čega je 91% privrednih subjekata smatralo da posjeduje odgovarajuće uslove i da je spremno da prima učenike na praktičnu nastavu. Samo je 19,6% anketiranih privrednih subjekata koje je odgovorilo da nema mentore s položenom obukom bilo zainteresovano za obuku mentora (ibidem). Iako je istraživanje provedeno tokom pandemije, koja se odrazila na zainteresovanost privrednih subjekata, ne samo za obuke mentora već i za prijem učenika na praktičnu nastavu uopće, ovaj podatak može se tumačiti i kroz uzorak privrednih subjekata te činjenicu da obuke mentora u Kantonu i dalje nisu propisane kao dužnost privrednih subjekata pri organizovanju praktične nastave.

U nalazima kasnijih istraživanja tržišta rada u FBiH, na uzorku za FBiH (Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024) primjećujemo sljedeću spremnost za prijem učenika i studenata na praktičnu nastavu:

Tabela 4. Spremnost poslodavaca za organizovanje praktične nastave

2021-2022	60% poslodavaca izjavilo je da nema mogućnosti za prijem (mentor, oprema, prostor i materijali): 33% može osigurati mentora, 29% opremu, 27% materijal, a 28% prostor za obavljanje praktične nastave.
	88 poslodavaca u Kantonu spremno je osigurati mentora, 80 opremu, 74 materijal, 69 prostor, dok je 88 poslodavaca izjavilo da nema tu mogućnost.[4]
2022-2023	62,5% poslodavaca izjavilo je da nema mogućnosti za prijem (mentor, oprema, prostor i materijali): 30,6% može osigurati mentora, 26,8% može osigurati opremu, 24,9% može osigurati materijal za praktičnu nastavu, 27,7% može osigurati prostor, 37,5% iskazalo je spremnost za organizovanje praktične nastave.
	67 (odnosno 36,6%) poslodavaca od uzorka u Kantonu spremno je osigurati mentora, 64 (34,97%) opremu, 58 (31,69%) materijal, 60 (32,78%) prostor, dok je 98 (53,55%) izjavilo da nema mogućnosti za prijem.
2023-2024	69,1% poslodavaca izjavilo je da nema mogućnost za prijem (mentor, oprema, prostor i materijali): 28,9% može osigurati mentora, 25,5% opremu, 23,2% materijal, 24,8% prostor za praktičnu nastavu.
	48 (odnosno 28,07%) poslodavaca od uzorka u Kantonu spremno je osigurati mentora, 44 (25,73%) opremu, 39 (22,8%) materijal, 38 (22,22%) prostor, 108 (63,16%) izjavljuje da nema mogućnosti za prijem.

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024, pregled autora

Dok se postpandemijski period mogao tumačiti kao period oporavka privrednih subjekata nakon izlaska iz zdravstvene i privredne krize, primjećuje se trend laganog pada percipirane mogućnosti za prijem učenika na praktičnu nastavu. To može, npr., biti posljedica razumijevanja prepreka u organizaciji praktične nastave u odnosu na pravni okvir, ali i odraz sveukupnog stanja u privredi, kapaciteta anketiranih poslodavaca i potrebe što adekvatnijeg definisanja potražnje privrede i obrazovne ponude radi njihovog uspješnijeg usklađivanja.

Kroz spomenutu analizu na kantonalnom nivou (CREDI, 2021) dobijeni su podaci da kod najvećeg broja zanimanja kandidatima nedostaju praktično iskustvo i vještine za obavljanje poslova u zanimanju, npr. automehaničar, bravar, elektromontažer, krojač, šivač, te adekvatno znanje, npr. bravar, krojač, šivač, konobar, hemijski tehničar, lakirer, mehaničar alatnih mašina, pekar, prerađivač hrane, zidar itd.

U nalazima potonjih istraživanja tržišta rada u FBiH (Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024) primjećujemo sljedeću spremnost za organizovanje praktične nastave za učenike srednjih škola i studente u Kantonu:

Tabela 5. Spremnost poslodavaca u Kantonu za organizovanje praktične nastave

2021-2022	šivač, zavarivač, skladištar, prodavač, bravar, CNC operater, rudar, stolar, automehaničar, varilac, mesar i limar
2022-2023	šivač, prodavač, krojač, automehaničar, mesar, CNC operater, konobar, zavarivač, mašinski inžinjer, tehnolog, rudarski inžinjer, ekonomista
2023-2024	zavarivač, bravar, šivač, prodavač, krojač, stolar, instalater grijanja, konobar, zidar, kuhar, lakirer, frizer, građevinski tehničar, ekonomista

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024, pregled autora

U određenom broju zanimanja bilježi se i trend odlaska iz države, kao što je slučaj za sljedeća zanimanja: bravar, elektromontažer, mašinski tehničar, mehaničar, tesar, vozač kamiona, zidar itd. (CREDI, 2021).

→ Bojazan privrednih subjekata da će nakon ulaganja u učenike na praktičnoj nastavi učenici otići jednim je dijelom opravdana. Budući da ne postoje zvanične i redovne studije praćenja učenika nakon završetka školovanja, osim anegdotalnih dokaza o koristi koju privredni subjekti imaju kroz organizovanje praktične nastave, ne postoje podaci o stopi zapošljavanja tih učenika u privrednim subjektima koji organizuju praktičnu nastavu, odnosno stopi zadržavanja/retencije učenika kao budućih zaposlenika.

Iako spomenuta analiza nije osvježena, izvjesna analiza takve vrste zvanično je planirana, kao i njena stalna revizija (MONKS, 2024).

Distribucija prema sektoru djelatnosti onih kompanija koje su zainteresovane da primaju učenike na praktičnu nastavu govori o tome da u zainteresovanosti prednjače kompanije iz sektora C (prerađivačka industrija) i sektora G (trgovina na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikala) (CREDI, 2021).

Kao najvažniji razlog zbog kojeg kompanije ne bi željele primati učenike na praktičnu nastavu istaknuta je neadekvatna priprema učenika u školi (zastarjeli programi, neadekvatan nastavni kadar i sl.) (ibidem).

→ Relevantnost i kvalitet nastave u školi inače se smatra prijelomnom tačkom motivacije privrednih subjekata za organizaciju praktične nastave, te dobijene povratne informacije ne odstupaju od istraživanja u svijetu. Dodatno, na pitanja dodatnog definisanja elemenata kvaliteta praktične nastave u privrednim subjektima pokušalo se odgovoriti kroz rad međusektorske radne grupe.

Kompanije su odgovorile i na pitanje koliko su neoporezovanog iznosa spremne izdvojiti kao naknadu za učenike na praksi. Valja primijetiti da čak 35,6% kompanija smatra da učenike na praktičnoj nastavi ne treba plaćati, dok većina anketiranih kompanija planira izdvojiti određena sredstva, koja ne bi trebalo da iznose više od 200 KM (ibidem).

Što se tiče naknade učenicima i studentima tokom obavljanja praktične nastave, u nalazima istraživanja tržišta rada u FBiH primjećujemo sljedeće:

Tabela 6. Spremnost poslodavaca za davanje naknade tokom praktične nastave

2021-2022	**Samo 17% spremno ponuditi** Iznos do 100 KM spremno je ponuditi 5%, odnosno 10 poslodavaca Između 100 i 200 KM spremno je ponuditi 4%, odnosno 12 poslodavaca Više od 300 KM spremno je ponuditi 5% anketiranih poslodavaca, odnosno samo 4 anketirana poslodavca, u brojevima za Kanton
2022-2023	**157 poslodavaca, odnosno 11,38%, spremno ponuditi** Iznos do 100 KM 1%, odnosno za Kanton – 2 Između 100 i 200 KM 3,4%, odnosno za Kanton – 10 Između 200 i 300 KM, 4,2%, odnosno za Kanton – 6 Više od 300 KM 4,2% anketiranih poslodavaca, odnosno za Kanton – 6
2023-2024	**179, odnosno 14,34%, spremno ponuditi** U Kantonu: Iznos do 100 KM 7 poslodavaca, odnosno 4,4% od uzorka Između 100 i 200 KM 12 poslodavaca, odnosno 7,5% od uzorka Između 200 i 300 KM 4 poslodavca, odnosno 2,5% od uzorka Više od 300 KM 6 poslodavaca, odnosno 3,8% od uzorka

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024, pregled autora

Podatke, posebno one koji se odnose na Kanton, treba tumačiti kroz uzorak privrednih subjekata te činjenicu da finansijske nagrade, ali ni naknade za učenike na praktičnoj nastavi u Kantonu nisu zakonom regulisana dužnost privrednih subjekata pri organizovanju praktične nastave. Plaćanje tzv. finansijske nagrade tokom praktične nastave zavisi od čitavog niza faktora, s tačke gledišta privrednih subjekata, nakon već spomenute relevantnosti. Ostali aspekti tiču se broja časova praktične nastave, koji se uglavnom smatra nedovoljnim, posebno za četverogodišnje programe, nejasnog pravnog okvira te postizanja neophodnog društvenog konsenzusa na polju odnosa prednosti i nedostataka plaćanja učenika tokom učenja kroz rad i finansijske nagrade kao obaveznog aspekta osiguranja visokokvalitetne praktične nastave. Na ta je pitanja odgovore pokušala dati međusektorska radna grupa. Plaćanje finansijske naknade, s druge strane, domen je različitih intervencija koji u pozitivnopravnim propisima nije riješen, utječe na motivaciju privrednih subjekata, ali i učenika na učešće na praktičnoj nastavi izvan škole, npr. stvarni troškovi prijevoza od škole do mjesta izvođenja praktične nastave i nazad, pokriće troškova smještaja i ishrane u đačkom domu, dodatno osiguranje učenika od posljedica nesretnog slučaja i sl. Naknada troškova ishrane jeste regulisana podzakonskim aktom, i to kao obaveza privrednog subjekta. Međutim, način njenog osiguranja nije, te se može osigurati kroz menzu ili neki drugi način na koji je regulisana ishrana drugih radnika u privrednom subjektu ili isplatom odgovarajuće naknade u skladu s internim aktima privrednog subjekta. Dodatno, odgovore treba posmatrati i kroz moguća različita tumačenja samoga pitanja budući da se ono moglo odnositi na bruto, ali i na neto iznos, sveukupnu naknadu, u koju su uračunati i troškovi ishrane i naknade za obavljeni posao.

Uzimajući u obzir da pružanje informacija nije jednostrana dužnost škole prema privrednim subjektima, koji posebnu ulogu imaju na polju pružanja karijerne informacije upravo učenicima završnih razreda osnovnih škola radi njihovog mobilisanja za pojedina zanimanja za koja privredni subjekti imaju interes – istraživanje pokazuje da je većina kompanija zainteresovana za pružanje informacija o karijernim prilikama, i to putem dana otvorenih vrata za učenike i studente, kratkog teksta o znanjima, vještinama i sposobnostima potrebnim za uspješno obavljanje poslova u kompaniji, dok je najmanje kompanija izabralo usmene prezentacije u školama ili na fakultetima (CREDI, 2021).

Kako različiti konteksti definišu mjere u odnosu na različite potrebe, one treba da proizlaze iz: a) potreba privrede – vodećih djelatnosti koje generišu profit, industrijskih grana u razvoju; b) potreba društva – optimalan razvoj potencijala svakog učenika, u skladu s njegovim mogućnostima i c) biti u skladu s razvojnim pravcima Kantona.

Srednje stručno obrazovanje i obuka kroz prizmu praktične nastave u privrednim subjektima

Srednje stručno obrazovanje i obuka neprestano redefiniše svoju ulogu u razvoju društveno-ekonomskog konteksta 21. vijeka. Osim doprinosa razvoju privrede, s akcentom ne samo na stručne već i na ključne kompetencije s ciljem obrazovanja i osposobljavanja kadrova za kreativna znanja i sposobnosti inovacija i preduzetništvo, važno je sagledati aspekte njegove društvene funkcionalnosti, posebno pitanja jednakih mogućnosti, odnosno uključivanja mladih iz ekonomski i socijalno ugroženih kategorija, ruralnih područja, mladih s teškoćama u razvoju, nadarenih učenika i širenja temelja i mogućnosti za kvalitetno obrazovanje i osposobljavanje te cjeloživotno učenje za sve.

Stanje na tržištu rada u Bosni i Hercegovini i dalje ne funkcioniše usljed nedostatka ekonomske dinamike i strukturnih problema, kao što su nedostatak potrebnih vještina, znatan brain drain i nedostatak podsticajnih mjera za rad (Evropska komisija, 2023). Strateški razvojni dokumenti, kao što je Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021–2027. (u daljnjem tekstu: Strategija), potvrđuju te navode za Kanton, razrađujući uzroke i predlažući niz mjera za poboljšanje. Kroz Strategiju su prepoznate prepreke za razvoj srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u skladu s potrebama tržišta rada: neusklađenost sistema obrazovanja i obuke s potrebama tržišta rada, odliv obrazovanog i stručnog kadra, nedovoljna digitalizacija u svim sektorima, ali i nedostatak sredstava za adekvatna stručna usavršavanja nastavnog osoblja, izradu novih planova i programa, stručna usavršavanja asistenata i stručnih saradnika za inkluzivnu nastavu itd. Mjera 2.1.1. direktno se tiče analize postojećeg stanja i potreba tržišta rada s projekcijom budućih potreba, unapređivanja usklađenosti obrazovnog sistema s potrebama tržišta rada, posebno inoviranja postojećih i uvođenja novih nastavnih planova i programa, te uvođenja novih zvanja i zanimanja. Kroz tu mjeru, strateškim projektom 2.1.1.4 cilja se povećanje obima i unapređenje kvaliteta praktičnog dijela nastave i obavezne studentske prakse te razmjene studenata u okviru postojećih EU programa. Kroz mjeru 2.1.3, strateški projekt 2.1.3.2, planira se rekonstrukcija i modernizacija objekata škola i nastavne opreme, s fokusom na opremanje kabineta za praktičnu nastavu i sala/igrališta za tjelesni odgoj.

U Izvještaju o provođenju Strategije za 2022. (Vlada Zeničko-dobojskog kantona, 2023) navodi se rad međusektorske radne grupe s ciljem uspostavljanja sistemskih rješenja u srednjem stručnom obrazovanju i osposobljavanju, angažman Komore na polju obuka o prijavi, obračunu i uplatama doprinosa za osiguranje učenika na praktičnoj nastavi za slučajeve invaliditeta i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti, radionica o praktičnoj nastavi kod privrednog subjekta, obuka mentora praktične nastave itd.

Zaključujemo da se izrada Strateških smjernica nadovezuje na Strategiju kojoj pruža podršku, iako Strategijom nisu predviđene direktne mjere podrške razvoju praktične nastave učenika srednjih škola u privrednim subjektima.

Sistem stručnog obrazovanja i obuke u Kantonu organizovan je u 21 školi za srednje stručno obrazovanje i obuku. Specifičnost Kantona je prijenos nadležnosti

nad osnovnim i srednjim obrazovanjem na općine Žepče i Usora.[4]

U Kantonu djeluje i Srednja škola za stručno obrazovanje i radno osposobljavanje u Zenici, koja obrazuje učenike po odgovarajućim nastavnim planovima i programima, za učenike s teškoćama u razvoju, dok se, u skladu sa Zakonom, koji reguliše inkluzivno obrazovanje, provodi praksa uključivanja svih učenika u odgovarajuće srednje škole, u skladu s njihovim individualnim potrebama i mogućnostima.

U Kantonu su zastupljene sve porodice zanimanja i ukupno 70 kvalifikacija/zanimanja u školskoj 2020/2021. U periodu 2010–2021. najveći broj učenika opredjeljivao se za elektrotehniku, potom za ekonomiju, pravo, administraciju i trgovinu, slijede mašinstvo i obrada metala, dok se vodećoj trojci pridružilo zdravstvo. Većina porodica zanimanja imala je smanjenje broja učenika, zbog općeg pada upisa u škole, uzrokovanog migracijama i padom prirodnog priraštaja. Nešto značajniji porast broja učenika bilježilo je samo zdravstvo (Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje – APOSO, 2021). Što se tiče školskih 2023/2024. te 2024/2025, primjećuje se raznovrsnija ponuda stručnih zvanja i zanimanja, s mašinstvom i obradom metala kao vodećom porodicom zanimanja u koju se upisuju učenici u Kantonu, slijede elektrotehnika te ekonomija, pravo i trgovina i zdravstvo.[5]

Treba primijetiti da bi se profili u ponudi kroz obrazovni sistem trebali planirati u odnosu na potrebe lokalnih poslodavaca i društva te stratešku viziju razvoja Kantona, čime bi se sistem stručnog obrazovanja i obuke kroz uže lokalne specijalizacije za struke ciljano usmjerio na pojedine porodice zanimanja odnosno na kvalitet i izvrsnost. Za to bi trebalo uraditi posebne vrste analiza, koje uključuju usklađivanje potražnje s obrazovnom ponudom i strateška rješenja koja su dugoročno značajna za efikasan i održiv razvoj ljudskog kapitala u Kantonu. Kako će se prikazati kasnije, to znatno utječe na motivaciju privrednih subjekata da učestvuju u provođenju praktične nastave.

Analiza iz 2013. navodi da se u Kantonu provode EU VET, GTZ te tradicionalni nastavni planovi i programi, na bosanskom odnosno hrvatskom jeziku, iz 1994/95. odnosno 1995/96. (APOSO, 2013). U drugoj dostupnoj analizi (APOSO, 2021) navodi se[6] da su u šest škola zastupljeni modularni nastavni planovi i programi, od čega ih samo dvije isključivo primjenjuju, MSŠ Tešanj i Tehnička škola Zenica, a u četiri škole zastupljene su obje vrste programa. Treba primijetiti da su samo tradicionalni nastavni planovi i programi zastupljeni u dvije porodice zanimanja: geologija, rudarstvo i metalurgija te hemija, nemetali i grafičarstvo. Uzimajući u obzir da industrija Kantona ima interes za te porodice zanimanja, a Zakon omogućava usklađivanje sa zahtjevima i kretanjima na tržištu rada i u donošenju nastavnih planova i programa, zabrinjavajuće je što se nastava odvija po nastavnim planovima i programima starim 30 godina (Đuričić, 2024).

4 Zakon o prenošenju nadležnosti ZDK za djelatnost osnovnog i srednjeg obrazovanja na općinu Usora i Zakon o prenošenju nadležnosti ZDK za djelatnost osnovnog i srednjeg obrazovanja na općinu Žepče; preuzeto online, 25. 3. 2024.

5 Evidencija upisa učenika u prvi razred srednjih škola u školskoj 2023/2024. i 2024/2025. godini, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona.

6 U Kantonu djeluje 21 škola za srednje stručno obrazovanje, a u APOSO se dostavljaju podaci za 17 škola.

Pretpostavka je da usljed nepostojanja okvira kvalifikacija u Bosni i Hercegovini procedure i kriteriji za postavljanje kvalifikacija u Kantonu nisu dovoljno jasni. Sporazum ministra obrazovanja i nauke FBiH i ministara obrazovanja kantona u FBiH o usvajanju i primjeni klasifikacije zanimanja u tehničkom i srednjem stručnom obrazovanju, koji navodi 13 porodica zanimanja, je iz 2007. U međuvremenu nije ažuriran, dok su nova zanimanja, odnosno kvalifikacije uvođene (ibidem).

Tripartitno savjetodavno vijeće na nivou Kantona je formirano; istraživanja navode teškoću s uvođenjem novih zanimanja kroz upisnu politiku zbog percepcije stvaranja tehnoloških viškova u dugogodišnjem nastavnom kadru. Što se savjetodavnih vijeća škola tiče, ranije provedeni analitički dokumenti nisu dostupni, formiranje i funkcionalnost takvih vijeća u Kantonu nije moglo biti utvrđeno. Tripartitno i savjetodavno vijeće su, svaki na svom nivou, mehanizmi usklađivanja stručnog obrazovanja i obuke sa zahtjevima i kretanjima na tržištu rada.

Izrada i revizija nastavnih planova i programa usmjerene Strategijom razvoja idu u smjeru modularnosti i zasnivanja na ishodima učenja (ibidem).

Zakon je dao mogućnost školama da vrše izmjene do 30% sveukupnog nastavnog plana i programa, kao mehanizam usklađivanja sa zahtjevima i kretanjima tržišta rada. To se odvija sporadično, kroz, uglavnom, projektnu podršku, i dalje nedovoljno. Budući da neke zastarjele nastavne programe treba u cjelini mijenjati, postavlja se pitanje i isplativosti ovog mehanizma u onim slučajevima u kojima je riječ o nastavnim planovima i programima iz, npr., 1995/1996.

Osim standarda zanimanja za 10 zanimanja iz porodice poljoprivrede i prerade hrane koji su izrađeni u okviru EU VET 4 2011–2013. i uzrokovali revizije modularnih nastavnih planova i programa (APOSO, 2021), potom standarda zanimanja i kvalifikacija koje je APOSO izradio 2018[7], između ostalog, s akterima obrazovnog i privrednog sektora Kantona, što je također uzrokovalo izmjene ciljanih nastavnih planova i programa u MSŠ Tešanj, mapiranjem se nije utvrdilo da su standardi zanimanja na nivou BiH[8] u primjeni kroz nastavne programe koji se provode u Kantonu niti namjerava li Kanton da ih izrađuje u okviru kurikularne reforme i na koji način (Đuričić, 2024).

Osim spomenutog, Kanton je ušao u pilot-fazu kurikularne reforme za spomenuta zanimanja u MSŠ Tešanj, u okviru čega su izrađeni nastavni plan i program za zanimanje "stolar" i nastavni plan i program za zanimanje "tehničar za obradu drveta", čime je započeta realizacija ciljeva iz Strategije (ibidem).

Uzimajući u obzir da je kao najvažniji razlog zbog kojeg privredni subjekti ne bi željeli primati učenike na praktičnu nastavu istaknuta neadekvatna priprema učenika u školi (CREDI, 2021), izrada Strateških smjernica dobro je uvremenjena u odnosu na kurikularnu reformu.

7 Standard zanimanja i standard kvalifikacija za zanimanje "ugostiteljski tehničar" i standard zanimanja za operatera na CNC mašinama.

8 https://aposo.gov.ba/en/standardi-zanimanja/

Što se tiče broja učenika upisanih u škole srednjeg stručnog obrazovanja i obuke, za školsku 2022/2023. godinu primjećuje se sljedeće (Federalni zavod za statistiku, 2023):

Tabela 7. Broj upisanih redovnih učenika, po razredima, spolu i ponavljači

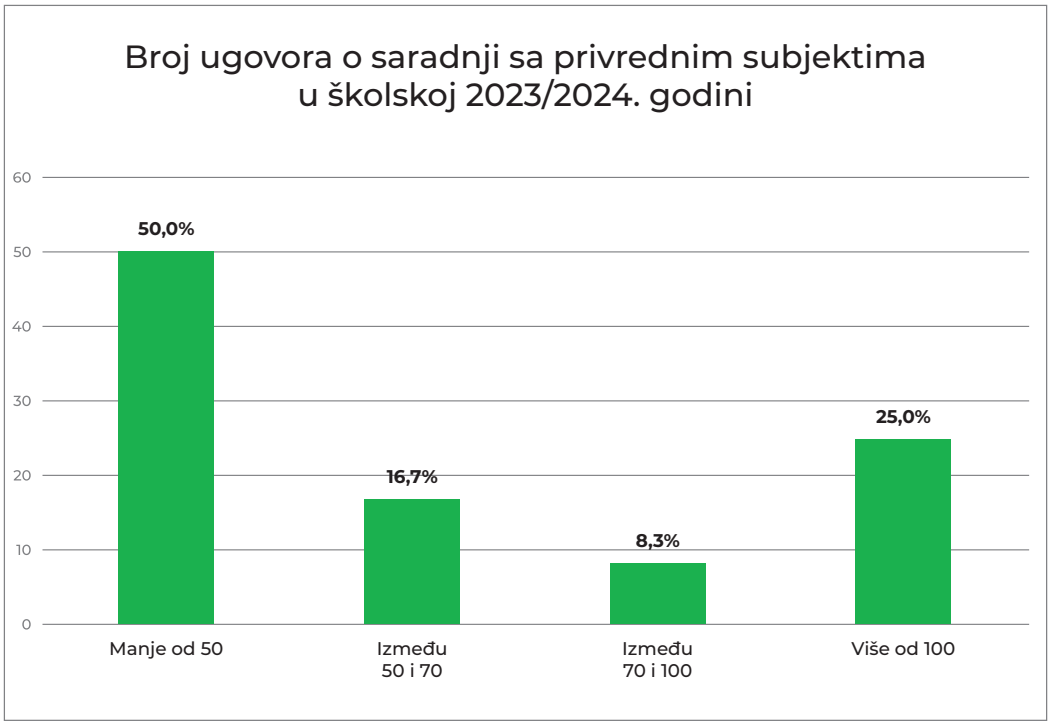
	Učenici		Po razredima								Ponavljači	
			I		II		III		IV			
	Svega	Učenice	Svega	Učenice	Svega	Učenice	Svega	Učenice	Svega	Učenice	Svega	Učenice
Zeničko - dobojski kanton	**11 875**	**5 932**	**3 286**	**1 534**	**3 197**	**1 621**	**3 177**	**1 546**	**2 215**	**1 231**	**39**	**7**
Gimnazije	2 368	1 625	582	385	601	423	586	406	599	411	2	1
Umjetničke škole	63	39	14	7	16	11	17	10	16	11	-	-
Tehničke i srodne Škole	6 239	3 240	1 585	803	1 563	875	1 554	789	1 537	773	11	3
Stručne/strukovne škole	2 930	864	1 035	296	943	269	952	299	-	-	25	2
Vjerske škole	255	158	65	40	68	42	62	40	60	36	1	1
Škole za učenike sa posebnim potrebama	20	6	5	3	6	1	6	2	3	-	-	-

Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2023.

S ciljem saznavanja aktuelnog stanja na predmetnom polju iz vizure škola za srednje stručno obrazovanje i obuku, provedena je kratka online anketa: od ukupno 21 škole srednjeg stručnog obrazovanja i obuke, zaprimljeno je 12 odgovora.

U školskoj 2023/2024. polovina anketiranih škola izjavljuje da ima manje od 50 sklopljenih ugovora o saradnji s poslovnim subjektima, 16,7% škola ima ih između 50 i 70, 8,3% između 70 i 100, dok 25% anketiranih škola ima više od 100 sklopljenih ugovora o saradnji s poslovnim subjektima. To ukazuje na diskrepanciju između škola: postojanje dobrih praksi, s jedne, i škola koje, iz različitih razloga, i dalje nemaju saradnju s privrednim subjektima, s druge strane.

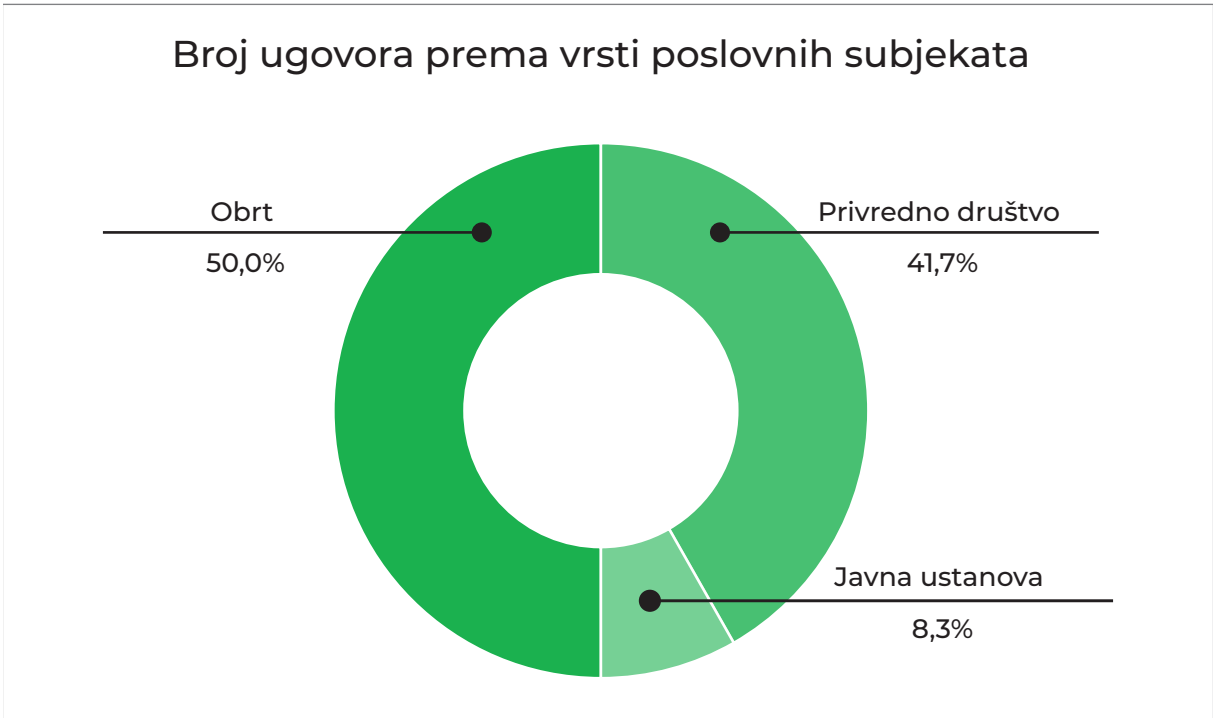
Grafikon 1. Broj ugovora prema vrsti poslovnih subjekata

Izvor: Anketa za škole, pregled autora

50% anketiranih škola izjavljuje da se ugovori najčešće sklapaju s obrtima, potom s privrednim društvima, a najmanje s javnim ustanovama.

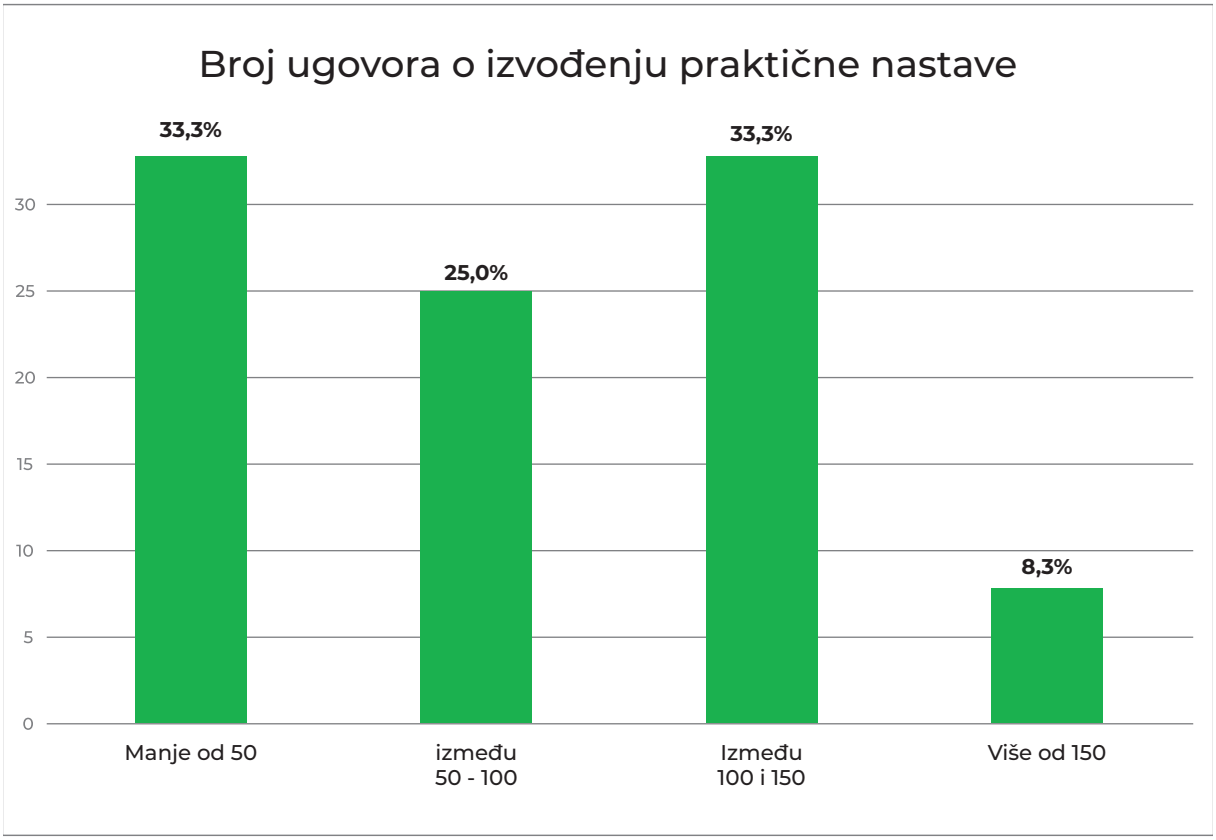
Grafikon 2. Broj ugovora prema vrsti poslovnih subjekata

Izvor: Anketa za škole, pregled autora

Jedna trećina anketiranih škola izjavljuje da u školskoj 2023/2024. godini ima manje od 50, dok ih nešto više od 8% ima više od 150 sklopljenih ugovora.

Grafikon 3. Broj ugovora o izvođenju praktične nastave

Izvor: Anketa za škole, pregled autora

Podjednako su zastupljeni ugovori za III i IV stepen stručne spreme.

Što se tiče problema s kojima su se škole suočile u organizaciji praktične nastave u privrednim subjektima, među najučestalijim je mali broj časova praktične nastave za IV stepen stručne spreme, djelimična mogućnost realizacije ishoda učenja / nastavnih sadržaja i nedostatak minimalnih standarda za prijem učenika, nepostojanje privrednih subjekata odgovarajućih profila, ali i smanjenje norme nastavnika.

Izbor učenika za obavljanje praktične nastave kod privrednih subjekata uglavnom vrše koordinatori praktične nastave, odnosno u 58,3% slučajeva, slijede roditelji i učenici, dok škole navode da privredni subjekti to čine u trećini slučajeva.

Uzimajući u obzir važnost mobilisanja privrednih subjekata za prijem učenika na praktičnu nastavu, anketirane škole u Kantonu to trenutno čine:

- direktnim posjetama koordinatora praktične nastave 58,3%
- putem web-stranice škole 25%
- direktnim posjetama nastavnika praktične nastave 16,7%
- organizovanjem otvorenih vrata 8,3%

Ostali odgovori uključuju obraćanja putem e-pošte, inicijative roditelja i privrednih subjekata.

Na jednak način škole u Kantonu informišu privredne subjekte o profilu i broju učenika koji žele obavljati praktičnu nastavu kod privrednih subjekata.

Što se tiče izazova u obavljanju praktične nastave u privrednim subjektima, dominiraju nedostatak motivacije usljed neobavljanja aktivnosti predviđenih planom provođenja praktične nastave, iskazivanje želje za promjenom privrednog subjekta, neprimjerno ponašanje učenika, izostajanje i nedostatak motivacije za učenje kroz rad. 27,3% škola interveniše 5 do 15 puta godišnje u vezi sa zamjenom privrednog subjekta – organizatora praktične nastave, uglavnom podjednako na zahtjev učenika/roditelja i na zahtjev privrednog subjekta.

Provođenje praktične nastave kroz javne politike

Izvođenje praktične nastave regulisano je Zakonom o srednjoj školi ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", br. 9/17) i Pravilnikom o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", br. 3/19).

Nastavnim planom i programom utvrđuje se omjer općeobrazovnog, stručno-teorijskog i praktičnog dijela programa.

Praktična nastava izvodi se u skladu s nastavnim planovima i programima, u školskim radionicama, laboratorijama i kabinetima te drugim objektima za nastavu, opremljenim u skladu s odgovarajućim normativima (Zakon o srednjoj školi, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, 9/17). Dakle, praktična nastava je nastavni predmet koji omogućava izloženost učenika stvarnim radnim uslovima.

Pedagoški standardi definišu broj učenika u odjeljenju, grupi, laboratorijskom, praktičnom i proizvodnom radu.

Praktična nastava izvodi se pod stručnim nadzorom srednje škole, u privrednim društvima, ustanovama ili kod obrtnika, ako imaju odgovarajuću savremenu opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uslove u skladu s nastavnim planom i programom.

Čas praktične nastave u školi traje 45 minuta, dok se vrijeme trajanja nastavnog časa praktične nastave u privrednim društvima i drugim pravnim licima reguliše posebnim pravilnikom.

Ispunjenost uslova za izvođenje praktične nastave kod privrednog subjekta utvrđuje tim škole, koji čine direktor, nastavnik praktične nastave i koordinator, prije zaključivanja relevantnih ugovora (Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, 3/2019).

Podzakonski akt koji pobliže određuje praktičnu nastavu propisuje ovlaštenja i obaveze MONKS-a, privrednog subjekta, škole te ovlaštenja Komore i prava i obaveze učenika.

Analizom važećih propisa koji direktno ili indirektno regulišu izvođenje praktične nastave izvan škole i dovodi ih u vezu s Preporukom Vijeća o Evropskom okviru za kvalitetno i učinkovito naukovanje utvrđeno je:

I Pisani ugovor
Podzakonskim aktom propisani su sadržaj i obrasci ugovora o saradnji škole i privrednog subjekta te ugovora o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta i obrasci za raskid ugovora. Evidenciju o zaključenim ugovorima o saradnji i ugovorima o izvođenju praktične nastave vodi škola. Evidenciju o izvođenju praktične nastave kod privrednih subjekata vodi MONKS.
Vođenje javnog registra privrednih subjekata koji ispunjavaju uslove za organizovanje praktične nastave nije regulisano podzakonskim aktom.

II Ishodi učenja
Praktična nastava u stručnim školama provodi se u skladu s nastavnim planom i programom. Plan izvođenja praktične nastave temelji se ili na sadržajima ili na ishodima učenja iz nastavnog plana i programa praktične nastave odgovarajućeg zanimanja. U ranijem dijelu dokumenta vidjeli smo zastupljenost nastavnih planova i programa s ishodima učenja u Kantonu. Dodatna modernizacija nastavnih planova i programa zasnovanim na ishodima učenja planirana je aktuelnom Strategijom.

III Pedagoška podrška
Uloge i dužnosti mentora regulisane su podzakonskim aktom. Premda je Komora kroz podršku projekata obučila i certificirala 120 mentora iz privrednih subjekata, dužnost obuke mentora ni dalje nije definisana podzakonskim aktima, kao ni modaliteti njene organizacije.

Vođenje registra obučenih mentora također nije regulisano podzakonskim aktom, iako Komora vodi odgovarajuću evidenciju.

Spomenute preporuke navode da bi se posebna vrsta podrške trebala pružiti mikro i malim preduzećima, u vezi s razvojem njihovih vještina, znanja i kompetencija za prijem učenika na praktičnu nastavu, u skladu s najsavremenijim metodama poučavanja i osposobljavanja te potrebama tržišta rada (Vijeće Evropske unije, 2018).

IV Učenje u stvarnim radnim uslovima
Broj časova praktične nastave određen je nastavnim planom i programom. Nastavni čas praktične nastave u privrednim društvima i drugim pravnim licima traje 45 minuta. Broj časova praktične nastave za učenike koji, npr., pohađaju trogodišnji program za zavarivača/varioca po tradicionalnom nastavnom planu i programu u prvoj godini je 7, u drugoj 14, a u trećoj 20, dok je po modularnom u prvoj godini 6, u drugoj 12, u trećoj 18 časova sedmično. Brojevi se mogu smatrati indikativnim u odnosu na procjene izlaganja stvarnim radnim uslovima u pri-

mjerima obavljanja praktične nastave izvan škole. Što se tiče četverogodišnjeg programa, broj časova praktične nastave znatno je niži. (Zuercher & Đuričić, 2022)

V Nagrade i naknade

U slučaju obavljanja praktične nastave učenika kod privrednog subjekata, riječ je o sui generis radu u svrhu učenja, dakle, radu bez zasnivanja radnog odnosa, te ga, takvog, radnopravni propisi u FBiH ne prepoznaju. Samim tim, obaveze s tim u vezi ne proizlaze iz radnopravnog odnosa (dmb Consulting, 2020).

Finansijsko obezbjeđenje učenika – nagrada je podzakonskim aktom definisana kao mogućnost, a ne kao obaveza privrednog subjekta. Visina nagrade određuje se prema internim aktima privrednog subjekta.

Prihodi koje učenici ostvare na osnovu novčanih (npr. nagrada/naknada, topli obrok u vidu naknade za troškove ishrane, naknada troškova prijevoza itd.) i nenovčanih naknada (npr. topli obrok u vidu ishrane kod privrednog subjekta) tokom praktične nastave kod privrednog subjekta podliježu oporezivanju. Isplatilac naknade dužan je obračunati i isplatiti porez na dohodak po stopi od 10%. Dodatno, u skladu s mišljenjem Federalnog ministarstva finansija broj 05-02-4-9064/22, od 15. 3. 2023. godine, ukoliko se učenicima isplate naknada za prijevoz i naknada za ishranu u toku rada ili koja druga naknada obuhvaćena odredbama člana 20, stav 1, Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak, smatrat će se prihodom iz drugih samostalnih djelatnosti, koji osim obaveze za porez na dohodak podliježe i obavezi obračuna i plaćanja doprinosa iz člana 10a. Zakona o doprinosima (na teret osiguranika, iz osnovice po stopi 4,00% za osnovno zdravstveno osiguranje, te na teret isplatioca primanja, na osnovicu po stopi 6,00% za penzijsko i invalidsko osiguranje. (GIZ, 2020, 2022, 2024)

VI Socijalna zaštita

Izvođenje praktične nastave izvan škole prepoznato je kao posebna okolnost, za koju se vezuje obaveza plaćanja dodatnih doprinosa za obavezno osiguranje, a učenici se svrstavaju u krug lica osiguranih u određenim okolnostima. Shodno primjenjivim propisima, doprinosi za obavezno osiguranje učenika koji se vezuju za okolnost obavljanja praktične nastave kod privrednog subjekta uključuju:

- doprinos za osiguranje za slučajeve invaliditeta i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti tokom obavljanja praktične nastave, odnosno stručne prakse kod poslodavca, čiji je obveznik obračuna i uplate odgojno-obrazovna ustanova;

- doprinos za obavezno zdravstveno osiguranje za učenike koji vrše "praktičan rad u vezi s nastavom", čiji je obveznik obračuna i uplate organ uprave kantona nadležan za obrazovanje (ibidem).

VII Radni, zdravstveni i sigurnosni uslovi

Nastavni čas praktične nastave traje koliko i čas općeobrazovne i stručno-teorijske nastave – 45 minuta (Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, 3/2019).

Škola je dužna osigurati da ukupno opterećenje učenika nastavom i ostalim vidovima neposredno odgojno-obrazovnog rada ne može iznositi više od 35 časova sedmično, s tim što u toku dana učenik ne može imati više od sedam nastavnih časova, odnosno 315 minuta, praktične nastave (ibidem). Praktična nastava kod privrednog subjekta može se realizovati u periodu od 07 do 19 sati u petodnevnoj radnoj sedmici. Ako praktična nastava kod privrednog subjekta kontinuirano traje četiri ili više sati dnevno, učenicima se mora osigurati najmanje 30 minuta dnevnog odmora (dmb Consulting, 2020).

Zakonom o zaštiti na radu FBiH propisano je pravo na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu i za sva lica koja se na bilo kojem osnovu nalaze na radu kao i za učenike na praktičnoj nastavi. Sigurnost i zaštitu zdravlja obezbjeđuje poslodavac (Službene novine FBiH, 79/2020).

Podzakonski akt propisuje mjere zaštite na radu za maloljetne i punoljetne učenike te obavezu usvajanja sadržaja iz osnova zaštite na radu propisanih nastavnim planom i programom odnosno internim aktima privrednog subjekta u slučajevima kada se praktična nastava ili njen dio izvodi kod privrednog subjekta dodjeljuje školi i privrednom subjektu (Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, 3/2019).

Nadalje, učenici koji obavljaju praktičnu nastavu u privrednom subjektu koji obavlja djelatnost za koju je po Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH obavezan zdravstveni nadzor odnosno sanitarna zaštita (dmb Consulting, 2020) moraju imati dokaz o općoj zdravstvenoj sposobnosti i dokaz o zadovoljenju propisanih zdravstvenih uslova za otpočinjanje praktične nastave (ljekarsko uvjerenje i sanitarna knjižica, ukoliko je sanitarna knjižica neophodna za obavljanje praktične nastave) (Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, 3/2019).

Podzakonskim aktom, dakle, nije eksplicitno regulisano ko snosi troškove obezbjeđenja ljekarskog (sanitarnog) pregleda učenika, što se u nekim drugim administrativnim jedinicama dodjeljuje kao obaveza školi ili učeniku / zakonskom zastupniku učenika.

Pomaci na federalnom nivou

Međukantonalna fokus grupa za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja, kojom je rukovodila Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona, uspostavljena je uz podršku GIZ-a, u okviru aktivnosti projekta "Stručno obrazovanje u Bosni i Hercegovini", koji su finansirali Njemačko savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj te Švicarska agencija za razvoj i saradnju. Kroz rad spomenute grupe potvrđeno je niz pitanja relevantnih za izvođenje praktične nastave i ferijalne prakse koje se tiču federalnih propisa s ciljem da se zajedničkim djelovanjem u što većoj mjeri otklone postojeće nejasnoće. S tim u vezi, provedena je inicijativa za izmjenu i dopunu Zakona o porezu na dohodak i Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak, radi poreskog rasterećenja prihoda na osnovu nakna-

da ostvarenih u vezi s praktičnom nastavom i ferijalnom praksom, a najviše do 50% prosječne neto plate po zaposlenom u FBiH, prema posljednjem objavljenom podatku nadležnog organa za statistiku. Iako je Vlada FBiH utvrdila amandman na Prijedlog Zakona o porezu na dohodak 12. 1. 2023. godine na način da se predviđa da se mjesečne naknade na ime troškova praktične nastave učenika i studenata na redovnom školovanju u iznosu od 15% od prosječne plate u FBiH prema objavljenim podacima nadležnih organa za statistiku ne oporezuju, Prijedlog Zakona je povučen iz parlamentarne procedure.

Međukantonalna grupa je također, s ciljem otklanjanja nejasnoća i različitih tumačenja, pokrenula inicijativu za autentično tumačenje Zakona o zdravstvenom osiguranju, koja je predstavljena predstavnicima Federalnog ministarstva zdravstva, a u odnosu na prava na zdravstvenu zaštitu učenika koji obavljaju praktičnu nastavu u vezi s povredama na radu i oboljenjima od profesionalnih bolesti koji su prihvatili obavezu da se zatraži autentično tumačenje spomenutog Zakona, nakon čega će se definisati naredni koraci. U trenutku finalizacije ovog dokumenta nisu dobijene povratne informacije od Federalnog ministarstva zdravstva. Također je potvrđena zakonska obaveza prijave, obračuna i uplate doprinosa za PIO za učenike na praktičnoj nastavi i ferijalnoj praksi, te je izrađen i podijeljen Vodič za prijavu, obračun i uplatu doprinosa za osiguranje učenika na praktičnoj nastavi za slučajeve invaliditeta i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti te Priručnik za korištenje razvijenih Excel dokumenata za planiranje budžeta, prijavu/odjavu, obračun i uplatu doprinosa za PIO za učenike. U budžetu Kantona odnosno budžetima škola izdvojena su sredstva za uplatu PIO doprinosa za učenike, te su škole započele s ispunjavanjem zakonske obaveze prijave učenika na PIO osiguranje, obračuna i uplate doprinosa. Tome je prethodilo nekoliko radionica, odnosno jačanja ljudskih kapaciteta u školama za potrebe pripreme za ispunjavanje tih zakonskih obaveza.[4]

U trenutku finalizacije ovog dokumenta nisu dobijene povratne informacije od Federalnog ministarstva zdravstva. Što se tiče Prijedloga Zakona o porezu na dohodak, povučen je iz parlamentarne procedure. Federalno ministarstvo finansija, kao obrađivač propisa o porezu na dohodak, upoznat je sa sadržajem predmetne inicijative, te će navedeno biti predmet razmatranja, u skladu s planom rada Vlade Federacije Bosne i Hercegovine.

Podzakonskim aktom nije propisana praktična nastava za učenike s teškoćama u razvoju u inkluziji.

Neke preporuke za unapređenje pravilnika definisane su prije nekoliko godina, kroz Analizu efektivnosti primjene spomenutog podzakonskog akta (Komora, 2021):

– Regulisati postupak provjere ispunjenosti uslova privrednog subjekta za izvođenje praktične nastave u privrednom subjektu, s instrumentima, obrascima, načinom i jasnim slijedom koraka od izražavanja interesa do izdavanja rješenja o ispunjenosti uslova za izvođenje praktične nastave u privrednom subjektu

4 https://pufbih.ba/v1/public/upload/files/Vodic(3).pdf

– Regulisati saradnju koordinatora praktične nastave iz škole s mentorom, uključujući okvir i korake te saradnje

– Regulisati dodjelu priznanja učenicima s izuzetnim rezultatima i zalaganjima u radu na praktičnoj nastavi u privrednom subjektu

– Posebno regulisati i prilagoditi obaveze mikropreduzeća i obrta koji organizuju praktičnu nastavu, naročito mehanizme za uspostavljanje mentora i obuke mentora

– Definisati vrijeme obavljanja praktične nastave kod privrednog subjekta, s trajanjem pauze

Dodatno, u pravilniku nisu regulisani, kako slijedi:

– Obuka mentora za praktičnu nastavu kod privrednog subjekta i osiguranje kvaliteta procesa učenja u privrednim subjektima

– Vođenje evidencije o učenicima na praktičnoj nastavi u privrednom subjektu, s propratnim obrascima, dnevnicima, instrumentima i koracima

Izbor privrednog subjekta kod kojeg se vrši praktična nastava je, u skladu s aktuelnim pravnim okvirom, u rukama škole, s tim što nije propisan sam postupak utvrđivanja ispunjenosti uslova. Dodatno, evidenciju o zaključenim ugovorima o saradnji vodi škola, ali postupak vođenja registra privrednih subjekata koji ispunjavaju uslove za provođenje praktične nastave i, posebno, vidljivost raspoloživih mjesta i uslova praktične nastave koji se učenicima nude nisu regulisani.

Uzimajući u obzir da je podzakonski akt donesen početkom 2019, prošlo je dovoljno vremena da se na adekvatan način sagledaju njegovi efekti i, imajući u vidu nova testirana rješenja, posebno u okviru dužnosti i ovlaštenja Komore, pristupi usvajanju adekvatnih rješenja, koja više odgovaraju aktuelnom i željenom stanju. To je i urađeno, kroz spomenutu Analizu o efektivnosti primjene podzakonskog akta iz 2021. Međutim, dok se podzakonski akti mogu i trebaju revidirati, prijenos ovlaštenja može se izvršiti isključivo zakonom, te su i ranija istupanja Komore s tim u vezi bila usmjerena na dopune Zakona o srednjoj školi (Komora, 2023).

Uopćeno posmatrajući, upućuje se na unapređenje sljedećih okvirnih uslova, kako slijedi:

- **Pravni okvir** trebao bi biti jasan i usklađen te utemeljen na pravednom i ravnopravnom partnerstvu, između ostalog, na strukturiranom i transparentnom dijalogu svih relevantnih zainteresovanih strana. To može uključivati postupke akreditacije za privredne subjekte i mjesta za obavljanje praktične nastave te druge mjere za osiguranje kvaliteta.

- **Socijalni partneri** bi, pored ostalih, na nivou sektora i/ili posredničkih tijela (Privredne komore, Obrtničke komore...), trebali biti uključeni u izradu programa praktične nastave, upravljanje tim programima i njihovo provođenje.

- Trebali bi se, također, predvidjeti **finansijski i/ili nefinansijski vidovi podrške**, posebno za mikro, mala i srednja preduzeća, čime bi se privrednim subjektima omogućila troškovno učinkovita praktična nastava, uzimajući u obzir, prema potrebi, mehanizme podjele troškova između privrednih subjekata i javnog budžeta.

- **Profesionalno usmjeravanje** trebalo bi se pružiti blagovremeno, kako bi se osigurali uspješni ishodi i spriječilo rano napuštanje školovanja. Praktičnu nastavu trebalo bi promovisati kao atraktivan oblik učenja putem senzibiliziranja šire javnosti.

- Trebala bi se osigurati **vidljivost ponuda** za obavljanje praktične nastave i trebao bi se osigurati pristup tim ponudama.

- **Trebalo bi težiti osiguranju kvaliteta i praćenju zapošljavanja i napredovanja u karijeri učenika** koji završava praktičnu nastavu, npr. u saradnji s Federalnim zavodom za zapošljavanje, Federalnim zavodom za statistiku, univerzitetima i drugim ustanovama.

- Trebalo bi osigurati **jednak pristup**, promovisanje rodnog balansa i suzbijanje diskriminacije (Vijeće Evropske unije, 2018).

Uzimajući u obzir planirane aktivnosti i usmjerenja MONKS-a, postoji mogućnost njihovog iskorištenja u svrhe dodatne mobilizacije privrednih subjekata za izvođenje praktične nastave.

Tabela 11. Pregled strateških projekata MONKS-a

Strateški projekti	Iznosi u mil. KM			
	Izvori	2024.	2025.	2026.
Analiza postojećeg stanja i potreba tržišta rada s projekcijom budućih potreba	Budžet	0,010	0,010	0,010
Izraditi plan upisa usklađen s potrebama tržišta rada	Budžet	0,050	0,050	0,050
Donijeti inovirane postojeće i uvesti nove nastavne planove i programe te uvesti nova zvanja i zanimanja	Budžet	0,100	0,100	0,100
Unaprijediti nastavne planove i programe u osnovnim i srednjim školama	Budžet	0,100	0,100	0,100

Izvor: Trogodišnji plan MONKS-a za period 2024–2026, pregled autora

Provođenje praktične nastave kroz podatke

Tokom mapiranja utvrđen je broj učenika u školama za srednje stručno obrazovanje i obuku u Kantonu.[4]

Tabela 12. Broj učenika u školama srednjeg stručnog obrazovanja i obuke

Broj učenika	Školska 2021/2022.	Školska 2022/2023.	Školska 2023/2024.
Broj učenika koji su završili tehnička zanimanja	5 899	5 805	5 902
Broj učenika koji su završili stručna zanimanja	2 416	2 386	2 412

Izvor: MONKS, pregled autora

Podaci u vezi s brojem ugovora o saradnji između škole i privrednog subjekta nisu bili raspoloživi za analizu, za razliku od broja ugovora o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta.[5][6][7][8][9]

Tabela 13. Broj ugovora o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta

Broj ugovora o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta	Školska 2021/2022.[13]	Školska 2022/2023.[14]		Školska 2023/2024.[15]	
	Ukupno	III stepen stručne spreme	Ukupno	III stepen stručne spreme	Ukupno
	1 088	528	896[16]	629	1 012

Izvor: MONKS i Privredna komora, pregled autora

4 Podaci za broj učenika nisu razvrstani po spolu.
5 Podaci za broj učenika nisu razvrstani po spolu. Broj sklopljenih ugovora o saradnji nije poznat.
6 Dostavio MONKS, 10. 5. 2024.
7 Baza podataka srednjih stručnih i tehničkih škola i privrednih subjekata kod kojih se obavlja praktična nastava u Zeničko-dobojskom kantonu preuzeta 8. 6. 2024, sa www.pkzedo.ba
8 Ibidem
9 Podaci dobijeni iz MONKS-a upućuju na nešto veći broj ugovora, odnosno 905. Nije poznato odnose li se podaci Komore ili MONKS-a na početak ili kraj školske godine, odnosno uzrok diskrepancije u brojevima.

Škole koje u školskoj 2022/2023. godini nemaju potpisane ugovore s privrednim subjektima su Mješovita srednja škola Breza, Srednja tehnička škola "Kemal Kapetanović" iz Kaknja, Tehnička škola Zenica, Srednja tehnička škola Zavidovići te Medicinska škola Zenica. Medicinska škola Zenica praktičnu nastavu realizuje u prostorijama Kantonalne bolnice Zenica, Doma zdravlja Zenica i drugim zdravstvenim ustanovama, ali ne zaključuju ugovore o praktičnoj nastavi koju realizuje nastavnik praktične nastave, a ne mentor iz spomenutih ustanova. To, posljedično, utječe i na ukupan broj učenika na praktičnoj nastavi u privrednim subjektima, iz kojeg su navedeni učenici ove škole izuzeti. S druge strane, nisu poznati uzroci zatvorenosti ostalih škola niti kvalitet praktične nastave koja se provodi u školi.

Iz tabele 12 i tabele 13 može se izvesti zaključak da je u školskoj 2022/2023. godini 22% učenika koji pohađaju programe za stjecanje III stepena stručne spreme i samo 6,3% učenika koji pohađaju programe za stjecanje IV stepena stručne spreme obavljalo praktičnu nastavu u privrednim subjektima. Što se školske 2023/2024. godine tiče, 26% učenika koji pohađaju programe za stjecanje III stepena stručne spreme i manje od 6% učenika koji pohađaju programe za stjecanje IV stepena stručne spreme obavlja praktičnu nastavu u privrednim subjektima. Ovakvi podaci mogu upućivati na strukturalni problem zatvorenosti škola te na nemogućnost privrednih subjekata da organizuju praktičnu nastavu, iz različitih razloga.

Treba primijetiti da je tokom školske 2021/2022. godine najviše ugovora o obavljanju praktične nastave potpisala Općа bolnica Tešanj, i to 152, potom JZU Dom zdravlja "Izudin Mulabećirović Izo" Tešanj, koji je potpisao 98 ugovora, slijede Apoteka "Herbafarm" Tešanj, sa 45, te JZU BRC "Aquaterm", sa 42 ugovora.

Tokom školske 2022/2023. godine najviše ugovora o obavljanju praktične nastave potpisala je JUZ BRC "Aquaterm" Olovo – 75 ugovora, Dom zdravlja Vareš – 39 te Dom zdravlja Zavidovići – 28. Najviše ugovora odnosi se na fizioterapeutskog tehničara. U skladu s nastavnim planom i programom, fizioterapeutski tehničar ima šest časova praktične nastave u prvom, pet u drugom, sedam u trećem i sedam u četvrtom razredu.

Analiza zainteresovanih strana

Tokom prvog sastanka međusektorske radne grupe identifikovane su sljedeće zainteresovane strane: Vlada Kantona, i to MONKS, Ministarstvo finansija, Ministarstvo za rad, socijalnu zaštitu i izbjeglice, Vlada FBiH, škole, Privredna komora, Obrtnička komora, udruženja poslodavaca, jedinice lokalne samouprave, sindikat nastavnika srednjeg obrazovanja, pojedinačni privredni subjekti, roditelji/staratelji, učenici, mediji, razvojne agencije, političke stranke. U tabeli 14 navodi se pregled analiza značaja i utjecaja zainteresovanih strana kao ishod radioničkih aktivnosti.

Tabela 11. Analiza zainteresovanih strana

		Značaj zainteresovane strane			
		Nepoznat	**Mali ili zanemarljiv**	**Donekle značajan**	**Veoma značajan**
Utjecaj zainteresovane strane	**Veliki utjecaj**			Škole Roditelji/ staratelji Učenici	Vlada Kantona Sindikat nastavnika srednjeg obrazovanja
	Donekle utjecajan		Jedinice lokalne samouprave	Vlada FBiH Udruženja poslodavaca	Privredna komora Obrtnička komora
	Mali utjecaj ili bez utjecaja			Razvojne agencije	Obrti Privredni subjekti
	Nepoznat			Mediji	Političke stranke

Izvor: Radionica strateškog planiranja, 22. 4. 2024, pregled autora

SWOT

U tabeli 15 navodi se pregled SWOT analize, odnosno snage (engl. Strengths), slabosti (engl. Weaknesses), prilike (engl. Opportunities) i prijetnje (engl. Threats), kao ishod radioničkih aktivnosti 22. 4. 2024. godine.

Tabela 15. SWOT analiza

S – Snage	W – Slabosti
Sinergijsko interresorno i međusektorsko djelovanje na kantonalnom nivou Sinergijsko interresorno i međusektorsko djelovanje na federalnom nivou Jasniji pravni okvir Jača svijest o koristi saradnje dva mjesta učenja svih zainteresovanih strana Prerađivačka industrija zainteresovana i spremna da organizuje praktičnu nastavu Zadovoljstvo privrednog sektora koji organizuje praktičnu nastavu Zadovoljstvo učenika koji pohađaju praktičnu nastavu kod privrednih subjekata Uvezanost s dobrim praksama u zemlji i na Zapadnom Balkanu Preferencijalni tretman privrednih subjekata koji su organizatori praktične nastave i ferijalne prakse kroz javne konkurse Ministarstva privrede Prepoznatost Komore kao odgovornog implementatora niza projekata na ciljanom polju Kredibilitet Komore u komorskom sistemu FBiH Dobri primjeri organizacije praktične nastave u praksi Broj obučenih mentora za praktičnu nastavu u privrednim subjektima	Neusklađenost sistema obrazovanja i obuke s potrebama tržišta rada Zastarjeli nastavni planovi i programi Nedovoljno ulaganje u stručna usavršavanja i profesionalni razvoj nastavnog kadra Neadekvatna infrastruktura i oprema u školama Nedostatak jasne i dostupne informacije privrednim subjektima o praktičnoj nastavi Nedovoljno jasni propisi (primarno na federalnom nivou) Nedostatak povjerenja između škola i privrednih subjekata Jedan privredni subjekt može pokriti tek djelimične potrebe kvalifikacije Nedostatak podsticaja Slabi kapaciteti mikro i malih preduzeća za alokaciju mentora Nedostatak mehanizama koji pružaju podršku mikro i malim preduzećima Praktična nastava u prerađivačkoj industriji košta više nego u drugim djelatnostima Udio obrta među organizatorima praktične nastave Nedostatak jasne vertikalne prohodnosti Nedovoljno jaka percepcija privrednih subjekata o neophodnosti realizacije osposobljavanja mentora Neprepoznavanje rada mentora sistematizacijom posebnog radnog mjesta “mentor praktične nastave” Nepostojanje dodatne nagrade za rad mentora Bojazan od mogućnosti da učenici tokom praktične nastave pričine štetu na opremi privrednog subjekta Neadekvatne kompetencije nastavnika i koordinatora praktične nastave
O – Prilike	**T – Prijetnje**
Dosadašnji uspjesi ostvareni na predmetnom polju – mogućnost kapitaliziranja stečenog znanja i iskustva Inicijativa prema Federalnom ministarstvu finansija Inicijativa prema Federalnom ministarstvu zdravstva Kurikularna reforma Podrška međunarodnih projekata i organizacija Promjena paradigme s podučavanja na aktivno učenje Digitalizacija Strateški razvojni dokumenti Kantona Pridobijanje vodećih ličnosti rastućih sektora kao nosilaca kampanje mobilisanja Rast plata u privatnom sektoru (inžinjeri iz prosvjete prelaze u privredu) Uvezanost privrede Kantona u lance vrijednosti EU HR, izuzev na polju niskoplaćenih poslova, traže kvalitet i žele da učestvuju u izboru učenika koji im dolaze na praktičnu nastavu Obaveza harmonizacije domaćih propisa sa zakonodavstvom EU Plan rasta za Zapadni Balkan Uvođenje modela dualnog obrazovanja u zemljama u okruženju Reforma javne uprave za jačanje upravnih kapaciteta i povećanje efikasnosti javnih institucija na svim nivoima vlasti (Strategija 2021–2027) Postojanje fondova koji finansiraju aktivnosti iz oblasti unapređenja srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u skladu s potrebama tržišta rada	Zatvorenost škola Bojazan da će nastavnici postati tehnološki višak Teškoće u poslovanju privrednih subjekata diktiraju upravljanje ljudskim resursima Slabiji upis učenika u trogodišnja zanimanja Odliv učenika ka privrednim subjektima koji plaćaju (više) Migracije učenika po završetku školovanja Nedostatak zajedničkog sektorskog djelovanja privrednih subjekata (Ne)atraktivnost radnih mjesta po završetku obavljanja praktične nastave Dio privrednih subjekata smatra da organizovanje praktične nastave nije “njihov posao” Neusklađenost programa stručnog obrazovanja i obuke s potrebama tržišta rada kao prepreka razvoju prerađivačke industrije (ibidem) Nedovoljan broj časova praktične nastave Neusklađenost zakonskih i podzakonskih akata na svim nivoima vlasti (ibidem) Broj dana odsustva s posla tokom trajanja obuke mentora

Izvor: Radionica međusektorske grupe, 22. 4. 2024, pregled autora

Umjesto zaključka

Javne politike, programi i mjere donose se i neprestano revidiraju u odnosu na potrebe konteksta i fokusa razvoja, prilagođavajući se novonastalim promjenama i djelujući stimulativno na nosioce razvoja i sve zainteresovane strane. Jedno rješenje rijetko odgovara svima. Stoga je važnost uzimanja u obzir podataka u vezi sa strukturom i kapacitetom privrednih subjekata neizostavan dio i jedan od prvih koraka pri razmatranju definisanja i revidiranja podzakonskih akata na polju praktične nastave i mjera podrške koji žele doprinijeti njenom razvoju. U suprotnom, ukoliko se ne preduzmu posebne mjere, što se, uostalom, i preporučuje kroz dokumente EU, mikro i mala preduzeća mogu se naći u situaciji da budu izostavljena i nekorektno kažnjena. U kontekstu Kantona, posebna pažnja mora se obratiti na obrte, s kojima je sklopljena polovina ukupnih ugovora o obavljanju praktične nastave a koji organizuju praktičnu nastavu za, uglavnom, jednog učenika.

Osim različitih vrsta podsticaja usmjerenih ka privrednim subjektima, unapređenju sistema uopće, jedan od načina da se unaprijedi angažman privrednih subjekata na polju praktične nastave jeste podrška Privrednoj komori, Obrtničkoj komori i, eventualno, drugim predstavnicima privrednih subjekata, ukoliko se to predvidi Zakonom, koji mogu pomoći privrednim subjektima da se upoznaju sa svim ovlaštenjima i dužnostima koje u okviru praktične nastave imaju. Spomenute organizacije služe kao most: mobilišu privredne subjekte i time pomažu provođenje relevantnih podzakonskih akata, odnosno unapređenje sistema stručnog obrazovanja i obuke koji nadilazi učenje kroz rad u okviru škole, ali i sarađuju s vladom, predstavljajući glas tih privrednih subjekata kako bi unaprijedili njihov status s tim u vezi. Da bi mogli služiti kao davaoci savjeta, trebali bi produbiti svoje znanje i vještine na tom polju (OECD/ILO, 2017). Komora je u posljednjih nekoliko godina dokazala svoju prednost i unaprijedila svoje kapacitete, istupajući, kako smo vidjeli, i kao nosilac dobre prakse na federalnom nivou te uspješno zagovarajući preferencijalne statuse privrednim subjektima koji organizuju praktičnu nastavu, motivišući time privredne subjekte da se uključe u proces. Podzakonski akti doneseni su početkom 2019. godine i zaslužuju kontekstualizaciju ovlaštenja i dužnosti svih aktera na pojedinim poljima organizacije praktične nastave u odnosu na aktuelno stanje i procijenjene mogućnosti razvoja.

Pri izradi mjera treba voditi računa o preprekama koje proizlaze iz postojećeg pravnog okvira, njihovoj rentabilnosti te planirati i adekvatne revizije s ciljem postizanja optimizacije.

Vizija:
Kvalitetna praktična nastava kod privrednih subjekata kao generator kompetentne radne snage za održivi razvoj Kantona.

Misija:
Organizovanje kvalitetne praktične nastave u sve većem broju privrednih subjekata.

Strateški ciljevi, s indikatorima

Redni broj i oznaka	Naziv	Indikatori		
		Indikatori strateškog vilja	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
1. Strateški cilj	Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate	Broj obrta organizatora praktične nastave	220	450
2. Strateški cilj	Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateškog razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina	Broj privrednih društava organizatora praktične nastave	500	850
3. Strateški cilj	Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu kod privrednih subjekata	% učenika na praktičnoj nastavi u privrednim subjektima	ISCED 3C 22% ISCED 3C 6%	ISCED 3C 50% ISCED 3C 30%

Strateški prioriteti, s indikatorima

Strateški cilj 1:
Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate.

Prioritet 1.1.

Osigurati jedinstveno mjesto za jasnu, dostupnu i ažuriranu informaciju o pravima i dužnostima privrednih subjekata u vezi s organizacijom praktične nastave na nivou sistema

Prioritet 1.2.

Škole kao nosioci informacija u vezi s obrazovnim profilima, nastavnim planovima i programima, upisnom politikom i brojem učenika

Indikatori uspjeha:

% privrednih subjekata izjavljuje unaprijeđen kvalitet (jasnost, dostupnost i ažuriranost) informacije o pravima i dužnostima privrednih subjekata na polju praktične nastave, prema vrsti/veličini privrednog subjekta
% privrednih subjekata izjavljuje da jedinstveno mjesto dobijanja informacije unapređuje organizovanje praktične nastave, prema vrsti/veličini privrednog subjekta

% privrednih subjekata izjavljuje da upotreba informaciono-komunikacionih tehnologija i alata olakšava informisanje o pravima i dužnostima u vezi s organizacijom praktične nastave, prema vrsti/veličini privrednog subjekta

Strateški cilj 2:

Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateško razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina

Prioritet 2.1

Osigurati primjenu zakonom predviđenih mehanizama usklađivanja stručnog obrazovanja i obuke s potrebama privrede

Prioritet 2.2.

Kontinuirano prikupljati relevantne i cjelovite podatke, analizirati ih i unaprijediti politike utemeljene na dokazima

Prioritet 2.3.

Definisati nove inicijative zakonskih i podzakonskih rješenja, u pravcu usklađivanja stručnog obrazovanja i obuke s potrebama privrede

Indikatori uspjeha:

% privrednih subjekata izjavljuje unaprijeđenu saradnju s obrazovnim sektorom/školama za srednje stručno obrazovanje i obuku, prema vrsti/veličini privrednog subjekta

% privrednih subjekata izjavljuje usklađenost nastavnih planova i programa s potrebama privrede, prema vrsti/veličini privrednog subjekta

Strateški cilj 3:

Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu kod privrednih subjekata

Prioritet 3.1.

Osigurati finansijske i nefinansijske podsticaje privrednim subjektima za prijem učenika škola srednjeg stručnog obrazovanja i obuke na praktičnu nastavu
Prioritet 3.2.

Promovisati uspješne priče na adekvatan način

Indikatori uspjeha:

% privrednih subjekata ima pozitivan stav u odnosu na podsticajno okruženje za organizovanje praktične nastave, prema vrsti/veličini privrednog subjekta

Alocirani budžet za finansijske podsticaje privrednim subjektima za prijem učenika škola srednjeg stručnog obrazovanja i obuke na praktičnu nastavu, po učeniku

Mjere, s indikatorima

Dok su mjere definisane na sastancima međusektorske grupe i kroz niz konsultacija s nosiocima mjera pojedinačno, koje su uslijedile, indikatori su postavljeni načelno. Tako su, npr., unaprijeđene tri web-platforme, budući da su razgovori pokazali da postoje platforma Vlade ZDK – https://zdk.ba/, Pedagoškog zavoda Zenica, s edukativnom platformom – https://pedzavodzenica.ba/ te web-stranica Komore – https://www.pkzedo.ba/ba/index.php, koje, svaka u svojim okvirima nadležnosti, trebaju i mogu biti unaprijeđene. S druge strane, broj preuzetih dokumenata u mjeri 1.1. može biti i veći, u odnosu na procjene nosilaca mjere na kojim će sve platformama biti izvršena izmjena i dopuna odnosno osigurano mjerenje preuzetih dokumenata ili drugog načina posjete predmetnim poboljšanjima ili neki drugi način praćenja uopće.

Samim tim, a radi što uspješnijeg postavljanja polazne studije i adekvatnog praćenja provođenja mjere, indikatori su domen prilagođavanja svake institucije odgovorne za koordinaciju mjere prije samog početka njenog provođenja.

<table>
<tr><th>Veza sa strateškim ciljem</th><th colspan="3">Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate</th></tr>
<tr><td>Naziv mjere</td><td colspan="3">1.1. Izrada jasne, lako dostupne i ažurirane informacije u vezi s organizovanjem praktične nastave</td></tr>
<tr><td>Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja</td><td colspan="3">Cilj mjere jeste da se na jednom mjestu ponude sve relevantne informacije u vezi s koracima koje privredni subjekti moraju preduzeti kako bi provjerili ispunjavaju li minimalne uslove za organizovanje praktične nastave, pojašnjenja u vezi s pravima i dužnostima te mogućnostima koje aktuelni pravni okvir daje kad je u pitanju organizovanje praktične nastave. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:
– unapređenje sistema informisanja privrednih subjekata o pravima i dužnostima na polju praktične nastave;
– unapređenje sistema upravljanja podacima s ciljem izrade mjera podrške u skladu s kontekstom privrede Kantona;
– utjecanje na škole srednjeg stručnog obrazovanja i obuke s ciljem pružanja jasne, lako dostupne i ažurirane informacije na polju upisne politike, broja raspoloživih učenika na praktičnoj nastavi;
– utjecanje na privredne subjekte s ciljem pružanja jasne, lako dostupne i ažurirane informacije na polju raspoloživog broja privrednih subjekata za obavljanje praktične nastave;
– senzibiliziranje šire zainteresovane javnosti o pitanjima organizovanja praktične nastave u Kantonu.</td></tr>
<tr><td>Strateški projekti</td><td colspan="3">1.1.1. Identifikovanje web-platforme kao jedinstvenog nosioca jednoznačne informacije, smjernica, uputstava o pravnom okviru i primjera dobre prakse (identifikovanje postojeće ili uspostavljanje nove)
1.1.2. Izrada i ažuriranje jednoznačnih lako dostupnih informativnih letaka, smjernica i vodiča za privredne subjekte.</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Indikatori za praćenje rezultata mjere</td><td>Indikatori</td><td>Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)</td><td>Ciljne vrijednosti (2029)</td></tr>
<tr><td>Unaprijeđen e-sistem</td><td>0</td><td>3</td></tr>
<tr><td>Unaprijeđena web-platforma</td><td>0</td><td>3</td></tr>
<tr><td>Broj preuzetih dokumenata</td><td>0</td><td>1.000</td></tr>
<tr><td>Period provođenja, s rokom</td><td colspan="3">2024–2029.</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju mjere</td><td colspan="3">Privredna komora</td></tr>
<tr><td>Nosioci mjere</td><td colspan="3">Privredna komora, MONKS</td></tr>
<tr><td>Ciljne grupe</td><td colspan="3">Privredni subjekti u Kantonu
Učenici i njihovi roditelji/staratelji</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td>Veza sa strateškim ciljem</td><td colspan="3">Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate</td></tr>
<tr><td>Naziv mjere</td><td colspan="3">1.2. Unapređenje saradnje škole i privrednih subjekata</td></tr>
<tr><td>Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja</td><td colspan="3">Cilj mjere jeste otvaranje škola ka privrednim subjektima kako bi se ponudile relevantne informacije u vezi s vrstom zanimanja, nastavnim planom i programom, brojem učenika po zanimanju za obavljanje praktične nastave. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:
– unapređenje informisanja privrednih subjekata o organizovanju praktične nastave u privrednim subjektima;
– unapređenje rada koordinatora praktične nastave u školama;
– senzibiliziranje šire zainteresovane javnosti o pitanjima organizovanja praktične nastave.</td></tr>
<tr><td>Strateški projekti</td><td colspan="3">1.2.1. Izrada unificiranog koncepta informacija o praktičnoj nastavi svih škola (izgled, vrijeme objave, mjesto objave)
1.2.2. Izrada automatskih e-obrazaca preliminarnih analiza potreba privrednih subjekata (npr. Google obrazac)
1.2.3. Izrada automatskih e-obrazaca preliminarnih analiza mogućnosti privrednih subjekata (npr. Google obrazac)
1.2.4. Izrada i usvajanje standarda koordinatora praktične nastave i uspostavljanje njihovog stručnog usavršavanja i profesionalnog razvoja
1.2.5. Dijeljenje informacije (kroz vijeća za lokalni ekonomski razvoj, vijeće roditelja, oglasne ploče, medije, društvene mreže…)
1.2.6. Posjete kompanija s ciljem mobilisanja za organizovanje praktične nastave u saradnji s jedinicama lokalne samouprave</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Indikatori za praćenje rezultata mjere</td><td>Indikatori</td><td>Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)</td><td>Ciljne vrijednosti (2029)</td></tr>
<tr><td>Usvojen standard koordinatora praktične nastave</td><td>0</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Broj koordinatora praktične nastave koji su prošli stručno usavršavanje</td><td>0</td><td>15</td></tr>
<tr><td>Metodologija analize potreba i mogućnosti privrednih subjekata za organizovanje praktične nastave</td><td>0</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Broj provedenih analiza</td><td>0</td><td>500</td></tr>
<tr><td>Period provođenja, s rokom</td><td colspan="3">2024–2029.</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju mjere</td><td colspan="3">Privredna komora, MONKS, Pedagoški zavod Zenica</td></tr>
</table>

Veza sa strateškim ciljem	**Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate**		
Naziv mjere	1.3. Uspostavljanje mehanizama razmjene znanja i iskustva na polju organizovanja praktične nastave		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se konsoliduju i unaprijede postojeće znanje i kapaciteti na polju organizovanja praktične nastave u privrednim subjektima. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: – analize potreba za unapređenjem kapaciteta; – razmjenu dobrih praksi u kantonu, između administrativnih jedinica, između država zapadnog Balkana, s državama članicama EU; – senzibiliziranje šire zainteresovane javnosti o pitanjima organizovanja praktične nastave.		
Strateški projekti	1.3.1. B2B susreti, uživo i online 1.3.2. Lokalni sajmovi zanimanja i vještina 1.3.3. Kantonalni sajam privrede s dodjeljivanjem prostora temi vještina / praktične nastave 1.3.4. Kontinuirano unapređenje kapaciteta (putem tematskih sastanaka, studijskih posjeta, obuka (MONKS-a, Komore, Obrtničke komore, škola, direktora, koordinatora praktične nastave…)		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	**Indikatori**	**Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)**	**Ciljne vrijednosti (2029)**
	Broj održanih B2B susreta	0	20
	Broj održanih lokalnih sajmova zanimanja i vještina, na godišnjem nivou	2	7
	Broj održanih kantonalnih sajmova, s propratnim događajima o praktičnoj nastavi, na godišnjem nivou	0	1
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Privredna komora, Ministarstvo privrede, jedinice lokalne samouprave		
Nosioci mjere	Privredna komora, Ministarstvo privrede, MONKS		
Ciljne grupe	Privredni subjekti u Kantonu		

<table>
<tr><td>Veza sa strateškim ciljem</td><td colspan="3">Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate</td></tr>
<tr><td>Naziv mjere</td><td colspan="3">1.4. Unapređenje pravnog okvira za izvođenje praktične nastave</td></tr>
<tr><td>Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja</td><td colspan="3">Cilj mjere jeste da se poboljša pravni okvir kako bi se dodatno mobilisali privredni subjekti za organizovanje praktične nastave. Npr., po aktuelnom zakonu, odnosno podzakonskom aktu, nije omogućena saradnja između više privrednih subjekata radi uspostavljanja konzorcija koji bi mogao zadovoljiti ciljeve standarda zanimanja. Time bi se dodatno poboljšalo razumijevanje potrebe dosezanja standarda zanimanja u cjelini, dodatno izgradilo povjerenje privrednog sektora i unaprijedila saradnja. Dodatne izmjene podrazumijevaju definisanje obavezne obuke mentora, institucije nadležne za donošenje programa, organizacije nadležne za provođenje obuke mentora i master trenera te, posebno s tim u vezi, dužnosti Privredne komore, vođenje evidencije o učenicima na praktičnoj nastavi u privrednom subjektu, detaljnije regulisanje uslova koje privredni subjekt treba zadovoljiti da bi organizovao praktičnu nastavu, kao i odgovarajućeg transparentnog postupka provjere tih uslova, definisanje obavezne naknade za učenike, u skladu sa standardima obučavanja istaknutim u strateškim dokumentima EU itd.</td></tr>
<tr><td>Strateški projekti</td><td colspan="3">1.4.1. Unapređenje pravnog okvira za praktičnu nastavu u privrednim subjektima
1.4.2. Promovisanje dualnog obrazovanja</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Indikatori za praćenje rezultata mjere</td><td>Indikatori</td><td>Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)</td><td>Ciljne vrijednosti (2029)</td></tr>
<tr><td>Izmijenjen i dopunjen Zakon o srednjoj školi</td><td>0</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Izmijenjen i dopunjen Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole</td><td>0</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Izmijenjeni i dopunjeni ostali podzakonski akti</td><td>0</td><td>3</td></tr>
<tr><td>Period provođenja, s rokom</td><td colspan="3">2024–2029.</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju mjere</td><td colspan="3">MONKS</td></tr>
<tr><td>Nosioci mjere</td><td colspan="3">MONKS, Privredna komora</td></tr>
<tr><td>Ciljne grupe</td><td colspan="3">Privredni subjekti u Kantonu, Privredna komora, Obrtnička komora, učenici, roditelji/staratelji</td></tr>
</table>

Veza sa strateškim ciljem	Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateškog razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina		
Naziv mjere	2.1. Uspostavljanje sistema za praćenje, analizu i predviđanje potreba tržišta rada za pojedinim zvanjima i zanimanjima te vještinama		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se unaprijedi prikupljanje i korištenje podataka o potrebama tržišta rada u smislu vještina odnosno da se unaprijedi sistem za praćenje i predviđanje takvih potreba. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: – izradu analiza i adekvatnih tumačenja analiza potrebnih za kurikularnu reformu, upisne politike, stipendiranje deficitarnih zanimanja itd.; – upotrebu analiza na polju stručnog obrazovanja i obuke te definisanja adekvatnih mjera kroz mehanizme tripartitnog vijeća, savjetodavnih vijeća itd.		
Strateški projekti	2.1.1. Ažuriranje postojeće i provođenje novih analiza potreba poslodavaca za radnom snagom, s fokusom na vještine i buduće potrebe 2.1.2. Redovno provođenje analize potreba poslodavaca za radnom snagom, s fokusom na vještine i buduće potrebe		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	**Indikatori**	**Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)**	**Ciljne vrijednosti (2029)**
	Broj provedenih analiza	0	3
	Broj definisanih mjera i programa na osnovu provedenih analiza	0	15
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, MONKS, Ministarstvo privrede		
Ciljne grupe	Privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	**Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateškog razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina**		
Naziv mjere	2.2. Pilotiranje dualnog obrazovanja		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se omogući provođenje pilot-projekata usmjerenih na uvođenje dualnog obrazovanja u Kantonu. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: – izradu dualnih nastavnih planova i programa; – pripremne i promotivne aktivnosti u vezi s pilotiranjem dualnog sistema obrazovanja u Kantonu za ciljana zanimanja, s izgradnjom kapaciteta relevantnih aktera; – pilotiranje dualnog sistema obrazovanja u ciljanim zanimanjima.[1]		
Strateški projekti	2.2.1. Donošenje dualnih nastavnih planova i programa za ciljana zanimanja 2.2.2. Izrada smjernica za pilotiranje dualnog obrazovanja za ciljana zanimanja 2.2.3. Provođenje pilot-projekata uspostave dualnog obrazovanja za ciljana zanimanja		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	**Indikatori**	**Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)**	**Ciljne vrijednosti (2029)**
	Broj pilot dualnih zanimanja	0	5
	Broj upisanih učenika u dualna zanimanja	0	100
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	MONKS		
Nosioci mjere	MONKS, Pedagoški zavod Zenica, Privredna komora		
Ciljne grupe	Privredni subjekti u Kantonu Obrazovne vlasti Nastavnici Učenici		

<table>
<tr><td>Veza sa strateškim ciljem</td><td colspan="3">Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateškog razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina</td></tr>
<tr><td>Naziv mjere</td><td colspan="3">2.3. Upisna politika u skladu s potrebama tržišta rada</td></tr>
<tr><td>Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja</td><td colspan="3">Cilj mjere jeste da se uskladi upis zanimanja s potrebama privrede, demografskim kretanjima i strateškim razvojem Kantona, izgradi povjerenje privrednog sektora i unaprijedi saradnja. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:
– definisanje metodologije elaborata opravdanosti upisa zanimanja;
– izradu elaborata opravdanosti upisa zanimanja, uz alociranje broja odjeljenja u skladu s potrebama privrede;
– blagovremene pripremne i promotivne aktivnosti u vezi s uvođenjem zanimanja, koje uključuju karijerno informisanje uz učešće privrednih subjekata i uslove provođenja praktične nastave u privrednim subjektima za ciljano zanimanje.</td></tr>
<tr><td>Strateški projekti</td><td colspan="3">2.3.1 Jasni i transparentni mehanizmi kreiranja upisnih politika, u skladu s potrebama privrednih subjekata</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Indikatori za praćenje rezultata mjere</td><td>Indikatori</td><td>Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)</td><td>Ciljne vrijednosti (2029)</td></tr>
<tr><td>Broj elaborata</td><td>0</td><td>30</td></tr>
<tr><td>Broj odjeljenja upisanih u skladu s potrebama poslodavaca</td><td>0</td><td>30</td></tr>
<tr><td>Period provođenja, s rokom</td><td colspan="3">2024–2029.</td></tr>
<tr><td>Institucija odgovorna za koordinaciju mjere</td><td colspan="3">MONKS</td></tr>
<tr><td>Nosioci mjere</td><td colspan="3">MONKS, Privredna komora</td></tr>
<tr><td>Ciljne grupe</td><td colspan="3">Privredni subjekti u Kantonu
Obrazovne vlasti
Nastavnici
Učenici</td></tr>
</table>

Veza sa strateškim ciljem	**Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateškog razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina**		
Naziv mjere	2.4. Usklađivanje nastavnih planova i programa s potrebama lokalnog tržišta rada		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se iskoristi postojeći zakonodavni okvir kako bi se dodatno mobilisali privredni subjekti za organizovanje praktične nastave, uzimajući u obzir da je po aktuelnom zakonu omogućena revizija nastavnih planova i programa. Time bi se dodatno poboljšalo razumijevanje mehanizama povezivanja škola i privreda, dodatno izgradilo povjerenje privrednog sektora i unaprijedila saradnja. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: – donošenje novih i revizija postojećih nastavnih planova i programa.		
Strateški projekti	2.4.1. Donošenje novih revizija postojećih nastavnih planova i programa		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	**Indikatori**	**Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)**	**Ciljne vrijednosti (2029)**
	Broj revidiranih nastavnih planova i programa uz učešće privrednih subjekata	2	12
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	MONKS		
Nosioci mjere	MONKS, Privredna komora, škole		
Ciljne grupe	Privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu kod privrednih subjekata		
Naziv mjere	3.1. Fiskalni podsticaji kroz instrumente javnih prihoda i rashoda i s aspekta prava (porezi, doprinosi)		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se izvrši analiza praksi u sličnim razvojnim kontekstima, s analizom efekata uvođenja (npr. poreskih olakšica, neoporezivanja prihoda od praktične nastave, oslobađanje plaćanja poreza i doprinosa na naknade učenicima na praktičnoj nastavi, oslobađanje poreza na zarade učenika koji su se zaposlili nakon obavljanja praktične nastave kod organizatora praktične nastave) za ciljani, npr. petogodišnji, period. Uzimajući u obzir federalne propise, neophodna će biti saradnja s više administrativnih jedinica. Time bi se dodatno izgradilo povjerenje privrednog sektora i unaprijedila saradnja. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: – relevantne analize u sličnim kontekstima; – aktivnosti zagovaranja za uvođenje pojedinih instrumenata putem međukantonalne grupe; – uvođenje, praćenje i vrednovanje učinaka.		
Strateški projekti	3.1.1. Fiskalni podsticaji privrednim subjektima za organizovanje praktične nastave		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	**Indikatori**	**Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)**	**Ciljne vrijednosti (2029)**
	Broj sastanaka međukantonalne grupe	5	10
	Revidirani zakoni i/ili podzakonski akti	0	2
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Privredna komora		
Nosioci mjere	Privredna komora, MONKS		
Ciljne grupe	Federalni nivoi vlasti Privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	**Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu u privredne subjekte**		
Naziv mjere	3.2. Unapređenje povlaštene dodjele vezanih subvencija privrednim subjektima koji organizuju praktičnu nastavu		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se izvrši analiza praksi u sličnim razvojnim kontekstima, s analizom efekata uvođenja za ciljani, npr. petogodišnji, period. Time bi se dodatno izgradilo povjerenje privrednog sektora i unaprijedila saradnja. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: – relevantno mapiranje subvencija kojima se mogu dodijeliti preferencijalni kriteriji, aktivnosti lobiranja te uvođenje, praćenje i vrednovanje učinaka; – posebne subvencije za privredne subjekte koji organizuju praktičnu nastavu za učenike s teškoćama u razvoju.		
Strateški projekti	3.2.1. Povlaštena dodjela vezanih subvencija kao instrument unapređenja praktične nastave u privrednim subjektima		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	**Indikatori**	**Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)**	**Ciljne vrijednosti (2029)**
	Revidirane mjere i programi	2	5
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede, Privredna komora		
Ciljne grupe	Kantonalni nivoi vlasti, federalni nivoi vlasti, privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu u privredne subjekte		
Naziv mjere	3.3. Predstavljanje strateških smjernica članovima Vlade Kantona s ciljem integrisanja s prioritetima, mjerama i projektima usmjerenim na razvoj i zadržavanje ljudskog kapitala i konsolidovanja mjera usmjerenih na razvoj privrede i tržišta rada		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se uputi inicijativa relevantnim akterima za integrisanje ovog dokumenta s drugim mjerama i strateškim dokumentima Kantona, posebno onim koji su usmjereni na razvoj i zadržavanje ljudskog kapitala. Time bi se dodatno osigurala učinkovitost mjera. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: – Saradnju s Ministarstvom za privredu, – Saradnju s Ministarstvom za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Službom za zapošljavanje Kantona – Saradnju s Federalnim zavodom za zapošljavanje.		
Strateški projekti	3.3.1. Upućivanje inicijativa relevantnim akterima za integrisanje ciljeva i aktivnosti u strateške dokumente Kantona 3.3.2. Uključivanje ciljeva i aktivnosti u strateške dokumente		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	**Indikatori**	**Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)**	**Ciljne vrijednosti (2029)**
	Broj realizovanih inicijativa	0	5
	Broj dokumenata u koje su integrisani ciljevi i aktivnosti iz Smjernica	0	2
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	MONKS, Privredna komora		
Nosioci mjere	MONKS, Ministarstvo privrede, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Privredna komora		
Ciljne grupe	Kantonalni nivoi vlasti, privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola srednjeg stručnog obrazovanja i obuke na praktičnu nastavu u privredne subjekte		
Naziv mjere	3.4. Promovisanje uspješnih priča praktične nastave		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se javno dodijele priznanja privrednim subjektima i mentorima i dodatno promoviše važnost praktične nastave i dualnog obrazovanja, kada bude uspostavljeno. Time bi se dodatno osigurala vidljivost kampanje mobilizacije privrednih subjekata i dalo priznanje najboljima za rad na predmetnom polju. Okvirna područja djelovanja obuhvataju različite vrste dodjele priznanja najboljim iskustvima praktične nastave.		
Strateški projekti	3.4.1. Priznanje najuspješnijem privrednom subjektu – organizatoru praktične nastave 3.4.2. Priznanje najboljem mentoru		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	**Indikatori**	**Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)**	**Ciljne vrijednosti (2029)**
	Broj uspostavljenih priznanja	0	2
	Broj dodijeljenih priznanja privrednim subjektima	60	150
	Broj dodijeljenih priznanja mentorima	0	10
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Privredna komora		
Nosioci mjere	Privredna komora, MONKS		
Ciljne grupe	Kantonalni nivoi vlasti Privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	**Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu u privredne subjekte**		
Naziv mjere	3.5. Sistemska integracija obuka mentora i master trenera te obezbjeđenje finansiranja obuka iz budžetskih sredstava		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se obuke mentora za praktičnu nastavu i master trenera institucionalizuju i da se osigura finansiranje tih obuka iz budžetskih sredstava.		
Strateški projekti	3.5.1. Institucionalizacija obuke mentora i master trenera kroz izmjene i dopune pravnog okvira 3.5.2. Provođenje besplatnih obuka mentora i master trenera		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	**Indikatori**	**Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)**	**Ciljne vrijednosti (2029)**
	Broj obučenih mentora	150	200
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	MONKS		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede, Privredna komora, MONKS		
Ciljne grupe	Jedinice lokalne samouprave u Kantonu Učenici Privredni subjekti u Kantonu		

Strateški cilj 1	Mjere	Aktivnosti	Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Vremenski okvir
Osigurati **sistemski uređeno organizovanje praktične nastave** u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate	**1.1.** Izrada jasne, lako dostupne i ažurirane informacije na polju organizovanja praktične nastave	• Mapiranje postojećih smjernica, uputstava o pravnom okviru, vodiča, materijala za osposobljavanja i usavršavanja i primjera dobrih praksi s ciljem konsolidovanja akumuliranog znanja na polju organizovanja praktične nastave u Kantonu, pohranjivanje i činjenje dostupnim javnosti • Izrada i pilotiranje unificiranog koncepta informacija o praktičnoj nastavi svih škola (sadržaj, vrijeme, mjesto i način objave) • Mapiranje i kontinuirano ažuriranje postojećih registara na polju organizovanja praktične nastave, uz definisanje prijedloga njihovih izmjena i dopuna radi što učinkovitijeg prikupljanja relevantnih podataka te kreiranje i distribucija informacija privrednim subjektima na tromjesečnom osnovu • Uspostavljanje e-sistema upravljanja podacima u vezi s praktičnom nastavom u školi i privrednim subjektima, disagregiranih prema svim relevantnim varijablama • Iniciranje uspostavljanja službe za informisanje (help desk)	Privredna komora	Drugi kvartal 2025. godine
	1.2. Unapređenje saradnje škole i privrednih subjekata	• Izrada i pilotiranje automatskih e-obrazaca preliminarnih analiza potreba privrednih subjekata • Izrada i pilotiranje automatskih e-obrazaca preliminarnih analiza mogućnosti privrednih subjekata za organizovanje praktične nastave, uz povezivanje s mjerom 2.1. • Usavršavanja koordinatorâ praktične nastave • Formiranje radne grupe za izradu standarda koordinatora praktične nastave • Planiranje budžetskih sredstava za putne troškove koordinatora praktične nastave • Posjete kompanijama	Privredna komora, MONKS, Pedagoški zavod Zenica	Treći kvartal 2025. godine

	1.3. Uspostavljanje mehanizama razmjene znanja i iskustava na polju organizo-vanja praktične nastave	• B2B susreti, uživo i online • Okrugli stolovi, info dani • Lokalni sajmovi zanimanja i vještina • Kantonalni sajam privrede, s dodjeljiva-njem prostora temi vještina / praktične nastave	Privredna komora, Ministarstvo privrede, Jedinice lokalne samouprave	Kontinuirano
	1.4. Unapređenje pravnog okvira za izvođenje praktične nastave	• Formiranje radne grupe za unapređenje pravnog okvira • Izrada prijedloga izmjena i dopuna propisa te upućivanje u proceduru usva janja • Analize na polju pilotiranja dualnog obrazovanja • Studijske posjete, unapređenje kapaciteta	MONKS	Drugi i treći kvartal 2026. godine

Strateški cilj 2	Mjere	Aktivnosti	Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Vremenski okvir
Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateškog razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina	**2.1.** Uspostavljanje sistema za praćenje, analizu i predviđanje potreba tržišta rada za pojedinim zvanjima i zanimanjima te vještinama	• Ažuriranje postojeće analize potreba poslodavaca za radnom snagom, s fokusom na vještine i buduće potrebe • Uspostavljanje radne grupe za izradu sistema za praćenje, analizu i predviđanje potreba tržišta rada za radnom snagom	Privredna komora	Prvi kvartal 2025. godine
	2.2. Pilotiranje dualnog obrazovanja	• Uspostava radne grupe za izradu smjernica za pilotiranje dualnog obrazovanja za ciljana zanimanja • Uspostava pravnog osnova za provođenje pilot-projekata uvođenja dualnog obrazovanja u ciljana zanimanja • Uspostava radne grupe za izradu dualnih nastavnih planova i programa za ciljana zanimanja • Odabir škole/škola za provođenje pilot-projekata uspostave dualnog obrazovanja za ciljana zanimanja	MONKS	Drugi i treći kvartal 2025. godine
	2.3. Upisna politika u skladu s potrebama tržišta rada	• Blagovremene pripremne i promotivne aktivnosti u vezi s uvođenjem zanimanja, koje uključuju karijerno informisanje uz učešće privrednih subjekata i uslove provođenja praktične nastave u privrednim subjektima za ciljano zanimanje	MONKS	Kontinuirano
	2.4. Usklađivanje nastavnih planova i programa s potrebama tržišta rada	• Donošenje novih i revizija postojećih nastavnih planova i programa	MONKS	Kontinuirano

Strateški cilj 3	Mjere	Aktivnosti	Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Vremenski okvir
Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu kod privrednih subjekata	**3.1.** Fiskalni podsticaji kroz instrumente javnih prihoda i rashoda i s aspekta prava (porezi, doprinosi)	• Identifikovanje mogućih inicijativa za fiskalne podsticaje • Sastanak s privrednim subjektima i drugim relevantnim akterima za utvrđivanje mogućih pravaca djelovanja • Delegiranje teme na sastanku stručnih grupa za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja radi definisanja zajedničkih inicija-tiva • Follow up inicijative za izmjene i dopune Zakona o porezu na dohodak • Kreiranje inicijative za izmjene i dopune drugih relevantnih fiskalnih propisa u pravcu predviđanja poreskih olakšica za privredne subjekte koji organizuju praktičnu nastavu	Privredna komora	Drugi kvartal 2025. godine
	3.2. Unapređenje povlaštene dodjele vezanih subvencija privrednim subjektima koji organizuju praktičnu nastavu	• Mapiranje i izbor subvencija kojima se mogu dodijeliti preferencijalni kriteriji • Organizacija okruglog stola s pred-stavnicima identifikovanih jedinica lokalne samouprave • Upućivanje inicijative za dodjeljivanje preferencijalnih kriterija za izabrane subvencije • Dodjeljivanje preferencijalnih kriterija za izabrane subvencije • Širenje primjera dobre prakse iz ZDK na druge nivoe vlasti – upućivanje inicijative za definisanje preferencijalnih kriterija u javnim pozivima Federalnog ministarstva razvoja, preduzetništva i obrta	Ministarstvo privrede	Prvi kvartal 2025. godine

	3.3. Predstavljanje Strateških smjernica članovima Vlade kantona s ciljem integrisanja s prioritetima, mjerama i projektima usmjerenim na razvoj i zadržavanje ljudskog kapitala radi konsolidovanja mjera usmjerenih na razvoj privrede i tržišta rada	• Predstavljanje strateških smjernica članovima Vlade • Upućivanje inicijativa relevantnim akterima za integrisanje ciljeva i aktivnosti u strateške dokumente Kantona i/ili planove rada nadležnih organa uprave • Uključivanje ciljeva i aktivnosti u strateške dokumente Kantona	MONKS, Privredna komora	Prvi kvartal 2025. godine
	3.4. Promovisanje uspješnih priča praktične nastave	• Mapiranje uspješnih priča i njihova promocija • Uspostava i dodjela priznanja najuspješnijim organizatorima praktične nastave • Uspostava i dodjela priznanja najboljem mentoru praktične nastave	Privredna komora	Treći kvartal 2025. godine
	3.5. Sistemska integracija obuka mentora i master trenera te obezbjeđenje finansiranja obuka iz budžetskih sredstava	• Uspostavljanje radne grupe za izradu preporuka za sistemsku integraciju mentora i master trenera u sistem srednjeg stručnog obrazovanja Kantona • Izrada preporuka za sistemsku integraciju mentora i master trenera i upućivanje preporuka nadležnim institucijama • Podnošenje inicijative za subvencioniranje finansiranja obuke mentora i master trenera iz budžetskih sredstava nadležnim organima • Alokacija resursa za obuku mentora učenika praktične nastave Organizovanje obuke mentora praktične nastave bez troškova za privredne subjekte	MONKS	Prvi kvartal 2025. godine

Prilozi:

Prilog 1. Međusektorska grupa – spisak učesnika prvog sastanka

1. Diana Babić, Privredna komora ZDK
2. Lamija Kadrić Husaković, Privredna komora ZDK
3. Ena Kunić, GIZ
4. Semina Kustura Imamović, Kantonalni porezni ured Zenica
5. Vildana Kondić, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK
6. Bernadeta Galijašević, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK
7. Nada Delibašić, Ministarstvo finansija ZDK
8. Medina Alispahić, JU Mješovita srednja škola Zenica
9. Neldin Trako, Srednja mješovita škola "Mladost" Zenica
10. Amer Terzić, Srednja mješovita škola "Mladost" Zenica
11. Sejid Brka, Obrtnička komora ZDK
12. Enisa Mujkanović, Hotel Zenica, Džananović Transport
13. Ermina Tiro, Natron-Hayat d.o.o. Maglaj
14. Naida Šabanović, Inter-com d.o.o. Zenica
15. Benjamin Muračević, Nobex d.o.o. Zenica
16. Sanela Patković, ZIM d.d. Zenica

Konsultant – fasilitator procesa: Snježana Đuričić

Prilog 2. Međusektorska grupa – spisak učesnika drugog sastanka

1. Diana Babić, Privredna komora ZDK
2. Lamija Kadrić Husaković, Privredna komora ZDK
3. Ena Kunić, GIZ
4. Semina Kustura Imamović, Kantonalni porezni ured Zenica
5. Nesib Sijerkić, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK
6. Nada Delibašić, Ministarstvo finansija ZDK
7. Vildana Kondić, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK
8. Sevimka Drinić, Služba za zapošljavanje ZDK
9. Esmir Bašić, Ministarstvo za privredu ZDK
10. Mirza Fazlić, Općina Kakanj
11. Sejid Brka, Obrtnička komora ZDK
12. Ermina Tiro, Natron-Hayat d.o.o. Maglaj
13. Benjamin Muračević, Nobex d.o.o. Zenica
14. Medina Alispahić, JU Mješovita srednja škola Zenica
15. Neldin Trako, Srednja mješovita škola "Mladost" Zenica
16. Amer Terzić, Srednja mješovita škola "Mladost" Zenica

Konsultant – fasilitator procesa: Snježana Đuričić

Prilog 3 Upitnik za direktore ili pedagoge škola

Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona u okviru projekta 'Unapređenje okvira za održivo srednje stručno obrazovanje, s fokusom na zelenu transformaciju' koji se provodi uz podršku GIZ, provodi aktivnosti u cilju razumijevanja potreba i prepreka na polju mobilizacije kompanija za sudjelovanje u praktičnoj nastavi učenika srednje stručnog obrazovanja a u svrhe izrade strateških smjernica usmjerenih na poboljšanje aktuelnog stanja.
Zahvaljujemo unaprijed za Vaše vrijeme i trud!
Svi pojmovi upotrijebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju i muški i ženski rod lica na koje se odnose.

Obavljam poslove
- Direktora
- Pedagoga

1. Vrsta škole
   - Stručna
   - Tehnička i srodna
   - Mješovita
   - Specijalna

2. Ukupan broj učenika upisanih školske 2023/2024. godine u trogodišnja zanimanja

3. Ukupan broj učenika upisanih školske 2023/2024. godine u četvorogodišnja zanimanja

4. Broj ugovora o saradnji sa poslovnim subjektima u školskoj 2023/2024. godini
   - Manje od 50
   - Između 50 i 70
   - Između 70 i 100
   - Više od 100

5. Vrste poslovnih subjekata sa kojima imate najviše sklopljenih ugovora
   - Obrt
   - Privredno društvo
   - Javna ustanova

6. Broj ugovora o izvođenju praktične nastave kod poslovnog subjekta u školskoj 2023/2024. godini
   - Manje od 50
   - Između 50-100
   - Između 100-150
   - Više od 150

7. Vrsta zanimanja za koje imate najviše sklopljenih ugovora
   - Trogodišnja
   - Četvorogodišnja

8. Problemi sa kojima ste se suočili u organizaciji praktične nastave u poslovnim subjektima (označite sve što se odnosi na iskustva vaše škole)
*Uvijek Često Ponekad Rijetko Nikad

Nedostatak minimalnih standarda za prijem učenika – mentora
Nedostatak minimalnih standarda za prijem učenika – zaštita na radu
Djelimična mogućnost realizacije ishoda učenja/nastavnih sadržaja
Nepostojanje poslovnih subjekata odgovarajućih profila
Nezainteresovanost učenika da obavljaju praktičnu nastavu izvan škole
Nezainteresovanost učenika da obavljaju praktičnu nastavu bez finansijske nagrade
Smanjenje norme nastavnika
Mali broj časova praktične nastave za tehnička zanimanja

9. Ko vrši izbor učenika za obavljanje praktične nastave kod poslovnih subjekata? (označite sve što se odnosi na vašu školu)
Direktor
Koordinator praktične nastave
Roditelji
Učenik
Poslovni subjekt
Drugo (molimo navedite)

10. Na koji način vaša škola mobiliše nove poslovne subjekte za prijem učenika na praktičnu nastavu? (označite sve što se odnosi na vašu školu)
Direktnim posjetama koordinatora praktične nastave
Otvorena vrata.
Webstranica škole
Drugo (molimo navedite)

11. Na koji način vaša škola informiše poslovne subjekte o profilu i broju učenika koji žele da obavljaju praktičnu nastavu kod poslovnih subjekata?
Direktnim posjetama koordinatora praktične nastave
Otvorena vrata.
Webstranica škole
Drugo (molimo navedite)

12. Na koji način se vrši praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje učenika praktične nastave koji praktičnu nastavu obavljaju kod poslovnog subjekta? (označite sve što se odnosi na vašu školu)
Ocjenjivanje vrši isključivo nastavnik praktične nastave po uvidu u dnevnik rada i preporuku mentora
Redovno praćenje i vrednovanje vrši mentor praktične nastave
Redovno praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje vrše u saradnji nastavnik praktične nastave i mentor u poslovnom subjektu
Drugo (molimo navedite)

13. Problemi učenika na praktičnoj nastavi kod poslovnog subjekta sa kojima ste se suočili (označite sve što se odnosi na vašu školu):

Uvijek Često Ponekad Rijetko Nikad

Nedostatak motivacije usljed neobavljanja aktivnosti predviđenih planom provođenja praktične nastave (učenik se koristi za druge poslove)
Izostajanje
Iskazivanje želje za promjenom poslovnog subjekta
Neprimjerno ponašanje učenika
Nezainteresovanost učenika za učenje kroz rad
Neprimjereno ponašanje radnika poslovnog subjekta

14. Koliko često škola interveniše u vezi sa zamjenom poslovnog subjekta organizatora praktične nastave? (1 nikako, 5 veoma često)

15. Na čije zahtjeve škola interveniše u vezi sa zamjenom poslovnog subjekta organizatora praktične nastave:

Uglavnom na zahtjev učenika/roditelja
Uglavnom na zahtjev poslovnog subjekta
Podjednako i na zahtjev učenika/roditelja i na zahtjev poslovnog subjekta
Nije primjenjivo

16. Koliko često škola interveniše u vezi sa zamjenom poslovnog subjekta organizatora praktične nastave, u prosjeku tokom školske godine?

Manje od 5 puta godišnje
5 do 15 puta godišnje
Više od 15 puta godišnje
Nije primjenjivo

17. Na koji način bi se, po Vašem mišljenju, poslovni subjekti mogli dodatno motivisati za učešće u praktičnoj nastavi učenika srednjeg stručnog obrazovanja?

Bibliografija

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (2013), Evaluacija primjene nastavnih planova i programa u pet skupina srodnih zanimanja u SSO BiH, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Banja Luka, stranica posjećena 29. 3. 2024.

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (2021), Modularni nastavni planovi i programi u srednjem strukovnom obrazovanju u Bosni i Hercegovini u razdoblju 2010–2021. godine, Odjel za srednje strukovno obrazovanje, obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje i Odsjek za VETIS, Banja Luka

Centar za razvojne evaluacije i društvena istraživanja (2021), Analiza lokalnog tržišta rada – srednjoročna prognoza kretanja po zanimanjima, s nalazima potreba za razvojem kompetencija zaposlenih i spremnosti na saradnju s obrazovnim sektorom, za period 2020–2025, Fondacija HELVETAS – Moja budućnost, Sarajevo, stranica posjećena 26. 3. 2024.

dmb Consulting (2020), Praktična nastava učenika kod privrednih subjekata – pravna analiza, Fondacija HELVETAS – Moja budućnost, Sarajevo, stranica posjećena 26. 3. 2024.

Đuričić, S. (2024), Razvoj akcionih planova za unapređenje obrazovanja u BiH, Srednje stručno i tehničko obrazovanje i obrazovanje odraslih, s cjeloživotnim učenjem, dokument za diskusiju, Centar za razvojne evaluacije i društvena istraživanja, Sarajevo

Evropska komisija, Rani dokument osoblja Komisije, Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2023. godinu uz dokument Saopćenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, stranica posjećena 13. 7. 2024.

Federalni zavod za statistiku (2023a), Zeničko-dobojski kanton u brojkama, Sarajevo

Federalni zavod za statistiku (2023b), Srednje obrazovanje, Statistički bilten 361, Sarajevo

Federalni zavod za zapošljavanje Sarajevo (2022), Izvještaj o istraživanju tržišta rada u Federaciji BiH 2021/2022.

Federalni zavod za zapošljavanje Sarajevo (2023), Izvještaj o istraživanju tržišta rada u Federaciji BiH 2022/2023, Analiza kretanja i potreba na tržištu rada

Federalni zavod za zapošljavanje Sarajevo (2024), Izvještaj o istraživanju tržišta rada u Federaciji BiH 2023/2024, Analiza kretanja i potreba na tržištu rada

GIZ (2020, 2022, 2024), Analiza federalnih propisa primjenjivih na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenika u okviru srednjeg obrazovanja (sa kratkim osvrtom na primjenjive međunarodne propise), radni dokument

OECD/ILO (2017), Engaging Employers in Apprenticeship Opportunities, OECD Publishing Paris. http://dx.doi.org/10.1787/9789264266681-en

Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona, Prijedlozi za dodjeljivanje ovlaštenja Privrednoj komori Zeničko-dobojskog kantona u srednjem stručnom obrazovanju, kroz dopune Zakona o srednjoj školi, br. 01-215/23, 25. 5. 2023.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona (2024), Trogodišnji plan rada za 2025–2027. godinu, Zenica, stranica posjećena 22. 7. 2024.

Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona (2023), Informacija o stanju u oblasti zapošljavanja na području Zeničko-dobojskog kantona, Zenica, stranica posjećena 22. 7. 2024.

Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, br. 3/19

Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona (2021), Analiza efektivnosti primjene Pravilnika o izvođenju praktične nastave izvan škole i ferijalne prakse u tehničkim i srodnim školama i stručnim školama na području Zeničko-dobojskog kantona, Fondacija HELVETAS – Moja budućnost, Sarajevo, interni dokument

Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona (2023), Prijedlozi za dodjeljivanje ovlaštenja Privrednoj komori Zeničko-dobojskog kantona u srednjem stručnom obrazovanju, kroz dopune Zakona o srednjoj školi ZDK, interni dokument

Sporazum o usvajanju i primjeni klasifikacije zanimanja u tehničkom i srednjem stručnom obrazovanju. Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona, XI/4, str. 93–99
Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona 2021–2027. (2020), stranica posjećena 24. 3. 2024.

Vijeće Evropske unije (2018), Preporuka Vijeća od 15. 3. 2018. godine o Evropskom okviru za kvalitetno i učinkovito naukovanje, Službeni list Evropske unije C 153/1, stranica posjećena 22. 7. 2024. godine

Vlada Zeničko-dobojskog kantona (2023), Odluka o primanju na znanje Izvještaja o implementaciji Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za 2022. godinu. Godišnji izvještaj o implementaciji Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za 2022. godinu.

Zakon o srednjoj školi, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, br. 9/2017
Zakon o zaštiti na radu, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 79/2020

Zuercher D. & Đuričić S (2022), Scoping Study about the TVET situation and needs in Bosnia and Herzegovina, KEK Consulting, SDC/Swiss Embassy in Bosnia and Herzegovina

IMPRINT

Izdavač:
Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona
Mehmedalije Tarabara 15, 72000 Zenica
Tel: +387 32 465 851
Email: pkzedo@bih.net.ba

Mjesto i datum:
Zenica, septembar 2024. godine

Autorica:
Snježana Đuričić

Dizajn:
PRIME Communications

Svi pojmovi upotrijebljeni u gramatičkom muškom rodu obuhvataju i muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Ova publikacija izrađena je uz finansijsku podršku Ministarstva ekonomskog razvoja i saradnje Savezne Republike Njemačke (BMZ) i Vlade Švicarske. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona i ne odražava nužno stanovišta njemačke i švicarske vlade.

Unapređenje okvira za održivo
srednje stručno obrazovanje,
s fokusom na zelenu transformaciju

7.

Prijedlog modela podsticaja za poslovne subjekte za učešće u organizaciji praktične nastave za učenike u okviru dualno organizovanog stručnog obrazovanja i obuke u Federaciji Bosne i Hercegovine

(skraćena verzija)

PRIJEDLOG MODELA PODSTICAJA ZA POSLOVNE SUBJEKTE

za učešće u organizaciji praktične nastave za učenike u okviru dualno organizovanog stručnog obrazovanja i obuke u Federaciji Bosne i Hercegovine

Napomena uredništva: radi obima Zbornika radova, u ovom poglavlju u punom obliku zadržani su dijelovi dokumenta s najvećom praktičnom vrijednošću — poglavlje 5 (Prijedlog modelâ finansijskih i nefinansijskih podsticaja) i poglavlje 6 (Zaključak i preporuke, uključujući Pravce djelovanja) — dok su poglavlja 1–4 (Uvod, Pristup i metodologija, Modeli podsticajnih mjera i Analiza stanja) prenesena u sažetom obliku, uz zadržavanje ključnih nalaza, podataka i preporuka. Cjelovita verzija dokumenta dostupna je na upit kod Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona.

1. Uvod

Dualno organizovano srednje stručno obrazovanje i obuka ima ključnu ulogu u povezivanju obrazovanja sa tržištem rada. Praktična nastava kod poslovnih subjekata, kao ključna komponenta ovog obrazovnog modela, omogućava učenicima da steknu stvarne i primjenjive vještine u stvarnom radnom okruženju. Saradnja između dva mjesta učenja – škole i poslovnog subjekta – ključna je za uspjeh ovog modela obrazovanja.

Međukantonalna fokus grupa za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja (u daljem tekstu: Međukantonalna grupa) prepoznala je potrebu za intervencijama u pravcu identificiranja i implementacije mjera koje bi motivisale poslovne subjekte za učešće u organizaciji praktične nastave za učenike u okviru dualno organizovanog srednjeg stručnog obrazovanja i obuke, uključujući finansijske i nefinansijske podsticaje. Ova grupa uspostavljena je u septembru 2022. godine uz podršku Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, i pod vodstvom Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona i GIZ-a.

Pred vama se nalazi dokument koji pruža pregled izazova, postojećih praksi i prijedloga podsticaja za poslovne subjekte koji učestvuju ili bi mogli učestvovati u dualno organizovanom srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Federaciji BiH. Dokument se temelji na kombinaciji istraživanja stavova poslovnih subjekata, analizi postojećih propisa i, djelimično, institucionalnih kapaciteta, kao i na primjerima prakse iz drugih zemalja sa relativno sličnim kontekstom. Predloženi modeli podsticaja obuhvataju i finansijske i nefinansijske mjere, s ciljem uspostavljanja održivog partnerstva između obrazovanja i tržišta rada.

2. Pristup i metodologija

Izradi prijedloga modelâ podsticajâ pristupilo se uzimajući u obzir: potrebe i prepreke identifikovane kroz online istraživanje stavova poslovnih subjekata o podsticajima za učešće u organizaciji praktične nastave; kancelarijsko istraživanje, koje je, pored analize dokumenata, uključivalo komunikaciju prema svim ministarstvima privrede i jedinicama lokalne samouprave u Federaciji BiH; konsultacije s relevantnim akterima u BiH; te konsultacije s relevantnim akterima na Zapadnom Balkanu i u Evropskoj uniji.

Za potrebe identifikacije postojećih modela podsticaja, upiti su poslani prema 10 kantonalnih ministarstava privrede i 80 jedinica lokalne samouprave, uz pet dodatnih intervjua radi boljeg razumijevanja prirode i mehanizama dodjele postojećih podsticaja. Dodatno, intervjui s predstavnicima država na Zapadnom Balkanu i u EU provedeni su od aprila do jula 2025.

Kao podrška izradi prijedloga modelâ, finansijski i pravni stručnjaci izradili su posebnu Analizu sa preporukama za sistemsku integraciju finansijskih podsticaja (Kramer & Kunić, GIZ, 2025), kroz koju su identifikovani finansijski

podsticaji koji su realistični za izvedbu, uzevši u obzir de iure i de facto provodivost. Konačno, prijedlog modelâ podsticajâ finalno je opredijeljen kroz aktivno učešće članova Međukantonalne grupe tokom sastanaka održanih 23–24.4.2025. i 30.9.–1.10.2025. na Bjelašnici, kada je izvršena prioritizacija identifikovanih podsticaja i utvrđeni pravci djelovanja za njihovu sistemsku integraciju.

3. Modeli podsticajnih mjera za poslovne subjekte (sažetak)

Ovo poglavlje u izvornom dokumentu (str. 13–48) detaljno razmatra moguće modele finansijskih i nefinansijskih podsticaja, utemeljene na analizi potreba poslovnih subjekata, međunarodnim i regionalnim primjerima dobre prakse, kao i institucionalnim i zakonodavnim kapacitetima u Federaciji BiH. U nastavku je dat sažetak osnovnih kategorija; detaljna razrada svakog modela, uz komparativna iskustva drugih zemalja, dostupna je u izvornom dokumentu.

3.1. Finansijski podsticaji

Finansijski podsticaji mogu se podijeliti na dvije osnovne kategorije:

- **Direktni finansijski podsticaji** obuhvataju subvencije poslovnim subjektima koji organizuju praktičnu nastavu. Zahtijevaju izdvajanje posebnih sredstava i karakteristični su za zemlje sa stabilnim fiskalnim kapacitetima, dok se u zemljama u razvoju i tranziciji, zbog ograničenih budžetskih resursa, češće primjenjuju indirektne mjere.
- **Indirektni finansijski podsticaji** odnose se na poreske olakšice (npr. u okviru poreza na dobit, poreza na dohodak ili doprinosa), kojima se podstiče uključivanje poslovnih subjekata u organizaciju praktične nastave — npr. kroz izuzimanje naknada koje primaju učenici od poreza na dohodak do određenog iznosa.

Finansijski podsticaji se dodatno mogu posmatrati kao mjere koje stimulišu poslovne subjekte da organizuju praktičnu nastavu, ili kao mjere koje posredno nagrađuju njihov angažman kroz podršku pri zapošljavanju svršenika nakon završetka obrazovanja (tzv. ex post mjere), u skladu s principima Garancije za mlade.

3.2. Nefinansijski podsticaji

Nefinansijski podsticaji imaju ključnu, a u mnogim slučajevima i presudnu ulogu u unapređenju kvaliteta praktične nastave. Iako ne uključuju finansijska sredstva, stvaraju povoljno pravno, organizacijsko i informacijsko okruženje koje olakšava saradnju između obrazovnog sistema i poslovnog sektora. Najvažniji nefinansijski podsticaji obuhvataju:

- Jasan pravni okvir koji definiše uloge, prava i obaveze svih uključenih aktera;
- Transparentne procedure za ključne procese, kao što je izbor učenika za praktičnu nastavu;
- Dostupnost informacija putem kontakt-osoba, web-stranica, informativnih ureda i drugih kanala;
- Postojanje standarda zanimanja i kvalifikacija kao mehanizma za izradu relevantnih kurikuluma;
- Učešće poslovnih subjekata u procesu izrade nastavnih programa;
- Povećanje broja časova praktične nastave u odnosu na stručno-teorijsku nastavu;
- Promociju primjera dobre prakse, s ciljem motivacije i afirmacije poslovnih subjekata;
- Sistemsku obuku mentora, kako bi bili adekvatno pripremljeni za rad sa učenicima.

Ovi podsticaji ne djeluju izolovano – njihova učinkovitost zavisi od usklađenosti sa obrazovnim politikama, institucionalnim kapacitetima i spremnošću ključnih aktera na saradnju.

4. Analiza stanja (sažetak)

4.1. Kratak pregled postojećeg okvira

Privredu BiH karakteriše nizak nivo investicija, ograničena produktivnost i izražena dominacija mikro i malih preduzeća, dok tržište rada ostaje fragmentirano i nedovoljno responzivno na promjene u strukturi ponude i potražnje (World Bank, 2022). Dualno organizovano srednje stručno obrazovanje i obuka postaje sve važniji dio obrazovnih sistema u BiH, posebno u kontekstu potreba privrede za kvalifikovanom radnom snagom, a uvodi se različitom dinamikom po kantonima.

Istraživanja Federalnog zavoda za zapošljavanje (2022–2024) pokazuju sljedeće trendove u spremnosti poslodavaca za prijem učenika na praktičnu nastavu i za isplatu naknade:

Tabela: Spremnost poslodavaca za prijem učenika na praktičnu nastavu

	2021–2022	2022–2023	2023–2024
Nema mogućnosti za prijem (mentor, oprema, prostor, materijali)	60%	62,5%	69,1%
Može osigurati mentora	33%	30,6%	28,9%
Može osigurati opremu	29%	26,8%	25,5%
Može osigurati prostor	28%	27,7%	24,8%

Tabela: Spremnost poslodavaca za isplatu naknade tokom praktične nastave

	2021–2022	2022–2023	2023–2024
Spremno ponuditi naknadu učeniku	17%	11,38%	14,34%
Od toga: do 100 KM	5%	1%	3,3%
Od toga: 100–200 KM	4%	3,4%	2,5%
Od toga: preko 300 KM	—	4,2%	5,9%

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022–2024; pregled autora (Đuričić, 2024b)

4.2. Ključni izazovi u provođenju praktične nastave — stavovi poslovnih subjekata

U periodu od 13.02. do 11.03.2025. distribuisan je upitnik prema poslovnim subjektima radi istraživanja podsticaja prema njihovoj percipiranoj učinkovitosti. Na osnovu 162 odgovora, identifikovani su sljedeći ključni izazovi u organizaciji praktične nastave, prema učestalosti javljanja:

- **1. Niska motivacija i odgovornost učenika** — 54,3% ispitanika (88 od 162).
- **2. Neusklađenost nastavnog plana i programa s potrebama poslovnih subjekata** — 48,8% (79).
- **3. Nedovoljna podrška obrazovnih vlasti** — 37,7% (61).
- **4. Nedovoljno jasan pravni okvir** — 33,9% (55).
- **5. Mali broj časova praktične nastave** — 33,9% (55).
- **6. Nedostatak adekvatnog prostora i opreme** — 24,1% (39).
- **7. Nezainteresovanost škola za saradnju** — 23,5% (38).
- **8. Nedostatak mentora** — 20,4% (33).
- **9. Visoki troškovi organizovanja praktične nastave** — 10,5% (17).

Najizraženiji izazovi vezani su za ljudski i sistemski faktor (učenici, nastavni plan i program, podrška vlasti), dok su materijalni i finansijski izazovi rjeđe navedeni — što sugeriše da poslovni subjekti najveće barijere vide u sistemu, pristupu i organizaciji, a manje u infrastrukturi. Ispitanici koji ne organizuju praktičnu nastavu (n=38) ističu

prvenstveno sistemske prepreke: nejasan pravni okvir (65,8%), nedostatak podrške vlasti i nezainteresovanost škola.

4.3. Pregled postojećih modela podsticaja u Bosni i Hercegovini (sažetak primjera)

Razvoj i provođenje praktične nastave u BiH odvija se u kontekstu složenog institucionalnog i pravnog okvira, s različitim pristupima i stepenom razvijenosti po kantonima. U izvornom dokumentu (str. 59–65) detaljno je razrađeno deset primjera; u nastavku je dat sažetak svakog.

- **Subvencija troškova naknade za praktičnu nastavu – Općina Sanski Most:** Refundacija naknada isplaćenih učenicima, putem javnog poziva; za 2023/24. planirano 52.400 KM za do 40 učenika, s iznosima od 131 do 262 KM po učeniku ovisno o razredu (10–20% prosječne neto plate u FBiH).
- **Mjere podrške MSP-ima s elementima podrške stručnom obrazovanju – Zeničko-dobojski kanton:** Grant-sheme za refundaciju troškova opreme, standarda kvaliteta i obuke (6.000–40.000 KM po aplikaciji); zaključen ugovor o praktičnoj nastavi donosi dodatne bodove, ali učešće nije obavezno.
- **Mjere podrške MSP-ima – Unsko-sanski kanton:** Program poticaja razvoja male privrede uključuje sufinansiranje opreme i obuke radne snage; saradnja s obrazovnim institucijama se dodatno vrednuje, ali nije zasebno izdvojena mjera.
- **Partnerstvo za razvoj vještina – Općina Prozor-Rama:** Saradnja s kompanijom GS Rama (GS Holding GmbH); Općina sufinansira stipendije učenicima metalskih zanimanja (200–300 KM mjesečno) i troškove prevoza na praktičnu nastavu.
- **Standardi zanimanja:** Izrađeni na državnom nivou kroz projektne aktivnosti, ali bez institucionalizovanog mehanizma za redovno ažuriranje i reviziju nastavnih planova i programa.
- **Inoviranje nastavnih programa prema lokalnom tržištu rada:** Smjernice (HELVETAS, 2021), pilotirane u tri kantona; škole imaju mogućnost revizije programa do 20–30%, ali primjena ostaje ograničena na škole uključene u projekat.
- **Javna priznanja:** Nesistemska praksa (npr. "svjetionici" dualnog obrazovanja Privredne komore ZDK, 2023; AHK-nagrada za stručno obrazovanje, 2018/2019) — bez formalizovanih kriterija za dugoročnu primjenu.
- **(Nedovoljno) jasan pravni okvir:** Značajan broj kantona nije uskladio propise s Okvirnim zakonom. Međukantonalna grupa je uputila više inicijativa za izmjenu federalnih propisa i izradila vodiče za primjenu postojećih.
- **Fiskalne olakšice u Republici Srpskoj:** Od 2024. naknade učenicima oslobođene poreza na dohodak do 50% najniže plate u RS; osnovica za doprinose iznosi 20% prosječne bruto plate u RS.
- **Mjere podrške MSP-ima – Republika Srpska:** Učešće u praktičnoj nastavi donosi 1–5 bodova u sistemu dodjele poticaja MSP-ima (čl. 47. Uredbe); u trenutku izrade dokumenta ova odredba je isključena iz daljeg razmatranja.

4.4. Uspješno dizajniranje podsticaja

Uspješno dizajniran podsticaj treba biti dovoljno snažan da promijeni ponašanje ciljne grupe i da predstavlja stvarnu korist za korisnike, a ne samo simboličku gestu. Mogu se izdvojiti četiri osnovna kriterijuma:

- **Efikasnost** — da li podsticaj zaista povećava učešće poslovnih subjekata?
- **Pristupačnost i primjenjivost** — da li je podsticaj dostupan i razumljiv mikro i malim subjektima?
- **Pravičnost i usmjerenost** — da li odgovara na stvarne prepreke različitih sektora ili regija?
- **Fiskalna održivost** — da li je mjera finansijski izvodiva u srednjoročnom periodu?

Ključni izazov pri dizajniranju podsticaja je izbjegavanje tzv. "mrtvog tereta" (OECD, 2010) – situacije u kojoj se sredstva troše na subjekte koji bi i bez podsticaja učestvovali u praktičnoj nastavi. Podsticaji stoga moraju biti pametno usmjereni, s jasnim kriterijumima prihvatljivosti, praćenjem efekata i ograničenim trajanjem, te usklađeni sa širim obrazovnim i razvojnim politikama.

5. Prijedlog modela finansijskih i nefinansijskih podsticaja

Do prijedlogâ konkretnih modela finansijskih i nefinansijskih podsticaja za poslovne subjekte došlo se u radu sa Međukantonalnom grupom kroz višekriterijumski pristup koji obuhvata: ključne prepreke identifikovane kroz istraživanje, stavove i preference poslovnih subjekata izražene kroz upitnik, realne pretpostavke za implementaciju, iskustva drugih zemalja sa sličnim kontekstom, te primjenom metodologije prioritizacije. Tabele u nastavku objedinjeno prikazuju sistemske preduslove za realizaciju podsticaja, institucionalnu nadležnost i opis mjere te izazove koje pojedini podsticaji adresiraju.

Tabela 13. Pregled finansijskih podsticaja, sa nadležnostima i pretpostavkama

Vrsta finansijskog podsticaja	Opis mjere	Institucionalna nadležnost	Neophodne pretpostavke
Djelimično izuzimanje od oporezivanja prihoda učenika po osnovu naknada za obavljanje praktične nastave i drugih naknada	Dopune Zakona o porezu na dohodak i relevantnih podzakonskih akata u pravcu propisivanja da se porez na dohodak ne plaća na prihode koje ostvare učenici tokom obavljanja praktične nastave u okviru redovnog srednjoškolskog obrazovanja na osnovu naknada za izvođenje praktične nastave i naknada troškova povezanih sa izvođenjem praktične nastave (ishrana, prijevoz i dr.) do visine od 50% prosječne neto plate u FBiH prema posljednjem statističkom podatku Dopune Zakona o porezu na dobit u pravcu propisivanja da su naknade koje se isplaćuju učenicima u vezi sa obavljanjem praktične nastave porezno priznati rashodi i u neoporezivom dijelu Izmjene Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dobit u pravcu referisanja na naprijed navedenu dopunu Zakona o porezu na dobit (izuzetak za priznavanje porezno priznatog rashoda)	Federalno ministarstvo finansija u saradnji s Poreznom upravom FBiH i organima kantonalne uprave nadležnim za obrazovanje; zakon donosi Parlament FBiH.	Normativne: Unapređenje pojedinih pravnih okvira u obrazovanju Definisanje standarda: uspostavljanje standarda kvaliteta praktične nastave da bi se opravdao podsticaj odnosno fiskalna korist Analitička osnova: analiza efekata podsticaja i potreba sektora, uključujući relevantne sektorske razlike Fiskalna procjena: analiza - procjena uticaja na prihode od poreza na dohodak Pravna sigurnost: Procjena pravne održivosti Mehanizmi koordinacije: saradnja između nadležnih kantonalnih i federalnih nivoa vlasti Praćenje i evaluacija: uspostavljanje pokazatelja za praćenje primjene mjere i evaluaciju učinka

Subvencije za organizaciju praktične nastave kod poslovnih subjekata	Uspostaviti posebne programe podrške/mjera podsticaja privredi kojim bi se predvidjela mogućnost subvencije dijela ili svih troškova u dualno organizovanom srednjem stručnom obrazovanju i obuci (uključujući npr. troškove za naknade učenicima, troškove materijala i repromaterijala kojeg učenici koriste; troškove energije, zaštitne i radne opreme; troškove škarta; troškove plata (i dodataka na platu) i obuke mentora i drugog zaposlenog osoblja i sl.) kroz: -direktno sufinansiranje iz budžeta kantona (npr. kroz kantonalne budžete na poziciji ministarstava privrede predvidjeti stavku "Podrška poslovnim subjektima u procesu dualno organizovanog srednjeg stručnog obrazovanja i obuke") -učešće jedinica lokalne samouprave kroz refundaciju troškova	Kantonalni nivo (npr..ministarstva privrede sa neophodnim učešćem ministarstava obrazovanja) Lokalna samouprava (gradovi i opštine) **PREPORUKA**: Autor podcrtava da je, prije svakog daljnjeg razmatranja ovog podsticaja na nivou jedinica lokalne samouprave, potrebno prvo provesti njegovo vrednovanje i procijeniti stvarnu učinkovitost, uzimajući u obzir sistemske funkcije i nadležnosti.	Normativne: uspostavljanje jasnog pravnog okvira koji eksplicitno definiše naknadu i pravo na subvenciju troškova, unapređenje pravnih okvira u obrazovanju radi jasnog definisanja uloge mentora, obaveze poslodavca i prava na podsticaj, uključujući izmjene zakona i relevantnih pravilnika te standardizovan program obuke; definisanje mogućnosti organa uprave (npr. ministarstva privrede) za subvencioniranje troškova praktične nastave; opredjeljenje posebne budžetske pozicije na kantonalnom nivou za podršku poslovnim subjektima uključenim u dualno organizovano srednje stručnog obrazovanje i obuku. Program utroška sredstava: donošenje dokumenta kojim se definišu prihvatljivi troškovi za refundaciju, te uslovi i kriteriji za dodjelu sredstava (npr. broj sati angažmana, broj učenika, trajanje mentorskog angažmana i sl.) Fiskalna analiza i održivost - izrada modela sufinansiranja i procjena budžetskog opterećenja, analiza troškova i koristi Mehanizmi koordinacije Usklađenost s drugim mjerama - izbjegavanje dvostrukog finansiranja iste funkcije Praćenje i evaluacija: obezbjeđenje kontinuiranog praćenja primjene mjera i evaluaciju njihovih efekata radi prilagođavanja i unapređenja.

Troškovi praktične nastave kao porezno priznati rashod	Dopune Zakona o porezu na dobit u dijelu VII – Porezni poticaji i Zakona o porezu na dohodak kroz uvođenje novog člana kojim bi se propisalo priznavanje troškova organizacije praktične nastave po učeniku, u određenom procentualnom iznosu ili u paušalnoj apsolutnoj vrijednosti, kao porezno priznatog rashoda za pravna lica i fizička lica koja obavljaju registrovanu samostalnu djelatnost. Pod porezno priznate rashode mogli bi se uvrstiti sljedeći troškovi: · naknade koje se isplaćuju učenicima uključenim u praktičnu nastavu; · porez na dohodak i pripadajući doprinosi koji se eventualno plaćaju na isplaćene naknade; · troškovi materijala i repromaterijala koji se koriste u procesu praktične nastave; · troškovi energije, zaštitne i radne opreme; · troškovi škarta nastalog tokom praktične nastave; · troškovi plata (uključujući dodatke na platu) te obuke mentora i drugog zaposlenog osoblja uključenog u provedbu praktične nastave; · drugi dokumentovani troškovi koji su neposredno povezani s organizacijom i realizacijom praktične nastave.	Federalno ministarstvo finansija u saradnji s Poreznom upravom FBiH i organima kantonalne uprave nadležnim za obrazovanje; zakon donosi Parlament FBiH.	Normativne: Dopune Zakona o porezu na dobit i Zakona o porezu na dohodak i provedbenih propisa (po potrebi) Standardi kvaliteta: unapređenje pravnih okvira u obrazovanju radi uspostavljanje mjerljivih standarda kvaliteta praktične nastave, koji će poslužiti kao osnov za fiskalno priznanje nastalih troškova Registar poslovnih subjekata, sa podacima o broju učenika, vrstama troškova, obimu angažmana Definisanje troškova, evidencija i kategorizacija Mehanizmi kontrole i verifikacije Analiza sektorskih potreba Fiskalna analiza i održivost Mehanizmi koordinacije Praćenje i evaluacija

Izvor: Pregled autora. Adaptacija (Kramer & Kunić, GIZ, 2025)

Tabela 14. Pregled nefinansijskih podsticaja, sa opisom, nadležnostima i pretpostavkama

Vrsta nefinansijskog podsticaja	Opis mjere	Institucionalna nadležnost	Neophodne pretpostavke
Učešće u izradi nastavnog plana i programa u skladu sa potrebama tržišta rada	Na nivou sistema: uspostavljeni mehanizmi za uključivanje poslodavaca u izradu standarda zanimanja Na nivou sistema: uspostavljeni mehanizmi za definisanje potreba za radnom snagom, uspostavljeni mehanizmi za uključivanje poslodavaca u obrazovne procese - procedure izrade nastavnog programa u skladu s potrebama sektora i sektorskog učešća u procesima izrade; uspostavljeni mehanizmi karijernog informisanja uz učešće poslovnih subjekata Na nivou ustanove: definisati procedure izmjene nastavnog programa u skladu s potrebama lokalnog tržišta rada i mehanizme karijernog informisanja uz učešće poslovnih subjekata	Kantonalna nadležnost Ministarstva obrazovanja, pedagoški zavodi sa ministarstvima privrede, privrednim i obrtničkim komorama, udruženjima poslodavaca, službama zapošljavanja, ministarstvima finansija, JLS, školama, OCD	Normativne: jasan i unaprijeđen pravni okvir Jasni mehanizmi saradnje Kriterijumi za izbor i uključivanje predstavnika privrede Sektorska analiza potreba Metodološka podrška (obrasci za sugestije) Uloga stručnih tijela Praćenje i evaluacija Politička volja za promjenom paradigme (ishodi učenja, kurikularna reforma, dualno obrazovanje) Pravni okvir Tehnički kapacitet sistema
Povećanje broja časova praktične nastave kod poslovnih subjekata	Na nivou sistema: opredjeljenje za uvođenje dualnog obrazovanja u pilot sektorima u cilju uspostavljanja sektorskog kurikuluma i uvećanja izloženosti učenika učenju kroz rad	Kantonalna nadležnost, kao iznad	

Jasan pravni okvir za organizovanje praktične nastave	Donošenje i usklađivanje pravnih propisa na kantonalnom nivou u cilju definisanja prava i obaveza svih aktera Usklađivanje pravnih propisa na federalnom nivou	Kantonalna nadležnost. Kao iznad – usvajanje nedostajućih i unapređenje postojećih pravnih okvira Federalna nadležnost – radno-socijalno zakonodavstvo, javno zdravstvo	Politička volja i strateška orijentacija Izrada i usklađivanje pravnog okvira Interresorna – horizontalna i vertikalna koordinacija Uključivanje socijalnih partnera Praćenje i evaluacija
Smjernice o pravima i obavezama poslovnih subjekata dostupne na internet stranici ministarstva obrazovanja ili privredne komore	Izrada i distribucija vodiča, smjernica, info-materijala Osnaživanje korisnika za primjenu podsticaja	Kantonalna nadležnost – ministarstva obrazovanja Federalna nadležnost – npr. za Smjernice za zaštitu na radu	Jasan pravni okvir Interresorna – horizontalna i vertikalna koordinacija Urednička i tehnička priprema Digitalna dostupnost Službena potvrda smjernica i promocija kroz info sesije, edukacije, radionice Uspostavljanje kontakt tačke Osiguran *feedback* i unapređenje smjernica
Povlašten tretman na javnim pozivima različitih vladinih organa	Definisanje kriterijuma za davanje povlastica na javnim pozivima za poslovne subjekte koji organizuju praktičnu nastavu/ferijalnu praksu/stručnu praksu	Kantonalni i federalni nivo (ministarstva privrede, ministarstva rada uz inicijativu ministarstva obrazovanja)	Pravna osnova za preferencijalni tretman Uspostava kriterijuma za evaluaciju i rangiranje Transparentnost javnih poziva Institucionalna koordinacija Mehanizam provjere Evaluacija efekata mjere i promocija **PREPORUKA**: Autor podcrtava važnost razmatranja učinkovitosti podsticaja prije njegovog daljnjeg razmatranja.
Javno priznanje za najuspješnije organizatore praktične nastave	Uspostavljanje sistema javnog priznanja poslovnim subjektima koji doprinose obrazovanju (npr. plakete, sertifikati..)	Kantonalna ministarstva obrazovanja u saradnji sa kantonalnim ministarstvima privrede , privrednim i obrtničkim komorama, udruženjima poslodavaca	Definisani kriterijumi i procedure za dodjelu priznanja Uspostava sistema praćenja kvaliteta saradnje Uloga aktera u cilju povećanja legitimiteta procesa Vidljivost priznanja Mogućnost lokalnog i sektorskog prilagođavanja (najbolji mentor u jedinici lokalne samouprave)

Povlašten marketing (povlaštene cijene za poslovne reklamne kampanje na javnoj TV i drugim vladinim medijskim kanalima)	Promocija poslovnih subjekata kroz zvanične kanale uz kriterijume učešća	Kantonalna nadležnost – ministarstva obrazovanja i privrede, moguće u saradnji sa privrednim i obrtničkim komorama, udruženjima poslodavaca	Strategija promocije Pravna i institucionalna podrška (sporazumi, odluke) Podrška kroz kanale javnih institucija Jasno definisani kriterijumi za pristup Evidencija učesnika u sistemu praktične nastave Mehanizam aktiviranja prava Praćenje efekata i vidljivosti **PREPORUKA**: Budući da je u istraživanju dobio najniže ocjene za učinkovitost, nije zabilježen ni u jednoj od razmatranih država i o njemu je najmanje diskutovano kroz rad Međukantonalne grupe, autor ga ne preporučuje za daljnje razmatranje

Izvor: Pregled autora

6. Zaključak i preporuke

Dualno organizovano srednje stručno obrazovanje i obuka predstavlja ključnu sponu između obrazovnog sektora i tržišta rada u Federaciji BiH, ali njegov puni potencijal još nije ostvaren. Analiza je pokazala da postoje brojni izazovi – od niske motivacije učenika i neusklađenosti nastavnih planova i programa s potrebama privrede, preko nedovoljno jasnog pravnog okvira do ograničenih mehanizama podrške za poslovne subjekte.

Uprkos postojećim inicijativama i pojedinačnim primjerima dobre prakse, sistemska podrška poslovnim subjektima koji organizuju praktičnu nastavu još uvijek nije dovoljno razvijena. Predloženi modeli podsticaja predstavljaju konkretan korak ka izgradnji održivih i funkcionalnih sistema srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u Federaciji BiH, koji će biti relevantni za potrebe mladih i privrede, a istovremeno doprinijeti smanjenju nezaposlenosti i jačanju lokalnog socio-ekonomskog razvoja.

6.1. Zaključak

Finansijski podsticaji ne mogu se posmatrati izolovano – njihova učinkovitost u velikoj mjeri zavisi od postojanja adekvatnih nefinansijskih preduslova, kao što je jasan pravni okvir, nastavni planovi i programi relevantni za tržište rada te dovoljan broj časova praktične nastave. Bez sistemskih reformi i osigurane institucionalne podrške, čak i značajne finansijske mjere mogu imati ograničen efekat.

Jednostavne i univerzalne šeme – poput jedinstvenih poreskih olakšica – lakše su za razumijevanje i primjenu, posebno za mikro i male poslovne subjekte. Ipak, one često zanemaruju razlike u troškovima koje različiti poslodavci imaju, što može dovesti do neefikasnosti (Kuczera, OECD, 2017). Zbog toga je važno razviti uravnotežen pristup koji kombinuje jasnoću i fleksibilnost, uz smanjenje administrativnog opterećenja, i posebno razmotriti dodatne podsticaje usmjerene ka mikro i malim preduzećima.

Prije uvođenja bilo koje mjere podsticaja, neophodno je provesti početno (baseline) istraživanje kako bi se osigurala relevantnost intervencije i omogućilo kasnije praćenje njenog učinka.

6.2. Preporuke za implementaciju Prijedloga modelâ podsticaja

Umjesto posebnog poglavlja s preporukama, ovaj dokument je poslužio kao osnova za izradu Analize sa preporukama za sistemsku integraciju finansijskih podsticaja (Kramer & Kunić, GIZ, 2025) te Pravaca djelovanja. Potonji su izrađeni u saradnji sa članovima Međukantonalne grupe i predstavnicima ključnih institucija na sastanku održanom 30.09. i 1.10.2025. godine, uzimajući u obzir prioritizaciju podsticaja iz aprila 2025. i naknadno izrađenu Analizu.

Pravci djelovanja

Uvodne napomene

Pravci djelovanja izrađeni su na osnovu Prijedloga modela podsticaja, Analize sa preporukama za sistemsku integraciju finansijskih podsticaja i regionalnih iskustava. Pripremljeni su iz perspektive Međukantonalne fokus grupe (u daljem tekstu: Grupa) kao nosioca procesa i fasilitatora pripadajućih aktivnosti. Pravci djelovanja naznačuju i oblasti u kojima su potrebne izmjene postojećeg pravnog okvira: 1) usmjeravanje finansijskih podsticaja prema prelasku na dualno obrazovanje, u skladu s trendovima u okruženju i EU, 2) reforma osnovnog i opšteg srednjeg obrazovanja i uvođenje kurikuluma zasnovanih na ishodima učenja, 3) izrađeni Nacrt Okvira kvalifikacija, koji bi trebalo da popuni postojeći pravni vakuum i uspostavi mehanizme za izradu standarda zanimanja i kvalifikacija.

Pravci djelovanja prate principe ciklusa javnih politika, kroz šest faza:

1. Definisanje problema i utvrđivanje prioriteta

Mapiranje postojećih propisa i praksi, identifikacija ključnih izazova, prikupljanje i analiza podataka, konsultacije sa zainteresovanim stranama, komparativna analiza sa praksama u regiji i EU.

2. Formulacija politika i alternativnih opcija

Razrada mogućih rješenja i podsticajnih mjera, uz jasno definisanje ciljeva i prioriteta; primjena kombinacije politika i mjera (policy mix) kroz strateško sekvenciranje, vodeći računa o specifičnostima kantona.

3. Izbor rješenja / preferirane opcije

Evaluacija alternativa na osnovu usaglašenih kriterijuma, predstavljanje nacrta prijedloga nadležnim vlastima, javne konsultacije i verifikacija, lobiranje i zagovaranje, formalno usvajanje preferiranih opcija.

4. Dizajn politike i razrada mjera

Razrada odabranih opcija u konkretne mjere i instrumente (nacrti zakona, podzakonskih akata, vodiča), definisanje ciljanih grupa, izvora finansiranja i očekivanih rezultata do usvajanja propisa.

5. Implementacija i monitoring

Provođenje mjera kroz primjenu usvojenih propisa, diseminaciju vodiča, pilotiranje, obuke, komunikacijske kampanje, izradu baseline studija i uspostavljanje sistema za praćenje rezultata.

6. Evaluacija i revizija

Periodična evaluacija na 2, 5 i 10 godina, kroz različite mehanizme, uz podršku odgovarajućih stručnjaka. Na osnovu nalaza definišu se preporuke za reviziju i unapređenje postojećih podsticaja.

Zbog uštede prostora, detaljni opisi aktivnosti, ciljeva i indikatora u Pravcima djelovanja nisu ovdje ponovo ispisani u tekstu — prikazani su direktno u tabelama u nastavku. Bojama je označeno kojoj fazi ciklusa javnih politika pojedina aktivnost pripada; pojedini podsticaji ne prolaze kroz sve faze, već obuhvataju samo one koje su za njih relevantne.

Legenda

- **Aktivnost** — konkretan zadatak ili skup zadataka koji je potrebno sprovesti u okviru nacrta plana.
- **Cilj aktivnosti** — rezultat kojem aktivnost doprinosi.
- **Odgovorna institucija** — institucija/tijelo s formalnim mandatom i krajnjom odgovornošću za donošenje ključnih odluka i osiguranje realizacije aktivnosti.
- **Nosilac aktivnosti** — institucija ili institucije koje operativno provode aktivnosti; najvećim dijelom inicijator je Grupa, do trenutka kada odgovornost formalno preuzmu nadležne institucije.
- **Partneri** — institucije, organizacije ili akteri koji daju podršku, pružaju informacije ili ekspertizu, ali nisu direktno odgovorni za rezultat.
- **Rok** — planirani vremenski okvir za realizaciju aktivnosti; ukupan plan djelovanja obuhvata period od 10 godina.
- **Indikatori realizacije (output)** — mjerljivi pokazatelji da je aktivnost provedena.
- **Potencijalni izvori finansiranja** — mogući izvori sredstava (entitetski/kantonalni budžeti, budžeti JLS, donatori, projekti, privatni sektor); navođenje ne znači da je finansiranje već osigurano.

Korišteni akronimi

FMF – Federalno ministarstvo finansija · FMON – Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke · FMRPO – Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta · FZZZ – Federalni zavod za zapošljavanje · JLS – jedinica lokalne samouprave · MCP – Ministarstvo civilnih poslova · PUFBiH – Porezna uprava FBiH · OCD – organizacija civilnog društva · Q – kvartal · SSOO – srednje stručno obrazovanje i obuka · USK – Unsko-sanski kanton · ZDK – Zeničko-dobojski kanton.

Nefinansijski podsticaj #1: Učešće poslovnog sektora u izradi nastavnog plana i programa u skladu s potrebama tržišta rada

Aktivnost	Cilj aktivnosti	Odgovorna institucija	Nosilac aktivnosti i partneri	Rok	Indikatori realizacije (output)	Potencijalni izvori finansiranja
Analiza postojećeg stanja na polju učešća poslovnog sektora u izradi i reviziji nastavnog plana i programa	Mapirati postojeće procedure i "slijepe tačke"; identifikovati jaz (a) pravni osnov, (b) nedostatak smjernica (c) nedostatak kapaciteta i sl.	Kantonalna ministarstva obrazovanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, pedagoški zavodi, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca, po potrebi službe zapošljavanja	Q4 2025 – Q2 2026	Izvještaj o trenutnom modelu i prazninama na nivou kantona, sa preporukama	Budžeti kantona, projekti
Definisanje prioriteta i analiza opcija	Osigurati stratešku odluku o vrstama i obuhvatu podsticaja	Kantonalna ministarstva obrazovanja	Kao u ćeliji iznad	Q2 2026	Broj sastanaka u cilju stvaranja konsenzusa Izvještaj sa zapisnikom o kombinaciji opcija[124] na kantonalnom nivou	Budžeti kantona, projekti
Zagovaranje i donošenje odluke o odabranoj opciji	Osigurati političku i institucionalnu podršku	Kantonalna ministarstva obrazovanja	članice Grupe, pedagoški zavodi, udruženja poslodavaca, JLS, škole, OCD	Q2–Q4 2026	Pripremljen zagovarački paket; broj sastanaka i komunikacijskih aktivnosti; praćenje procesa usvajanja	Budžeti kantona, projekti
O1. Izmjene I dopune zakona i podzakonskih akata, s pratećim obrazloženjem finansijskih sredstava za provođenje propisa i finansijskih efekata propisa	Precizirati tekst izmjena/dopuna relevantnih propisa, s ciljem formalizovanja obaveze uključivanja poslovnog sektora, odgovornosti, procedura	Kantonalna ministarstva obrazovanja Kantonalne skupštine	Kao u ćeliji iznad	Ovisno o vrsti propisa	Broj kantona sa izrađenim i usvojenim izmjenama i dopunama propisa	Budžeti kantona, projekti
O2. Izrada, objava i diseminacija smjernica (Vidjeti Nefinansijski podsticaj #3)	Jasno definisati mehanizme i obrasce učešća poslovnog sektora u izradi nastavnog plana i programa na nivou sistema te reviziji programa na nivou ustanove	Kantonalna ministarstva obrazovanja	Kao u ćeliji iznad	Q2 2026	Broj smjernica, vodiča, letaka o mehanizmima učešća poslovnog sektora u izradi nastavnog plana i programa na nivou sistema te reviziji programa na nivou škole	Budžeti kantona, projekti
O3. Izmjene i dopune zakona i podzakonskih akata po usvajanju Okvira kvalifikacija, s pratećim obrazloženjem finansijskih sredstava za provođenje propisa i finansijskih efekata propisa	Definisati mehanizme za izradu, unos novih i povlačenje i/ili reviziju starih kvalifikacija u skladu sa Okvirom kvalifikacija	Kantonalna ministarstva obrazovanja Kantonalne skupštine	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, pedagoški zavodi, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca, službe zapošljavanja, škole	Po usvajanju Okvira kvalifikacija	Broj kantona sa izrađenim i usvojenim izmjenama i dopunama zakonu i podzakonskim aktima	Budžeti kantona, projekti
Izrada *baseline* izvještaja, uspostavljanje sistema za praćenje rezultata	Postaviti referentne vrijednosti za praćenje efekata podsticaja	Kantonalna ministarstva obrazovanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, pedagoški zavodi, komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	*Baseline* izvještaj pripremljen Sistem za praćenje rezultata u funkciji	Budžeti kantona, projekti
Osnaživanje korisnika za primjenu podsticaja	Transparentna i efikasna primjena podsticaja	Kantonalna ministarstva obrazovanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, pedagoški zavodi, komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	Vodič, informativni materijali, online podrška, broj održanih radionica	Budžeti kantona, projekti
Evaluacija efekata podsticaja i preporuke	Kontinuirano unapređenje politike podsticaja zasnovano na dokazima	Kantonalna ministarstva obrazovanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, pedagoški zavodi, komore, udruženja poslodavaca	2, 5 po uvođenju podsticaja	Izvještaj o efektima podsticaja sa analizom i preporukama	Budžeti kantona, projekti

[124] Preporučuje se da se pojedine opcije razmatraju, i po potrebi, provode istovremeno.

Nefinansijski podsticaj #2: Jasan pravni okvir za organizovanje praktične nastave

Aktivnost	Cilj aktivnosti	Odgovorna institucija	Nosilac aktivnosti i partneri	Rok	Indikatori realizacije (output)	Potencijalni izvori finansiranja
Analiza postojećeg stanja	Ažurirati analize kantonalnih pravnih okvira Ažurirati analizu relevantnih pravnih okvira na federalnom nivou	Kantonalna ministarstva obrazovanja Ostale adrese, ovisno o prirodi međuresornog pitanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca, po potrebi službe zapošljavanja	Q4 2025 – Q2 2026	Dopuna analitičkih izvještaja na kantonalnom i federalnom nivou, sa preporukama	Budžeti kantona, projekti
Definisanje prioriteta i analiza opcija	Osigurati stratešku odluku o vrstama i obuhvatu podsticaja i time definisati pravac intervencija	Kantonalna ministarstva obrazovanja Ostale adrese, ovisno o prirodi međuresornog pitanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca, drugi relevantni akteri	Q2- 2026	Broj sastanaka u cilju stvaranja konsenzusa Izvještaj, sa zapisnikom o kombinaciji opcija na kantonalnom nivou[125] Izvještaj, sa zapisnikom o opcijama na federalnom nivou[126]	Budžeti kantona, projekti
Zagovaranje i donošenje odluke o odabranoj opciji	Osigurati političku i institucionalnu podršku	Kantonalna ministarstva obrazovanja Ostale adrese, ovisno o prirodi međuresornog	Članice Grupe; kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca, poslovni subjekti, škole, drugi relevantni akteri	Q1 – Q4 2026	Pripremljen zagovarački paket; broj sastanaka i komunikacijskih aktivnosti; praćenje procesa usvajanja	Budžeti kantona, projekti
O1. Izmjene i dopune zakona i podzakonskih akata, s ciljem unapređenja organizacije praktične nastave u poslovnim subjektima	Precizirati tekst izmjena/dopuna relevantnih propisa, s ciljem unapređenja organizacije praktične nastave u poslovnim subjektima, s pratećom analizom uticaja	Kantonalna ministarstva obrazovanja Kantonalne skupštine	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca, poslovni subjekti, sindikati, škole	Ovisno o vrsti propisa	Broj kantona sa izrađenim i usvojenim izmjenama i dopunama zakonu i podzakonskim aktima Broj izmjena i dopuna relevantnih propisa na federalnom nivou	Budžeti kantona, projekti
O2. Izmjene i dopune zakona i podzakonskih akata, s ciljem uvođenja dualnog obrazovanja. sa pratećim obrazloženjem finansijskih sredstava za provođenje propisa i finansijskih efekata propisa	Precizirati tekst izmjena/dopuna relevantnih propisa, s ciljem uvođenja dualnog obrazovanja u SSOO, s pratećom analizom uticaja	Kantonalna ministarstva obrazovanja Kantonalna ministarstva privrede/rada Kantonalne skupštine	Privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca, poslovni subjekti, sindikati, škole	Q4 2027	Broj kantona sa izrađenim i usvojenim izmjenama i dopunama zakona i podzakonskih akata	Budžeti kantona, projekti
Izrada *baseline* izvještaja, uspostavljanje sistema za praćenje rezultata	Postaviti referentne vrijednosti za praćenje efekata podsticaja	Kantonalna ministarstva obrazovanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke, komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	*Baseline* izvještaj pripremljen Sistem za praćenje rezultata u funkciji	Budžeti kantona, projekti
Osnaživanje korisnika za primjenu podsticaja	Transparentna i efikasna primjena podsticaja	Kantonalna ministarstva obrazovanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	Vodič, informativni materijali, online podrška, broj radionica	Budžeti kantona, projekti
Evaluacija efekata podsticaja i preporuke	Kontinuirano unapređenje politike podsticaja zasnovano na dokazima	Kantonalna ministarstva obrazovanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	2, 5 g. po uvođenju podsticaja	Izvještaj o efektima podsticaja sa analizom i preporukama	Budžeti kantona, projekti

[125] Preporučuje se da se pojedine opcije razmatraju, i po potrebi, provode istovremeno.

[126] Ovisno o vrsti propisa i preporuka analiza, u daljnji proces je neophodno uključiti sve relevantne institucije, kao što su to Federalno ministarstvo zdravstva, Federalni zdravstveni inspektorat,Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja i sl.

Nefinansijski podsticaj #3: Smjernice o pravima i obavezama poslovnih subjekata dostupne na internet stranici ministarstva obrazovanja ili privredne komore

Aktivnost	Cilj aktivnosti	Odgovorna institucija	Nosilac aktivnosti i partneri	Rok	Indikatori realizacije (output)	Potencijalni izvori finansiranja
Analiza postojećeg stanja	Precizirati "slijepe tačke" u praksi koje onemogućavaju snažnije uključivanje poslovnog sektora u organizaciju praktične nastave	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne komore Ostale adrese, ovisno o prirodi međusektorskog pitanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Q4 2025	Izvještaj o trenutnom modelu, prazninama i prilikama na kantonalnom nivou i federalnom nivou	Budžeti kantona, projekti
Definisanje prioriteta i analiza opcija	Osigurati stratešku odluku o vrstama i obuhvatu podsticaja	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne komore Ostale adrese, ovisno o prirodi međusektorskog pitanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Q1 2026	Broj sastanaka u cilju stvaranja konsenzusa Izvještaj sa zapisnikom o odabranoj kombinaciji opcija na kantonalnom i federalnom nivou	Budžeti kantona, projekti
Zagovaranje i donošenje odluke o odabranoj opciji	Osigurati političku i institucionalnu podršku	Kantonalna Ostale adrese, ovisno o prirodi međusektorskog pitanja	Članice Grupe; kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, komore, udruženja poslodavaca, škole, JLS, OCD	Q2 2026	Pripremljen zagovarački paket; broj sastanaka i komunikacijskih aktivnosti; praćenje procesa usvajanja	Budžeti kantona, projekti
Izrada, objava i diseminacija smjernica	Jasno definisati, objavljivati i diseminirati mehanizme i obrasce učešća poslovnog sektora u pojedinim pitanjima od važnosti za osiguranje relevantnosti srednjeg stručnog obrazovanja i obuke i organizaciju praktične nastave	Kantonalna ministarstva obrazovanja Federalni inspektorat za rad Ostale adrese, ovisno o prirodi međusektorskog pitanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Kontinuirano	Vodič o obavezama poslovnih subjekata u vezi sa zaštitom učenika na radu Vodič o finansijskim pitanjima koja se tiču organizacije praktične nastave Broj smjernica za uspješnu organizaciju praktične nastave Broj smjernica za učešće u izradi nastavnih planova i programa Broj sjernice za učešće u reviziji nastavnih programa na nivou škole Ostali *online* info-materijali	Budžeti kantona, projekti
Izrada *baseline* izvještaja, uspostavljanje sistema za praćenje rezultata	Postaviti referentne vrijednosti za praćenje efekata podsticaja	Kantonalna ministarstva obrazovanja Privredne komore	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	*Baseline* izvještaj pripremljen Sistem za praćenje rezultata u funkciji	Budžeti kantona, projekti
Osnaživanje korisnika za primjenu podsticaja	Transparentna i efikasna primjena podsticaja	Kantonalna ministarstva obrazovanja Privredne komore	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	Broj preuzetih dokumenata sa webstranica Broj održanih sastanaka, radionica	Budžeti kantona, projekti
Evaluacija efekata podsticaja i preporuke za reviziju	Kontinuirano unapređenje politike podsticaja zasnovano na dokazima	Kantonalna ministarstva obrazovanja Privredne komore	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	2, 5 g. po uvođenju podsticaja	Izvještaj o efektima podsticaja sa analizom i preporukama za reviziju	Budžeti kantona, projekti

Nefinansijski podsticaj #4: Povlašten tretman na javnim pozivima različitih vladinih organa[127]

Aktivnost	Cilj aktivnosti	Odgovorna institucija	Nosilac aktivnosti i partneri	Rok	Indikatori realizacije (output)	Potencijalni izvori finansiranja
Analiza postojećih javnih poziva sa povlaštenim tretmanom i njihovih efekata na učešće poslovnih subjekata u organizaciji praktične nastave – analiza slučajeva za ZDK i USK	Procijeniti efektivnost podsticaja, pravni osnov za preferencijalni tretman i rizik od isključenosti drugih poslovnih subjekata te predložiti mjere za unapređenje javnih poziva i/ili razvoj posebnih programa	Kantonalna ministarstva privrede ZDK i USK	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Q4 2025 – Q2 2026	Broj izrađenih Izvještaja, sa preporukama	Budžeti kantona, federalni budžet, projekti
Definisanje prioriteta i analiza opcija	Osigurati stratešku odluku o vrstama i obuhvatu podsticaja i time definisati pravac intervencija	Kantonalna ministarstva privrede i obrazovanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Q2 2026	Broj sastanaka u cilju stvaranja konsenzusa Izvještaj sa zapisnikom o odabranoj kombinaciji opcija na kantonalnom i federalnom nivou	Budžeti kantona, federalni budžet, projekti
Zagovaranje i donošenje odluke o odabranoj opciji	Osigurati političku i institucionalnu podršku	Kantonalna ministarstva privrede Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta	Članice Grupe; Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca, poslovni subjekti, škole	Q3 2026	Pripremljen zagovarački paket; broj sastanaka i komunikacijskih aktivnosti; praćenje procesa usvajanja	Budžeti kantona, federalni budžet, projekti
Izrada i usvajanje kriterijuma za evaluaciju i rangiranje prijava poslovnih subjekata	Izraditi nacrte izmjena/dopuna kriterijuma za evaluaciju i rangiranje poslovnih subjekata u javnim pozivima	Kantonalna ministarstva privrede Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca, poslovni subjekti, sindikati, škole	Q4 2026	Usvojene izmjene i dopune kriterijuma za evaluaciju i rangiranje prijava poslovnih subjekata za javne pozive Broj prilagođenih javnih poziva	Budžeti kantona, projekti
Priprema i objava javnih poziva sa povlaštenim tretmanom	Operacionalizovati usvojene kriterijume kroz javne pozive Osigurati dosljednu primjenu povlaštenog tretmana	Kantonalna ministarstva privrede Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca, poslovni subjekti, sindikati, škole	Jednom godišnje, od 2027.	Broj javnih poziva sa ugrađenim kriterijumom povlaštenog tretmana Broj prijavljenih i podržanih poslovnih subjekata koji organizuju praktičnu nastavu	Budžeti kantona
Izrada *baseline* izvještaja i uspostavljanje sistema za praćenje rezultata	Postaviti referentne vrijednosti za praćenje efekata podsticaja	Kantonalna ministarstva privrede i obrazovanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne i obrtničke, komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	*Baseline* izvještaj pripremljen Sistem za praćenje rezultata u funkciji	Budžeti kantona, projekti
Osnaživanje korisnika za primjenu podsticaja	Transparentna i efikasna primjena podsticaja	Kantonalna ministarstva privrede i obrazovanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	Vodič, informativni materijali, online podrška, broj radionica	Budžeti kantona, projekti
Evaluacija efekata podsticaja i preporuke	Kontinuirano unapređenje politike podsticaja zasnovano na dokazima	Kantonalna ministarstva privrede i obrazovanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	2, 5 g. po uvođenju podsticaja	Izvještaj o efektima podsticaja sa analizom i preporukama	Budžeti kantona, projekti

[127] Autor podcrtava važnost razmatranja učinkovitosti podsticaja prije njegovog daljnjeg razmatranja.

Nefinansijski podsticaj #5: Javno priznanje za najuspješnije organizatore praktične nastave

Aktivnost	Cilj aktivnosti	Odgovorna institucija	Nosilac aktivnosti i partneri	Rok	Indikatori realizacije (output)	Potencijalni izvori finansiranja
Definisanje prioriteta i analiza opcija	Osigurati stratešku odluku o vrstama i obuhvatu podsticaja i time definisati pravac intervencija	Kantonalna ministarstva privrede i obrazovanja FMON	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Q1 2026	Broj sastanaka u cilju stvaranja konsenzusa Izvještaj sa zapisnikom o odabranoj kombinaciji opcija na kantonalnom i/ili federalnom nivou	Budžeti kantona, federalni budžet, projekti
Zagovaranje i donošenje odluke o odabranoj opciji	Osigurati političku i institucionalnu podršku	Kantonalna ministarstva privrede i obrazovanja FMON Mogućnost sektorskog i lokalnog prilagođavanja	Privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca, poslovni subjekti, škole	Q4 2025	Pripremljen zagovarački paket; broj sastanaka i komunikacijskih aktivnosti; praćenje procesa usvajanja	Budžeti kantona, federalni budžet, projekti
Definisanje kriterijuma i procedura za dodjelu priznanja	Uspostaviti transparentne kriterijume i postupke za javno priznanje poslovnim subjektima koji doprinose organizaciji praktične nastave	Kantonalna ministarstva privrede Kantonalna ministarstva obrazovanja FMON Mogućnost sektorskog i lokalnog prilagođavanja	Privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca, poslovni subjekti, škole	Q1 - Q2 2026	Definisani kriterijumi i procedure za dodjelu priznanja (poslovni subjekt, mentor) Broj kantona sa uspostavljenom nagradom Javno priznanje na federalnom nivou	Budžeti kantona, federalni budžet, projekti
Dodjela priznanja i promocija	Povećati legitimitet i vidljivost procesa kroz javne događaje, medije i marketing	Kantonalna ministarstva obrazovanja Kantonalna ministarstva privrede FMON	Privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca , poslovni subjekti, škole	Jednom na godišnjem nivou od 2026.	Broj dodijeljenih priznanja Broj promotivnih događaja i objava	Budžeti kantona, federalni budžet, projekti
Osnaživanje korisnika za primjenu podsticaja	Transparentna i efikasna primjena podsticaja	Kantonalna ministarstva obrazovanja Kantonalna ministarstva privrede FMON	Privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca , poslovni subjekti, škole	Po usvajanju podsticaja	Vodiči, informativni materijali, ostali elementi kampanje	Budžeti kantona, federalni budžet, projekti
Praćenje i lokalno/sektorsko prilagođavanje	Osigurati da se priznanja dodjeljuju na osnovu praćenja kvaliteta saradnje	Kantonalna ministarstva privrede Kantonalna ministarstva obrazovanja	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	Sistem za praćenje rezultata u funkciji Uvedene i lokalne i sektorske varijante priznanja, gdje je to relevantno	Budžeti kantona, federalni budžet, projekti

Finansijski podsticaj #1: Djelimično izuzimanje od oporezivanja prihoda učenika po osnovu naknada za obavljanje praktične nastave i drugih naknada

Aktivnost	Cilj aktivnosti	Odgovorna institucija	Nosilac aktivnosti i partneri	Rok	Indikatori realizacije (*output*)	Potencijalni izvori finansiranja
Analiza postojećeg stanja	Mapirati praznine i neusklađenosti, identifikovati prilike	Institucije-organizacije članice Grupe	Institucije-organizacije članice Grupe	Q3 2025	Analiza sa preporukama za sistemsku integraciju finansijskih podsticaja	SEDEP
Definisanje prioriteta i analiza opcija	Izvršiti procjenu implikacija učinkovitosti za različite pragove i opcije, uz simulaciju primjene u specifičnim kantonalnim/sektorskim kontekstima i efektima na budžete	FMF	Kao u ćeliji iznad	Q1 2026	Fiskalna analiza[128], Broj sastanaka i konsultacija Broj institucija/organizacija koje su dale podršku procesu	budžeti kantona, federalni budžet, projekti
Zagovaranje i donošenje odluke o odabranoj opciji	Osigurati političku i institucionalnu podršku prije započinjanja procesa	Vlada FBiH	Kao u ćeliji iznad, JLS, škole FMF	Q2–Q4 2026	Pripremljen zagovarački paket Broj sastanaka i konsultacija Broj institucija/organizacija koje su dale podršku opciji	budžeti kantona, federalni budžet, projekti
Izrada nacrta izmjena/dopuna Zakona o porezu na dohodak, sa pratećim obrazloženjem finansijskih sredstava za provođenje propisa i finansijske efekte propisa	Izrada teksta dopuna Zakona o porezu na dohodak, teksta dopuna Zakona o porezu na dobit i Pravilnika o izmjeni Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dobit, sa pratećom analizom uticaja	FMF	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Q3- Q4 2026	Izrađen tekst izmjena i dopuna Zakona o porezu na dohodak	federalni budžet, budžeti kantona, budžeti JLS, projekti
Zagovaranje za usvajanje prijedloga Zakona	Osigurati političku, institucionalnu i podršku zainteresovanih strana u procesu usvajanja	Vlada FBiH	FMF, kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, komore, udruženja poslodavaca, sektorska udruženja, JLS, škole, mediji	Q1 2027 - do usvajanja	Broj sastanaka i konsutlacija Broj komunikacijskih i zagovaračkih kampanja Broj institucija/organizacija koje su dale podršku prijedlogu	federalni budžet, budžeti kantona, budžeti JLS, projekti
Izrada *baseline* izvještaja, uspostavljanje sistema za praćenje rezultata	Postaviti referentne vrijednosti za praćenje efekata podsticaja Praćenje podsticaja	PUFBiH	Kantonalna ministarstva obrazovanja, FMON, privredne komore, gdje relevantno, obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	*Baseline* izvještaj pripremljen Sistem za praćenje rezultata u funkciji	federalni budžet, budžeti kantona, projekti
Osnaživanje korisnika za primjenu podsticaja	Transparentna i efikasna primjena podsticaja	PUFBiH	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	Vodiči, informativni materijali, online podrška, broj održanih radionica	federalni budžet, budžeti kantona projekti
Evaluacija efekata podsticaja i preporuke	Kontinuirano unapređenje politike podsticaja zasnovano na dokazima	PUFBiH	Kantonalna ministarstva obrazovanja, privredne i obrtničke komore, udruženja poslodavaca	2, 5 g. po uvođenju podsticaja	Izvještaj o efektima podsticaja sa analizom i preporukama	federalni budžeti, budžeti kantona, projekti

[128] U okviru ovog dokumenta, fiskalna analiza podrazumijeva procjenu efekata na različite vrste poslovnih subjekata u različitim kontekstima, kao i implikaciju na ciljane budžete.

Finansijski podsticaj #2: Subvencije za organizovanje praktične nastave kod poslovnih subjekata

Aktivnost	Cilj aktivnosti	Odgovorna institucija	Nosilac aktivnosti i partneri	Rok	Indikatori realizacije (*output*)	Potencijalni izvori finansiranja
Analiza postojećeg stanja	Mapirati postojeće programe i budžetske kapacitete na kantonalnom i federalnom nivou, izvršiti fiskalnu analizu	Kantonalna ministarstva obrazovanja i privrede, FMON, FMRPOJLS	Institucije-organizacije članice Grupe	Q4 2025 – Q3 2026	Mapirani programi i budžetski kapaciteti, sa preporukama Fiskalna analiza, sa preporukama Broj sastanaka i konsultacija	budžeti kantona, federalni budžet, budžeti JLS-a projekti
Definisanje prioriteta i analiza opcija	Precizirati obim, prag i izvore finansiranja subvencije kroz direktno sufinansiranje i	Vlade kantona,Vlada FBiHJLS	Kao u ćeliji iznad	Q1 2026	Dokumentovane opcije Broj sastanaka i konsultacija Broj institucija/organizacija koje su dale podršku procesu	budžeti kantona, federalni budžet budžeti JLS projekti
Zagovaranje i donošenje odluke o odabranim opcijama	Osigurati političku i institucionalnu podršku prije započinjanja procesa	Vlade kantona Vlada FBiH JLS	Kao u ćeliji iznad	Q2–Q4 2026	Pripremljen zagovarački paket Broj sastanaka i konsultacija Broj institucija/organizacija koje su dale podršku opciji	budžeti kantona, federalni budžet, budžeti JLS projekti
Izrada i usvajanje kriterijuma i javnih poziva	Definisati kriterijume i javne pozive	Vlade kantona,	Kao u ćeliji iznad, FMF, kantonalna ministarstva finansija	Q1- 2027	Nacrt kriterijuma i javnih poziva	budžeti kantona, federalni budžet
Implementacija kroz javne pozive	Omogućiti transparentan pristup poslovnim subjektima subvenciji	Kantonalna ministarstva obrazovanja ili privrede; FMON; FMRPO; JLS	Komore, udruženja poslodavaca, poslovni subjekti	Q1 2028 -u kontinuitetu	Broj objavljenih javnih poziva, broj usvojenih posebnih programa, broj potpisanih ugovora	budžeti kantona, federalni budžet budžeti JLS
Izrada *baseline* izvještaja, uspostavljanje sistema za praćenje rezultata	Postaviti referentne vrijednosti za praćenje efekata podsticaja Praćenje podsticaja	Kao u ćeliji iznad	Privredne komore, gdje relevantno, obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	*Baseline* izvještaj pripremljen Sistem za praćenje rezultata u funkciji	federalni budžet, budžeti kantona, budžeti JLS projekti
Osnaživanje korisnika za primjenu podsticaja	Transparentna i efikasna primjena podsticaja	Kao u ćeliji iznad	Kao u ćeliji iznad	Po usvajanju podsticaja	Vodiči, informativni materijali, online podrška, broj održanih radionica	federalni budžet, budžeti kantona budžeti JLS projekti
Evaluacija efekata podsticaja i preporuke	Kontinuirano unapređenje politike podsticaja zasnovano na dokazima	Kao u ćeliji iznad	Kao u ćeliji iznad	2, 5 g. po uvođenju podsticaja	Izvještaj o efektima podsticaja sa analizom i preporukama	federalni budžeti, budžeti kantona, budžeti JLS projekti

Finansijski podsticaj #3a: Troškovi praktične nastave kao porezno priznati rashod (porez na dobit, za pravna lica)[129]

Aktivnost	Cilj aktivnosti	Odgovorna institucija	Nosilac aktivnosti i partneri	Rok	Indikatori realizacije (*output*)	Potencijalni izvori finansiranja
Analiza postojećeg stanja	Dobiti sliku postojećih mogućnosti i odrediti potencijalnih obuhvat i održivost podsticaja	FMF	Institucije-organizacije članice Grupe, PUFBiH	Q4 2025 – Q2 2026	Izrađena analiza, okvirni fiskalni iuticaj procijenjen; preporuke za dalju razradu Broj sastanaka i konsultacija	federalni budžet, projekti
Definisanje prioriteta i analiza opcija	Sprovesti fiskalnu analizu Sprovesti uporednu analizu učinaka intervencija na ciljanim zakonima	Vlada FBiH	Kao u ćeliji iznad FMF, PUFBiH, privredne komore, udruženja poslodavaca, poslovni subjekti	Q2 – Q3 2026	Fiskalna analiza sa preporukama Uporedna analiza učinaka intervencija na Zakonu o porezu na dohodak i Zakonu o porezu na dobti provedena Dokumentovane opcije, sa preporukama Precizirani tehnički aspekti Broj sastanaka i konsultacija Broj institucija/organizacija koje su dale podršku procesu	federalni budžet, projekti
Zagovaranje i donošenje odluke o odabranim opcijama	Osigurati političku i institucionalnu podršku prije započinjanja procesa	Vlada FBiH	Kao u ćeliji iznad	Q3–Q4 2026	Pripremljen zagovarački paket Broj sastanaka i konsultacija Broj institucija/organizacija koje su dale podršku opciji	federalni budžet, projekti
Dopune Zakona o porezu na dobit i Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dobit u pravcu regulisanja priznavanja troškova praktične nastave po učeniku u određenom procentualnom iznosu ili paušalnoj apsolutnoj vrijednosti kao porezno priznatog rashoda za pravna lica,sa pratećim obrazloženjem finansijskih sredstava za provođenje propisa i finansijske efekte propisa	Precizirati tekst dopuna identificiranih propisa, sa pratećom analizom uticaja	Vlada FBiH Parlament FBiH	Kao u ćeliji iznad	Q1-2027	Izrađen i usvojen tekst dopuna Zakona i Pravilnika	federalni budžet, budžeti kantona, projekti
Izrada *baseline* izvještaja, uspostavljanje sistema za praćenje rezultata	Postaviti referentne vrijednosti za praćenje efekata podsticaja Praćenje podsticaja	PUFBiH	Kantonalna ministarstva obrazovanja, FMON, privredne komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	*Baseline* izvještaj pripremljen Sistem za praćenje rezultata u funkciji	federalni budžet, budžeti kantona, projekti
Osnaživanje korisnika za primjenu podsticaja	Transparentna i efikasna primjena podsticaja	Kao u ćeliji iznad	Kao u ćeliji iznad	Po usvajanju podsticaja	Vodiči, informativni materijali, online podrška, broj održanih radionica	federalni budžet, budžeti kantona, projekti
Evaluacija efekata podsticaja i preporuke	Kontinuirano unapređenje politike podsticaja zasnovano na dokazima	Kao u ćeliji iznad	Kao u ćeliji iznad	2, 5 g. po uvođenju podsticaja	Izvještaj o efektima podsticaja sa analizom i preporukama	federalni budžeti, budžeti kantona,projekti

[129] Finansijski podsticaji 3a i 3b čine jedinstven fiskalni model. Iako je odvojeno razmatraju moguće, ono se ne preporučuje. Razdvajanje na podopcije urađeno je isključivo radi preglednosti dokumenta.

Finansijski podsticaj #3b: Troškovi praktične nastave kao porezno priznati rashod (porez na dohodak, za registrovane samostalne djelatnosti)

Aktivnost	Cilj aktivnosti	Odgovorna institucija	Nosilac aktivnosti i partneri	Rok	Indikatori realizacije (*output*)	Potencijalni izvori finansiranja
Analiza postojećeg stanja	Dobiti sliku postojećih mogućnosti i odrediti potencijalnih obuhvat i održivost podsticaja	FMF	Institucije-organizacije članice Grupe, PUFBiH	Q4 2025 – Q2 2026	Izrađena analiza, okvirni fiskalni iuticaj procijenjen; preporuke za dalju razradu Broj sastanaka i konsultacija	federalni budžet, projekti
Definisanje prioriteta i analiza opcija	Sprovesti fiskalnu analizu Sprovesti uporednu analizu učinaka intervencija na ciljanim zakonima	Vlada FBiH	Kao u ćeliji iznad, obrtničke komore, FMF, PUFBiH	Q2 – Q3 2026	Fiskalna analiza Uporedna analiza učinaka intervencija na Zakonu o porezu na dohodak i Zakonu o porezu na dobti provedena Dokumentovane opcije Precizirani tehnički aspekti Broj sastanaka i konsultacija, Broj institucija/organizacija koje su dale podršku procesu	federalni budžet, projekti
Zagovaranje i donošenje odluke o odabranim opcijama	Osigurati političku i institucionalnu podršku prije započinjanja procesa	Vlada FBiH	Kao u ćeliji iznad	Q3–Q4 2026	Pripremljen zagovarački paket Broj sastanaka i konsultacija Broj institucija/organizacija koje su dale podršku opciji	federalni budžet, projekti
Dopune Zakona o porezu na dohodak u pravcu regulisanja priznavanja troškova praktične nastave po učenik u određenom procentualnom iznosu ili paušalnoj apsolutnoj vrijednosti kao porezno priznatog rashoda za fizička lica koja imaju registrovanu samostalnu djelatnost, sa pratećim obrazloženjem finansijskih sredstava za provođenje propisa i finansijskih efekata propisa	Precizirati tekst dopuna identificiranih propisa, sa pratećom analizom uticaja	Vlada FBiH, Parlament FBiH	Kao u ćeliji iznad	Q1 - 2027	Izrađen i usvojen tekst dopuna Zakona	federalni budžet, budžeti kantona, budžeti JLS, projekti
Izrada *baseline* izvještaja, uspostavljanje sistema za praćenje rezultata	Postaviti referentne vrijednosti za praćenje efekata podsticaja Praćenje podsticaja	PUFBiH	Kantonalna ministarstva obrazovanja, FMON, obrtničke komore, udruženja poslodavaca	Po usvajanju podsticaja	*Baseline* izvještaj pripremljen Sistem za praćenje rezultata u funkciji	federalni budžet, budžeti kantona, projekti
Osnaživanje korisnika za primjenu podsticaja	Transparentna i efikasna primjena podsticaja	Kao u ćeliji iznad	Kao u ćeliji iznad	Po usvajanju podsticaja	Vodiči, informativni materijali, online podrška, broj održanih radionica	federalni budžet, budžeti kantona projekti
Evaluacija efekata podsticaja i preporuke	Kontinuirano unapređenje politike podsticaja zasnovano na dokazima	Kao u ćeliji iznad	Kao u ćeliji iznad	2, 5 g. po uvođenju podsticaja	Izvještaj o efektima podsticaja sa analizom i preporukama	federalni budžeti, budžeti kantona, projekti

8.

Analiza sa preporukama za sistemsku integraciju finansijskih podsticaja za poslovne subjekte za učešće u organizaciji praktične nastave za učenike u okviru dualno organizovanog stručnog obrazovanja i obuke u Federaciji Bosne i Hercegovine

(skraćena verzija)

ANALIZA SA PREPORUKAMA ZA SISTEMSKU INTEGRACIJU FINANSIJSKIH PODSTICAJA

za poslovne subjekte za učešće u organizaciji praktične nastave za učenike u okviru dualno organizovanog stručnog obrazovanja i obuke u Federaciji Bosne i Hercegovine

Napomena uredništva: radi obima Zbornika radova, u ovom poglavlju u punom obliku zadržani su dijelovi dokumenta s najvećom praktičnom vrijednošću — poglavlje 5 (De iure i de facto izvodivost) i poglavlje 6 (Preporuke za sistemsku integraciju finansijskih podsticaja) — dok su poglavlja 1–4 (Uvod, Metodologija, Pregled postojeće finansijske legislative i Identifikovani modeli podsticaja) prenesena u sažetom obliku, uz zadržavanje ključnih poreskih odredbi, brojčanih pokazatelja i zaključaka. Cjelovita verzija dokumenta dostupna je na upit kod Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona.

1. Uvod

Ova analiza se izrađuje u okviru programa SEDEP (Sustainable Economic Development and Employment Promotion in Bosnia and Herzegovina), komponente SVET (Strengthening of Vocational Education and Training in Bosnia and Herzegovina) s ciljem pružanja stručne podrške u donošenju odluka o finansijskim modelima podsticaja Međukantonalnoj fokus grupi za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja. Iznesena tumačenja su isključivo stav autorica; planirane su konsultacije s Federalnim ministarstvom finansija i Poreznom upravom FBiH radi potvrđivanja zaključaka.

1.1. Kontekst i ciljevi

Trenutno ne postoji jedinstveni model podsticaja za angažman privatnog sektora u dualno organizovanom obrazovanju. U okviru SVET komponente izrađena je radna verzija dokumenta Prijedlog modela podsticaja za poslovne subjekte (u daljem tekstu: Prijedlog modela), koji identifikuje finansijske i nefinansijske podsticajne mjere. Ova analiza poslužila je kao osnova za detaljniju razradu načina integracije identificiranih finansijskih podsticaja u postojeći pravni sistem, s ciljem da se Međukantonalnoj fokus grupi olakša odlučivanje o prioritetu i realnoj provodivosti svakog podsticaja.

1.2. Kratak pregled iz dokumenta Prijedlog modela

Kroz dokument Prijedlog modela identifikovano je pet potencijalnih finansijskih podsticaja: (1) troškovi praktične nastave kao porezno priznati rashod; (2) umanjenje obračunatog poreza na dobit po osnovu organizacije praktične nastave (porezni kredit); (3) potpuno ili djelimično izuzimanje od oporezivanja prihoda učenika po osnovu naknada za obavljanje praktične nastave; (4) subvencije za organizaciju praktične nastave kod poslovnih subjekata; (5) sufinansiranje prvog zapošljavanja svršenika škola SSOO. Termin „naknada za obavljanje praktične nastave“ odnosi se isključivo na naknadu koju poslovni subjekat isplaćuje učeniku za samo obavljanje praktične nastave, a ne uključuje druge naknade (ishrana, prevoz i dr.).

2. Metodologija

Analiza se bazira na desk istraživanju i povratnim komentarima Međukantonalne fokus grupe sa sastanka održanog 30.9. i 1.10.2025. na Bjelašnici. Polazna osnova je dokument Prijedlog modela, čiji su podsticaji dodatno elaborirani uz jasnu kategorizaciju izvodivosti prema stepenu ostvarivosti. Izvršeno je prikupljanje i analiza relevantne legislative (uz fokus na specifične članove zakona), te su uzeti u obzir primjeri finansijskih podsticaja u regionu i međunarodno. Na osnovu odabranih podsticaja bit će obavljene dalje konsultacije s Federalnim ministarstvom finansija, Poreznom upravom FBiH, Federalnim ministarstvom obrazovanja i nauke, kantonalnim ministarstvima obrazovanja i privrede te Federalnim ministarstvom razvoja, poduzetništva i obrta.

3. Pregled postojeće finansijske legislative (sažetak)

U izvornom dokumentu (str. 7–16) detaljno je analizirana primjena Zakona o porezu na dohodak, Zakona o doprinosima i Zakona o porezu na dobit na naknade i troškove vezane za praktičnu nastavu. U nastavku je dat sažetak ključnih zaključaka; potpuna pravna argumentacija, uz brojeve članova i mišljenja nadležnih organa, dostupna je u izvornom dokumentu.

3.1. Porez na dohodak

- **Naknade učenicima su oporezive:** s obzirom da učenici koji obavljaju praktičnu nastavu nisu zaposleni niti obavljaju samostalnu djelatnost, isplaćene naknade (za obavljanje prakse, ishranu, prevoz i dr.) ne spadaju među prihode izuzete od poreza. Isplatilac je dužan obračunati i uplatiti akontaciju poreza na dohodak po stopi od **10%** (Federalno ministarstvo finansija, mišljenja br. 04-14-1-6007/18 i 05-02-4-4139/20).
- **Neoporezivi topli obrok ne odnosi se na učenike:** neoporezivi tretman ishrane u toku rada (do 1% prosječne neto plate u FBiH) primjenjuje se isključivo na zaposlenike poslodavca, ne na učenike na praktičnoj nastavi.
- **Osnovni lični odbitak:** svaki učenik, putem Godišnje prijave poreza na dohodak (GPD-1051), može ostvariti povrat poreza na dohodak najviše u visini od **30 KM mjesečno** (osnovni lični odbitak od 300 KM/mjesečno, član 24. Zakona).
- **Troškovi praktične nastave kao rashod kod registrovane samostalne djelatnosti:** mogu biti porezno priznati rashod ukoliko se dokumentuje da učenik svojim angažmanom doprinosi obavljanju djelatnosti i stvaranju prihoda (bruto plate mentora, obuka mentora, materijal i oprema, naknade učenicima) — ovo je otvoreno pitanje koje zahtijeva potvrdu Federalnog ministarstva finansija.

3.2. Doprinosi

Na naknade isplaćene učenicima za obavljanje praktične nastave, u principu, ne postoji obaveza plaćanja doprinosa, jer učenici nisu zaposleni niti obavljaju samostalnu djelatnost. Doprinos za PIO uplaćuje škola, a zdravstveno osiguranje za slučaj povrede na radu trebalo bi da uplaćuje kantonalni organ uprave. Međutim, novi Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak (član 20., stav 22.) uvodi kontradiktornost: ako se učenicima isplaćuju naknade za troškove (prevoz, ishrana), tretiraju se kao prihod iz druge samostalne djelatnosti, što bi povlačilo obavezu doprinosa od

- **4%** za osnovno zdravstveno osiguranje i **6%** za penzijsko i invalidsko osiguranje. Autorice smatraju da je ova odredba u koliziji s drugim odredbama Zakona i Pravilnika, jer se učenici ni po jednoj definiciji ne mogu smatrati licima koja obavljaju drugu samostalnu djelatnost.

3.3. Porez na dobit

- **Naknade učenicima kao porezno priznati rashod:** naknade koje pravno lice isplati učenicima (za praksu, ishranu, prevoz i dr.) predstavljaju porezno priznat rashod (član 11., stav 2. Zakona o porezu na dobit) — neovisno o tome da li se smatraju dohotkom od druge samostalne djelatnosti. Porez na dohodak i doprinosi obračunati na te naknade nisu porezno priznati rashod.
- **Ostali troškovi prakse** (materijal, energija, zaštitna oprema, škart, plate i edukacija mentora) mogu biti porezno priznat rashod ako se dokumentuje veza s ostvarivanjem dobiti (čl. 7-9. Zakona o porezu na dobit).
- **Porezni podsticaj za zapošljavanje (član 37.):** poslovni subjekt koji zaposli novog radnika na najmanje 12 mjeseci s punim radnim vremenom (koji nije bio zaposlen kod istog poslodavca u prethodnih 5 godina) ima pravo na porezno priznati rashod u visini **dvostrukog iznosa bruto plate** — ovo se primjenjuje i kada poslovni subjekt zaposli svršenika škole.
- **Ne podliježu porezu na dobit:** Centralna banka BiH, organi uprave, javne ustanove, komore, udruženja i druga neprofitna pravna lica (član 4. Zakona o porezu na dobit), osim za prihode ostvarene tržišnom djelatnošću.

4. Identifikovani modeli finansijskih podsticaja (sažetak)

U izvornom dokumentu (str. 16–25) svaki od pet modela je detaljno razrađen, uz regionalne primjere i ilustrativne parametre implementacije. U nastavku je dat sažetak.

4.1. Troškovi praktične nastave kao porezno priznati rashod

Kao dodatni podsticaj (izvan osnovnog priznavanja rashoda opisanog u poglavlju 3), razmatra se uvođenje poreznog podsticaja po analogiji s članom 37. Zakona o porezu na dobit — naknade učenicima bi se mogle priznati u dvostrukom iznosu kao rashod. Dodatno, po modelu iz Hrvatske i Slovačke, poslovni subjekt koji organizuje praktičnu nastavu za više učenika mogao bi umanjiti poreznu osnovicu do

- **5%** za prva tri učenika, uz dodatnih **1%** za svakog sljedećeg učenika, do maksimalno **15%** osnovice poreza na dobit (ili u paušalnom apsolutnom iznosu po učeniku).

4.2. Umanjenje obračunatog poreza na dobit (porezni kredit)

Model poreznog kredita po učeniku (praksa Francuske) trenutno nije usklađen sa sistemom u FBiH, gdje su porezni krediti ograničeni isključivo na podsticanje investicija.

4.3. Izuzimanje od oporezivanja prihoda učenika

Međukantonalna fokus grupa je 2022. predložila da mjesečne naknade učenika budu neoporezive do

- **50%** prosječne neto plate u FBiH. Vlada FBiH je januara 2023. predložila restriktivniju verziju od **15%**, koja je povučena iz procedure. Kantonalni nacrti zakona o dualnom obrazovanju predviđaju minimalne naknade od **10-20%** prosječne plate progresivno po razredima (Kanton Sarajevo), odnosno do **30%** (BPK Goražde, Kanton 10) — što ide u prilog prijedlogu od 50% kao realnijem pragu, uzevši u obzir i troškove ishrane/prevoza. Regionalno, Hrvatska, Sjeverna Makedonija i Republika Srpska (do **50%** najniže plate u RS) primjenjuju djelimično izuzeće, dok Srbija izuzima naknadu u cijelosti.

4.4. Subvencije za organizaciju praktične nastave

Nakon sastanka Međukantonalne fokus grupe (30.9.–1.10.2025., uz učešće gostiju iz Hrvatske), ranije razmatrani odvojeni podmodeli (sufinansiranje dodatka na platu mentorima i sufinansiranje obuke mentora) objedinjeni su u jedinstven podsticaj — subvenciju za organizaciju praktične nastave kod poslovnih subjekata, kroz koju kanton/općina sufinansira naknade učenicima, dodatak na platu mentorima i/ili obuku mentora, putem javnog poziva i ugovora s poslodavcem (uz Uredbu o de minimis pomoći kao pravni okvir za refundaciju).

4.5. Sufinansiranje prvog zapošljavanja svršenika SSOO

Mjera bi kroz Federalni zavod za zapošljavanje i kantonalne službe subvencionirala plate i doprinose poslodavcima koji zaposle svršenike SSOO, ili bi kroz izmjenu Zakona o doprinosima omogućila poslodavcu povrat dijela plaćenih doprinosa (po uzoru na Srbiju). Mjera je diskriminatorna prema drugim pripravnicima, a djelomično se već preklapa s postojećom mjerom Federalnog zavoda za zapošljavanje „Tvoja prilika“ za mlade koji prvi put traže posao (do 30 godina).

5. De iure i de facto izvodivost

U prethodnim dijelovima analizirana je postojeća finansijska regulativa i potencijalni modeli finansijskih podsticaja za poslodavce koji organizuju praktičnu nastavu. U ovom dijelu je predstavljena de iure i de facto ostvarivost pojedinih finansijskih podsticaja.

5.1. Troškovi praktične nastave kao porezno priznati rashod

- **Porezni podsticaji kroz Zakon o porezu na dobit (pravna lica):** troškovi u vidu naknada učenicima mogli bi se priznati u dvostrukom iznosu kao porezno priznati rashod; mogao bi se uvesti i dodatni podsticaj po učeniku (procentualno ili u paušalnom iznosu). Ovaj model bi mogao biti de iure moguć jer već postoji sličan mehanizam — dvostruko priznavanje bruto plate novozaposlenih.
- **Porezni podsticaji kroz Zakon o porezu na dohodak (registrovana samostalna djelatnost):** analogno poreza na dobit, mogla bi se predvidjeti porezna olakšica i za obrtnike, uz prethodno uvođenje principa dvostrukog priznavanja bruto plate novozaposlenih i u ovaj zakon.

Zaključak: iako je opšte pravilo da je porezni sistem kvalitetniji kada ima manje izuzetaka, u slučaju strateškog opredjeljenja Vlade FBiH da stimuliše dualno organizovano obrazovanje, uvođenje navedenih poreznih podsticaja je i **de iure i de facto moguće/izvodivo** uz izmjene i dopune Zakona o porezu na dobit i Zakona o porezu na dohodak, te podzakonskih akata.

5.2. Umanjenje obračunatog poreza na dobit (porezni kredit)

Model poreznog kredita po učeniku, atraktivan u praksi EU (npr. Francuska), tehnički je moguć kroz izmjene Zakona o porezu na dobit, ali nije usklađen s postojećim sistemom poreznih kredita u FBiH, koji su ograničeni na podsticanje investicija.

Zaključak: model bi bio **de iure moguć** uz izmjene Zakona o porezu na dobit FBiH, ali **de facto teško izvodiv**.

5.3. Potpuno ili djelimično izuzimanje od oporezivanja prihoda učenika

U praksi Hrvatske, Sjeverne Makedonije, Srbije i Republike Srpske primjenjuju se slični modeli djelimičnog ili potpunog izuzeća od oporezivanja. U FBiH bi trebalo dopuniti Zakon o porezu na dohodak (član 6.) odredbom o

neoporezivanju do 50% prosječne neto plate, uz usaglašavanje Zakona o porezu na dobit i pratećeg pravilnika (priznavanje ovih naknada kao rashoda i u neoporezivom dijelu).

Zaključak: model je **de iure moguć** uz izmjene i dopune Zakona o porezu na dohodak, Zakona o porezu na dobit i pratećeg Pravilnika, i **de facto izvodiv**. Podmodel Fonda za dualno obrazovanje (po uzoru na Crnu Goru) ocijenjen je kao de iure moguć, ali de facto teško izvodiv, jer bi zahtijevao donošenje deset kantonalnih zakona i temeljitu fiskalnu analizu.

5.4. Sufinansiranje prvog zapošljavanja svršenika SSOO kroz Zakon o doprinosima

Model je inspirisan praksom Srbije (povrat doprinosa poslodavcu koji zaposli svršenika bez radnog iskustva), ali može biti diskriminatoran prema ostalim pripravnicima i mladim radnicima.

Zaključak: mjera je **de iure moguća** kroz izmjene Zakona o doprinosima, uz rizik da se okarakteriše kao diskriminatorna praksa; **de facto izvodiva** uz adekvatnu administraciju, fiskalno planiranje i proširenje ciljne grupe radi izbjegavanja diskriminacije.

5.5. Subvencije

Obuhvata modele subvencija za organizaciju praktične nastave i sufinansiranja prvog zapošljavanja svršenika SSOO.

Zaključak: za ove modele nije potrebna izmjena zakonskih propisa, pa se smatraju **de iure izvodivim**. Njihova **de facto izvodivost** zavisi od spremnosti vlasti da strateški podrže dualno obrazovanje i usmjere sredstva. Nedostatak subvencija je što se provode kroz programe s ograničenim i promjenjivim budžetima, bez karaktera kontinuiteta, što smanjuje predvidljivost za poslodavce i učenike.

5.6. Kratki pregled modela prema de facto i de iure izvodivosti

Tabela: Pregled izvodivosti (izvor: procjena autorica)

Model podsticaja	De iure	De facto	Stepen	Napomena
5.1. Troškovi praktične nastave kao porezno priznati rashod	Moguće kroz izmjene zakona; postoje slični mehanizmi	Realno izvodivo kroz fiskalnu i političku volju	Srednji	Potrebna izmjena Zakona o porezu na dobit i dohodak
5.2. Umanjenje poreza na dobit (porezni kredit)	Tehnički moguće, ali neusklađeno s konceptom poreznih kredita u FBiH	Malo vjerovatno; atraktivno samo za profitabilne firme	Nizak	Atraktivno međunarodno iskustvo, teško primjenjivo u FBiH
5.3a. Izuzimanje od oporezivanja naknada učenicima	Moguće kroz izmjene zakona i podzakonskih propisa; Vlada je već razmatrala opciju	Operativno lako ostvarivo	Visok	Realno rješenje, potvrđeno međunarodnom praksom
5.3b. Fond za dualno obrazovanje	Pravno moguće, ali zahtijeva 10 kantonalnih zakona	Složeno i administrativno teško provedivo	Nizak	Administrativni i fiskalni izazov zbog kantonalne nadležnosti
5.4. Povrat doprinosa za prvo zapošljavanje	Moguće kroz izmjene Zakona o doprinosima; postoje presedani	Operativno izvodivo uz fiskalno planiranje; rizik diskriminacije	Nizak–Srednji	Moguće diskriminatorno prema ostalim pripravnicima
5.5. Subvencije (organizacija prakse, prvo zapošljavanje)	De iure već moguće bez izmjena zakona	Relativno lako izvodivo, ali nedostaje kontinuitet	Srednji–Visok	Zavisi od političke podrške i budžeta

6. Preporuke za sistemsku integraciju finansijskih podsticaja

Modeli su obrađeni prema stepenu ostvarivosti iz Tabele u poglavlju 5.6, počevši od onih s najvećim potencijalom. Tačan tekst izmjena i dopuna legislative slijedi nakon što Međukantonalna fokus grupa utvrdi smjer djelovanja. Za podsticaje ocijenjene kao Nizak ili Nizak-Srednji ne predlažu se konkretne legislativne izmjene.

6.1. Izuzimanje od oporezivanja naknada učenicima

Ovaj model je ocijenjen kao Visok prema stepenu ostvarivosti — Vlada FBiH je već razmatrala sličan prijedlog (2023.), a Međukantonalna fokus grupa ga je podržala kao visoko prioritiziran. Prijedlog zakona iz 2023. sadržavao je formulaciju o neoporezivim naknadama do 15% prosječne plate, ali nedovoljno precizno (nije jasno da li obuhvata samo naknadu za praksu ili i ishranu/prevoz, ni da li je riječ o neto ili bruto plati). Preporučuje se povećanje praga na 50% prosječne neto plate u FBiH (usklađeno s kantonalnim regulativama koje idu do 30%, uz dodatni prostor za troškove ishrane/prevoza), te dopuna člana 6. Zakona o porezu na dohodak i člana 11. Zakona o porezu na dobit (uz prateći Pravilnik) kako bi se naknade priznale kao porezno priznati rashod i u neoporezivom dijelu. Podmodel Fonda za dualno obrazovanje (po uzoru na Crnu Goru) ocijenjen je kao Nizak zbog potrebe donošenja deset kantonalnih zakona.

6.2. Subvencije (organizacija prakse, prvo zapošljavanje)

Ocijenjen kao Srednji-Visok — de iure već ostvariv bez izmjena zakona, operativno moguć, ali zavisan od kontinuirane političke podrške i budžetskih sredstava. Međukantonalna fokus grupa podržala je subvenciju za organizaciju praktične nastave kao prioritiziranu; sufinansiranje prvog zapošljavanja svršenika SSOO nije prioritizirano jer se ne radi o direktnom podsticaju za dualno obrazovanje.

Tabela: Prijedlog integracije modela subvencija za organizaciju praktične nastave

Model	Nosioci	Pravna osnova	Mehanizam i ograničenja
Direktno sufinansiranje	Kantonalna ministarstva obrazovanja/privrede; mogući federalni program	Zakon o radu FBiH, kantonalna regulativa o dualnom obrazovanju, ugovori/nastavni planovi, Uredba o de minimis pomoći, Zakon o budžetima FBiH	Javni poziv → ugovor → refundacija (naknade učenicima) ili direktna organizacija obuke mentora; ilustrativno: max iznos/učenik, max broj učenika po mentoru, max mjeseci
Lokalna samouprava (općine/gradovi)	Općine i gradovi	Statuti i odluke o razvoju privrede i zapošljavanja	Javni pozivi; partnerstvo sa školama/komorama za obuku mentora; refundacija dijela troškova prakse ili obuke

6.3. Troškovi praktične nastave kao porezno priznati rashod

Ocijenjen kao Srednji — zahtijeva izmjene Zakona o porezu na dobit i dohodak, ali se oslanja na već postojeće mehanizme. Međukantonalna fokus grupa podržala je fokus na podmodel dodatnog podsticaja po učeniku (uz troškove naknada).

6.3.1. Porez na dobit

Predlaže se dodavanje člana 37a. u dio VII. Porezni podsticaji Zakona o porezu na dobit, kojim bi se propisalo priznavanje dvostrukog iznosa isplaćenih naknada učenicima kao rashoda, te posebnog člana 37b. za priznavanje troškova organizacije praktične nastave po učeniku (procentualno ili u paušalnom iznosu), uz odgovarajuće dopune

Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dobit (dio IV., novi član 93a., izmjena naziva odjeljka C. u „Zapošljavanje i praktična nastava”).

6.3.2. Porez na dohodak

Analogne izmjene potrebne su i u Zakonu o porezu na dohodak (dio III. Usklađivanje dohotka) i pratećem Pravilniku (dio VI. Godišnji obračun), kako bi fizička lica koja obavljaju registrovanu samostalnu djelatnost imala isti pristup poreznim podsticajima kao pravna lica.

6.4. Povrat doprinosa za prvo zapošljavanje svršenika SSOO

Ocijenjen kao Nizak-Srednji. De iure ostvariv kroz izmjene Zakona o doprinosima, ali fiskalno osjetljiv (smanjenje budžetskih i vanbudžetskih prihoda) i potencijalno diskriminatoran. Međukantonalna fokus grupa nije usvojila ovaj model kao prioritiziran.

6.5. Umanjenje obračunatog poreza na dobit (porezni kredit)

Ocijenjen kao Nizak — tehnički moguć, ali nekonzistentan s postojećim sistemom poreznih kredita (opredijeljenih na investicije) i atraktivan samo za profitabilne firme. Međukantonalna fokus grupa nije usvojila ovaj model kao prioritiziran.

6.6. Kratki pregled preporuka za sistemsku integraciju finansijskih podsticaja

U nastavku je prikazana izvorna tabela s detaljnim prijedlogom pravnih izmjena za modele ocijenjene sa Visok, Srednji-Visok i Srednji stepen ostvarivosti, uz naznaku koje su podmjere usvojene od strane Međukantonalne fokus grupe. Tabela je, radi obima i preciznosti pravnih formulacija, prenesena iz izvornog dokumenta u punom obliku.

Model podsticaja	Model provedbe	Potrebni koraci u provedbi	Međukantonalna fokus grupa
6.1. Djelimično izuzimanje od oporezivanja prihoda učenika po osnovu naknada za obavljanje praktične nastave i drugih naknada	A) Dopuna člana 6. Zakona o porezu na dohodak dodatnom odredbom u pravcu propisivanja da se porez na dohodak ne plaća na prihode koje ostvare učenici tokom obavljanja praktične nastave u okviru redovnog srednjoškolskog obrazovanja na osnovu naknada za izvođenje praktične nastave i naknada troškova povezanih sa izvođenjem praktične nastave (ishrana, prijevoz i dr.) do visine od 50% prosječne neto plate u FBiH prema posljednjem statističkom podatku B) 1. Dopuna člana 11. Zakona o porezu na dobit kroz uvođenje dodatnog stava (5) koji propisuje da su naknade koje se isplaćuju učenicima u vezi sa obavljanjem praktične nastave porezno priznati rashodi i u neoporezivom dijelu 2. Izmjena člana 29. stav 4. Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dobit u pravcu referisanja na novi stav (5) člana 11. Zakona o porezu na dobit (izuzetak za priznavanje porezno priznatnog rashoda)	- Fiskalna analiza (procjena uticaja na prihode od poreza na dohodak) - Izrada teksta dopuna Zakona o porezu na dohodak - Izrada teksta dopuna Zakona o porezu na dobit i Pravilnika o izmjeni Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dobit - Opredjeljenje Federalnog ministarstva finansija -Politička saglasnost i usvajanje	**USVOJEN**
6.2. Subvencije (organizacija praktične nastave, prvo zapošljavanje)	A) Posebni programi sufinansiranja troškova organizacije praktične nastave putem kantonalnih ministarstava obrazovanja/privrede i/ili jedinica lokalne samouprave B) Posebni programi sufinansiranja prvog zapošljavanja svršenika srednjeg stručnog obrazovanja i obuke (aktivne mjere zapošljavanje) Ne zahtijevaju izmjene propisa, već provedbene akte i budžetska sredstva.	- Fiskalna analiza (implikacije na budžet) - Definisanje kriterija i javnih poziva - Osiguranje kontinuiteta finansiranja - Monitoring i evaluacija efekata	**USVOJENA SUBVENCIJA A)** **NIJE USVOJENA SUBVENCIJA B)**

Model podsticaja	Model provedbe	Potrebni koraci u provedbi	Međukantonalna fokus grupa
6.3. Troškovi praktične nastave kao porezno priznati rashod (porez na dobit i porez na dohodak)	A) 1. Dopune Zakona o porezu na dobit u dijelu VII. Porezni podsticaji kroz dodavanje člana 37a. koji će propisati priznavanje kao porezno priznatog rashoda u visni dvostrukog iznosa bruto isplaćenih naknada učenicima za obavljanje praktične nastave. 2.Dopune Zakona o porezu na dobit u dijeli VII. Porezni poticaji kroz dodavanje člana 37b. koji će propisati priznavanje troškova organizacije praktične nastave po učeniku u određenom procentualnom iznosu ili paušalnoj apsolutnoj vrijednosti kao porezno priznatog rashoda za pravna lica U troškove se ubrajaju: • sve naknade koje se isplaćuju učeniku, • porez na dohodak i doprinosi koji bi se eventualno isplaćivali u vezi sa tim naknadama • troškovi materijala i repromaterijala kojeg učenici koriste • troškovi energije, zaštitne i radne opreme • troškovi škarta nastali tokom praktičnog rada • troškovi plata (i dodataka na platu) i edukacija mentora i drugog zaposlenog osoblja • drugi dokumentovani troškovi koji se odnose na pratičnu nastavu 3. Dopuna Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dobit u dijelu IV. Porezni podsticaji: dodavanje člana 93a. u pravcu navedenom iznad u A) 1. Izmjena naziva odjeljka C) u "Zapošljavanje i praktična nastava"	- Fiskalna analiza (implikacije na budžet) - Izrada teksta dopuna Zakona o porezu na dohodak - Izrada teksta izmjena i dopuna Zakona o porezu na dobit -Izrada teksta dopuna Zakona o porezu na dohodak - Definisanje tehničkih aspekata (dvostruko priznavanje, dodatni podsticaj po učeniku: način obračuna) - Konsultacije sa poreznom upravom i poslovnom zajednicom	**USVOJENI** **A) 2. i B) 2.** **NISU USVOJENI** **A)1, A)3. I B)1.**

Model podsticaja	Model provedbe	Potrebni koraci u provedbi	Međukantonalna fokus grupa
	B) 1. Dopune Zakona o porezu na dohodak kroz uvođenje poreznih podsticaja za fizička lica koja obavljaju registrovanu samostalnu djelatnost u pravcu navedenom iznad pod A) 1. 2. Dopune Zakona o porezu na dohodak kroz uvođenje poreznih podsticaja za fizička lica koja obavljaju registrovanu samostalnu djelaTnost u pravcu navedenom iznad pod A) 2.		

Izvor: *autorova tabela prema procjeni autora*

7. Zaključak

Analiza različitih potencijalnih prijedloga modela podsticaja pokazuje da se rješenja razlikuju kako po stepenu de iure, tako i po stepenu de facto ostvarivosti. Model porezno priznatih rashoda za troškove praktične nastave ima srednji potencijal, jer zahtijeva izmjene ključnih poreznih zakona, ali se oslanja na već postojeće mehanizme. Model poreznog kredita, iako atraktivan prema EU praksi, u FBiH nailazi na ozbiljne prepreke zbog neusaglašenosti s postojećim sistemom poreznih kredita i ograničene atraktivnosti samo za profitabilne firme.

Opcija neoporezivih naknada učenicima je formalno-pravno moguća i u političkom smislu realna, budući da je Vlada FBiH već razmatrala slična rješenja. Model povrata doprinosa za prvo zapošljavanje svršenika nosi sa sobom rizik diskriminacije u odnosu na druge pripravnike i zahtijeva izmjene Zakona o doprinosima, zbog čega se njegova izvodivost ocjenjuje kao niska do srednja.

Najrealniji i operativno najizvodiviji model ostaju subvencije, koje su već de iure moguće bez izmjena zakonodavnog okvira. Njihov puni potencijal ipak zavisi od političke volje, kontinuiteta mjera i raspoloživosti budžetskih sredstava.

Sveukupno, zaključuje se da kratkoročno najveći efekat mogu imati mehanizmi koji ne zahtijevaju zakonske izmjene (subvencije), dok su modeli koji zahtijevaju izmjene poreznih zakona dugoročnija opcija, s većim institucionalnim i političkim izazovima.

Na osnovu analiziranih modela podsticaja, Međukantonalna fokus grupa se opredijelila za rad na sljedećim modelima:

- djelimično izuzimanje od oporezivanja prihoda učenika po osnovu naknada za obavljanje praktične nastave i drugih naknada;
- troškovi praktične nastave kao porezno priznati rashod, u podmodelu dodatnog podsticaja za učenike;
- subvencije, u modelu subvencije za organizovanje praktične nastave kod poslovnih subjekata.

Napomena: tumačenja su isključivo stav autorica; za sva otvorena pitanja bit će potrebno obaviti konsultacije s Federalnim ministarstvom finansija i Poreznom upravom FBiH.

Finansiranje izrade zbornika radova
Izradu ovog Zbornika radova finansiralo je Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona na osnovu Javnog konkursa „Realizacija naučno-istraživačkih i stručnih projekata od značaja za društveni i privredni razvoj Zeničko-dobojskog kantona“.

Napomena o dokumentima u Zborniku nastalim uz podršku GIZ-a
Ova publikacija izrađena je uz finansijsku podršku Ministarstva ekonomskog razvoja i saradnje Savezne Republike Njemačke (BMZ) i Vlade Švicarske. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona i ne odražava nužno stanovišta njemačke i švicarske vlade.